

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЮРИДИЧНА КЛІНІКА «ІСТИНА»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

**ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ПРАКТИКА:
СТАНОВЛЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

*Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

(м. Дніпро, 23 листопада 2023 р.)

Дніпро
2024

УДК 34
Ю 40

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Луговий І.О. проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Кулініч О.О. завідувач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Петрушевська В.К. викладач кафедри загальноправових дисциплін Науково-навчального інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, адвокат.

Ю 40 Юридична клінічна практика: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 листоп. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2024. 225 с.

ISBN 978-617-8035-90-7

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, протокол № 8 від 20.03.2024*

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Тематика тез доповідей охоплює актуальні проблеми забезпечення якості юридичної освіти та практики через впровадження сучасних освітніх трендів та інновацій, кращих практик підготовки здобувачів, а також через реформування юридичної освіти у світлі міжнародних і європейських стандартів. Увагу зосередили на розвитку юридичної клінічної практики українських вишів як одного з основних складників практичної підготовки майбутніх правників, відповідно до стандарту вищої освіти зі спеціальності «Право». Особливий акцент зробили на проблематиці практичної підготовки юристів в умовах військового стану.

Редакційна колегія не несе відповідальності за матеріали, опубліковані у збірнику. Усі матеріали надані в авторській редакції та виражають персональну позицію учасника конференції.

ISBN 978-617-8035-90-7

© Автори, 2023
© ДДУВС, 2024

ЗМІСТ

Андрушкевич Ю. С. Значення юридичної клінічної практики для базової правової освіти громадян	10
Анісімов Д.О. Проблемні аспекти участі адвоката у досудовому розслідуванні при забезпеченні прав людини	13
Бабенко А.Г. Сучасний стан євроінтеграції України	17
Барабаш Д.С. Демократична, соціальна, правова держава	20
Баранець В.А. До питання дотримання прав людини під час доказування у процесі провадження дізнання	21
Бардакова А.О. Значення рівності в сучасному суспільстві	25
Бойко А.В. Робота юридичної клініки під час воєнного стану	30
Бокатова Є.О. До питання взаємозв'язків юридичної науки з іншими суспільними науками на сучасному етапі розвитку	32
Бондар А.Ю. Проблема розвитку юридичної освіти	34
Бугаєнко Т.О. Стан забезпечення прав людини в умовах війни в Україні	38
Величко О.Ф. Юридична клініка як механізм забезпечення прав осіб, що перебувають у міграції	40

Величко О.Ф.

Вплив роботи в юридичних клініках на професійну
самоідентифікацію студентів-правників 43

Величко О.Ф.

Використання правозахисних механізмів у роботі юридичних клінік 46

Вовк К.А.

Форми права 48

Водолазкий В.В.

Поняття та сутність юридичного процесу 50

Вольтобрісов А.В.

Інновації у правничій освіті: виклики та перспективи 52

Вороний А.В.

Безоплатна правнича допомога: проблеми теорії та практики 55

Головко А.В.

Провідне місце юридичних клінік у сучасній системі
безоплатної правової допомоги в Україні 57

Гребененко І.О.

Сучасний стан інституту безоплатної вторинної допомоги 59

Гузенко О.П.

Окреслення рольових сегментів діяльності
юридичних клінік в Україні 63

Гузь А.С.

Елементи та форми вияву культури у житті суспільства:
сучасність та перспективи 65

Давидова Є.О.

Релігійна правова сім'я у сучасних умовах 67

Донєва П.О.

Набуття та припинення громадянства України:
сучасність та перспективи 69

Донєва П.О.

Юридичні клініки України як одне з провідних місць
стажування здобувачів вищої освіти 72

Д'яченко К.А.

Легалізація та легітимація державної влади:
сучасність та перспективи 74

Журавель О.О.

Зарубіжний досвід захисту прав дитини
в умовах збройного конфлікту 77

Ільченко І.П.

Вплив воєнного стану на механізми припинення права
одного з подружжя на утримання: аналіз і перспективи розвитку 82

Кадала В.В.

До питання правової регламентації
діяльності юридичних клінік в Україні 85

Карпенко В.Ю.

Проблемні аспекти права на освіту
під час воєнного стану та шляхи їх вирішення 88

Карпенко Р.В.

Актуальні проблеми протидії гендерної дискримінації
у збройних силах України під час війни 90

Костюк Т.В.

Проблемні аспекти захисту прав громадян України
у сфері пенсійного забезпечення в умовах воєнного стану 91

Кулініч О.О.

Європейський суд з прав людини як основоположний
інститут захисту прав громадян в умовах воєнного стану 94

Кучерявенко М.Д.

Робота юридичної клініки в умовах воєнного стану 97

Лавренко Д.О.

Діяльність юридичних клінік на території України 99

Лещенко А.С.

Діяльність захисника під час проведення слідчих (розшукових) дій 102

Лиман Є.Л.

Унітарні держави Європи на сучасному етапі розвитку 105

Луц Д.М.

Щодо питання практичної підготовки правників
у межах діяльності юридичних клінік 107

Мальцева Є.О.

Порядок фінансування витрат
на безоплатну вторинну правову допомогу 110

Мальцева Є.О.

Відповідальність за порушення законодавства
про надання безоплатних правових послуг 112

Маргієв Д.В.

Юридичні клініки: правова освіта та правнича допомога 114

Мацієвський Д.А.

Проблема расової дискримінації в сучасному світі 117

Мільяченко М.Р.

Поняття і класифікація документів, види їх підробки 120

Михайленко Д.Д.

Проблематика захисту прав людини..... 123

Новикова А.М.

Поняття, походження, сутність і типологія держави 129

Оганісян Ц.В.

Гуманітарні виклики та правовий захист дітей
в умовах війни в Україні: аналіз, проблеми та перспективи 131

Олексин Х.Л.

Правовий механізм захисту прав людини в умовах воєнного стану 134

Осташова В.О.

Правове самовиховання студентів-консультатнів юридичної клініки 138

Пендюра С.М. Реалізація принципу «4Р» в протидії домашньому насильству	141
Петіна К.М. Загальні положення та особливості договору комерційної концесії	142
Петіна К.М. Проблема індивідуалізації фізичної особи	145
Петіна К.М. Проблемні питання правового поліцентризму	148
Петрушевська В.К. SWOT-аналіз юридичних клінік України: теоретичний аспект	150
Пісклова Ю.С. Основні загальні філософські, загальнонаукові та спеціальні наукові методи дослідження історико-правових явищ і процесів	155
Пісклова Ю.С. Значення володіння політологічними знаннями у роботі правника	157
Резнік Д.О. Поняття та зміст праворозуміння	160
Рубан В.М. Поняття та зміст юридичної відповідальності Національної поліції	162
Рудницька О.С. Правова освіта: проблеми та виклики	165
Степаненко К.В. Особливості міжнародного режиму захисту правозахисників	168
Степанюк К.О. Дієвість юридичних клінік в системі Міністерства внутрішніх справ	170
Стоєва Т.І. Роль юридичної клініки в професійній підготовці майбутніх юристів	173
Стрельцова О.І. Окремі аспекти моральних засад адвокатської діяльності	175

Ступак А.Ю. Законність та правопорядок	178
Сюравчик В.Г., Сема В.С. Правова освіта населення – основна мета діяльності юридичних клінік	181
Сюсюкало В.Ю. Юридична клінічна практика: перспективи розвитку	188
Талдикін О.В. Організаційні аспекти роботи юридичної клініки	191
Твердохліб Я.В. Деякі питання функціонування адвокатського самоврядування в Україні	194
Терещенко К.О. Поняття безоплатної правової допомоги, її особливості	196
Тищенкова І.О. Надання електронних послуг у сфері міграції та громадянства	199
Трухонь О.В. Перспективи роботи здобувача вищої освіти у юридичній клініці: загальні, теоретичні аспекти	203
Хирса А.В. Роль адвоката в кримінальному процесі	205
Черненко А.П. Про юридичну клініку та про шляхи удосконалення її діяльності	208
Чернобук В.В. Перспективи розвитку інституту первинної безоплатної правничої допомоги	212
Чуфарова К.Г. Поняття та сутність прав людини	214
Шиян А.Г. Механізм забезпечення прав підзахисного під час зустрічей з адвокатом потребує удосконалення	216

Шкляєв Д.В.

Юридичні клініки: правова освіта та правнича допомога 220

Щур С.О.

Діяльність юридичних клінік: виклики та перспективи 222

АНДРУШКЕВИЧ Юлія Сергіївна,
магістр права, фахівець з державних закупівель
Науковий керівник –
викладач *Петрушевська В. К.*
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІЧНОЇ ПРАКТИКИ ДЛЯ БАЗОВОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ГРОМАДЯН

Базові знання законодавства є обов'язковими не лише для розуміння політико-соціальних реалій сьогодення, а і для розуміння власних прав та обов'язків. Конституцією України передбачено ряд прав та свобод, до яких, як правило, відносяться такі базові поняття: право на життя, право на рівність та гідність, право на вільний розвиток особистості та інші. Зазначені в Основному Законі й обов'язки громадян, серед яких Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів, неухильне додержання Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [1]. Ці права, обов'язки та свободи доповнюються та розширюються іншими нормативно-правовими актами, такими як Цивільний кодекс, Господарський Кодекс, Кримінальний кодекс України, Цивільно правовий кодекс, Кодекс законів про працю, ізакон України «Про державну службу», ізакон України «Про відпустки» та іншими.

Безсумнівно, обсяг нормативної бази України достатньо великий та знати його увесь практично неможливо. Проте, важливо орієнтуватися в ньому, що також зазначено у Конституції України, а саме, статті 57:

«Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними» [1].

Тлумачачи вищезазначені норми буквально, можна зробити висновок, що затримавши особу, котра здійснила правопорушення, не знаючи, що така дія порушує чинне законодавство (самовільне зайняття земельних ділянок, знищення межових знаків тощо), порушник не повинен нести відповідальність. Проте, такий висновок буде хибним, оскільки норма статті 57 містить уточнення стосовно доведення до відома населення у порядку, встановленому законом. Таким чином, продовжуючи наведений приклад, особі, що придбала/орендувала конкретну земельну ділянку. Під час реєстрації права власності/оренди, державним реєстратором надаються

роз'яснення стосовно меж такої ділянки, прав та обов'язків, що виникають у зв'язку з оформленням такого права. Підпис супровідних документів також підтверджує факт ознайомлення з правами та обов'язками, пов'язаними з правом власності/оренди. Тобто, в разі вчинення правопорушення, спрацьовує принцип «Ignorantia juris non excusat» (з лат. – «незнання закону не звільняє від відповідальності»).

Насправді, усвідомлення обсягу власних прав та обов'язків як громадянина України в сучасних умовах повномасштабного вторгнення, євроінтеграції та загального суспільного розвитку, є необхідністю. Впровадження базової правової освіти потрібне не лише на рівні загальної середньої освіти, а й в вищих навчальних закладах. Під базовою освітою в контексті даної роботи мається на увазі комплексне вивчення конституційних прав, свобод та обов'язків громадянина, порядку роботи основних державних інституцій та сфер їх відповідальності, а також оскарження рішень чи бездіяльності окремих органів державної влади. Таке бачення відрізняється від концепцій, ізакріплених у відповідних актах законодавства.

Наразі відповідно до Указу Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» №992/2001 від 18.10.2001 р., ізавданнями Програми є:

- підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику;
- створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки;
- широке інформування населення про правову політику держави та законодавство;
- забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації;
- вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері [3].

Важливо звернути увагу на той факт, що Програму було прийнято ще у 2001 році, а зміни до неї протягом останніх років не вносилися. Тобто, як завдання, спрямовані на реалізацію даної програми, так і шляхи, якими це повинно здійснюватися, не є актуальними на даний момент та потребують цілковитого реформування. Оскільки наразі держава перебуває в стані цифровізації, обумовленої епідемією COVID-19, повномасштабним вторгненням зі сторони російської федерації та загальною необхідністю, Програма мала б підлягати відповідним змінам, таким як от проведення навчальних заходів у Zoom-форматі, ізаохочення правової самоосвіти громадян, покращення умов для здійснення діяльності у сфері правової

освіти тощо.

Вагомим кроком для повноцінного впровадження правової освіти серед населення є проведення загальнообов'язкових вебінарів та семінарів на підприємствах, організаціях різних форм власності. Зокрема, такі заходи мають значення й в навчальних закладах та повинні реалізуватися не лише шляхом проведення лекцій на окрему тематику, а бути додатковим, систематичним джерелом інформації для слухачів. Мається на увазі, що у навчальних програмах відповідних закладів повинні бути відведені окремі години, спрямовані на ознайомлення та вивчення курсу з права України. Такий курс повинен бути складений Міністерством освіти та науки України, та рекомендуватися до вивчення. Це дозволить уніфікувати базову правову освіту, а додаткові заняття/лекції/семінари – доповнювати вже створену систему правових знань. Це матиме особливе значення у разі, якщо запрошеними викладачами таких занять виступатимуть представники різних правничих та дотичних до них професій, як от фахівці з публічних закупівель, адвокати різноманітних сфер, судді кримінальної, цивільної, адміністративної чи господарської спеціалізації, працівники пенсійних фондів, податкової служби, нотаріуси, державні та приватні виконавці, працівники апарату судів, юристи військових частин, слідчі поліції та Державного бюро розслідувань тощо. Це дозволить створити повноцінне уявлення того, яким чином працюють та взаємодіють між собою органи державної влади, куди звертатися, в разі порушення окремих прав та свобод.

Значну роль в впровадженні правової освіти серед населення мають саме юридичні клініки, котрі було впроваджено наказом Міністерства освіти та науки в 2006 році як обов'язковий структурний підрозділ юридичного факультету навчального закладу [4]. Серед функцій, котрі виконує юридична клініка, не лише підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів юридичних спеціальностей; забезпечення доступу представників соціально вразливих груп суспільства до правової допомоги, а й формування правової культури громадян [4]. Задля досягнення цієї мети, студенти, а також їх безпосередні керівники проводять виїзні лекції та семінари як в навчальних закладах, так і вебінари з залученням спеціалістів різноманітних сфер права. Такі заходи спрямовані не лише на поширення правової освіти серед населення, а й формування правосвідомості самих студентів, що проводять такі семінари.

Складно переоцінити значення саме досвіду юридичних клінік в розповсюдженні правових знань, а також новацій в законодавстві, але без загальнодержавної підтримки такої ініціативи формування правосвідомості громадян не може відбуватися належним чином. Для повноцінного правового навчання не вистачає повсюдних поширення таких знань. Тобто, вивчення українського законодавства, його основних принципів та положень повинне відбуватися не лише зусиллями студентів, а й з залученням працівників державних органів, юридичних компаній тощо. Для більшої ефективності

такого рішення заохочення має бути для обидвох сторін – тих, хто навчає та тих, хто навчається. Зокрема, обов'язковим кроком в реформуванні правової освіти як частини освіти громадян, повинна бути реорганізація чинного законодавства у відповідності до політико-соціальних подій, викликів сучасного суспільства, а також з врахуванням процесу інтеграції в законодавство Європейського Союзу.

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР Р // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#Text>

2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/conv>

3. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента від 18.10.2001 р. №992/2001 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти та науки від 03.08.2006 р. №592 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

5. Іваній О. М. Правова освіта як засіб формування громадянського суспільства / О. М. Іваній // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2016. Вип. 22. С. 42-45. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2016_22_11

АНІСІМОВ Дмитро Олексійович,
доктор філософії в галузі права,
викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ АДВОКАТА У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Згідно зі ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу. У випадках передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Зазначені положення Конституції України дублюються у ст. 20 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Згідно зазначеної норми підозрюваний, обвинувачений, виправданий, ізасуджений має право на захист, що полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні користуватися правовою допомогою захисника.

Згідно КПК України досудове розслідування тлумачиться як стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. На даний момент виділяють дві форми досудового розслідування. По-перше, це – досудове слідство, як форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів. По-друге, це – дізнання, як форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

Замість «традиційного досудового слідства» новим КПК натомість запровадилося об'єднання «існуючого дізнання і досудового слідства» в єдину за своїм змістом процедуру досудового розслідування, що полягає у гласному та негласному зборі й фіксації фактичних даних про обставини діяння, необхідних для доведення обвинувачення в суді [1, с. 136].

У КПК України визначено, що захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) ч. 1 ст. 45 КПК України.

Наразі згідно з п. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) «адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом». Професійні права адвоката передбачені в ст. 20 Закону. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги.

Захисник на стадії досудового слідства виконує ряд дуже важливих завдань, від результатів яких залежить напрямок, стратегія захисту та підсумок розгляду кримінального провадження в суді, а також процесуальний статус клієнта, від якого, у свою чергу, ізалежить остаточна кваліфікація діяння, а також можливість закриття провадження [2].

Один з проблемних аспектів участі адвоката у досудовому слідстві

було піднято під час проведення семінару «Особливості участі адвоката в суді на досудовому розслідуванні та в судовому провадженні у першій інстанції», організований Радою адвокатів Київської області на основі соціологічного опитування практикуючих адвокатів було з'ясовано, що значна більшість з них не використовують такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів. Погоджуємось із доповідачем даного семінару, який зазначив, що не варто покладатися лише на презумпцію невинуватості і казати: «слідчий не навів...», «слідчий не надав...». Коли, окрім цих слів, ще є певні докази, що надані адвокатом, – це в рази краще для вашого клієнта, шанси будуть набагато більші» [3].

Також є проблема в тому, що на практиці зустрічаються непоодинокі випадки коли адвокат ініціює проведення судової експертизи без визначення конкретного виконавця господарським товариством, що позиціонують себе у якості приватних експертних установ. Слід звернути увагу, що вказані дії не відповідають положенням чинних норм законодавства, що ставить під сумнів допустимість отриманого таким шляхом висновку судового експерта, оскільки до нього мали доступ сторонні особи, зокрема керівник «приватної експертної установи», правовий статус якого у здійсненні судово-експертної діяльності, на сьогодні не визначено [4].

Таким чином, можемо дійти висновку, що проведення експертизи може бути призначено лише державним спеціалізованим установам, перелік яких визначено статтею 7 Закону «Про судову експертизу» або конкретному судовому експерту (судовим експертам).

Маємо зазначити, що згідно ст. 22 КПК України передбачено принцип змагальності сторін, а в ч. 2 цієї статті зазначено, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України. Однак, із боку сторони захисту були неодноразово помічені випадки порушення ст. 221 КПК України, що регулює порядок ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. Це виражається в тому, що адвокат замість подання клопотання на отримання дозволу використовує свої дружні стосунки з секретарем судового засідання або помічником судді, і отримує цим можливість неправомірного ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. Зазначимо, що це є прямим порушенням норм кримінального процесуального законодавства зокрема принципу змагальності, що недопустиме при проведенні кримінального провадження.

Також актуальним сьогодні є питання недопуску адвокатів до місця проведення обшуку чи вилучення речей і документів. Однак, ізгідно КПК України підозрюваний (обвинувачений) і його захисник мають право брати участь у проведенні будь-якої процесуальної дії (п. 9 ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 46 КПК України). Але на практиці під час проведення обшуку житла чи іншого

володіння особи (ст. 236 КПК України) або виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 165 КПК України) відбуваються значні порушення прав осіб-володільців відповідних об'єктів володіння. Йдеться про вилучення більшої кількості речей і документів порівняно з тим, що перераховані в ухвалі слідчого судді, або про «підкидання» певних речових доказів з метою обвинувачення особи тощо.

Участь захисника потенційно може зменшити кількість зазначених порушень. Але трапляються випадки фізичного не допуску захисника до місця проведення цих процесуальних дій. Наразі обшук і вилучення здійснюються слідчим або групою слідчих із залученням понятих, а охорона житла чи іншого володіння забезпечується співробітниками оперативних підрозділів. Ці оперативні співробітники отримують вказівку від слідчого не випускати і не впускати осіб до місця проведення обшуку на підставі частини 3 статті 236 КПК України.

Тому адвокати, які прибувають до цього місця, фізично не мають можливості постати перед слідчим, подати своє клопотання чи скаргу та взяти участь у подальшому проведенні процесуальних дій [5, с. 21–22].

У цьому випадку, ми вже маємо не невикористання адвокатом своїх прав, а завідоме перешкоджання їх реалізації стороною обвинувачення.

На думку О.О. Юхно, із захисник як незалежний учасник кримінального провадження. Виступає своєрідним професійним контролером щодо захисту прав, свобод та законних інтересів інших учасників кримінального провадження, чий права були порушені та потребують відновлення [6, с. 112].

Таким чином, проведене дослідження дає можливість наголосити, що на даний момент необхідне створення ефективного правового механізму втілення процесуальних прав захисника як учасника у кримінальному провадженні який спроможний забезпечити надання належної правової допомоги. Виходячи з цього, таке питання вимагає придільної уваги та залишає велике підґрунтя для подальших наукових досліджень.

---

1. Пильгун Н.В. Досудове слідство як основна форма розслідування: питання реформування на сучасному етапі. *Юрид. вісн. Сер.: Повітряне і космічне право*. 2012. № 3. С. 135–139.

2. Захист на досудовому слідстві та в суді у кримінальних справах URL : <http://www.ocinka.com/ukr/lawyer/criminalcases.html>.

3. Участь адвоката в суді на досудовому розслідуванні та судовому провадженні, – семінар. URL : <http://radako.com.ua/news/uchast-advokata-v-sudi-na-dosudovomu-rozsliduvanni-ta-v-sudovomu-provazhenni-seminar>.

4. Суб'єкти судово-експертної діяльності, їх статус та повноваження .URL : <http://old.minjust.gov.ua/46804>. – Назва з екрану.

5. 35 неформальних практик у кримінальному судочинстві України. Київ : «Арт-Дизайн», 2014. 48 с.

6. Юхно О. О. Процесуальні особливості участі захисника як учасника кримінального провадження. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 109–112.

БАБЕНКО Анна Геннадіївна,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник –
доктор юридичних наук, професор,
проф. кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
Добробог Л. М.

СУЧАСНИЙ СТАН ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сьогодні одним з найактуальніших питань серед громадян України є європейська інтеграція нашої держави. Європейська інтеграція – це загальний термін для позначення політичного, економічного та культурного співробітництва між європейськими країнами. Переважно йдеться про країни-члени Європейського Союзу (ЄС), але треті країни не є винятком. Наразі, що стосується європейської інтеграції України, то немає сумнівів, що цей процес розпочався ще в минулому столітті і триває досі.

Однією з найважливіших подій у процесі формування відносин України з ЄС став Указ Президента України від 11 червня 1998 року «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», який втратив чинність у 2015 році. Документ передбачав реформування правової системи України та приведення її у відповідність до європейських стандартів; розвиток економічної інтеграції та торговельних відносин між Україною та ЄС; об'єднання в контексті європейської безпеки; зміцнення демократичних режимів; співробітництво між Україною та ЄС у визначених сферах [1].

Наступним етапом став Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС», прийнятий Верховною Радою України 18 березня 2004 року. Закон визначає адаптацію як пріоритетний напрям зовнішньої політики України, спрямований на досягнення критеріїв вступу до ЄС. Він також ставить за мету адаптацію українського законодавства до європейського, яка полягає в досягненні відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв встановлених Європейським Союзом до країн, які мають намір стати державою-членом [2].

Основним шляхом реалізації європейської інтеграції України можна вважати виконання положень Порядку денного асоціації, схваленого з метою підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей документ визначає основні напрями діяльності обох сторін та завдання, які необхідно виконати для досягнення поставленої мети [3]. Так як процес інтеграції закріплюється нормативно-правовими

актами, то одним з таких документів є Угода про асоціацію між Україною та ЄС. 21 березня 2014 року в столиці Бельгії, Брюсселі, політична частина Угоди про асоціацію була підписана лідерами всіх 28 країн ЄС за участю українського прем'єр-міністра Арсенія Яценюка. Дані переговори вказували на те, що Україна та ЄС удосконалюють і зміцнюють своє партнерство.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає, що Європейський Союз та всі держави-члени визнають, що Україна має спільну історію та спільні цінності з державами-членами ЄС, і підтримують їхній європейський вибір [4].

Документ визначає окремі сфери діяльності, серед яких: політична сфера, юстиція, торгівля, економічна сфера, фінансове співробітництво. Кожен напрямок має відповідний розділ, в якому передбачені завдання. Наприклад, щодо політичних критеріїв угоди однією з вимог є забезпечення реальних дій щодо встановлення демократії та дотримання прав і свобод людини, і закріплених у Конституції України [4].

Корупція залишається однією з головних проблем в Україні, оскільки вона негативно впливає на всі державні системи та суспільство в цілому. Незаперечним є той факт, що корупція погіршила стан економіки України, який не відповідає стандартам країн ЄС. Наприклад, у 2022 році ВВП України на душу населення оцінюється приблизно в 3.400 доларів США, тоді як ВВП навіть не найрозвиненіших країн-членів ЄС становитиме щонайменше 20.000 доларів США. Ця статистика свідчить про те, що соціально-економічний розвиток України не відповідає критеріям членства в ЄС.

Хоча з іншого боку, ізгідно зі звітом про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2014-2022 роки, Кабінет Міністрів України виконав 70% своїх зобов'язань, Верховна Рада-61%, інші органи державної влади-59%. На нашу думку це доволі позитивна статистика, адже навіть в умовах воєнного стану Україна розвивається і рухається до Європейського Союзу.

Найбільшого прогресу в євроінтеграції Україна досягла у 2022 році, коли почалося повномасштабне вторгнення. Досвід інтеграції України в Європу під час війни маж свою унікальність. Незважаючи на величезні втрати в усіх аспектах, країна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, продовжила проведення проєвропейських реформ у різних сферах, поглиблює секторальне співробітництво з ЄС, виконує положення Угоди про асоціацію та рекомендації Комісії Європейського Союзу. Наприкінці лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в ЄС і згодом отримала законодавчий опитувальник від Президента Європейської Комісії. Важливість цього опитувальника полягає в тому, що він є основою для прийняття ЄС рішення про те, чи підходить країна-заявник на статус кандидата. Перш за все, мова йде про відповідність Копенгагенським критеріям, які вказують на те, наскільки ефективно в країні панує

демократична система та верховенство права, ринкова економіка та права людини.

Наразі 23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус країни-кандидата на вступ до ЄС. По-перше, щоб невтратити статус кандидата та довіру ЄС, а по-друге, щоб отримати статус країни-члена в найближчому майбутньому, Україні необхідно впровадити реформи, яких вимагає ЄС. Це: реформа Конституційного Суду України; антиолігархічні реформи; антикорупційні реформи; вдосконалення законодавства про ЗМІ, а також про нацменшин; боротьба з відмиванням грошей; реформа Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Загалом, у процесі реформ спостерігаються позитивні зрушення.

Вступ України до Європейського Союзу, безсумнівно, підвищить економічну стабільність в країні та призведе до подальшого розвитку демократичного суспільства. Ще однією перевагою вступу України до Європейського Союзу є те, що він забезпечить стабільність політичної системи.

Таким чином, європейська інтеграція є важливим і незмінним зовнішньо політичним пріоритетом української держави. Основним важливим документом для досягнення цих цілей стала Угода про асоціацію між Україною, із однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, із іншої сторони.

Отже, можна сказати, що основним інструментом руху до європейської інтеграції можна назвати модернізацію та реформування внутрішнього законодавства України. Інтеграція в європейський політичний, економічний та соціальний простір відкриє нові можливості для соціально-економічної системи України. Для того, щоб стати членом Європейського Союзу, Україна повинна виконати всі необхідні вимоги та зберегти довіру держав-членів.

---

1. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента від 11 червня 1998 р. No 615/98. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>.

2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. No 1629-IV станом на 04.11.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>.

3. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23 листопада 2009 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990#Text.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 р. станом URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

БАРАБАШ Дарина Сергіївна,
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач Петрушевська В. К.,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДЕМОКРАТИЧНА, СОЦІАЛЬНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА

Сучасна держава, у процесі свого розвитку, прийняла три ключові риси: демократизм, соціальний захист і правову сутність, які знаходять відображення у Конституції України 1996 року.

Демократична держава є формою управління, де влада походить від народу. У ній існують демократичні соціально-політичні інститути та політична культура, які гарантують участь громадян у загальнодержавних справах та розширені громадянські права і свободи.

У демократичній державі важливі принципи, такі як рівність перед законом, громадянське суспільство, розподіл влади, ефективні механізми стримувань і противаги [1].

Демократизм сучасної держави проявляється у її ефективності, конкуренції в сфері державотворчості, рівновазі та гармонійних відносинах між державою і громадянами, а також у високому рівні довіри населення до інститутів держави.

Соціальна держава в сучасних умовах прагне забезпечити гідні умови існування, соціальний захист та можливості для самореалізації кожному громадянину. Термін «соціальна держава» вперше був введений Лоренцом фон Штайном у 1850 році, а його теоретична розробка і практичне втілення набуло активного розвитку в ХХ столітті в Німеччині та інших країнах [2].

У процесі формування ідеї правової держави в історії можна виділити дві основні парадигми: Античність і Новий час. Учені античності визначали суспільство та державу без розчленування, а їх уявлення про право мали релігійно-міфологічний характер. Їхні твори ставили право як протилежність беззаконню та анархії.

Принцип законності як основи суспільства-держави вже сформулювався у повчаннях афінських мудреців, таких як Солон, і був подальше розвинений Сократом та Платоном. Останній розглядав правління закону як критерій для визначення правильних і неправильних держав.

З сучасної точки зору античні концепції правління права мають важливий недолік – відсутність уваги до прав людини як визначальної характеристики та мети правової держави. У ті часи свобода та індивідуальні

права трактувалися як колективна цінність, доступна тільки вільним громадянам певного полісу.

У Новий час ідеї про правову державу були деталізовані в теорії прав людини та концепції розподілу влади. Фігури, такі як Джон Лільберн, Джеймс Гаррінгтон, Джон Локк та Шарль Луї Монтеск'є, внесли вагомий вклад у розвиток цих ідей. Вони визначили природні права людини, важливість верховенства права та необхідність розподілу влади для запобігання тиранії.

Філософське обґрунтування ідеї правової держави тісно пов'язане з ім'ям Іммануїла Канта. Він визначив державу як об'єднання людей, підпорядкованих правовим законам [3].

Термін «правова держава» введений німецьким ученим Карлом Теодором Велькером, а його визначення дав Роберт фон Моль: держава, що базується на конституційно закріплених правах та свободах громадян та їх судовому захисті.

Ідеї правової держави знайшли втілення в конституціях багатьох країн у ХХ столітті. Навіть у тих, де цей термін формально не закріплений, він реалізується через правовий статус особи та діяльність державних органів.

Ці три принципи можуть існувати взаємопоєднано у межах однієї держави, створюючи комплексну модель, яка забезпечує політичну свободу, соціальну справедливість та правовий порядок. Важливо враховувати, що конкретна реалізація цих принципів може відрізнитися в залежності від історії, культури та конкретних потреб суспільства в кожній державі.

1. Демократична держава. URL : <http://politics.ellib.org.ua/pages-2880.html>
2. Поняття, принципи і форми демократії. URL : <https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava/1524-rozdl-8-demokraticzna-pravova-socialna-derzhava.html>
3. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. 2021. URL : <https://mms.gov.ua/news/ukrayina-ye-suverenna-i-nezalezhna-demokraticzna-socialna-pravova-derzhava>

БАРАНЕЦЬ Володимир Анатолійович,
аспірант наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
Науковий керівник –
к.ю.н., старший дослідник Грига М. А.,
(Національна академія внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДОКАЗУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ

Тривалий час після прийняття чинного КПК про дізнання, як одну із форм розслідування лише згадувалося. 1 липня 2020 року в Україні набув чинності інститут кримінальних проступків. Протягом багатьох років висловлювались сподівання, що його запровадження сприятиме підвищенню ефективності досудового розслідування та судового розгляду кримінальних

правопорушень невеликої тяжкості [1, с. 124]. Основними завданнями спрощеного провадження у формі дізнання визначалися: процесуальна економія (скорочення часу, сил і засобів, що використовуються для вирішення частини кримінальних проваджень і вивільнення їх для провадження в найбільш складних провадженнях); наближення моменту покарання винуватого до часу вчинення злочину з метою посилення профілактичного впливу процедури судочинства та кримінального покарання; забезпечення швидкості судочинства з метою найкращого вирішення завдань кримінального провадження, а також необхідність забезпечення для обвинуваченого мінімальної тривалості перебування в цьому невизначеному становищі, для потерпілого – найбільш швидкого відновлення його порушених прав, а для свідків – мінімуму незручностей, пов'язаних з необхідністю виконання відповідних обов'язків перед державою [2, с. 56].

Водночас, як зауважують науковці, процесуальна форма дізнання, яка в сучасному кримінальному процесі України отримала регламентацію в окремій главі 25 КПК України («Особливості досудового розслідування кримінальних проступків»), незважаючи на важливість такої процедури, ще не повною мірою відповідає вимогам принципу юридичної визначеності щодо окремих приписів доказового права, потребує глибокого доктринального аналізу крізь призму засади верховенства права та стандартів допустимості доказів та доказування поза розумним сумнівом [2, с. 54].

Передбачивши специфічні джерела доказів для кримінальних проступків, ізаконодавець диференціював і засоби їх збирання. Відповідно до ст. 300 КПК України під час досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України, а також: відбирати пояснення для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта, ізнімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань [3]. Відтак, ізаконодавець розширив перелік процесуальних джерел доказів під час розслідування кримінальних проступків.

Саме ось ці, специфічні джерела доказів, передбачені КПК України під час здійснення розслідування кримінальних проступків у формі дізнання, і викликають найбільше нарікань як з боку представників наукової спільноти,

так і практичних органів.

В. М. Тертишник, ізокрема, наголошує, що викладаючи досить вузьке загальне розуміння «джерел доказів» у цілому, ізаконодавець, регламентуючи процедуру дізнання щодо кримінальних проступків, спромігся проголосити, що «процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 КПК України, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, чи відеозапису» (ст. 298-1 КПК України) [4, с. 16].

Аналогічну позицію висловлює О. В. Сачко, ізазначаючи, що в доказовому праві мало визначити, що може стати доказами, а й запровадити виважену процедуру отримання доказових матеріалів, яка відповідала б конституційним засадам та доктрині доказового права, давала б можливість визначитись в питаннях допустимості отриманих доказів. Зазначимо, що відповідно до ст. 19 Конституції України «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Без юридичного визначення процедури здобуття доказів, неможливо визначитись з допустимістю доказів, а відтак спроби формувати види доказів без закріплення в законі процесуальної форми їх здобуття стають юридично нікчемними [2, с. 55].

Відповідно до ст. 62 Конституції України «Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь». Загалом, роль і місце Конституції України в правовому регулюванні діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України є визначальною, оскільки цей орган забезпечує діяльність із захисту прав і свобод людини й громадянина, ізокрема обмежуючи тимчасово права й свободи інших осіб, що має бути чітко окреслено межами [5, с. 87].

Водночас, вчені-процесуалісти, іздійснюючи аналіз специфічних для дізнання процесуальних джерел доказової інформації, все частіше акцентують на їхній неузгодженості з цілісною системою доказового права та теорією доказів, ба більше, вбачають у них елементи порушення прав людини.

Зокрема, І. Л. Беспалько, розглядаючи пояснення осіб як джерело доказів у провадженнях про кримінальні проступки, ізазначає, що надання пояснень є правом особи. Відповідно, на відміну від отримання показань, під час відібрання пояснень особа не попереджається про кримінальну відповідальність за ст. 384, 385 КК України. Відібрання пояснень можливе до внесення відомостей до ЄРДР, відтак перебуваючи за межами досудового розслідування, особа не наділяється певним процесуальним статусом, а отже – не вправі користуватися правами та свободами конкретного учасника

кримінального провадження, які вона могла б мати, якби її процесуальний статус був визначений. До початку досудового розслідування можливі порушення права на захист особи, яка дає пояснення та яка в подальшому може виступати в статусі підозрюваного, адже ст. 42 КПК (уже в межах досудового розслідування) передбачає більш широке коло прав для такого суб'єкта. До речі, додає авторка, під час прийняття пояснення можуть порушуватися права не лише особи, яка могла б набути статусу підозрюваного в межах досудового розслідування, а й осіб, які могли б набути під час досудового розслідування статусу потерпілого чи свідка. Отже, вже лише через такий стан речей, резюмує І. Л. Беспалько, пояснення не може вважатися джерелом доказів у кримінальному провадженні, адже фактично в такій ситуації відбувається обмеження прав особи, яка могла би скористатися набагато ширшим спектром прав у разі, якби набула конкретного статусу учасника кримінального провадження, що реально є можливим лише після внесення відомостей до ЄРДР. А коли так, то й докази, отримані з пояснення тієї чи іншої особи, не можуть бути допустимими. Під час відібрання пояснень особі має бути роз'яснено право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, оскільки в протилежному випадку пояснення не можуть вважатися допустимим доказом (п. 4 ч. 2 ст. 87). Тому в разі визнання пояснення процесуальним джерелом доказів створюється небезпека отримання недостовірної інформації, що сприяє порушенню прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також створює умови для зловживань посадовими особами державних органів [6, с. 54].

Переймається питаннями забезпечення існуючих гарантій прав і свобод людини при запровадженні процедури дізнання і О. В. Сачко. До того ж, аналізуючи медичне освідування в межах дізнання, вчений зауважує, що закріплення у законі права «проводити медичне освідування» потребує, із одного боку, визначитись, чим медичне освідування відрізняється від судово-медичного освідування та слідчого освідування (за участю спеціаліста), а з іншого боку – регламентації даного заходу. На думку науковця, доцільно в КПК України окремо регламентувати єдині для слідчого та дізнавача процедури освідування, медичного освідування та судово-медичного освідування.

Важливою умовою якості закону, додає О. В. Сачко, є єдність та виваженість процесуальної форми. Закон має чітко назвати засоби отримання доказів та виважено регламентувати процедуру їх застосування з тим, щоб забезпечувати як отримання достовірних доказів, так і забезпечити принцип пропорційності та захист прав і свобод людини. Законодавцю мало назвати якісь нові форми отримання доказів, які можуть бути і доречними, важливо прописати в законі порядок застосування нових форм [2, с. 57].

Очевидно, у межах представленої публікації не уявляється можливим розкрити всі аспекти досліджуваної проблематики, однак навіть наведене дає

підстави стверджувати, що норми кримінального процесуального закону, які закріплюють форми збирання доказів при провадженні дізнання потребують доопрацювання з метою узгодження з принципами кримінального процесу та загальними нормами доказового права, що в тому числі передбачають чітке та неухильне дотримання прав та свобод людини.

1. Чорний А. М. Дізнання як форма досудового розслідування кримінального проступку. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1. 2023. С. 124–129.

2. Сачко О. В. Проблеми доказування при провадженні дізнання щодо кримінальних проступків. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2020. С. 54–59.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

4. Тертишник В. М. Доктринальні проблеми доказового права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2020. С. 15–21.

5. Стрельченко О. Г., Булик І. Л., Бухтіяров О. А., Бухтіярова І. Г. Характеристика механізму нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. С. 86–91.

6. Беспалько І. Л. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. 2021. С. 51–56.

БАРДАКОВА Анастасія Олексіївна,

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник –

к.ю.н., доцент Талдикін О.В.

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЗНАЧЕННЯ РІВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Рівність – поняття, що несе в собі важливий зміст у контексті прав людини, є необхідною основою для побудови справедливого та гуманного суспільства. Визначаючи рівність з позицій прав людини, акцентуємо на тій ідеї, що кожна людина, незалежно від її походження, статусу чи обставин, має право на рівні можливості та повагу. У сучасному світі, де глобалізація та технологічний прогрес відкривають нові можливості, але водночас посилюють ризики нерівності, розуміння значення рівності стає надзвичайно актуальним. Забезпечення рівноправ'я – не лише завдання кожного окремого суспільства, а й виклик для світової спільноти в цілому. Щоб говорити про перспективи сучасного суспільства, необхідно розглядати значення рівності в різних сферах, починаючи від освіти та закінчуючи трудовими відносинами

та соціальними взаєминами. У даному тексті ми детально розглянемо різні аспекти цього питання, розкриваючи важливість рівності в сучасному світі та її вплив на формування гармонійного та розвиненого суспільства.

Розглядаючи роль рівності в освіті, можна відзначити, що лише забезпечуючи рівний доступ до навчання, ми можемо гарантувати розвиток талановитостей та інтелекту всіх членів суспільства. Освіта, що базується на ідеї рівності, стає краєвидним інструментом для зменшення соціальних відмінностей та побудови громадянського суспільства. Проте, нерівність в доступі до якісної освіти залишається великим викликом для багатьох країн, визначаючи майбутнє не лише окремих особистостей, але й самого суспільства в цілому.

У сфері праці рівні можливості та рівні права визначають ефективність економіки та соціальну стабільність. Забезпечуючи справедливі умови праці, ми ведемо до формування професійної етики та розвиваємо інновації. Однак дискримінація на роботі залишається актуальною проблемою, яка впливає на життя багатьох людей. Важливо розглядати рівність в робочих відносинах як ключовий фактор для досягнення гармонії та спільного розвитку суспільства.

Соціальна рівність, в свою чергу, стає фундаментом для побудови справедливого та інклюзивного суспільства. Боротьба з соціальною відокремленістю та врахування потреб кожного його члена дозволяє сформуванню простір, де кожен має можливість реалізувати свій потенціал та сприяти загальному добробуту.

Важливо зауважити, що, незважаючи на значення рівності, її досягнення – це постійний процес, що потребує спільних зусиль суспільства та керівництва. У подальших розділах тексту ми розглянемо виклики та перспективи забезпечення рівності в різних аспектах життя та запропонуємо можливі шляхи подолання існуючих проблем.

Рівність в освіті визначається не лише можливістю отримання освіти для всіх, але й доступом до якісної та різноманітної освіти, що відповідає потребам і здібностям кожної особистості. Це важливий аспект будівництва справедливого та просунутого суспільства.

Роль рівності у забезпеченні доступу до якісної освіти полягає в тому, щоб кожен індивід мав рівні можливості отримати знання та розвинутися на освітньому шляху. Це означає надання однакових можливостей для навчання незалежно від соціального походження, фінансового стану чи інших зовнішніх факторів. Однаковий доступ до освіти створює умови для розвитку інтелекту, критичного мислення та творчих здібностей.

Однак виклики в сфері освіти в контексті рівності залишаються серйозним завданням для багатьох країн. Нерівність в доступі до якісної освіти може бути зумовлена різними факторами, такими як економічна нерівність, географічне розташування шкіл, або соціокультурні бар'єри. Деякі групи населення, ізокрема мігранти, інваліди та люди з низьким рівнем доходу, можуть зазнавати складнощів у доступі до якісної освіти.

З досягнень у сфері освіти в контексті рівності важливо відзначити розвиток інклюзивної освіти, де створюються умови для навчання дітей із різними потребами та обставинами. Також слід наголосити на впровадженні програм та ініціатив, спрямованих на зменшення нерівності в якості освіти, таких як грантові програми, шкільні стипендії та підтримка вчителів.

Через зміни сучасного суспільства, освіта стає ключовим чинником для формування критичного мислення, толерантності та готовності до глобальних викликів. Забезпечення рівних можливостей у сфері освіти не тільки розкриває потенціал кожного індивіда, але й сприяє створенню суспільства, де кожна людина може внести важливий внесок у розвиток та процвітання.

Рівність на роботі визначається не тільки принципом рівних можливостей для всіх працівників, але й усуненням дискримінації та нерівноправ'я в сфері трудових відносин. Забезпечення рівних умов на робочому місці – це важливий крок до створення справедливого та ефективного робочого середовища.

Забезпечення рівних можливостей на роботі передбачає відсутність обмежень та перешкод для працівників на підставі їхньої раси, статі, віку, інвалідності, релігії чи інших характеристик. Це включає в себе не тільки однакові права на найм, просування та навчання, але й створення позитивного підходу до різноманітності на робочому місці.

Боротьба з дискримінацією та нерівноправ'ям в сфері трудових відносин є важливим завданням для будь-якого прогресивного суспільства. Це означає прийняття ефективних заходів для запобігання будь-якій формі дискримінації, чи то явної, чи прихованої. Важливо розвивати політику рівних можливостей та встановлювати стандарти, щоб забезпечити справедливі трудові умови для всіх.

Важливим аспектом є також підтримка різноманітності в робочому колективі. Різні думки, досвід та погляди сприяють творчому підходу до завдань та сприяють інноваціям. Створення відкритого та толерантного середовища на роботі сприяє покращенню комунікації та підвищенню загальної ефективності організації.

Забезпечення рівності на роботі – це не лише дотримання принципів соціальної справедливості, але і економічно обгрунтована стратегія для досягнення успіху в довгостроковій перспективі. Справедливе та рівноправне трудове середовище сприяє мотивації працівників, підвищує рівень професійного розвитку та сприяє підняттю якості роботи в цілому.

Соціальна рівність виступає як ключовий елемент у створенні справедливого та інклюзивного суспільства, де кожна людина має рівні можливості для розвитку та участі в житті громади. Роль рівності в цьому контексті полягає у створенні умов, де ніхто не відчуває себе відокремленим або виключеним через різні соціальні аспекти, такі як етнічне походження, статус, дохід чи особливості.

Боротьба з соціальною відокремленістю і нерівністю виступає не лише як моральний обов'язок суспільства, але і як стратегічний напрямок розвитку. Забезпечення соціальної рівності відкриває шлях до створення спільності, де різноманітність вважається силою, а не перешкодою. Важливо розуміти, що нерівність і відокремленість можуть призвести до негативних соціальних наслідків, таких як соціальна напруга, конфлікти та втрата потенціалу для розвитку суспільства.

Боротьба за соціальну рівність передбачає вдосконалення системи освіти, доступу до медичних послуг, працевлаштування та інших сфер життя, щоб усунути перешкоди та нерівності, які існують в суспільстві. Важливим елементом цього процесу є усвідомлення та визнання привілеїв та нерівностей, щоб кожен член суспільства міг сприяти досягненню спільної мети – створенню гармонійного, справедливого та інклюзивного середовища.

Виклики, пов'язані з досягненням рівності, наголошують на потребі активних зусиль та системних змін у сучасному суспільстві. Однією з актуальних проблем є економічна нерівність, яка виявляється у розподілі ресурсів та можливостей. Багатство та можливості накопичуються в обмеженому колі, тим самим поглиблюючи різницю між багатими та бідними.

Ще однією проблемою є систематична дискримінація на різних рівнях, яка включає в себе расову, гендерну, соціальну та етнічну нерівність. Ці форми дискримінації перешкоджають рівному доступу до освіти, здоров'я, працевлаштування та інших соціальних можливостей.

Однак є перспективи та шляхи вирішення цих проблем. Сприяння соціальній рівності вимагає комплексного підходу та спільних зусиль різних сфер суспільства.

По-перше, важливо встановити та вдосконалити законодавчі рамки, які забезпечать рівні права для всіх груп населення та запобігатимуть дискримінації.

По-друге, ефективна система освіти, яка забезпечить рівний доступ та різноманіття, відіграє ключову роль у формуванні толерантного та рівноправного суспільства. Розвиток програм інклюзивної освіти та освіти щодо різноманітності може сприяти усуненню стереотипів та побудові більш толерантного суспільства.

У сфері економіки важливо розвивати соціальні програми та проекти, спрямовані на зменшення нерівності. Це може включати в себе впровадження податкових політик, які спрямовані на підтримку найбільш уразливих груп, а також стимулювання соціально відповідального бізнесу.

Загалом, вирішення викликів, пов'язаних з досягненням рівності, вимагає інтегрованого підходу, включаючи законодавчі, освітні, економічні та культурні заходи. Здійснення цих заходів може стати важливим кроком до створення суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал та сприяти загальному добробуту.

Важливо також звернути увагу на створення прозорих механізмів

моніторингу та оцінки, які дозволять визначати ефективність заходів і реалізацію політик рівності. Розвиток наукових досліджень та аналізу соціальних та економічних показників сприятиме кращому розумінню факторів, які визначають нерівність, та допоможе вдосконалити стратегії боротьби з нею.

Зокрема, важливо акцентувати увагу на розвитку та підтримці ініціатив, спрямованих на підвищення освіченості та свідомості суспільства щодо проблем рівності. Інформаційні кампанії, тренінги та освітні заходи можуть сприяти створенню належного розуміння причин та наслідків нерівності, а також формуванню позитивного ставлення до різноманітності.

Окрім цього, важливо вдосконалювати механізми взаємодії між громадським сектором, бізнесом та урядом з метою спільного вирішення проблем соціальної нерівності. Партнерство та співпраця можуть допомогти впровадженню інноваційних рішень, а також створенню ефективних програм і проектів, спрямованих на розвиток соціально відповідального підприємництва та зниження вразливості найбільш уражених груп населення.

Вирішення проблем соціальної нерівності вимагає системних змін у різних сферах життя. Лише через спільні зусилля, адаптовані до конкретних умов та потреб суспільства, можна досягти значущих покращень у сфері рівності та створити сприятливі умови для розвитку всіх його членів.

У сучасному суспільстві рівність виступає не лише як етична норма, але й як необхідний фундамент для побудови стійкого та прогресивного громадянського суспільства. Важливість рівності виявляється на всіх рівнях життя, включаючи освіту, працю, доступ до здоров'я та соціальні відносини.

Забезпечення рівності вимагає не лише прийняття та визнання прав людини, але й активних заходів з боротьби з усіма формами дискримінації та нерівності. Суспільство має прагнути до створення умов, де кожна особа має рівний доступ до можливостей та може вільно реалізовувати свій потенціал.

Існує необхідність викликати усвідомлення важливості рівності та поваги прав людини. Це стосується не лише діяльності влади та законодавчих органів, але і кожного індивіда у повсякденному житті. Важливо підтримувати ініціативи, спрямовані на зменшення соціальної нерівності та сприяння інклюзивному середовищу.

Лише спільними зусиллями та постійній увазі до цих питань, ми можемо сформуванню суспільство, в якому кожен індивід може відчувати свою значущість та внести свій внесок у становлення гуманного та взаємоповажного суспільства.

---

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Дата звернення: 29.02.2024)

2. Пікетті Тома ПЗ2 Капітал у XXI столітті / Пер. з англійської Наталії Палій. Київ. : Наш Формат, 2016. 696 с.

3. Richard Wilkinson, Kate Pickett. The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost

Always Do Better. London, Allen Lane, 5 March 2009. ISBN 978-1-84614-039-6 UK Paperback edition ISBN 978-0-14-103236-8 (February, 2010).

4. Талдикін О. В., Южека Р. С. Порушення конституційного права на працю як прояв дискримінації прав людини і громадянина за віковою ознакою. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Захист соціально вразливих груп: міжнародний та національний виміри» (19 жовтня 2023 року)*. Київ : Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2023, 145 с. С. 111-116.

5. Теорія і практика інклюзивної освіти [навчально-методичний посібник]. Упорядник Бондар К. М. [2-ге вид., доп.]. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с. URL : <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3544/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%20-%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Дата звернення: 29.02.2024)

6. Paula S. Rothenberg. Race, Class, and Gender in the United States: An Integrated Study. 10th edition. Worth Publishers, New York, 2016. 800 p.

7. Ролз, Джон Теорія справедливості / Пер. з англ. О. Мокровольський. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 822 с.

8. Rai, S.M. 2008: The Gender Politics of Development. New Delhi: Zubaan; and London and New York: Zed Books. 216 p.

БОЙКО Анастасія Віталіївна,
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
к.ю.н., доцент **Талдикін О.В.**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РОБОТА ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» введено воєнний стан, який продовжено з 05 години 30 хвилин 16 листопада 2023 року строком на 90 діб [1].

Введення воєнного стану в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації призвело до різкого зростання потреб у захисті прав людини. Зокрема, ізростає кількість внутрішньо переміщених осіб та жертв війни. Внаслідок цього зростає кількість питань, які вимагають оперативного та результативного вирішення [2].

Хочемо запропонувати розглянути, які завдання виконують юридичні клініки під час воєнного стану, а також визначити якою є роль юридичних клінік у підготовці майбутніх юристів, які навички та знання вони отримують у процесі роботи в клініці, як вони впливають на формування їхньої професійної компетентності.

В умовах воєнного стану юридичні клініки виконують важливу роль у забезпеченні доступу до правосуддя. Збільшення кількості людей, які потребують правової допомоги, є закономірним наслідком збройної агресії російської федерації проти України. Внаслідок бойових дій люди втрачають документи, житло та близьких, що ускладнює їхнє соціальне та правове становище. Юридичні клініки надають допомогу постраждалим від війни, зокрема внутрішньо переміщеним особам та громадянам України, які виїхали за кордон. Вони допомагають громадянам України розібратися в їхніх правах та обов'язках, а також представляють їхні інтереси в судах та інших державних органах.

Однак в сучасних умовах зростає кількість випадків, коли особа потребує правової допомоги, але не може її оплатити через скрутне матеріальне становище, спричинене непередбачуваними обставинами. Для таких категорій громадян в Україні передбачена безоплатна правова допомога, яка надається державою повністю або частково за рахунок бюджетних коштів [2]. Це передбачено Законом України «Про безоплатну правничу допомогу», який набрав чинності ще 9 липня 2011 року [3].

В наданні безоплатної правової допомоги важливу роль відіграють студенти. Це закріплено в Типовому положенні про юридичну клініку вищого навчального закладу України [4].

Студенти старших курсів при юридичних клініках можуть надавати консультації з широкого спектру правових питань. Вони допомагають клієнтам зрозуміти їхні права та обов'язки, а також розробити стратегію захисту своїх інтересів. Студенти перших курсів зазвичай займаються документацією, що теж є важливим бо практично вся діяльність юриста ведеться на паперах. Спроможність здобувачів-консультантів до вірної інтерпретації нормативно-правових актів та інших форм-джерел права, що виступає запорукою ретельного дослідження нормативно-правової основи розв'язання проблем з якими звертаються до юридичних клінік громадяни, вимагає необхідних теоретико-правових знань зі з'ясування, та роз'яснення дійсного місту правових норм [5. С. 151].

Робота студентів в юридичних клініках сприяє розвитку професійних якостей, бо дозволяє набути практичних навичок, поглибити теоретичні знання та навчитися працювати в колективі [2].

Можемо припустити що якийсь відсоток людей ставиться упереджено до того що в клініці працюють студенти. Це може бути пов'язано з наявними стереотипами щодо студентів, себто студенти не мають достатнього досвіду та знань щоб надавати юридичну допомогу, відповідно вважають що вона менш

якісна. Але це далеко не так, бо хоч студент може і не мати достатньо досвіду, проте вони працюють під керівництвом викладачів-кураторів які забезпечують їм професійний розвиток та підтримку.

Отже, ізараз юридичні клініки спрямовані на надання безоплатної правової допомоги, в першу чергу людям, постраждалим від війни. Студенти теж залучені до надання допомоги, що допомагає їм розкривати свої професійні навички.

1. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397https://www.bing.com/ck/a?!&&p=7c280b4618b37fa8JmltdHM9MTY2ODM> (Дата звернення 29.02.2029)

2. Орлова О.О., ізамула Д.А. Діяльність юридичних клінік в умовах воєнного стану. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10638/1/11.pdf>

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 1. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3460-VI>. (Дата звернення 29.02.2029).

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку: Наказ Міністерства освіти і науки України № 592 від 03.08.2006 р. Офіційний вісник України. № 32. С. 2365.

5. Талдикін О.В. Роль теорії держави і права в діяльності здобувача-клініциста. Правнича освіта та юридична клінічна практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 8 грудня 2021р.); уклад.: канд. юрид. наук, доц. О.О. Орлова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2021. С. 149-152.

БОКАТОВА Євгенія Олександрівна
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник – викладач Чалик В.Р.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ З ІНШИМИ СУСПІЛЬНИМИ НАУКАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Кожен етап у розвитку науки завжди пов'язаний із необхідністю повернення до питання про предмет. Це природний процес, оскільки розвиток науки не лише призводить до розширення та змін явищ, які включаються до об'єкту дослідження, але і спричиняє все більше всебічне та глибоке вивчення цих явищ, їхніх зв'язків та відносин.

Наукове освоєння нових об'єктів та їхніх властивостей, високий рівень їхнього пізнання, системний підхід та аналіз у взаємодії з іншими галузями

знань з часом трансформують науку. Це особливо актуально в сучасному історичному періоді [1, с.274].

Юридична наука займається вивченням предметів, явищ, подій, пов'язаних із державою і правом. Зараз ми стаємо свідками історичних процесів розвитку Української держави і права. З огляду на постійне підвищення соціального престижу юридичної науки, її реакція на виклики часу є вкрай важливою. В умовах постійних закликів до змін, юридична наука вивчає реальність через призму поняття «право». У системі суспільних наук юридична наука виступає як єдина галузь знань, що вивчає державу і право. Ця галузь знань є системою взаємозалежних юридичних наук, яку можна диференціювати за сферами прояву:

- теоретично-історичні (теорія держави і права, історія держави і права, тощо);
- державознавчі (державне право, адміністративне право, тощо);
- цивілістичні (цивільне право, цивільний процес, господарський процес, сімейне право, тощо);
- криміналістичні (кримінальне право, кримінальний процес, виправно-трудова право, тощо) [2, с.176].

Кожна з цих наук є юридичною, має свій предмет і методи вивчення, а разом вони утворюють поняття «юридична наука». Якщо предмет юридичної науки в цілому - це поняття права в усіх аспектах його теоретико-пізнавального прояву і виразу, то предмет кожної окремої юридичної науки - це один з аспектів поняття права, певний аспект юридичної дійсності. Таким чином, юридична наука - це єдина і водночас різноманітна наука.

Сучасна юридична наука все більше стає інтердисциплінарною, співпрацюючи з економікою, соціологією, політологією, філософією та іншими науками. Це дозволяє більш глибоко вивчати правові питання в контексті соціально-економічних та політичних процесів.

Юридична наука взаємодіє з соціальними науками, досліджуючи взаємовідносини між правом та суспільством. Вивчення правових аспектів економічних явищ, таких як корпоративне право чи право міжнародної торгівлі, є прикладом такої взаємодії [3].

Юридична наука і політична наука тісно пов'язані, оскільки вони досліджують структури влади, законодавчий процес та взаємовідносини між правительством та громадянами. Правова регуляція політичних процесів визначає стабільність та легітимність влади.

Вивчення філософії та етики допомагає розуміти основи та цінності, які лежать в основі правової системи. Це дозволяє розробляти більш сучасні та етично обгрунтовані правові підходи.

Розвиток технологій впливає на розширення обсягу юридичної науки. Цифрові технології стають не тільки об'єктом регулювання, але й інструментом для вивчення та застосування правових норм.

У світі глобалізації юридична наука взаємодіє з міжнародними

відносинами та міжнародним правом. Вивчення міжнародного права, прав людини та міжнародних торговельних угод є актуальними завданнями.

Таким чином, Питання взаємозв'язків юридичної науки з іншими суспільними науками є ключовим на сучасному етапі розвитку. Юридична наука взаємодіє з різними галузями знань, що сприяє комплексному розумінню правових явищ та їх впливу на суспільство. Така взаємодія допомагає вирішувати складні проблеми, пов'язані з розвитком сучасного суспільства, та формувати ефективні правові рішення.

1. Діденко О.М. Місце юридичної науки в системі суспільних наук: зародження, становлення та розвиток. Вісник аграрної історії. 2013. Вип. 4-5. С. 273-283.

2. Сопілко І.М., Череватюк В.Б. Юридична наука і практика: виклики часу. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2015. № 1(34). С. 175-178.

3. Поняття та ознаки юридичної науки. URL : http://sites.znu.edu.ua/material_edu/tgp/TEORYA_DERZHAVY_PRAVA/M_1_TEORYA_DERZHAVY/TGP_S1/tdp_skakun_s1.pdf

БОНДАР Анастасія Юріївна
здобувач вищої освіти
Науковий керівник –
к.ю.н., доцент **Письменна О. П.**,
(Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця)

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Освіта має вирішальне значення для задоволення основних потреб і бажань людини, а також для забезпечення гідного рівня життя. У системі вищої освіти, вища юридична освіта займає важливе місце. Після її отримання, спеціалісти у сфері юриспруденції створюють правову державу, і значення такої освіти важко переоцінити. Правосвідомість фахівців, які створюють правову систему, має значний вплив на рівень її розвитку. В сучасному цивілізованому суспільстві вища юридична освіта є одним з основних джерел такої свідомості. Люди із відповідного рівня знаннями в юриспруденції можуть займати важливі державні посади судді, прокурора, слідчого, члена Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів, співробітника Мін'юсту та юридичних департаментів у органах державної влади та місцевого самоврядування, або здійснювати вагомі соціальні функції поза сферою державного управління та опанувати професію адвоката, нотаріуса і тощо. Крім того, висококласних фахівців у галузі права потребують і бізнес-структури всіх масштабів, від яких залежить зростання економіки країни, а відтак - і добробут населення.[1] Високий

рівень суспільної відповідальності правників, обумовлений вимогами до їх професійної діяльності, включаючи професійну етику, вимагає від українського уряду розробити та впровадити Концепцію розвитку юридичної освіти.[2]

Метою написання даної роботи є аналіз розвитку юридичної освіти в Україні, визначити проблеми та можливостей їх вирішення.

На жаль, зміст юридичної освіти та якість підготовки правників часто не відповідає вимогам ринку праці, викликам демократичного суспільства, глобальним тенденціям розвитку і завданням їх професійної діяльності у різних життєвих сферах. Також, розглядаючи питання реформування української юридичної освіти, ізазначають, що до сучасної проблематики такої освіти відноситься відсутність встановлених стандартів, недосконалість навчальних планів, недостатність практичної складової діяльності, потреба у висококваліфікованих викладацьких кадрах, недостатня орієнтація на європейське законодавство та практику, використання застарілих радянських конструкції та теорій в якості доктринального підґрунтя, потреба у збільшенні кількості студентів та викладачів, які би володіли іноземними мовами, потреба в оновленні способів викладення інформації на сторінках навчальної літератури, «перевантаження» навчальними закладами юридичного профілю та потреба у покращенні процедури оцінювання якості знань студентів та випускників.[3]

Питанню реформування у галузі вищої юридичної освіти в Україні приділяли увагу Кириченко Ю. В., Лукашенко А. А., Мельничук О. Ф., Смерницький Д. В., Ківалов С.В., ізозуля І. В., Гаврилюк Р., Пацурківський П., Малишев Б., Петраковський В., Грищенко К. та інші науковці. Як наголошує один із них, в умовах сьогодення надзвичайно важливим є вдосконалення системи вищої юридичної освіти в Україні, визначення ключових короткотермінових стратегій розвитку та узгодження національної нормативно-правової бази з міжнародними стандартами і рекомендаціями в цій сфері.[4]

Фахівці протягом тривалого часу висловлювали свої ідеї щодо реформування юридичної сфери. Тому доцільно розглянути відповідні документи, які відображають зазначені зміни у Конституції. Одним із таких є Концепція вдосконалення юридичної освіти для фахової підготовки юристів, відповідно до європейських стандартів юридичної професії та вищої освіти. На базі Міністерства освіти і науки України була створена робоча група, яка підготувала цей документ. Стосовно такої Концепції надійшло багато пропозицій і зауважень, тому її узгодили після багатьох років обговорення. Крім того, Міністерство юстиції та Міністерство освіти і науки представили першу Концепцію реформування юридичної освіти. У порівнянні з розробленою раніше, що відповідає європейським стандартам вищої освіти та правничої професії, цей документ більш компромісний з точки зору змісту та основних положень.

Для опису інструментів, що значно покращують якість вищої юридичної освіти, необхідні оновлені умови застосування, які у сучасному їхньому вигляді сприяють низькому рівню володіння студентами практичними навичками. Серед них варто виокремити те, що ЗВО готують юристів за програмами, які не враховують потреби та бажання роботодавців, часто ігноруючи потреби юридичної практики. Відсутня ефективної системи зовнішнього контролю за рівнем знань випускників навчального рівня «бакалавр права» та «магістр права», хоча саме вони могли б використовувати програму, що є необхідною на ринку праці та потреб роботодавців. Зокрема, існує надзвичайно велика кількість ЗВО, які можуть підготувати бакалаврів і магістрів зі спеціальності «Право».

Способами вирішення може стати запровадження Єдиного державного стандарту вищої юридичної освіти. Стандарти вищої освіти за галуззю знань 08 «Право» та спеціальностями 081 «Право» та 082 «Міжнародне право» зокрема, можуть містити додаткові вимоги до правил прийому, структури освітньої програми, змісту освіти, організації освітнього процесу та атестації випускників.[2] Єдиний державний кваліфікаційний іспит і спеціальні вступні випробування для здобуття вищої юридичної освіти за зазначеними спеціальностями також допомогли вирішити проблеми в деяких аспектах юридичної освіти. Для вступу на освітню магістратуру за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» необхідно пройти Єдине фахове вступне випробування та Єдиний вступний іспит з іноземної мови. Під час підсумкової атестації, іздобувачів вищої освіти ступеня магістра необхідно скласти ЄДКІ відповідно до вимог Кабінету Міністрів України. Його запровадження забезпечуватиме зовнішній контроль якості здобутої освітньої підготовки, а також зробить тестування на знання права під час іспитів на доступ до окремих видів правничої діяльності, достатньою перевіркою знань у сфері юриспруденції.[2] Це дозволяє їм зосередитися на перевірці відповідних професійних компетенцій за відповідними видами професійно-правової діяльності та мінімізувати витрати на їх проведення. Це реформування також має на меті скоротити кількість ЗВО, які мають дозвіл на підготовку бакалаврів і магістрів зі спеціальності «Право».

Як висновок можна зазначити, що юридична освіта має критичне значення для суспільства, вирішуючи основні потреби та бажання людини, а також сприяючи підвищенню рівня життя. Важливість найкраще проявляється у формуванні правової держави та вплив на розвиток правової системи. З високим рівнем суспільної відповідальності правників, реформування системи вищої юридичної освіти в Україні стає критично необхідним.

Аналізуючи сучасний стан юридичної освіти в Україні, видно, що вона не відповідає потребам ринку праці, демократичному суспільству та глобальним тенденціям. Проблеми включають випуск стандартів, недоліки навчальних планів, практичну складову, брак кваліфікованих викладачів,

відставку від європейських підходів, ізастарілість теорій і концепцій, а також недостатню орієнтацію на міжнародні стандарти.

Але, були запропоновані кроки для вирішення цих проблем. Впровадження Єдиного державного стандарту вищої юридичної освіти, зокрема за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право», має великий потенціал покращення якості навчання. Введення Єдиного державного кваліфікаційного іспиту та спеціальних вступних випробувань може сприяти контролю якості підготовки студентів і магістрів.

Однак, щоб досягти значного прогресу, необхідно врахувати думки та рекомендації науковців та фахівців, а також активно впроваджувати реформи, спрямовані на підвищення якості вищої юридичної освіти в Україні. Актуальність цієї проблематики вимагає те, що реформа вищої юридичної освіти повинна відповідати європейським стандартам, що стане кроком підвищення якості освіти та підготовки кваліфікованих юристів, що є важливим для подальшого розвитку країни.

---

1. Малишев Б.В. Основні шляхи реформування правничої (юридичної) освіти в Україні. Київ, 2019. С. 20.

2. Концепція розвитку юридичної освіти : проєкт. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/vishaosvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovkipravnika> (дата звернення: 17.03.2022).

3. Проблематика вищої юридичної освіти. *Актуальні питання унормування вищої юридичної освіти* : Зб. матеріалів круглого столу, м. Київ, 18 листоп. 2021 р. Київ, 2021. С. 63.

4. Актуальні проблеми вищої юридичної освіти в Україні. *Актуальні питання унормування вищої юридичної освіти* : Збірник матеріалів круглого столу, м. Київ, 2021. С. 18.

БУГАЄНКО Тимур Олегович

здобувач 2 курсу

Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців підрозділів

Науковий керівник –

доктор філософії в галузі права Пісоцька К.О.

доцент кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Умови воєнного стану та окупації територій безперечно створюють складні виклики для захисту прав людини. Бойові дії впливають на всі аспекти суспільства, але особливо гостро вони розкривають проблематику порушення конституційних та базових прав громадян. У цьому контексті виникає важлива необхідність розгляду впливу війни та окупації на забезпечення повноцінного захисту прав людини.

У статті 15 Європейської конвенції з прав людини зазначено, що під час війни або інших суспільних небезпек, що загрожують життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, які відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією. Ці заходи повинні обмежуватися тільки тими рамками, які вимагає гострота становища, і при умові, що вони не суперечать іншим її зобов'язанням за міжнародним правом.

Важливо зауважити, що це положення не може служити підставою для відступу від статті 2 (Право на життя), і за винятком випадків смерті в результаті законних воєнних дій, і від статей 3 (Заборона катування), 4 (п. 1 Заборона рабства) і 7 (Ніякого покарання без закону).

Згідно з міжнародним правом, держава, яка здійснює незаконний контроль території шляхом окупації, несе безумовну відповідальність за дотримання прав людини. При цьому наголошується на визнанні IV Гаазької конвенції про закони та звичаї сухопутної війни 1907 року, Женевської конвенції (IV) з захисту цивільних осіб під час війни 1949 року та її Додаткового протоколу (Протокол 1), а також Резолюції ГА ООН «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» 1983 року. Держава, що контролює територію незаконно, автоматично несе відповідальність за дії підконтрольних їй організацій [2].

Міжнародне гуманітарне право встановлює обов'язок держави-окупанта забезпечувати мінімальні гуманітарні потреби населення, його основні права, пов'язані із збереженням життя, здоров'я і гідності. На жаль,

агресор порушує принципи міжнародного та європейського права та права людей під час ведення війни на території України, і кількість фіксованих порушень норм і принципів військового конфлікту з боку держави-агресора постійно збільшується.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Стаття 64 Конституції України пропонує чіткий перелік прав, які залишаються непорушними в будь-яких обставинах, включаючи право на життя, свободу та основні принципи справедливості. Найважливішими серед них є рівність перед законом, право на громадянство, право на житло, на шлюб, на захист, на відшкодування шкоди та презумпція невинуватості.

Отже, що до стану забезпечення прав людини в умовах війни в Україні виділено суттєві аспекти, які підкреслюють важливість збереження та захисту конституційно гарантованих прав громадян, навіть у надзвичайних обставинах. Зазначено, що військовий конфлікт призводить до адаптації законодавства, що часто порушує принципи правової держави та демократії.

Базуючись на ретельному розгляді Конституції України, яка визначає непорушність ряду основних прав громадян під час воєнного або надзвичайного стану. Важливо відзначити, що визначені конституційні гарантії залишаються непосягнутими, ізокрема право на життя, свободу, особисту недоторканність, рівність перед законом, та інші.

---

1. Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння: Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй № 56/83 від 12.12.2001. URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/responsibility.pdf

2. Чулінда Л.І., Слущка О.С. Порушення прав людини під час війни в Україні. Modern problems in science. XIX International scientific and practical conference. Vancouver : Canada, 2022р. 269-271с.

3. Закону України «Про правовий режим воєнного стану» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n74>

4. Моца, Андрій, Вікторія Моца. Права людини в умовах воєнного стану. Наукові перспективи Naukovі perspektivi. №4 2022р. 22с.

ВЕЛИЧКО О.Ф.

здобувач вищої освіти
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна)
Науковий керівник:
к.ю.н., доцент Орлова О. О.

ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У МІГРАЦІЇ

Проблема захисту прав осіб, що перебувають у міграції, є актуальною у сучасному світі. Міграція викликає численні юридичні проблеми, які потребують спеціалізованої правової допомоги. Юридична клініка може виступати як механізм, що забезпечує захист прав цієї категорії осіб і вирішення їх юридичних проблем.

Останні дослідження та публікації зосереджуються на ролі юридичних клінік у захисті прав осіб, що перебувають у міграції. Вони акцентують увагу на потребі в спеціалізованій правовій допомозі, іздатності юридичних клінік надавати інформацію про міграційне законодавство, процеси оформлення документів та захисту прав мігрантів. Окремі визначення ролі юридичних клінік у захисті прав осіб висвітлено у дослідженнях С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.

У даному дослідженні спрямованість на дослідження ролі юридичних клінік у захисті прав осіб, що перебувають у міграції, із особливим акцентом на невирішених юридичних проблемах, із якими стикаються мігранти, а також на шляхи вирішення цих проблем.

В Україні питання безоплатної правової допомоги є особливо актуальним. Право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, із захисту та охорони інших прав і свобод людини та громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість. Серед функцій такого права в суспільстві слід виокремити превентивну функцію, яка не тільки сприяє законному здійсненню особистістю своїх прав і свобод, але, насамперед, спрямована на запобігання можливим порушенням чи обмеженням усіх таких прав, права і свободи людини і громадянина державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

Вразливі групи населення, такі як особи без житла, мігранти, особи з інвалідністю, жертви насильства, потребують спеціалізованої допомоги та захисту своїх прав.

Діяльність юридичної клініки розрахована на надання послуг для наступних соціально-вразливих категорій населення: ветерани війни; діти (малолітні та неповнолітні; ті, що залишилися без батьківського піклування;

сироти); сім'ї з особливим становищем (багатодітні; з тяжким матеріальним становищем; на утриманні якої знаходиться особа з інвалідністю); особи з інвалідністю; особи похилого та пенсійного віку; особи, що користуються спеціальними державними пільгами [1].

Сучасна доктрина прав людини не передбачає переваги будь-яких прав, однак, із теоретичної точки зору, слід зазначити, що свобода пересування є природним правом людини і невідчужуваним як ознака свободи особистості.

Міграція є глобальним явищем, яке впливає на життя мільйонів людей по всьому світу. Особи, що перебувають у міграції, часто знаходяться у вразливому становищі та стикаються з різними правовими проблемами.

Для ефективного виконання зобов'язань можна виділити головні заходи держави, які у сукупності складають програму дій щодо реалізації відповідальності національної влади щодо вирішення проблеми ВПО. Необхідною умовою є те, щоб заходи, прийняті національною владою у відповідь на переміщення всередині країни, поширювалися на всі ситуації переміщення без винятку і на всі групи переміщених осіб без дискримінації, тобто відповідальність національних властей повинна бути всебічною[2].

Протягом першого місяця повномасштабної війни з України виїхали 3,6 млн людей. Ще близько 6,5 млн, і за оцінками Міжнародної організації з міграції, покинули місце свого постійного проживання і переїхали в межах країни.

Наразі за оцінками на основі загальнонаціонального опитування МОМ, яке було проведене 9–16 березня 2022 року, із різних регіонів у межах України виїхала така кількість людей: 2 344 936 – схід, 1 936 839 – Київ та область, 1 302 022 – північ, 485 829 – південь, 220 243 – центр, 187 854 – захід [3]. Тому роль юридичних клінік у контексті міграції та їх внесок у захист прав осіб, що перебувають у міграції є дуже важливою.

Проте існують правові проблеми мігрантів, особи, що перебувають у міграції, стикаються зі значними правовими проблемами, включаючи: незаконне затримання та депортацію; відсутність легального статусу та доступу до основних послуг; експлуатацію, включаючи сексуальне та працевлаштування на недозволених умовах; порушення прав людини, дискримінацію та насильство.

Відповідно до Закону «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами та свободами відповідно до Конституції, і законів України та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України.

Забороняється дискримінація внутрішньо переміщених осіб під час здійснення ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони внутрішньо переміщені особи. Водночас, і законодавство встановлює низку спеціальних прав і обов'язків для внутрішньо переміщених осіб.

Юридичні клініки відіграють важливу роль у наданні юридичної допомоги та захисту прав мігрантів, деякі з їх функцій включають: надання

юридичної консультації та інформації щодо правового статусу мігранта; допомога у поданні запитів на статус біженця або інших видів легального статусу; представництво інтересів мігрантів у судах та адміністративних органах; підтримка при врегулюванні спорів та конфліктів.

Робота юридичних клінік у сфері міграції також стикається з рядом викликів, включаючи: недостатні ресурси та обмежений доступ до фінансування; складність правової ситуації та незрозумілість процедур міграції; недостатня співпраця з державними органами та іншими структурами; висока потреба в навчанні персоналу та розвитку професійних навичок.

Варто зазначити, що мігранти стикаються зі складними правовими викликами, такими як отримання віз та дозволів на проживання, охорона прав людини, працевлаштування та соціальний захист. Ці виклики вимагають належної юридичної підтримки для захисту прав мігрантів та забезпечення їх гідності та справедливого та рівного доступу до захисту їх прав.

Отже, висновки даного дослідження підкреслюють те, що юридичні клініки є важливим механізмом забезпечення прав осіб, що перебувають у міграції. Вони надають необхідну юридичну допомогу, консультації та представництво мігрантам у справах, пов'язаних з їх правами. Однак, щоб забезпечити ефективність роботи юридичних клінік у цій сфері, необхідно забезпечити достатні ресурси, навчання та співпрацю з іншими структурами.

Дослідження та розвиток ролі юридичних клінік у міграційній сфері є важливим кроком у захисті прав мігрантів та створенні справедливого та інклюзивного суспільства.

---

1. Положення відповідно до Закону України «Про вищу освіту», наказу Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» та Стандартів діяльності юридичних клінік України, схваленими Всеукраїнським З'їздом Асоціації юридичних клінік України (протокол від 19.06.2014 №2).

2. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / [С.Б. Булеца, О.І. Котляр, Я.В. Лазур та ін.]; за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н., доц. М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2017. 348 с.

3. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022) | Cedos. Cedos. URL : <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/> (дата звернення: 20.06.2023).

ВЕЛИЧКО О. Ф.
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Орлова О. О.**

ВПЛИВ РОБОТИ В ЮРИДИЧНИХ КЛІНІКАХ НА ПРОФЕСІЙНУ САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ

Професійна самоідентифікація є важливим аспектом розвитку студентів-правників, оскільки вона визначає їхню професійну спрямованість, цінності та підходи до виконання професійних обов'язків.

Робота в юридичних клініках може впливати на професійну самоідентифікацію студентів-правників, спонукаючи їх розкривати свої професійні здібності та встановлювати особисті прагнення в межах правової професії.

Останні дослідження та публікації акцентують увагу на важливості роботи в юридичних клініках для професійної самоідентифікації студентів-правників. Вони висвітлюють роль юридичних клінік у розвитку професійних навичок, усвідомлення особистих цінностей та зміцнення професійної ідентичності студентів-правників. Окремі визначення ролі роботи в юридичних клініках для професійної самоідентифікації студентів-правників висвітлено у дослідженнях Завальнюк В.В., Ківалов С.В., О.В. Зайчук, А.П. Заєць, О.Л. Копиленко та ін

Ця наукова стаття спрямована на дослідження впливу роботи в юридичних клініках на професійну самоідентифікацію студентів-правників. Дослідження буде базуватися на аналізі практики роботи в юридичних клініках, оцінці професійного росту студентів-правників під впливом такої діяльності та їхніх особистих переживань та сприйняття професійного самоусвідомлення.

Висококваліфіковані юристи мають значний вплив на різні аспекти розвитку сучасного українського суспільства, що визначається роллю, яку вони відіграють у житті Української держави. На цьому фоні інтерес до юридичної спільноти зростає, а вимоги до її представників дуже високі. Такі правові явища, як правова культура, адвокатура та правова реформа на сучасному етапі дедалі більше переплітаються.

На думку С.В. Ківалова, інститут освіти на сучасному етапі усе більшою мірою повинен не лише обслуговувати потреби економіки, ізабезпечувати її трудовими ресурсами, але й виконувати соціально-гуманітарні функції, пов'язані з формуванням ціннісної свідомості молоді, її

соціального захисту та реалізації прав людини [1, с.3].

Що стосується освіти в юридичній сфері життєдіяльності суспільства, то, на думку В.В. Завальнюка, головне завдання правової освіти та виховання полягає у максимальному сприянні наблизенню людини до розуміння сутності права та спонуканні до виявлення нею усвідомленої правової культури, а також у забезпеченні «людського виміру» права та правової системи, ефективного та постійного відтворення їх гуманістичної природи та призначення. З огляду на це, важливим напрямом у розвитку України як правової держави з розвинутим громадянським суспільством є підготовка юристів із високою загальною та професійною культурою, складовими яких є комунікативна, політична, етична, естетична, інформаційна культура тощо [2].

Робота в юридичних клініках є важливою складовою практичної освіти студентів-правників, що дозволяє їм розвивати не тільки професійні навички, але й формувати свою професійну ідентичність.

Роль юридичних клінік у підготовці майбутніх юристів надзвичайно важлива. Вони надають студентам можливість отримати практичні навички та досвід роботи з реальними правовими справами. Однак, крім професійних навичок, робота в юридичних клініках може впливати на самоідентифікацію студентів-правників, формуючи їх професійну ідентичність та ціннісні орієнтації.

За ствердженням Н.М. Пархоменко, ізасобами правового виховання є організована методична система, яка об'єднує предмета, технічні можливості, а також різні шляхи передачі змісту правових норм, інформації, тобто все те, що використовується для реалізації та досягнення правовиховної мети [3].

Поняття самоідентифікації в професійному контексті означає формування професійної ідентичності та самосвідомості особистості, що виявляється у свідомому сприйнятті себе як представника певної професії, включаючи цінності, норми та ролі, пов'язані з цією професією.

До змісту професійної правосвідомості входять також такі змісти: 1) система правових теоретичних знань, відображених у принципах, нормах і категоріях права, у пізнанні основних напрямків і закономірностей державної юридичної практики; 2) віра в соціальну користь права, його цінність як мірила свободи і справедливості, відповідність законності, розуміння необхідності застосування норм, що порушують закон; 3) належні юридичні здібності та навички; 4) переконання в необхідності дотримання законності при виконанні службових обов'язків.

Визначаючи вплив роботи в юридичних клініках на професійну самоідентифікацію студентів-правників варто відмітити: розвиток професійних навичок: Робота в юридичних клініках дозволяє студентам-правникам отримати практичний досвід у різних правових сферах, що сприяє розвитку їх професійних навичок і підвищує їх впевненість у своїх

здібностях.

Крім того формування професійної ідентичності, робота в юридичних клініках допомагає студентам зрозуміти важливість їх ролі як майбутніх юристів і впливає на формування їх професійної ідентичності.

Розуміння етичних аспектів професії, робота в юридичних клініках дає студентам можливість зіткнутися з етичними дилемами та вирішувати їх, розвиваючи свій професійний моральний компас та свідомість про важливість дотримання етичних стандартів у юридичній практиці.

Етичні аспекти є невід'ємною частиною роботи юридичних клінік, оскільки вони працюють з людьми та їхніми правами. Розуміння та вирішення етичних питань є важливим для забезпечення професійної та моральної інтегритету юристів, студентів і практикуючих адвокатів, що працюють у юридичних клініках.

Юридичні клініки повинні забезпечувати належну компетентність та професійність своїх працівників і студентів-практикантів. Це означає надання якісної юридичної допомоги, постійне навчання і підвищення кваліфікації, а також дотримання етичних норм та професійних стандартів.

Робота в юридичних клініках має значний вплив на професійну самоідентифікацію студентів-правників. Вона сприяє розвитку професійних навичок, формуванню професійної ідентичності та розумінню етичних аспектів професії. Для покращення цього впливу рекомендується підтримка дослідницької діяльності студентів-правників.

---

1. Ківалов С.В. Стратегічні напрями реформування інституту освіти в Україні / С.В. Ківалов // Актуальні проблеми політики : зб. наук, праць / ОНЮА; Південноукр. центр гендерних досліджень/ керівник авт. кол. С.В. Ківалов; відп. завип. Л.І. Кормич. – О.: Фенікс, 2009. – Вип. 36. -С. 3.

2. Завальнюк В.В. Антропологічне осягнення правової реальності: юриспруденція на перетині епох : монографія / В.В. Завальнюк. – О.: Юрид. л-ра, 2012.-С, 64.

3. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. / за ред. О.В. Займука, Н.М. Оніщенко; авт.: О.В. Зайчук, А.П. Заєць, О.Л. Копиленко та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 426.

Величко О. Ф.

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент **Орлова О. О.**

ВИКОРИСТАННЯ ПРАВОЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ У РОБОТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК

Використання правозахисних механізмів є невід'ємною частиною роботи юридичних клінік. Це важливий аспект, оскільки він сприяє захисту прав і інтересів клієнтів, особливо тих, хто знаходиться у вразливому становищі. Дана стаття має на меті дослідити використання правозахисних механізмів у роботі юридичних клінік та їхній вплив на покращення доступу до правосуддя та забезпечення справедливості.

Останні дослідження та публікації акцентують увагу на значенні використання правозахисних механізмів у роботі юридичних клінік. Вони розглядають практичні аспекти застосування правозахисних інструментів та процедур, а також вплив цього на забезпечення справедливості та захист прав клієнтів. Окремі визначення ролі використання правозахисних механізмів у роботі юридичних клінік висвітлено у дослідженнях В. Журавський, О. Копиленко, та ін.

Ця наукова стаття зосереджується на дослідженні конкретних правозахисних механізмів, їхньому застосуванні у роботі юридичних клінік та їх впливі на захист прав клієнтів. Розглянемо такі аспекти, як правова консультація, представництво у суді, складання позовних заяв та інші правозахисні послуги, що надаються юридичними клініками.

Для української юридичної науки поняття прав людини і громадянина та механізмів їх захисту набуває системного характеру, оскільки різні галузі права ставлять перед собою кінцеву мету дослідження різних аспектів права. права і свободи людини і громадянина, їх забезпечення та захист.

Юридичні клініки відіграють важливу роль у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина (поряд з правоохоронними державними органами, адвокатурою тощо). Водночас їх юридична природа в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина є малодослідженою [1].

Правозахисні механізми відносяться до системи заходів, процедур і інституцій, які мають на меті гарантування та захист прав і свобод громадян. Їх основна мета полягає в забезпеченні рівного та справедливого доступу до правосуддя, із захисті від порушень прав та свобод, а також забезпеченні відшкодування шкоди, спричиненої такими порушеннями.

Як зазначають В.С. Журавський та О.Л. Копиленко, робота молодих юристів у юридичній клініці дозволяє усвідомити цінність і значення отриманих теоретичних знань та оволодіти методологією та процесуальною технікою застосування цих знань на практиці [2].

Основні складові правозахисних механізмів включають законодавчі гарантії, тобто закони та міжнародні договори, які встановлюють права та свободи громадян і надають їм юридичний захист. Наприклад, конституції, і закони про права людини та міжнародні документи, такі як Всесвітня декларація прав людини.

Інституційні механізми, що є органами держави та міжнародні організації, які відповідають за забезпечення дотримання прав і свобод громадян. Це можуть бути суди, правоохоронні органи, національні та міжнародні органи з правозахисної діяльності.

Механізми правозастосування, процедури і засоби, що дозволяють громадянам захищати свої права в судах та інших правових інстанціях. Це включає доступ до правосуддя, можливість подання скарг і позовів, процедури апеляції та інші способи забезпечення справедливого розгляду правових питань.

Інформаційні механізми, і засоби поширення інформації про права та свободи громадян, процедури їх захисту та засоби правозахисної допомоги. Інформаційні механізми можуть включати усвідомлення громадськості, освіти щодо прав людини, розповсюдження публічної інформації про права громадян.

Роль правозахисних механізмів у гарантуванні та захисті прав і свобод громадян надзвичайно важлива. Вони забезпечують правову охорону та механізми врегулювання конфліктів, і здатність громадян отримувати компенсацію за порушення їх прав, а також забезпечують засади справедливості в суспільстві. Правозахисні механізми виконують роль контролю над дотриманням прав людини, виявлення та припинення порушень, а також розвитку норм та стандартів в галузі прав людини.

Юридичні клініки, із свого боку, є важливими інституціями, які співпрацюють з правозахисними механізмами. Вони забезпечують безкоштовну або доступну правову допомогу для осіб, які потребують захисту своїх прав. Юридичні клініки можуть надавати консультації, підтримку у судових процесах, допомогу у складанні скарг та позовів, а також здійснювати правову освіту громадян. Взаємодія між правозахисними механізмами і юридичними клініками може сприяти більш ефективному захисту прав і свобод громадян шляхом забезпечення доступу до правової допомоги та навчання правам людини.

У роботі юридичних клінік правозахисні механізми використовуються для гарантування прав і свобод клієнтів та захисту їх інтересів. Основні аспекти використання правозахисних механізмів в роботі юридичних клінік включають розгляд конституційних та міжнародних норм. Юридичні клініки

вивчають конституційні та міжнародні норми, які гарантують права громадян і надають їм захист. Вони аналізують Конституцію країни, і закони про права людини та інші нормативно-правові акти, щоб встановити, які права порушені або не захищені в конкретному випадку.

Крім того юридичні клініки використовують правозахисні механізми, такі як подання скарг, ізвернення до правоохоронних органів або відповідних правозахисних організацій, щоб захистити права своїх клієнтів. Вони можуть надавати юридичну підтримку в справах, пов'язаних з порушенням прав на житло, праці, освіти, свободи слова тощо.

Також юридичні клініки можуть представляти своїх клієнтів у правозахисних органах, судах та інших юридичних інстанціях. Вони допомагають клієнтам підготувати необхідні документи, представляти їх інтереси під час слухань та забезпечувати, щоб їх права були належним чином захищені.

Правозахисні механізми є невід'ємною складовою роботи юридичних клінік і мають велике значення для захисту прав громадян. Використання правозахисних механізмів допомагає забезпечити справедливість та рівність перед законом. Реалізація рекомендацій, наведених у статті, сприятиме покращенню ефективності роботи юридичних клінік у захисті прав своїх клієнтів.

---

1. Дубчак Н. С. Юридичні клініки в системі захисту прав і свобод людини та громадянина : А В Т О Р Е Ф Е Р А Т дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних нау. Київ, 2014. 22 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5949/Dubchak.pdf?sequence=1>.

2. Журавський В. Юридична освіта в Україні : сучасний стан та напрями вдосконалення / В. Журавський, О. Копиленко // Право України: Юрид. журн. 2004. № 11. С. 5.

ВОВК Кіра Андріївна

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник – викладач Петрушевська В.К.

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ФОРМИ ПРАВА

Форма права визначає сам характер правового явища та взаємозв'язок із змістом права. Її мета полягає у систематизації та вдосконаленні правового порядку, що додає йому властивості державно-владного характеру. Існують дві основні категорії форм права: внутрішня та зовнішня.

Внутрішня форма права представляє собою систему правових норм, яка має об'єктивний характер побудови. Вона відображається у єдності та взаємодії всіх її норм, що диференційовані за правовими комплексами, галузями, підгалузями, інститутами та нормами права [1, с.29].

Зовнішня форма права визначається як спосіб об'єктивізації, ізовнішнього прояву та матеріальної фіксації форм права.

Класифікація та видова характеристика джерел (форм) права є істотними для розуміння цієї проблеми. Внутрішні та зовнішні форми права розподіляються за певними ознаками.

Зовнішні форми права включають:

Правовий звичай – санкціоноване державою звичаєве правило загального характеру.

Правовий прецедент – виражене зовнішнє рішення органу держави у конкретній справі з формальною обов'язковістю для наступних аналогічних справ.

Нормативно-правовий договір – об'єктивоване формально обов'язкове правило поведінки, встановлене за взаємною домовленістю кількох суб'єктів і санкціоноване державою.

Нормативно-правовий акт – письмовий документ компетентного органу держави, що закріплює формально обов'язкове правило поведінки загального характеру.

Правовий звичай є історично утвердженим неписаним правилом поведінки, що став частиною загальних звичаєвих норм через повторне й тривале його використання у суспільстві протягом тривалого періоду. Іноді його прийняттям санкціонується державою. У сучасних умовах це є історичною першою формою права, яка, проте, майже повністю втратила своє місце. До 20-х років минулого століття правові звичаї були широко поширеними в Україні [2, с.16].

Правовий прецедент – це об'єктивоване (виражене зовні) рішення суду чи адміністрації у конкретній справі, якому притаманна формальна визначеність і загальнообов'язковий характер для розв'язання подібних справ у майбутньому. Його можна поділити на судовий чи адміністративний в залежності від того, хто прийняв дане рішення. Ця форма права виникла як результат дій загальних судів у Великій Британії, розповсюджуючись в США та країнах Британської співдружності. Іноді її називають прецедентним правом чи англосаксонською системою права, але в правовій системі України вона не визнається.

Нормативно-правовий договір – це об'єктивоване формально-обов'язкове правило поведінки загального характеру, яке встановлене за взаємною згодою декількох суб'єктів і підтримується державою.

Нормативно-правовий акт – це письмовий юридичний документ, який приймається органами державної влади або уповноваженими державою іншими суб'єктами, має формально-визначений, ізагальнообов'язковий

характер і охороняється державною владою від порушень. Це основна, а іноді і єдина форма права в більшості країн, особливо романо-германського типу (родини) правових систем – Франція, ФРН, Італія, Іспанія й ін., в т.ч. і в Україні. Нормативно-правові акти поділяються на закони і підзаконні акти, які складають систему писаного права [3].

Таким чином, вивчення форм права є невід’ємною частиною правознавства, що дозволяє розуміти, як відбувається організація та систематизація нормативного змісту в суспільстві. Однією з ключових концепцій у цьому контексті є «форма права», яка визначає зовнішню оболонку обов’язкових правил поведінки.

Форма права визначає зовнішню оболонку існуючих нормативних засад, розкриваючи різноманітність та важливість кожної з чотирьох основних форм в контексті правового ландшафту. Розуміння цих форм допомагає уявити, як суспільство організовує та регулює своє правове середовище, ізабезпечуючи стабільність та визначеність правопорядку.

1. Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело права» та «форма права»: теоретико-понятійний аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.

2. Дрішлюк А. І. Поняття джерела права та його форми. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 1. С. 15–19.

3. Форми (джерела) права та їх особливості. URL : <https://studies.in.ua/teorija-derzhavy-ta-prava-lekcii/4379-formi-dzherela-prava-ta-yih-osoblivosti.html#:~:text=Форма%20права%20–%20це%20форма%20сама,зовнішню%20і%20внутрішню%20форми%20права>

ВОДОЛАЗСЬКИЙ

Владислав Володимирович

Здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник –

викладач Петрушевська В. К.

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЮРИДИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Юридичний процес є регламентованим системою процедурних норм порядком функціонування відповідальних державних інстанцій та посадовців. Важливо визначити його сутність як послідовну діяльність, спрямовану на підготовку, прийняття та документальне оформлення юридичних рішень різного масштабу і характеру.

Ознаки юридичного процесу визначають його ключові характеристики, які визначають його природу та специфіку [1, с.77]:

– Владний характер. Юридичний процес базується на владних повноваженнях компетентних державних органів та посадовців, які мають право приймати та виконувати рішення.

– Нормативний характер. Дії в межах юридичного процесу визначаються нормативними актами, які встановлюють правила та процедури здійснення юридичних впливів.

– Документально виражений (актний) характер. Результати юридичного процесу оформляються у вигляді юридичних актів, рішень та інших документів, що надають їм офіційний статус.

– Службовий характер. Юридичний процес є складовою службовою діяльністю державних службовців та інших посадових осіб, викликаних до вирішення юридичних питань.

– Стадіальний характер. Визначається послідовністю етапів та стадій, які проходить юридичний процес від початкового етапу до заключного рішення.

Поняття «юридична процедура» і «юридичний процес» нерідко використовують як синоніми. Але правильніше розглядати юридичну процедуру як порядок здійснення конкретної юридичної дії, а юридичний процес – як сукупність юридичних процедур.

Юридичний процес – це складна, триваюча в часі діяльність, що складається з процесуальних стадій, які мають строго певну послідовність. За змістом він є ланцюгом взаємозв'язаних процесуальних дій рішень, що фіксуються у відповідних документах. Наприклад, під час розслідування кримінальної справи слідчий виконує такі процесуальні дії, як огляд місця події, обшук, допит свідка, вилучення речових доказів тощо, і виносить різні процесуальні рішення – постанови про порушення кримінальної справи, про провадження обшуку в квартирі підозрюваного, про притягнення особи як обвинуваченого тощо [2, с.56].

Кожен етап юридичного процесу має свої етапи, але у кожному з них обов'язкові такі елементи:

1) конкретне завдання, спрямоване на вирішення певного завдання, яке об'єднується на кожному етапі;

2) специфічний набір дій, включаючи встановлення або аналіз фактичних обставин, виконання відповідної юридичної норми для вирішення питання чи справи;

3) створення юридичних документів, які відображають і закріплюють результати здійснених на даному етапі юридичних дій.

Юридичний процес та процедура мають важливе значення в реалізації права. Реалізація права вимагає застосування процедурних форм у таких випадках:

1) для регулювання процесу правового примусу, іздійснюваного у

межах охоронних правовідносин;

2) для процедурного посередництва в регулюванні норм, які не можуть бути реалізовані без відповідної процедури (наприклад, укладення шлюбу, реєстрація юридичної особи);

3) для оптимізації процесу реалізації регулятивних норм, надаючи найбільш ефективний варіант поведінки учасників регулювання. Однак бюрократизм системи може ускладнити процес реалізації права [3, с.8].

Процедурний механізм властивий практично кожному соціально-нормативному регулятору. Але найповніше процедурний характер, як і нормативність, виражений у праві. Таким чином, юридичний процес відіграє ключову роль у механізмі правового регулювання, будучи практичним інструментом реалізації закону.

---

1. Загальна теорія права: підручник. О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.

2. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Підручник. Практикум. Тести. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 584 с.

3. Каленіченко Л. І., Слинко Д. В. Юридичний процес та процесуальне право: загальнотеоретичні підходи до розуміння співвідношення понять. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. Спецвипуск. С.7–10.

ВОЛЬТОБРИСОВ

Альберт Владиславович

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник –

к.ю.н. Ольга Чепік-Трегубенко

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ІННОВАЦІЇ У ПРАВНИЧІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Юриспруденція завжди була й залишається нерозривно пов'язана з соціальними відносинами та потребами суспільства. У світі глобалізації, технологічного прогресу та зростаючої правової свідомості громадян, сучасна та базова правова освіта стикається з рядом проблем, що вимагають інноваційного підходу до навчання, практики та виконання професійних обов'язків, що подалі формують інноваційний ландшафт у сфері правової освіти та допомоги, а також допомагають зосередитися на захисті прав людини в контексті цих перетворень. Аналізуючи поточний стан правової

освіти, виявляється проблематика застосування застарілих методів навчання та необхідність інтеграції сучасних навчальних методик та технологій. Інновації можуть сприяти більш ефективному та доступному правовому навчанню, що посилює загальний захист прав людини [1].

Системне перетворення політичних, правових, економічних, соціальних, духовно-культурних складових сучасного конституційного ладу України вимагає новітніх та інноваційних підходів до виховання та навчання майбутнього покоління та людей старшого віку, які продовжують своє навчання або підвищують кваліфікацію. Освіта та виховання мають фундаментальне значення у всьому світі для підготовки людини до повноцінного життя у соціумі та фахівців для будь-якої сфери життєдіяльності. Чим вища складність професії та її системна динаміка, тим більшої уваги потребує розробка та впровадження найбільш ефективних методів навчання. Враховуючи високу роль правників у державотворенні та правотворенні, особливої уваги потребує підготовка висококваліфікованих правників у вітчизняних закладах вищої освіти, спроможних реалізувати складні фахові та дослідницькі завдання [6]. Такий підхід використовують сучасні українські заклади вищої освіти, серед яких інноваційністю та фундаментальністю підходів відрізняється Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.

Інновації у праві реагують на правову реформу. У зв'язку з цим слід згадати звіт Стенфордської юридичної школи, вивчення якого надає розуміння про емпіричні дані, що висвітлюють зміни у сфері доступу до правосуддя, юридичній освіті та впровадженні юридичних технологій, зокрема legal tech. Це дозволяє зрозуміти, як інноваційні підходи в юридичній освіті та практиці можуть відповідати на сучасні виклики, зокрема на потребу більш ефективного захисту прав і свобод людини [1]. Враховуючи воєнний стан в Україні та перспективи повоєнної відбудови, проблематика забезпечення прав людини виходить на новий рівень та потребує більшої уваги правників.

Зважаючи на вищенаведене, наведемо положення статті про досягнення в юриспруденції Індії, що висвітлює нові міждисциплінарні тенденції. Усе зосереджується на важливості балансу між теоретичним навчанням і практичними дослідженнями «50/50» – це є ключовим для формування повноцінних правових фахівців та демонструє, як інновації у навчальних методиках можуть сприяти глибшому розумінню правових питань та підготовці студентів до вирішення реальних правових випадків [5]. Обговорення інтеграції технологій у сучасну юридичну освіту висвітлює зміну від традиційно орієнтованої (викладач) до більш інтерактивних та технологічно наповнених методів навчання. Цей підхід дозволяє студентам отримувати практичні навички та адаптуватися до швидко змінюваного правового ринку, стикаючись з революційними інноваціями, які формують майбутнє професії [3; 4].

Аналіз інновацій у юридичних школах надає тематичні дослідження, які висвітлюють, яким чином юридичні школи змінюють підходи до навчання права. Він зосереджується на унікальних курсах експериментального навчання, такі як програми подвійного дипломування та багато іншого [2]. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що активне впровадження інновацій в освітній процес закладів вищої освіти України, серед яких слід відзначити Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, надасть змогу отриманий досвід і знання використовувати для підтримки та розвитку безоплатних структур правової допомоги в Україні. Інноваційність забезпечить високий рівень компетентності правників.

1. Дрісколл Ш., Енгстром Д. Ф., Пікка Л. Stanford Law Report on Legal Innovation After Reform. Stanford Law School. URL : <https://law.stanford.edu/2022/09/29/stanford-law-report-on-legal-innovation-after-reform/#:~:text=How%20does%20legal%20innovation%20respond,for%20legal%20innovation%20after%20reform> (дата звернення: 13.11.2023).

2. Boustany F. ANALYSIS: These Innovators Are Reinventing Law School Pedagogy (Correct). Bloomberg Law News. URL : <https://news.bloomberglaw.com/bloomberg-law-analysis/analysis-these-innovators-are-reinventing-law-school-pedagogy> (дата звернення: 14.11.2023).

3. Legal education innovations emerge as regulatory landscape changes. American Bar Association. URL : <https://www.americanbar.org/news/abanews/aba-news-archives/2021/12/legal-education-innovations-emerge-as-regulatory-landscape-chang/#:~:text=December%2008,%202021%20Legal%20education,Asylum,%20Refugee%20and%20Emigrant%20Services> (дата звернення: 14.11.2023).

4. Smith M. Integrating technology in contemporary legal education. The Law Teacher. URL : <https://doi.org/10.1080/03069400.2019.1643647> (дата звернення: 14.11.2023).

5. Rajashree K., Singai C., Shimray S. A. Advancements in Legal Education in India: Challenges and Opportunities for Interdisciplinary Research. Asian Journal of Legal Education. 2021. С. 66-78. URL : <https://doi.org/10.1177/2322005820946699> (дата звернення: 14.11.2023).

6. Chepik-Trehubenko O. Innovative methods of training lawyers: theoretical and legal aspects. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2022. Special Issue № 1. P. 330-336. https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/S1/NV_DDUVS_spec_1_2022-330-336.pdf

ВОРОНИЙ Артем Володимирович
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник – викладач Чалик В.Р.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

БЕЗОПЛАТНА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Надання безоплатної правової допомоги адвокатами базується на правових принципах, які закріплені в статті 59 Конституції України [1]. Відповідно до цього законодавчого акту, кожен громадянин має право на отримання професійної правничої допомоги, яка у визначених випадках може надаватися безоплатно. Кожна особа має свободу вибору адвоката для захисту своїх прав.

Юридична допомога виступає основою для реалізації інших прав, таких як право на справедливий судовий розгляд. Вона є важливою гарантією, яка забезпечує фундаментальну справедливість кримінального судочинства та викликає довіру громадськості.

Відтак, надання правової допомоги є ключовою умовою для забезпечення прав особи на законну захист. Зокрема, і забезпечення надійних правових та організаційних засад для фактичного надання правової допомоги становить головну передумову.

Згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу», правова допомога в кримінальному провадженні визначається як безоплатна вторинна правова допомога [1].

Ця форма державної гарантії забезпечує рівні можливості доступу осіб до правосуддя. Вона включає послуги з захисту, представництва інтересів осіб у судах та інших органах, а також складання процесуальних документів. Враховуючи важливість права на надання безоплатної правової допомоги, державі слід активно вдосконалювати правові норми для її реалізації та розширювати законодавство в цій сфері. Зокрема, проблема визначення змісту терміну «кваліфікована правова допомога» є однією з актуальних.

Вітчизняне законодавство не надає чіткого розуміння цього терміну, що призводить до невизначеності у гарантуванні державою цього конституційного права громадян [2].

Кваліфікована правова допомога, як одна з її ознак, відзначається наданням послуги висококваліфікованим фахівцем, який має спеціальні знання в галузі права, підтвержені відповідним дипломом та іншими документами. Спеціаліст повинен мати не лише теоретичні знання, але й

практичний досвід та стажування.

На жаль, у багатьох країнах, ізокрема в Україні, стандарти, встановлені для надання безкоштовної правової допомоги, переважно є формальними та неефективними [3]. Безоплатна правова допомога часто сприймається як вторинна потреба чи благодійництво, і її фінансування не завжди враховується з відповідною увагою.

Щодо цього, науковці наголошують на потребі створення стандарту якості для правових послуг. Вимога до ефективності правової допомоги обумовлює цілеспрямованість встановлення мінімального стандарту для кваліфікованої правової допомоги, який передбачатиме відповідну кваліфікацію фахівців, які цю допомогу надають.

Система безоплатної правової допомоги, безумовно, є позитивним явищем правової системи України з уже сформованою правовою базою. Але на практиці все рівно виникають проблеми питання реалізації цієї системи. Наразі ми хотіли б дослідити проблемні аспекти надання БПД. БВПД надається чималому переліку осіб, які мають на неї право відповідно ст.14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу», відтак це є забезпеченням широкого доступу до правосуддя та захисту прав людини [4].

Але з попитом людей на такий вид правової допомоги виникає питання оцінки якості цієї безоплатної, для користувачів, послуги. Згідно з наказом Міністерства юстиції України «Про стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі» встановлені єдині стандарти якості при наданні безоплатної правової допомоги для всіх адвокатів. Якість надання безоплатної правової допомоги оцінюється за такими критеріями як своєчасність, результативність, доступність, відкритість, ізручність, повага до особи, професійність та конфіденційність

Отже, безоплатна правова допомога виступає як необхідна складова соціальної держави, маючи за мету захист прав, свобод і законних інтересів громадян. У зв'язку з цим, в Україні важливо впровадити стандарт якості надання правових послуг, що базується на високій кваліфікації фахівців, що дарують юридичну допомогу громадянам безкоштовно.

---

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 р. № 3460-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

3. Хондогій І.В. Система безоплатної правової допомоги як реалізація конституційного права громадян України на професійну правничу. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 2. С. 138–146. С. 138.

4. Безоплатна правова допомога в Україні: шляхи подальшого розвитку та модернізації: матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 жовт. 2018 р.). Дніпро. Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2018. 244 с.

ГОЛОВКО Альона Володимирівна

здобувачка вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти,

Науковий керівник – Лавренко Д. О.

викладачка кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

ПРОВІДНЕ МІСЦЕ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Україна, як і багато інших країн, стикається із складними викликами в галузі правосуддя та доступу до правової допомоги для всіх громадян. У цьому контексті, роль юридичних клінік набуває особливого значення в сучасній українській системі правової підтримки. Юридичні клініки, як центри, де студенти-юристи надають безоплатну правову допомогу, виконують ключову функцію в розв'язанні проблем в області юридичної доступності. Однією з актуальних проблем є низький рівень правової грамотності серед населення, що призводить до труднощів у розумінні власних прав та обов'язків. Юридичні клініки можуть допомогти у подоланні цього недоліку, надаючи консультації, роз'яснюючи найважливіші аспекти законодавства та допомагаючи у вирішенні конкретних правових питань.

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» визначає склад учасників державної системи безоплатної правової допомоги [3, с. 154]. Будь-яка система має свої об'єкти, із якими вона взаємодіє для досягнення певних цілей. Система безоплатної правової допомоги складається з різних елементів, які спільно працюють для надання безоплатної правової допомоги. Учасниками системи є ті, хто безпосередньо залучений до надання такої допомоги. Суб'єктами системи є державні органи та організації, прямо визначені Законом України «Про безоплатну правову допомогу», які мають право брати участь у державній системі безоплатної правової допомоги згідно з встановленими законом процедурами.

Відповідно до законодавства України, існують два види правової допомоги: первинна та вторинна. Первинна правова допомога включає інформування, консультації та пояснення з питань права, складання заяв, скарг та інших документів цивільного характеру (крім документів процесуального характеру), допомогу в забезпеченні доступу до вторинної правової допомоги та можливість медіації. Вторинна правова допомога включає захист прав та

представництво інтересів особи в судах, державних органах, органах місцевого самоврядування та перед іншими особами [4, с. 245].

Конституція України проголошує права і свободи людини та громадянина важливою конституційною гарантією. Держава виступає гарантом дотримання та захисту цих прав та свобод. Україна зобов'язана надавати безоплатну правову допомогу своїм громадянам, особливо тим, хто має обмежені матеріальні можливості, що сприяє зменшенню соціального розшарування населення та забезпечує доступ до правосуддя. У цьому контексті, розвиток системи безоплатної правової допомоги та сприяння її взаємодії є важливим завданням для держави.

Останніми роками юридичні клініки при вищих навчальних закладах України, які спеціалізуються в галузі права, стали значним джерелом безоплатної правової допомоги для малозабезпечених верств населення. Участь студентів-клініцистів в діяльності цих клінік передбачає здійснення ряду обов'язків. Вони проводять прийом відвідувачів і надають їм правову інформацію, консультації та роз'яснення з правових питань, складають процесуальні та інші документи правового характеру, а також виконують представництво інтересів осіб у судах, органах державної влади та місцевого самоврядування, а також перед іншими особами [2, с. 85].

На перший погляд, ця ініціатива приносить вигоди як студентам, які отримують практичний досвід і мають можливість побудувати собі успішну професійну кар'єру, так і клієнтам, які отримують необхідну безоплатну правову допомогу. Однак у реальності виникає низка складнощів, оскільки успішне функціонування юридичних клінік вимагає налагодженої системи підтримки та ресурсів зі сторони вищих навчальних закладів [3, с. 154].

Перш за все, важливо підтримувати ефективну співпрацю з судами, правоохоронними органами, судовою владою, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також іншими установами і організаціями. Це сприяє підвищенню якості роботи юридичних клінік і може сприяти активізації навчання та практики студентів.

Відносно співпраці з приватним сектором, часто існує поширене уявлення про вищі навчальні заклади як державні установи, що може створювати перешкоди в співпраці через їхню громіздкість та фінансову ненадійність. Однак важливо зрозуміти, що студенти, працюючи під кураторством фахівців-практиків з різних сфер, отримують можливість навчатися та набирати досвід, який стане їм у нагоді у майбутньому.

Загалом, розвиток юридичних клінік і їх співпраця з громадянами та різними структурами суспільства потребують налагоджених механізмів обміну інформацією, а також засобів, щоб переконати громадян, що їхні проблеми можуть бути вирішені через звернення до юридичних клінік. Однак важливо пам'ятати, що навички та практичний досвід, які отримують студенти у ході такої діяльності, мають важливе значення для подальшого розвитку юридичної професії та забезпечення доступу до правосуддя для

малозабезпечених верств населення [1, с. 246].

Отже, проблема надання безоплатної правової допомоги в Україні вимагає спільних зусиль не лише з боку юридичних клінік, але й інших суб'єктів, які надають первинну та вторинну правову допомогу (органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, спеціалізовані установи, центри надання безоплатної вторинної правової допомоги, адвокати і т. д.). Залучення більше суб'єктів до надання безоплатної правової допомоги робить її більш доступною для малозабезпечених верств населення України. Право на правову допомогу, ізакріплене в Конституції України, може бути реалізоване лише через таку систему надання безоплатної правової допомоги, в якій юридичні клініки при вищих навчальних закладах юридичного профілю відіграють важливу роль.

---

1. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога: монографія. Одеса : Фенікс. 2015 р. С. 328.

2. Польська О.М. Суб'єкти відносин безоплатної правової допомоги в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016 р. С. 76–85.

3. Rogozinnikova K.S. Сучасні методи та форми організації діяльності юридичних клінік у закладах вищої освіти. *Управління та інновації в освіті: досвід, проблеми та перспективи: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м.Одеса 27-28 жовтня 2022 року* Одеса. 2022 р. С. 154–158.

4. Rogozinnikova K.S. Особливості взаємодії юридичних клінік з системою надання безоплатної правової допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 2 2023 р. С. 245-249.

ГРЕБЕНЕНКО Ірина Олександрівна
викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СТАН ІНСТИТУТУ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ДОПОМОГИ

Впровадження стандартів правової соціальної держави в Україні потребує системних заходів, спрямованих на визнання, ізахист та забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Однією з ключових мет держави в цій сфері є створення ефективної системи захисту прав людини, яка відповідала б міжнародним та європейським стандартам. Це сприятиме реалізації конституційного положення, ізгідно з яким права та свободи людини визначають стратегію соціальної політики України.

Міжнародні правові акти, які гарантують право на справедливий суд,

ізобов'язали державу забезпечити особам реальний, а не лише формальний доступ до суду, підкреслюючи, що це право не може бути здійснене без права на юридичну допомогу [2].

Однак українське суспільство залишається під впливом внутрішніх чинників соціально-економічної нестабільності, що призводить до погіршення рівня життя, недовіри до влади та правосуддя. Зростає кількість населення, яке вважається вразливим, чиї права у будь-який спосіб порушуються. Ці групи населення не мають фінансових можливостей для отримання кваліфікованої юридичної допомоги, оскільки не можуть витратити кошти на послуги адвоката.

Отже, надання безоплатної юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення, а також іншим особам, які цього потребують, є не лише частиною державних гарантій забезпечення прав і свобод громадян, але й важливим елементом соціальної політики держави в цілому.

Безоплатна вторинна допомога означає доступність послуг чи ресурсів для тих, хто має потребу у додатковій підтримці або консультаціях, але не має можливості оплатити за ці послуги. Це може включати консультування в галузі освіти, психологічну підтримку, лікарські консультації або інші послуги [6].

Стан таких програм може різнитися в різних країнах і в залежності від місцевих умов, доступності фінансування та громадської підтримки. Деякі організації громадського сектору, благодійні фонди або урядові ініціативи можуть надавати безоплатну вторинну підтримку.

Останні тенденції в багатьох країнах показують зростаючий інтерес до підтримки громадських програм безкоштовної допомоги, зокрема в контексті психологічної підтримки, освіти, доступу до медичних послуг і правової допомоги.

Право на безоплатну вторинну юридичну допомогу на відміну від первинної доступне лише певним категоріям осіб, які визначені відповідно до законодавства. Серед них - особи з низьким рівнем доходу, люди з інвалідністю, учасники воєнних дій, внутрішньо переміщені особи, жертви домашнього насильства, діти та інші групи соціально вразливого населення [3].

Безкоштовна вторинна правова допомога включає в себе послуги, такі як захист від обвинувачення та представництво інтересів осіб, що мають право на цю допомогу, у судах, державних та місцевих органах перед іншими особами.

Згідно зі статтею 28 Закону №3460, Міністерство юстиції України має повноваження затверджувати стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги. Ці стандарти визначають основні характеристики гарантованого державою захисту, узгоджені з міжнародними та національними правовими актами, що дозволяють адвокатам незалежно

визбирати стратегію захисту прав та інтересів клієнтів [1].

Структура вторинної правової допомоги обумовлює 178 991 випадок надання такої допомоги. З цієї загальної кількості:

- 133 046 (74%) випадків включають у себе надання вторинної правової допомоги адвокатами.

- 45 984 (26%) випадків охоплюють надання вторинної правової допомоги співробітниками місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги (МЦ) [5].

Результати порівняння статистики судових органів та статистики Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги (КЦ) за виданими дорученнями є інформативними. Наприклад, у 93 070 випадках, коли безоплатна вторинна правова допомога (БВПД) надавалася регіональними центрами, це було здійснено виключно адвокатами. Із цієї кількості, 18 352 доручення стосувались захисту затриманих осіб у справі про кримінальне правопорушення, 49 175 – доручення на захист за призначенням, 3 935 – доручення на захист у випадках застосування примусових заходів медичного характеру, ізагалом - 71 462 доручення. Проте іноді на одну справу може видаватися два доручення. У певних випадках доручення можуть бути видані, але справа так і не потрапила до суду [4].

Звіт судової влади свідчить про те, що до суду у 2021 році надійшло 116 043 кримінальних проваджень. Шляхом приблизного порівняння можна зробити висновок, що адвокати з системи безоплатної правової допомоги (БПД) були залучені до 61% справ кримінального провадження.

Наведені цифри вказують на значний внесок БПД у загальну структуру правової допомоги. Вони також вказують на розрив між відсотком залучених адвокатів і загальним обсягом справ, в яких вони беруть участь. Частка адвокатів, які беруть участь, є невеликою, проте вони мають значний обсяг роботи, що гарантує їм підвищений доступ до клієнтів.

Другим показником оцінки обсягу БПД у загальній структурі правової допомоги є частка участі адвокатів. Мін'юст стверджує, що лише 20% БПД надається адвокатами. Однак цю оцінку можна здійснювати за різними критеріями: кількістю справ, кількістю суб'єктів, оплатою годин роботи [2].

Недопустимо порівнювати первинну та вторинну правову допомогу, оскільки це різні концепції. Кількісний показник Мін'юсту штучно завищується через первинну БПД. Однак важлива та значуща робота здійснюється на рівні вторинної правової допомоги, і саме на цьому рівні адвокати надають 74% правової допомоги.

Твердження Мін'юсту щодо незначної участі адвокатів у наданні БПД є неправильним як за кількісними показниками, так і за змістом діяльності. Майже усі види адвокатської діяльності включені до сфери надання БПД за Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Цей закон визначає різницю між правовою та адвокатською діяльністю. Первинна безоплатна правова допомога виключена з адвокатської сфери та покладена на

працівників МЦ [6].

Залучення працівників МЦ до надання вторинної правової допомоги є логічним наслідком загальної тенденції до обмеження адвокатської монополії на представництво в судах. Адвокати повинні бути критично налаштовані до такого підходу та вимагати припинення можливості надання вторинної БПД працівниками державних органів.

Важливо підкреслити, що саме вторинна БПД є істотною, професійною та значущою, і на цьому рівні адвокати надають 74% правової допомоги. Особливо у сфері кримінального судочинства, де вони забезпечують 100% БПД. При цьому адвокати з БПД брали участь у практично половині справ кримінального провадження, що свідчить про високий рівень впливу системи БПД на цю сферу [7].

Стандарти безоплатної вторинної правової допомоги є орієнтирами, які встановлюють очікування держави щодо якості надання цієї послуги, спрямовані на покращення роботи суб'єктів надання правової допомоги та оцінку їхньої діяльності.

Зрозуміло, що ця діяльність повинна базуватися на методології, пов'язаній із стандартами та критеріями якості діяльності адвокатів, а також стандартами збору та аналізу даних, що є частиною плану держави щодо надання громадянам правової допомоги.

---

1. Доступна та якісна правова допомога в Україні. Ключові результати проекту. 2019. URL : <http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2014/03/KEY-RESULTS.pdf>.

2. Звіт Комітету з питань безоплатної правової допомоги, що діє в складі НААУ, із актуальних питань функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні. 2022. URL : https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2022.pdf.

3. Козьяков І., Говоруха О. Актуальні питання реалізації принципів надання безоплатної правової допомоги. 2018. URL : http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2018/koziakov_govoruha.pdf.

4. Міністерство юстиції зацікавлене в розвитку незалежної системи БПД. Урядовий портал. 2019. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstvo-yusticiyi-zacikavlene-v-rozvitku-nezalezhnoyi-sistemi-bpd>.

5. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2013 №130. 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130-2013-%D0%BF>.

6. Результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. 2017. URL : <https://helsinki.org.ua/articles/rezultaty-monitorynhu-mistsevyh-tsentriv-z-nadannya-bezoplatnoji-vtorynnoji-pravovoji-dopomohy/>.

7. Сірош Д.М. Порядок фінансування витрат на безоплатну правову допомогу в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. №1. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6111/1/%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%AF%D0%94%D0%9E%D0%9A%20%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2.pdf>.

ГУЗЕНКО Олена Павлівна
кандидат економічних наук, доцент
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

ОКРЕСЛЕННЯ РОЛЬОВИХ СЕГМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В УКРАЇНІ

У сучасних умовах функціонування країни, коли суспільство потерпає від активних воєнних дій, що розв'язані російською федерацією, актуальність юридичної клінічної освіти серед молодого покоління не залишає сумнівів. Збільшується кількість населення, яке потребує безоплатної первинної та вторинної правової допомоги. Як показує досвід, одним із напрямків вирішення даної проблеми є отримання безоплатних юридичних консультацій від здобувачів вищої освіти, котрі обрали фах правника. Беззаперечним є той факт, що більшість вищих навчальних закладів, котрі готують фахівців права передбачили у своїй структурі юридичні клініки, проте недостатня урегульованість питань їх функціонування на законодавчому рівні, призводить до виникнення певного кількості проблем, що підлягають негайному вирішенню.

Питання проблематичних та методологічних сегментів діяльності юридичних клінік не є новим, однак не втрачає своєї актуальності в наукових колах, доволі часто виступає предметом обговорення на різних наукових платформах, ізнаходить своє відображення в чисельних наукових публікаціях та виступає предметом дисертаційних і монографічних досліджень. Серед науковців, які присвятили свої наукові розробки різним аспектам функціонування юридичних клінік варто відзначити таких як А.О.Галай[1], М.Т.Лоджук [2], В. Сущенко[3], Ю.О.Фігель [4] та інших. Науковці виокремлюють існуючі проблеми функціонування юридичних клінік в Україні, пропонують певні напрямки їх вирішення, проте дослідження обмежуються рамками обраної тематики. Але в умовах сьогодення розвитку суспільства виникає нагальна потреба більш поглибленого вивчення ключових сегментів діяльності юридичних клінік з позиції розуміння їх рольового сегменту та можливості впливати на формування та підвищення правової культури молодих членів суспільства.

Сьогодні в Україні налічується близько 60 юридичних клінік. Їх функціонування відбувається з урахуванням відповідної нормативно-правовою бази з урахуванням нормативів Асоціації юридичних клінік України. Наразі відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 03.08.1996 р., № 592 «Про затвердження типового положення «Про юридичну клініку вищого навчального закладу України» юридична клініка є

структурним підрозділом вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів [5].

Маємо зауважити, що юридичні клініки було створено для підготовки майбутніх юристів, оскільки традиційне навчання не забезпечувало достатньої практичної підготовки. За допомогою юридичних клінік з'явилася можливість поєднання теоретичного та практичного забезпечення підготовки майбутніх правників. Справедливо зазначає М.Т.Лоджук [2] «...практика – це невід'ємна частина нашого життя, адже без неї людина не зможе користуватися тим, що вивчала, або тим, що засвоювала»

Окрім того, основою функціонування юридичних клінік є принципи поваги до права, справедливості, людської гідності, гуманізму, і законності, об'єктивності, безоплатності, конфіденційності та компетентності. Такий підхід сприяє формуванню у майбутніх правників не лише поваги до власної особистості, а, й до клієнтів юридичних клінік, які звернулися за отриманням безоплатної правової допомоги.

Потрібно також звернути увагу на той факт, що діяльність юридичних клінік не обмежується лише консультаційною роботою, а, й проводить заходи право – просвітницького змісту, що особливо важливо в умовах існуючого воєнного стану. Ми вважаємо, саме юридичні клініки стали базовою платформою для покращення правової культури як молодого покоління, так і населення країни взагалі. Беззаперечним є той факт, що в умовах війни питання національно-патріотичного виховання набуло особливого значення. У даному випадку, ізначний рольовий аспект покладається саме на здобувачів вищої освіти, котрі стали представниками юридичних клінік.

Обираючи участь у діяльності юридичних клінік майбутні правники беруть участь у проведенні заходів направлених на посилення ідеологічного фронту, а саме шляхом проведення:

- заходів національно - патріотичної спрямованості;
- волонтерською діяльності різного спрямування;
- зустрічей з старшокласниками закладів середньої освіти присвячених правовій культурі та національним мовним питанням;
- акції пам'яті, котрі сприяють формуванню патріотизму та поваги до членів суспільства, що віддали своє життя за збереження національних цінностей та України;
- години спілкування, присвячені війни російської федерації проти України, викривати злочини проти людяності та вшановувати героїв – патріотів нашої країни;
- роботу щодо участі у навчальних проектах, присвячених борцям за незалежність та свободу нашої країни тощо.

Таким чином, у зв'язку з окресленим стає зрозумілим, що саме

юридичні клініки: відіграють доволі помітну роль у формуванні свідомості майбутніх правників щодо необхідності отримання висококваліфікованих юридичних знань, котрі спираються на теоретичні та практичні елементи учбового циклу; надають можливість постійного підвищення рівня правової культури не лише учасників клінічної освіти, а й серед осіб, які знаходяться в колі їх спілкування; забезпечують розвиток комунікаційних можливостей майбутніх правників, розуміння їх ролі у сприянні розбудову нашої країни у післявоєнний період.

1. Галай А.О. Недержавні організації юридичного спрямування як учасники публічного управління: монографія. Київ : КНТ, 2015. 408 с.

2. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія Харків : Право, 2015. 328 с.

3. Сущенко В. Професія правник: діяльність, етика, відповідальність: монографія. К. : БО «Благодійний фонд пам'яті Василя Кисіля», 2022. 160 с. :

4. Фігель Ю.О. Роль юридичних клінік у формуванні вмінь реалізації права студентами юридичних спеціальностей: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2011. 198 с.

5. Про затвердження типового положення «Про юридичну клініку вищого навчального закладу України»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.1996 р., № 592. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06>

ГУЗЬ Анастасія Сергіївна
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
к.ю.н. Ольга Ченік-Трегубенко
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЕЛЕМЕНТИ ТА ФОРМИ ВИЯВУ КУЛЬТУРИ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Культура є універсальним явищем, адже включає у себе політичні, економічні, екологічні та інші аспекти. Важливо розрізнити дві тенденції: оцінювання інших культур за власними стандартами та оцінювання будь-якої культури за її власними стандартами. У реальності оцінка різновидів культур неможлива без порівняльного аналізу.

Існують дві історичні форми культури: елітарна (професійна) та народна (побутова). Елітарну культуру формувала обмежена група людей, у той час як народна пов'язана з широкими масами населення. Особистісні, локальні та соціальні системи знань, цінностей, норм і зразків найкраще відображають особливості існування основних форм художньої культури:

високої (елітарної), народної (фольклору) і масової. Висока і народна культури виникли ще за часів розподілу праці й розвивались, постійно взаємодіючи, ізберігаючи при цьому свою унікальність [2, с. 48].

Науково-технічний прогрес та активний розвиток засобів комунікації призвели до формування масової культури, яка звертається до всіх, поширює цінності, доступні більшості людей і розрахована на масове сприйняття. Масова культура виступає як зв'язуючий елемент між стабільністю та трансформацією у суспільстві [1, с. 62].

На даному етапі розвитку українського суспільства масова культура не в змозі об'єднати основну частину суспільства навколо загальних цінностей. Створена в попередні десятиліття масова культура руйнується або зруйнована, і в той час з'являється безліч субкультур, серед яких не завжди знаходяться найкращі втілення американської та західноєвропейської масової культури (бойовики, детективи, еротичні стрічки, бульварна література тощо). Соціальні верстви та групи виявляють різні підходи до сприйняття масової культури. Представники високої культури, прихильники традиційних цінностей, вбачають у масовій культурі підрив своїх власних ціннісних позицій. Увага до масової культури зумовлена її потужним внеском у подолання замкненості національних культур та інтеграцію їх у глобальний культурний контекст [3, с. 53]. У сучасних умовах трансформації українського суспільства та воєнного стану, повоєнної відбудови держави зростає інтерес до традиційної народної культури, що виявляється зокрема у духовній сфері. Збереження та розвиток традиційної народної культури пов'язане із моральністю, але також може супроводжуватися негативними рисами, такими як вендета тощо, тому важливо шукувати баланс та впроваджувати його у всі сфери життя суспільства.

Підтримка формування справжньої духовної еліти та її культури є важливою у суспільстві, оскільки цінності та норми цієї еліти є загальнозначущими. Це може обмежити експансію масової культури. Духовні еліти впливають на діяльність економічних еліт, встановлюючи цінності та норми поведінки. Реалізація цілей конкретної організації вимагає певних засобів та соціальної бази, що утворюють організаційну систему. Організаційна культура доповнює та взаємодіє з іншими підсистемами, такими як культура фірми, підприємства та корпоративна культура. Це явище визначається елементами моралі, права, етики, релігії, політики та інших сфер суспільства. Системи цінностей тісно взаємодіють між собою, однак можуть не завжди відповідати одна одній [4, с. 111; 5].

Отже, будь-яке суспільство має свої цінності, традиції, звичаї. Паралельно існують загальнолюдські цінності, що забезпечують цілісність соціальних систем та їхню здатність до виживання у перехідні періоди. Можливість змінити ціннісні системи мають обмежена кількість людей, які напрацювали високий авторитет та мають підтримку суспільства.

1. Губерський Л. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз. Київ : Знання України, 2002. 580-591 с.
2. Кремень, В. Г. Горизонт духовності виховання. Вісник. 2019. С. 59.
3. Литвинов О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення: монографія. Луганськ : Янтар, 2014. С. 800-801.
4. Чуйко Г. Толерантність у житті людини і суспільства. *Psychological journal*. 2020. С. 48-55.
5. Leheza Y., Nalyvaiko L., Sachko O., Shcherbyna V., Chepik-Trehubenko O. Principles of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal*. 2022. 11 (2). P. 55-79.

ДАВИДОВА Єлизавета Олександрівна
здобувачка вищої освіти 1 курсу магістратури
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
професор кафедри загальноправових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор Добробог Л. М.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РЕЛІГІЙНА ПРАВОВА СІМ'Я У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Війна України та росії (країна агресора), війна Палестини та Ізраїлю, теракти в Косово та приход терористів до влади в Афганістані спроектував великий потік біженців до території Європи. Ці події більш яскраво показали суспільству, яке різноманіття культур, релігій та думок оточує нас.

Європа формувалась під впливом християнських цінностей, а саме католицького напрямку. Фундамент цінностей для західної Європи - це людина та її життя, толерантність, свобода. У Східній Європі свої релігійні фундаментальні цінності. В останні часи ми спостерігаємо міграцію населення (з різних причин) з мусульманських до європейських. Мусульмани в країнах Європи намагалися зберігати свою ідентичність через релігію. Можливо дещо досить наполегливо та певною мірою агресивно до місцевих релігійних традицій. Тому тема щодо вивчення релігійних правових сімей набула особливої актуальності. Багато науковців досліджували цю тему, а саме: Завгородня В. М., Волинка К. Г, Кельман М. С., Мурашин О. Г, Цвіка М. В., Ткаченко В. Д, Петришина О. В., Росовська І.Ю.

І.Ю. Росовська, в своїй статті «Вплив релігії на формування та розвиток правових сімей сучасності» зазначила «кожна правова система, що входить до релігійної правової сім'ї, є частиною певної релігії - ісламу, християнству чи іудаїзму» [1,с.1], також автор досліджує розподіл двох

сімей, а саме: мусульманские та індуське спираючись на праці двох вчених : Р. Давид та К. Цвайгерт.

Насамперед, потрібно зазначити, що кожна правова система влюбій країні будує своє право відповідно до своїх особливостей, рівня розвитку, філософії, віри, ідеологій – і це є унікальною концепцією. Потрібно надати визначення поняттю: «правова система» – комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають внаслідок такого регулювання [2]. Поняття релігійної сімї набагато ширше й поєднує правові системи декількох держав. Релігійна правова сім'я ділиться на такі підвиди права:

- ісламське (в таких країнах, як: Саудівська Аравія, Пакистан, Єгипет, Сирія, Іран, Лівія). (Нематеріальні джерела права – заповіді, мовчання Магомета, а матеріальні джерела - Коран, Сунна);
- канонічне (країна - Ватикан). (матеріальні джерела – Біблія);
- юдейське (країна - Ізраїль). (Матеріальні джерела права – Талмуд, Тора, Агада);
- індуське (Сінгапур, Малайзія, Індія). (Матеріальні джерела – Ригведа, Самаведа, Яджурведа, Атхарваведа) [3].

Релігійна сім'я – це комплекс правових норм, що мають колегіальні ознаки розвитку. Базуються на створенні релігійних книг, що займають панівне місце.

Під час глобалізації все більше помічається зміна світу. Також потрібно зазначити, що в наш час відбувається секуляризація – (фр. *sécularisation*, від лат. *saecularis*) – це вид змін у взаємовідносинах релігії з суспільством у напрямку звільнення від релігійного впливу [4], але це не стосується ісламу. Сприйняття світського стилю стосується і релігійної сфери, таким чином вплив релігії на людину спадає і тим самим активізується світські форми діяльності.

Детально дослідимо країну Ізраїль, відразу потрібно зауважити, що Ізраїль релігійні інститути не відокремлені від країни, а не як в Україні та більшості інших держав. Але Ізраїль не може бути релігійною державою, як мусульманські країни, тому що закони держави встановлює парламент, а не релігійні авторитети. Тож в Ізраїлі релігійні інститути «де-факто не відокремлені від структур.

У наш час відбувається процес ісламського відродження, через зовнішні фактори, а саме: міграція і великий ріст іммігрантів, що шукають допомогу через свою віру. Цей етап можна назвати «релігійне відродження, що прийшло ззовні».

Отже, дослідивши релігійні правові системи, ми можемо зробити висновок, а саме: «правова система - це діяльність країни, а правова сім'я - це сполучення національних правових систем, що мають одні і ті ж самі ознаки.

1. Росовська І. Ю. Вплив релігії на формування та розвиток правових сімей сучасності. //Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету імені Короля Данила Галицького Електроний ресурс 2022. № 10. URL : <https://visnyk.iful.edu.ua/випуск-журналу-№-1022/росовська-і-ю-вплив-релігії-на-формува/>

2. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Вступ до теорії правових систем:Монографія, Київ : Юридична думка, 2006 – 430 с.

3. Лук'янов Д.В. Релігійні правові системи за ред.: Погребняк С.П., Лук'янов Д.В., Биля-Садабаш І.О. Порівняльне правознавство/ За ред. НАПрН України О.В. Петришина Харків : «Право» 2012.

4. Коппель О.А. Секуляризація Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. за ред. Губерський Л.В. (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т.2. 812с.

ДОНЄВА Поліна Олександрівна

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник –

викладач Лавренко Д. О.

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

НАБУТТЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У наукових колах дискусії щодо доцільності збільшення вимог для отримання громадянства тривають не один рік. Громадянство – цінність, яка пов'язана зі спільними інтересами громадянина та держави. Сьогодні ми всі є свідками популяризації України у світі, на нас рівняються і захоплюються одночасно. Тому питання громадянства, зокрема і умови до його прийняття, мають чітко бути закріплені на законодавчому рівні [1, с. 56]. Важливо зауважити, що громадянство є невід'ємним правом людини. В умовах воєнного стану в Україні та її активного євроінтеграційного процесу питання набуття та припинення громадянства має важливе конституційно-правове та практичне значення й потребує дослідження, враховуючи сучасну дійсність.

Питанням громадянства присвячували свої роботи вітчизняні науковці, зокрема: Р. Бедрій, В. Земцова, Б. Калиновський, В. Колюх, О. Лотюк, В. Мелашенко, А. Олійник, В. Погорілко, І. Софінська, О. Сподинський, М. Суржинський, Ю. Тодика, О. Фрицький, Ю. Шемшученко, П. Шляхтун, Н. Шукліна та ін. Праці вказаних вчених, виступають фундаментом для нинішнього трансформації інституту громадянства в Україні.

Зasadниче завдання громадянства – це увідповіднення відносин людини, суспільства і держави між собою, ізбереження єдності комплексу «людина – суспільство – держава» в його перманентному розвитку і цивілізаційних трансформаціях як найбільш комфортне і бажане для кожної

людини [2, с. 124]. Належність до громадянства гарантує особі весь комплекс конституційних прав та свобод й забезпечує її право на участь в управлінні державою, наділяє правом бути носієм влади в державі [3, с. 12]. Згідно зі ст. 2 Європейської конвенції про громадянство, громадянство означає правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи. Право на набуття громадянства є особливим правовий статус, що впливає на конституційно-правовий статус особи.

Кожна людина має право на громадянство. Відповідно до ст. 4 Основного Закону в Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом [4]. Громадянство є юридичною передумовою набуття особою різних правових статусів громадянина, іноземця та особи без громадянства, що породжує різноманітні правові наслідки в межах прав та обов'язків особи.

Нині існує два основних способи отримання громадянства: 1) філіація; 2) натуралізація. Філіація – набуття громадянства, що відбувається за народженням і може бути здійснено двома способами: згідно з принципом «права крові» (*jus sanguinis*); 2) згідно з принципом «права ґрунту» (*jus soli*). Натуралізація – набуття громадянства за власним бажанням, ізазвичай пов'язане зі зміною громадянства. За набуття громадянства України іноземець зобов'язаний подати письмову декларацію про припинення громадянства іншої країни та протягом двох років з дня набуття громадянства України документ про припинення такого громадянства; відсутність судимості може бути умовою для отримання громадянства [5].

У свою чергу припинення громадянства – це припинення постійного правового зв'язку особи з державою. Припинення громадянства може чинитися наступними способами: 1) вихід з громадянства (за власним бажанням); 2) втрата громадянства (за рішенням компетентних органів); 3) позбавлення громадянства (застосовується як державна санкція лише в деяких країнах і заборонене в Україні); 4) на підставах, передбачених міжнародними договорами [6].

Важливо наголосити, що основним способом припинення громадянства є вихід з громадянства за власним бажанням. За загальним правилом, вихід з громадянства пов'язаний з виїздом особи на постійне місце проживання в іноземну державу, набуттям або перспективою набуття іноземного громадянства [6]. Щоб уникнути випадків безгромадянства, вихід з громадянства залежить від факту отримання особою офіційного документа про те, що вона набуває громадянство іншої країни або набуває громадянство іноземної країни після виходу з попереднього громадянства.

У результаті анексії Криму громадяни України, які залишилися на півострові, були змушені отримати російське громадянство. Відповідно до українського законодавства, такі випадки вважаються примусовим набуттям громадянства і не підпадають під наведені правові норми. Відповідне положення містить п. 6 ст. 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод

громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014: примусове автоматичне набуття громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території, громадянства Російської Федерації не визнається Україною та не є підставою для втрати громадянства України [7]. Згідно зі ст. 25 Конституції України, громадянин не може бути позбавлений громадянства і права його змінити. Термін «позбавлення громадянства» у національному законодавстві вживається у значенні санкції за вчинений особою злочин. Позбавлення громадянства України є неприпустимим відповідно до базового конституційного принципу, ізгідно з яким позбавлення громадянства не допускається. Що стосується міжнародних договорів, то закони багатьох європейських країн дозволяють позбавляти громадянства за злочинні дії, які завдають суттєвої шкоди інтересам або безпеці держави, або за участь у терористичних організаціях.

Отже, у сучасній міжнародній практиці існує два основних способи набуття громадянства – філіація та натуралізація. Способами припинення громадянства є вихід з громадянства; втрата громадянства; позбавлення громадянства; на підставах, передбачених міжнародними договорами. Перевагою громадянства у нинішніх умовах є можливість реалізувати першочергово політичні права (брати участь у виборах, брати участь в управлінні державним справами тощо). Щодо економічних, соціальних, духовно-культурних прав людини, то вони як в Україні, так і більшості держав, ізокрема європейських, ізабезпечуються на рівні з тими, хто має громадянство. У контексті позитивних змін національного законодавства у сфері громадянства вважаємо впровадження іспитів з основ Конституції України, історії України та ін. У майбутньому важливо вдосконалювати інституційну складову набуття та припинення громадянства України.

---

1. Калиновський Б. В., Кулик Т. О. Законодавчі новели щодо умов прийняття до громадянства України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 56-62.

2. Софінська І. Д. Людиноцентризм в інституті громадянства (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Право України*. 2017. № 5. С. 124-130.

3. Сподинський О. Конституційно-правові підстави набуття та припинення громадянства в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Київ, 2021. 214 с.

4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

5. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. Київ : ВАІТЕ, 2021. 528 с.

6. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.

7. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.

ДОНЄВА Поліна Олександрівна
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач Лебедєва Ю. В.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ УКРАЇНИ ЯК ОДНЕ З ПРОВІДНИХ МІСЦЬ СТАЖУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Професія юриста є актуальним і важливим аспектом будь-якого суспільстві в усі часи. В Україні юриспруденція відіграє особливу роль, оскільки зусилля, спрямовані на зміцнення правової системи та захист прав і свобод людини і громадянина, не припиняються. Для того аби наша держава розквітала і зміцнювалася на правовій арені нам необхідні умови для ефективного підвищення рівня знань і практичних навичок у майбутніх юристів. Попит на юристів пов'язаний саме з рівнем їхніх професійних знань та компетенції. Отже, підготовка висококваліфікованих юристів є надважливим завданням сьогодення, яке покладається на юридичну освіту.

Зважаючи на такий попит, в університетах України були створені юридичні клініки, де здобувачі вищої освіти різних курсів разом з викладачами-кураторами мають змогу використати теоретичні знання на практиці. Саме під час надавання правової допомоги, консультування різних верств населення закладається фундамент майбутньої професії.

Питанням досліджування роботи юридичних клінік України займалися багато вітчизняних спеціалістів, зокрема: М. В. Дулеба, А. О. Галай, К. Г. Головачова, В. А. Єлов, С. В. Ківалов, В. М. Кравчук, Ю. І. Матвєєва, В.В. Молдован, О. О. Орлова, Д. Г. Павленко, О. Л. Соколенко, В. П. Янишен.

Правова допомога є одним з найважливіших правових інструментів. Потреба у професійній правничій допомозі виникає через те, що не всі громадяни мають можливість захистити свої права і не мають правових знань, щодо їх захисту. Ці труднощі, що об'єктивно виникають у більшості населення, породжують необхідність у допомозі юриста-професіонала.

Згідно зі ст. 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Основний Закон нашої держави наголошує на тому, що кожна особа має право на професійну правову допомогу, а, отже, і ще раз закріплює важливість діяльності юридичних клінік, оскільки саме вони займаються

безоплатною правовою допомогою.

Особливе значення правової допомоги в сучасних умовах викликано факторами як позитивного, так і негативного характеру, серед яких: 1) зростання ролі права в суспільних відносинах, юридичних механізмів задоволення суб'єктами різних економічних, політичних, духовних та інших інтересів; 2) недостатній рівень розвитку правової свідомості та правової культури громадян, який не дозволяє їм використовувати елементарні правові засоби для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів; 3) недостатньо ефективна робота правоохоронної та судової систем, коли без професійного правового сприяння громадяни не можуть відстояти свої права, свободи та законні інтереси, із захиститися від свавілля з боку органів державної влади та місцевого самоврядування [3, с. 130-131]. Саме тому необхідно зробити правову допомогу більш доступною для населення, підвищити її якість, своєчасність та ефективність.

Діяльність всіх юридичних клінік спрямована на підготовку студентів до їх професійної кар'єри. Під час практики здобувачі вищої освіти навчаються аналізувати, досліджувати та вирішувати правові проблеми, вивчають і складають процесуальні документи. Слід не забувати і про психологічну допомогу, яка є невід'ємною складовою роботи юриста. Беззаперечно, час проходження практики в юридичній клініці є цінним досвідом, який точно знадобиться в подальшому професійному житті.

Отже, практика в юридичній клініці є вагомим доповненням до теоретичних знань, які не слід знецінювати. Юридичні клініки України відіграють надзвичайно значну роль у формуванні української правової освіти і допомагають не тільки здобувачам вищої освіти отримати практичні навички, а й пересічним громадянам отримати правову допомогу і, відповідно, бути захищеним.

---

1. Діденко Ю. І. Місце та роль юридичних клінік у підготовці майбутніх юристів URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/7436/1/8.pdf>.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога: монографія / М.Т. Лоджук. Одеса : Фенікс, 2015. 328 с.
URL : https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/Lodzhuk_monografiya.pdf.

4. Старик-Блудова А. Ю. Юридична клініка як місце практичного навчання майбутніх юристів URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/9061/1/34.pdf>.

Д'ЯЧЕНКО Каріна Андріївна
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
к.ю.н. Ольга Чепік-Трегубенко
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ТА ЛЕГІТИМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Для майбутніх правників одним із фундаментальних складників у формуванні світогляду є вивчення державотворчих та правотворчих процесів, серед яких є пізнання особливостей легалізації та легітимації державної влади. Легалізація та легітимація державної влади є ключовими аспектами сучасного політико-правового аспекту функціонування кожної держави. У контексті України, яка переживає перехідний період та в умовах воєнного стану, це питання має особливе значення..

Легалізація державної влади в Україні є процесом, що ґрунтується на визнанні правомірності та легітимності владних органів у суспільстві. Цей процес включає у себе набуття владою відповідних повноважень, ізгідно з чинним законодавством та конституційними нормами. Правомірна діяльність влади визнається важливою для підтримки законності, демократії, прав людини та стабільності в країні [1, с. 26].

Проблематику легалізації та легітимації державної влади в межах різних наук, зокрема юридичної, досліджували: В. Ковальчук, Ю. Козак, В. Костицький, із. Кравцова, В. Лемак, О. Петришин, О. Радченко, О. Ющик, Ю. Шемшученко та ін.

Україна, перебуваючи на шляху консолідації демократичних інститутів, повинна намічати відповідні стратегії та заходи для забезпечення легалізації державної влади. Це включає вдосконалення правової системи, участь громадськості в прийнятті важливих рішень, підвищення громадської свідомості та сприяння громадянській активності. Лише шляхом спільних зусиль можна досягти максимальної легалізації державної влади та забезпечити її легітимність у суспільстві [1, с. 344].

Щоб забезпечити легалізацію державної влади, важливо враховувати такі аспекти: *демократичний процес* (головним елементом легалізації виступає реалізація принципів демократії у формуванні та діяльності органів державної влади); *транспарентність* (відкритість та прозорість функціонуванні органів публічної влади перед громадськістю, прозорість у прийнятті владних рішень тощо); *верховенство права* (органи державної

влади мають функціонувати у межах встановленого чинним законодавством повноважень та ін.); *участь громадськості в управлінні державним справами; відповідальність та контроль* (відповідальність публічної влади перед громадянами та можливість реалізації громадського контролю за діяльністю органів державної влади).

Легітимація державної влади є ключовим аспектом стабільності та успішного функціонування суспільства в будь-якій демократичній країні. Вона характеризується визнанням населення законності та правомірності владних органів та їхньої діяльності. Процес легітимації передбачає взаємодію держави з громадянами, участь громадян у прийнятті рішень та дотримання владою конституційних та правових норм. Одним з основних джерел легітимації є демократичні вибори, під час яких громадяни обирають своїх представників у владні органи. Крім того, легітимність влади забезпечується шляхом забезпечення відкритості та прозорості у діяльності владних органів. Це включає доступ до інформації, обговорення та відкрите обґрунтування прийнятих рішень, а також залучення громадськості до ухвалення стратегічних важливих рішень. Успішна легітимація ґрунтується на формуванні соціального контракту між владою та громадянами. Громадяни мають право на захист своїх прав та свобод, а влада зобов'язана забезпечувати громадянам соціальні гарантії та конституційні свободи [2, с. 406]. Довіра як елемент легітимації державної влади є первинною у зазначеному процесі.

Одним із основних викликів у сфері легітимації державної влади в Україні є боротьба з корупцією та недостатня довіра громадян до владних органів. Ця проблема вимагає комплексного підходу, зокрема запровадження антикорупційних механізмів, удосконалення правового поля та підвищення свідомості громадян. У майбутньому необхідно продовжувати зміцнення принципів демократії, активізувати громадський контроль, підвищувати правову культуру населення та сприяти участі громадян у прийнятті рішень. Тільки таким чином можна забезпечити легітимну та ефективну державну владу, яка відповідатиме потребам суспільства та сприятиме його розвитку [4, с. 16].

Важливим аспектом існування демократичної правової держави є те, що легалізація є передумовою для легітимації. Дотримання законності та конституційних норм є основою для того, щоб влада отримала визнання та довіру суспільства. Легітимність виникає тоді, коли влада відповідає вимогам закону та розуміє потреби громадян. Цей процес є особливо важливим в умовах воєнного стану в Україні.

Відсутність легалізації та легітимації може призвести до кризової ситуації, де влада втрачає довіру населення, що може спричинити соціальні конфлікти та нестабільність у країні. З іншого боку, належна легалізація та легітимація влади дозволяють побудувати довіру, і забезпечити стабільність та сприяти успішному розвитку суспільства. У підсумку, взаємозв'язок між

легалізацією та легітимацією державної влади є невід'ємною складовою ефективного функціонування країни. Суспільство повинно бути переконане в законності та правомірності влади, а влада повинна дотримуватися закону та слухати потреби громадян для забезпечення стабільності та розвитку країни [6, с. 18; 7].

Отже, легалізація та легітимація державної влади є багатовекторними та фундаментальними процесами для будь-якої держави. Для України ці явища сьогодні мають особливе значення, що викликано умовами воєнного стану. Зауважимо, що дослідження особливостей легалізації та легітимації державної влади мають важливе значення для формування світогляду майбутніх правників, оскільки виступають основою державотворення та правотворення.

---

1. Ковальчук В. Конституція та легітимація державної влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2016. № 855. С. 342-347.

2. Тичак В. Проблеми реалізації державної влади в Україні. 2016. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/20642/1/проблеми%20реалізації%20державної%20влади%20в%20україні.pdf>

3. Радченко О. О. Генезис легітимації інститутів публічної влади в Україні: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.

4. Козак Ю.-М. Р. Легітимація державної влади: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2021. 16 с.

5. Брановицький В. Легітимізація власності в умовах транзитивної економіки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка.* 2015. Вип. 2. С. 100-105.

6. Михайлова І. О. Легітимація державної влади у контексті міжнародної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2019. 18 с.

7. Leheza Y., Nalyvaiko L., Sachko O., Shcherbyna V., Chepik-Trehubenko O. Principles of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal.* 2022. 11(2). P. 55-79. <https://doi.org/https://doi.org/10.31207/ih.v11i2.312>

ЖУРАВЕЛЬ Олена Олександрівна

курсант Навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Єфіменко І. М.

*старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення
та судової експертології Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, капітан поліції*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Світ у XXI ст. став ареною безлічі локальних збройних конфліктів, до яких залучені в якості безпосередніх учасників, реальних чи потенційних жертв мільйони людей. Не виключенням є діти – особливо вразлива категорія населення, права якої потребують особливого захисту, адже пагубний вплив збройних конфліктів на дітей (втягнення до участі в бойових діях, фізичне та сексуальне насильство, примусові переміщення та депортації) має довгострокові наслідки й позбавляє можливості повноцінно розвиватися.

За даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) за останні десять років, в період збройних конфліктів, ізагинуло 2 мільйона дітей, 6 мільйонів залишилися без домівок, 12 мільйонів отримали поранення чи залишились інвалідами і щонайменше 300 тисяч дітей-солдат беруть участь у понад 30-ти конфліктах [1, с. 65]. На сьогодні масштабні порушення прав дітей в межах збройного конфлікту фіксують у Нігерії, Ємені, Демократичній Республіці Конго, Уганді, Афганістані, Сирії, Сомалі, Республіці Ірак, а також РФ на окупованих територіях України. Наразі у доповіді за 2020 рік генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша йдеться про те, що 8 521 дитина була залучена як солдат, тоді як 2 674 були вбиті, а 5 748 – поранені. Дітей під час збройних конфліктів використовують в різних сферах, які включають як непряму участь (передача воєнної інформації, перевезення зброї, експлуатація як кухарів, вантажників чи охоронців), так і фактичну участь (наприклад, вербування інших дітей, включення до активних бойових дій).

Зокрема, в Нігерії у період із листопада 2019 року по квітень 2020 року постраждали в результаті конфлікту 119 дітей, які стали жертвами серйозних злочинів з боку «Боко Харам» та нігерійських військових. Учасники бойових дій нападали на школи і викрадали велику кількість дітей, яких, серед інших звірств, примушували ставати солдатами або «дружинами» [2].

Також світовій правозахисній спільноті відомі факти використання дітей-солдат курдськими формуваннями Сирії: дітей тренують по 9-

місячному закритому військовому та культурному циклу, після чого вони отримують фальшиві імена та неправдиві особисті дані [3]. Надалі таких дітей використовують для вбивства як виконавців страт і снайперів. Також в ЮНІСЕФ наголошують, що понад 2,1 мільйона дітей у Сирії і 700 тисяч у сусідніх із нею країнах не відвідують школи.

За даними доповіді Ради Безпеки у Ємені близько 1 500 дітей, ізавербованих єменськими повстанцями-хуситами, загинули у боях 2020 року, а ще сотні – наступного року. У звіті йдеться про список із 1 406 завербованих хуситами дітей, які загинули на полі бою у 2020 році, та 562 – у період із січня по травень 2021 року. Загалом у війні, що розпочалася у 2015 році, загинуло понад 10 тис. дітей [4].

У 2019 році правозахисна організація Human Rights Watch зафіксувала в Іраку та на підконтрольній курдам території випадки затримання та катування дітей з метою отримання зізнань щодо їхніх ймовірних зв'язків з угрупованням «Ісламська держава». На кінець 2018 року курдська й іракська влада утримували близько 1 500 дітей через підозру у зв'язках з «Ісламською державою». Щонайменше 185 дітей звинуватили у тероризмі і засудили до тюремних термінів [5].

В Україні внаслідок збройної агресії РФ також прослідковуються численні порушення прав дітей. Зокрема, відомі непоодинокі випадки відмови дітям у доступі до гуманітарної допомоги (вода, їжа, медична допомога), що, як наслідок, призвело до смерті. Це безпосередньо порушення основоположних прав дітей, визначених Женевською декларацією прав дитини – права на життя, права на отримання медичної допомоги, права на належне харчування [6, с. 43].

Говорячи про депортацію, із офіційними даними з 2014 року Російською Федерацією депортовано понад 234 000 українських дітей (діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які зважаючи на хронічні захворювання, проживали в закладах цілодобового перебування). Серед депортованих дітей є такі, чиї батьки або вбиті російськими військовими, або не вижили в умовах так званих «фільтраційних таборів». Зазначене є порушенням ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (заборонено здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію) [7] та Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей [8], якою регламентовано захист дітей від їх незаконного переміщення та визначено процедуру щодо повернення дітей, яких незаконно вивозять або утримують, до країни постійного місця проживання.

Також держава-агресор пришвидшила процес усиновлення українських дітей (95% з яких мають біологічних батьків, тобто не є сиротами) і на кінець червня 2022 року близько 127 дітей передано під опіку в російські сім'ї. Зазначене є грубим порушенням ст. 8 Конвенції ООН про права дитини (право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство,

ім'я та сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання), ст. 9 (держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню) [6, с. 43].

Місія ОБСЄ 10 червня 2015 року офіційно зафіксувала факт присутності неповнолітніх осіб у складі незаконних озброєних формувань терористичного загону ДНР, позиції якого були розташовані на північно-східному в'їзді до населеного пункту Широкіно Донецької області. Неповнолітні несли службу на контрольно-пропускному пункті терористів у формі незаконного збройного формування та зі зброєю.

Такі вражаючі статистичні дані свідчать про те, що проблема захисту дітей під час військових конфліктів дотепер залишається неврегульованою повною мірою й потребує наукового осмислення проблемних аспектів.

Діти як специфічна категорія населення не мають змоги самостійно забезпечити свій власний захист, що призвело до визнання необхідності їх спеціальної охорони, особливо в період збройного конфлікту. Основними міжнародними актами, що регулюють питання забезпечення та захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту є: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (ратифікований Україною 23.06.2004 р.), Римський статут Міжнародного кримінального суду (підписаний від імені України 20.01.2000 р.), Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (ратифікована Україною 05.10.2000 р.), 17 Резолюцій Ради безпеки ООН (приймалися з 1999 р), остання S/RES/2143 (2014) – видана 07.03.2014 р. та стосується захисту та реабілітації дітей, яких зачіпає військовий конфлікт; Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування чи використання збройними силами або озброєними групами; Паризькі принципи та керівні вказівки щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами чи озброєними угрупованнями (підписані Україною у 2007 році) [9, с. 83]. Важливими нормами міжнародного гуманітарного права, що захищають дітей під час збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру, є заборона вербування дітей до збройних сил або збройних угруповань (норма 136) та заборона дозволяти дітям брати участь у воєнних діях (норма 137) [10, с. 24].

Також міжнародне гуманітарне право визнає важливість забезпечення освіти для дітей під час збройного конфлікту: стаття 24 Женевської конвенції IV 1949 року передбачає, що «сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, іза будь-яких обставин ... їхню освіту» [11, с. 9].

Активно сприяє дотриманню прав дітей Міжнародний Комітет Червоного Хреста: маючи регіональні відділення практично по всьому світу, Комітет прагне вирішувати такі найважливіші в умовах військових і поствоєнних періодів питання, як повернення в сім'ї дітей, розлучених зі

своїми рідними в результаті збройного конфлікту, реабілітація дітей, пов'язаних зі Збройними силами або збройними групами, а також дітей, позбавлених волі [12, с. 439].

Коаліція за припинення використання дітей як солдатів, що була створена в травні 1998 року провідними міжнародними правозахисними та гуманітарними організаціями, працює над тим, щоб запобігти вербуванню та використанню дітей як солдатів, щоб забезпечити їх реабілітацію та реінтеграцію в суспільство. Основна мета коаліції полягає у сприянні прийняттю і дотриманню національних, регіональних і міжнародних правових норм (у тому числі Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини, що стосується участі дітей у Збройних конфліктах), що забороняє військове вербування і використання у військових діях будь-якої особи молодше 18 років, а також визнання і приведення у виконання цього стандарту всіма збройними групами, як урядових, так і неурядових сил [12, с. 439].

ЮНІСЕФ (United Nations International Children's Emergency Fund) забезпечує довгострокову гуманітарну допомогу для дітей і матерів в основному в країнах з економікою, що розвивається. Наприклад, у Ліберії ЮНІСЕФ працює над тим, щоб забезпечити основні шкільні знання для 5000 демобілізованих дітей, які раніше були пов'язані зі Збройними силами. Програма навчання включає в себе не тільки основи грамотності та психосоціального адаптування, а й такі предмети, як тваринництво, механіка, столярна робота, косметологія, пошиття одягу та випічка. У Демократичній Республіці Конго, у межах проекту ЮНІСЕФ з надання допомоги дітям, жінкам та сім'ям, які постраждали внаслідок збройних конфліктів, близько 1,6 мільйона дітей були захищені від вербування збройними силами та групами, принаймні 5 400 дітей, пов'язаних зі Збройними силами та групами були повернуті до своїх родин [12, с. 440].

Проблематика забезпечення прав дітей в умовах війни також не залишається поза увагою діяльності Норвезької ради у справах біженців, одним із напрямків роботи якої є надання допомоги травмованим війною чи кризовими ситуаціями дітям, наприклад, із захист від вербування озброєними групами. Гуманітарна організація також має спеціально розроблені програми для навчання вдома у тих місцях, де війна повністю або частково зруйнувала шкільні будівлі, а також у зонах війни та конфлікту, в яких як перебування в школі, так і повернення туди та повернення додому може бути небезпечним [13, с. 330].

Отже, із захист прав дітей в умовах збройних конфліктів здійснюється відповідно до низки міжнародно-правових актів, присвячених безпосередньо захисту дітей у період збройних конфліктів. Також у сфері міждержавного спілкування створені і функціонують міжнародні урядові та неурядові організації, діяльність яких спрямована на контроль за дотриманням державами норм міжнародного гуманітарного права щодо дітей, на

припинення сторонами конфлікту вчинення злочинів щодо дітей в умовах збройних конфліктів, на реабілітацію дітей, які пережили бойові дії. Сучасний зарубіжний досвід створення системи нормативного регулювання та заходів соціальної роботи задля правової та психосоціальної реабілітації дітей, які постраждали внаслідок бойових дій, є досить цінним на сьогодні для України.

1. Турченко О. Г., Пилипишина І. І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 64-69. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.11> (дата звернення: 09.11.2023).

2. Дослідження: війна в Нігерії може призвести до втрати цілого покоління дітей. URL : <https://www.amnesty.org.ua/doslidzhennya-vijna-v-nigeriyi-vplyv-na-ditei/> (дата звернення: 09.11.2023).

3. Дайджест подій на Близькому Сході. 11 лютого 2022 року. URL : <https://mil.in.ua/uk/blogs/dajdzhest-podij-na-blyzkomu-shodi-11-lyutogo-2022-roku/> (дата звернення: 09.11.2023).

4. У Ємені загинули понад 2 тисячі завербованих повстанцями дітей, – ООН. URL:https://lb.ua/world/2022/01/30/504258_iemeni_zagynuli_ponad_2_tisyachi.html (дата звернення: 09.11.2023).

5. Через зв'язки з «ІД» ув'язнили і катують тисячу дітей - Human Rights Watch. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47466170> (дата звернення: 09.11.2023).

6. Легка О. В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 41-45. URL : <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/2/7.pdf> (дата звернення: 09.11.2023).

7. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 09.11.2023).

8. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text (дата звернення: 09.11.2023).

9. Кривов'яз О. В. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 27. С. 80-85.

10. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройного конфлікту на сході України: наукове видання. Біда О. А., Блага А. Б., Мартиненко О. А., Пархоменко П. І., Статкевич М. Г., Тарабанова С. В.; за заг. ред. Бущенко А. П. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ. 2016. 82 с. з іл.

11. Турченко О. Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 6-14. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.2.1> (дата звернення: 09.11.2023).

12. Чернобук В. В. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини в умовах збройних конфліктів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 437-440. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.79> (дата звернення: 09.11.2023).

13. Крамаренко І. С. Організація навчання у школах в умовах війни: впровадження зарубіжного досвіду у вітчизняну практику. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 13 (13). С. 326-335. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13\(13\)-326-335](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13(13)-326-335) (дата звернення: 09.11.2023).

ІЛЬЧЕНКО Іван Петрович
молодший науковий співробітник, аспірант
кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник –
д.ю.н., професор Надьон В.В.
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА МЕХАНІЗМИ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ОДНОГО З ПОДРУЖЖЯ НА УТРИМАННЯ: АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У зв'язку із повномасштабним вторгненням росії на територію України та запровадженням воєнного стану багато сфер суспільного життя зазнали змін. Зміни відбулись і в матеріальному становищі громадян, що викликало зміну потреб в утриманні певних категорій осіб. У деяких осіб з'явилася потреба у наданні їм утримання, у зв'язку із самотійною неможливістю забезпечувати умови свого проживання, тоді як в інших погіршилися матеріальні умови та можливість забезпечувати утримання інших осіб.

Вищеописана ситуація вказує на актуальність дослідження даного питання, оскільки воєнний стан суттєво впливає на соціально-економічні умови суспільства, тому обрана тема вимагає аналізу механізмів припинення утримання одного з подружжя в сучасних умовах.

Зокрема, у статті 82 Сімейним кодексом України наведені загальні обставини, і за яких припиняється право одного з подружжя на утримання. Такі обставини можна поділити на: ті, із настанням яких право на утримання припиняється автоматично й ті, наявність яких має бути встановлена судом. Повне відновлення працездатності та вступ особи, що перебуває на утриманні у повторний шлюб є умовами, що належать до першої групи, а отже право на утримання припиняється безпосередньо з моменту їх настання. Наприклад, якщо один із подружжя перебуває на утриманні другого з подружжя у зв'язку з певною хворобою, через яку не має змоги працювати, то для припинення його права на утримання потрібен лише факт його одужання, без будь-якого рішення суду. Другу ж групу становлять погіршення матеріального становища відповідача, через що він не в змозі здійснювати утримання, і покращення матеріального становища позивача, та, як наслідок, погашення потреби в утриманні. Оскільки ці обставини є більш суб'єктивними, то вони можуть бути предметом спору, а тому їх наявність доводиться заінтересованою особою і встановлюється у судовому порядку.

Остаточного права на утримання в такому разі припиняється з моменту набрання законної сили рішенням суду [1, с. 34-35].

Сімейним кодексом України також передбачені випадки припинення утримання у зв'язку із позбавлення права на утримання або обмеження його строком (стаття 83 СК України), припинення права дружини на утримання в разі припинення вагітності, народження дитини мертвою або якщо дитина передана на виховання іншій особі, а також у разі смерті дитини (стаття 85 СК України), припинення права чоловіка на утримання якщо дитина передана на виховання іншій особі, а також у разі смерті дитини (стаття 87 СК України), а також припинення права на утримання за домовленістю подружжя (стаття 89 СК України) [2].

В умовах воєнного стану відповідних змін до правового регулювання припинення утримання одного із подружжя внесено не було, тому підстави для припинення таких правовідносин залишаються незмінними.

Наразі умови воєнного стану можуть створювати додаткові проблеми в питаннях припинення утримання іншого з подружжя в окремих ситуаціях.

Зокрема, умови воєнного стану спричиняють значні труднощі в доведенні обставин, які передбачають припинення утримання одного із подружжя у зв'язку із відсутністю подальших потреб такої особи у наданні їй утримання. Особливо це стає актуальним у випадках, коли особа, якій надається утримання, опинилася на окупованій території та не може виїхати звідти. Однією з ключових проблем є складність збирання доказів для суду про обставини, які підтверджуватимуть відсутність подальшої потреби надавати утримання іншому з подружжя.

Також виникає ситуація де особі, якій надається утримання, буде складно довести перед судом, що вона й надалі потребує утримання. Це особливо вбачається, наприклад, у випадку коли ця особа залишається на окупованій території і не має можливості виїхати з неї.

Для регулювання питань територіальної підсудності в умовах воєнного стану Верховний Суд прийняв розпорядження «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану» [3], що набрало чинності 10 березня 2022 року. Це розпорядження передбачає передачу справ з судів, які тимчасово не можуть функціонувати, до судів, розташованих у більш безпечних місцевостях. Зокрема, якщо відповідач проживає на території, де суд не працює, і заява може бути подана до суду, який є територіально найближчим до того суду, що тимчасово не може здійснювати правосуддя, або до іншого суду окремо визначеного Верховним Судом.

Однак важливо врахувати, що особа, яка знаходиться на окупованій території, може бути позбавлена об'єктивної можливості брати участь в судовому засіданні і висловлювати свої заперечення проти припинення надання їй утримання. Така ситуація породжує серйозні проблеми, і зокрема порушення принципу змагальності судового процесу. Це може негативно позначитися на забезпеченні прав такої особи, оскільки вона може бути

позбавлена можливості адекватного захисту своїх інтересів в судовому порядку.

Описана ситуація створює нерівність між сторонами у судовому процесі та може вплинути на об'єктивність та справедливість судового рішення щодо припинення утримання одного з подружжя.

Таким чином, воєнний стан впливає на деякі механізми припинення права одного з подружжя на утримання. Зміни в суспільному житті, матеріальному становищі громадян, а також обмеження доступу до правосуддя на окупованих територіях, створюють певні складнощі у захисті прав та інтересів осіб, які потребують утримання.

Важливо враховувати, що припинення утримання в умовах воєнного стану може порушувати принцип змагальності судового процесу та призводити до позбавлення можливості однієї сторони надавати суду свої пояснення та докази у судових спорах.

Наслідки воєнного стану створюють виклики для правосуддя, зокрема у доведенні обставин, які передбачають припинення утримання одного з подружжя, який залишився на окупованій території.

Під час вирішення питань щодо припинення утримання одного з подружжя в умовах воєнного стану, слід акцентувати увагу на захисті прав та інтересів осіб, які потребують такого утримання, із урахуванням конкретних обставин справи.

---

1. Абдуллаєва Наталія Русланівна. Питання припинення права одного із подружжя на утримання в умовах воєнного стану. Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права : матер. II Всеукр. кругл. столу (Одеса, 25 листоп. 2022 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитонова, к. ю. н., доц. К. Спасової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса, 2022. 116 с.

2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22.

3. Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану: Розпорядження Верховного Суду від 10.03.2022 р. № 4/0/9-22.

КАДАЛА Віталій Віталійович
кандидат юридичних наук, доцент,
Голова Юридичної клініки
«Правовий захист»,
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В УКРАЇНІ

Питання правового регламентування діяльності юридичних клінік в Україні не залишає своєї актуальності вже протягом тривалого часу. Таке явище зумовлене тим, що з кожним роком розширюється мережа юридичних клінік, однак законодавчий рівень забезпечення їх діяльності потребує вдосконалення. На даний час юридичні клініки використовують для налагодження діяльності ряд законодавчих актів, серед яких варто відокремити нормативно-правові регламентації, котрі було затверджено Всеукраїнським з'їздом Асоціації юридичних клінік України від 19 червня 2014 року, протокол № 2 [1] та представлено у виді Стандартів діяльності юридичних клінік. Проте плінність часу та активні воєнні дії в Україні вказують на необхідність осучаснення правової платформи для більш якісного функціонування юридичних клінік.

Питання правового регламентування діяльності юридичних клінік знаходиться не лише у сфері підвищеної уваги законодавців, а, й науковці постійно присвячують цьому питанню наукові розробки. Їх формат у більшості випадків представлений публікаціями у фахових виданнях та доповідями на науково-практичних конференціях різного рівня. Серед них варто відзначити праці таких науковців як О.Л.Соколенко [2], Л.П. Амелічева та Л.Д. Руденко [3] І. Юркевич [4], О. Орлова [5] та інші. Науковці розглядають різні підходи до підвищення якісного рівня діяльності юридичних клінік, проте обмежено торкаються проблем вдосконалення правового забезпечення, із огляду на умови в яких опинилася України.

Очевидним є те, що в Україні правове регулювання діяльності юридичних клінік здійснюється на трьох основних рівнях: загальнодержавному, корпоративному та місцевому. Таким чином, національний рівень представлено вказівкою юридичних клінік у переліку можливих структурних підрозділів вищого навчального закладу, передбаченого ч. 7 ст. 33 Закону України «Про вищу освіту», що свідчить про їх визнання на державному рівні [6], та наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» [7].

Характерно, що діяльність юридичних клінік в Україні регулюється

також спеціальною нормативно-правовою базою, ізокрема, типовим положенням про юридичну клініку вищого навчального закладу України, положенням про юридичну клініку, ізатвердженим вищим навчальним закладом, внутрішніми актами юридичної клініки, Статутом вищого навчального закладу та іншими нормативними актами. Зазвичай, інформація про роботу юридичної клініки доступна громадськості та публікується на загальнодоступних ресурсах із відповідною періодичністю, включаючи засоби масової інформації. Зазначена вимога була закріплена Стандартами діяльності юридичних клінік України, котрі було затверджено Всеукраїнським з'їздом Асоціації юридичних клінік України [8].

З цього приводу доречно зауважити, що мова йде про внутрішні нормативні акти, які забезпечують діяльність юридичних клінік у структурі вищих навчальних закладів:

по-перше, установчі документи: статут освітньої установи, положення про юридичну клініку, посадові інструкції співробітників, листи про співпрацю, регламент чи порядок роботи тощо;

по-друге, організаційні документи: план роботи на короткостроковий та довгостроковий періоди, журнал вхідної та вихідної документації, книга відгуків про діяльність, список та графік чергувань студентів і кураторів тощо;

по-третє, документи, які виникають у процесі надання правової допомоги (вхідна анкета відвідувача, консультаційна справа чи консультаційний файл, правова довідка, правовий висновок, інші документи правового характеру).

Потрібно наголосити на тому, що остатнім часом законодавець активізував свою діяльність в контексті покращення якісного рівня підготовки майбутніх юристів, що в свою чергу позитивно позначилося на діяльності юридичних клінік. Мається на увазі проект Концепції розвитку юридичної освіти[9], який було ухвалено 14 квітня 2021 року на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. З метою адаптації ключових положень даний проект було передано *на розгляд до Робочої групи з питань розвитку юридичної освіти Комісії з питань правової реформи при Президентові України*. Відповідно до проекту Концепції розвитку юридичної освіти[9] з метою досягнення основної стратегічної мети, а саме набуття здобувачами вищої юридичної освіти високого рівня прикладних практичних навичок та вмінь передбачено:

сприяння розвитку юридичних клінік у вигляді окремих структурних підрозділів закладів вищої освіти;

впровадження в освітній процес навчальних курсів з юридичної клінічної практики;

збільшення відсотка залучення здобувачів вищої освіти, котрі обрали правовий фах до участі в юридичних клініках;

нарощування кількості активно функціонуючих юридичних клінік.

Ми поділяємо позицію Ю.М. Савелової [10], стосовно того, що «...функціонування юридичних клінік при закладах вищої освіти юридичного спрямування цілком виправдовує себе, оскільки, із одного боку, до них за безоплатною правовою допомогою звертається значна кількість малозабезпечених осіб, а з іншого – випускники юридичних клінік, ізакінчивши навчання в закладі вищої освіти, набувають певного досвіду професійної практичної діяльності, що дозволяє їм бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Осмислення вищезазначеного дає можливість стверджувати, що на даний час в Україні відбувається інтенсивний розвиток юридичних клінік, проте їх якісний рівень щодо підготовки майбутніх правників потребує осучаснення законодавчого регламентування їх діяльності. Збільшення кількості активно функціонуючих юридичних клінік, виокремлення в усіх закладах вищої освіти юридичних клінік в окремий структурний підрозділ зі штатом, ізaproвадження викладання обов'язкового курсу з юридичної клінічної освіти буде сприяти становленню не лише майбутнього правника, а, й стане базовим елементом для підвищення рівня правничої культури у суспільстві в майбутньому.

---

1. Стандарти діяльності юридичних клінік України: Всеукраїнський з'їзд Асоціації юридичних клінік України від 19 червня 2014 року, протокол № 2. URL : <https://legalclinics.in.ua/standarty-diyalnosti-yurydychnyh-klub-ukrayiny/>

2. Соколенко О.Л. Юридична клініка в правоосвітній діяльності. Вісник Академії митної служби України. Сер. Право. 2018. URL : <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2021/4/9.pdf> (дата звернення 20.10.2023)

3. Амелічева Л.П., Руденко Л.Д. Деякі проблеми формування та розвитку юридичної клінічної науки у світлі людиноцентризму та правового аутопоезису. Правова позиція, 2021. № 4 (33). С.5-10.

4. Юркевич І. Роль юридичних клінік у підготовці професійних юристів. Актуальні проблеми правознавства. 2020. № 2(22). С. 131–135.

5. Орлова О. Юридична клінічна освіта як необхідна складова становлення майбутнього правника. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 3.с 47 – 51.

6. Про вищу освіту: Закон України від 31.03.2023 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 20.10.2023)

7. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти і науки від 03.08.2006 р. № z0956-06. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення 25.10.2023).

8. Стандарти діяльності юридичних клінік України: Всеукраїнський з'їзд Асоціації юридичних клінік України від 19 червня 2014 року, протокол № 2. URL : <https://legalclinics.in.ua/standarty-diyalnosti-yurydychnyh-klub-ukrayiny/>.

9. Концепція розвитку юридичної освіти : проект. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> (дата звернення: 17.03.2022).

10. Савелова Ю.М. Поняття «юридичної клінічної освіти» в Україні. URL : http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=488%3A060313-06&catid=60%3A1-0313&Itemid=75&lang=ru.

КАРПЕНКО Вікторія Юріївна,
курсант навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник – к.ю.н. Єфіменко І.М.
(Національна академія внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність тематики щодо захисту та реалізації права на освіту під час повномасштабного російського вторгнення не викликає сумнівів, а вирішення її проблемних питань потребують комплексного підходу на міжнародному, ізагальнодержавному та місцевому рівнях. Ця діяльність в першу чергу, має бути направлена на забезпечення належного захисту учасників освітнього процесу та створення для молоді максимально доступних освітніх можливостей не лише в Україні, а й за її межами. До прикладу, іза даними міжнародного дитячого фонду ООН UNICEF, лише за два місяця війни з України мігрувало близько двох мільйонів дітей [1]. Беззаперечно це майбутній інтелектуальний та демографічний (репродуктивний) потенціал нашої країни. Тому для України надзвичайно важливим завданням є не лише репатріація кожного неповнолітнього, які через війну були вимушені залишити рідну державу, а й продовження якісного надання їм освітніх послуг за межами України.

Право на освіту гарантоване Основним Законом України [1]. Зокрема, відповідно до ст. 53, кожен має право на освіту де здобуття повної загальної середньої освіти є обов'язковим. У свою чергу, реалізуючи цей імператив, Україна повинна забезпечити доступність і безоплатність освітніх послуг, у всіх її формах, на державному та місцевому рівнях. Це означає, що громадяни мають право безоплатно навчатися у закладах освіти державної та комунальної форм власності, а ті учні, які належать до національних меншин – додатково мають право навчання рідною мовою.

З правової точки зору конституційні положення щодо права на освіту є впровадженням в національне законодавство ст. 26 Загальної декларації прав людини [3] та ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [4].

Ураховуючи сучасні реалії, ізахист прав на освіту має особливе значення, так як за умов «прогресії конфлікту», ризики для доступу до якісної освіти збільшуються. Під час воєнного стану, держава має забезпечити безпеку не лише освітньої інфраструктури, а й учасників освітнього процесу.

Одним з прикладів створення безпечного простору для отримання якісної освіти в умовах воєнного стану є відкриття альтернативних освітніх

програм, пересувних освітніх та психологічних центрів, надання можливості отримання освіти та психологічної допомоги використовуючи сучасні технології. Це має бути доступним без виключення для усіх категорій осіб, а особливо для внутрішньо переміщених. Оскільки внаслідок воєнних дій, втративши документи, власне житло та інші цінні речі і майно вони залишаються перебувати в зоні ризику на психоемоційному рівні. У цьому контексті, невід'ємною складовою навчання є соціалізація учасників освітнього процесу. Спілкування з однолітками, друзями тощо сприяє відновленню стабільного емоційного стану, який як наслідок, відволікає від негативних думок, і допомагає зосередитись на навчанні.

У цьому значенні, спільним завданням Уряду, Міністерства освіти і науки України, відповідних військових адміністрацій є створення безпечних умов для учасників освітнього процесу. Наразі в Україні продовжуються процеси щодо обладнання освітньої інфраструктури необхідними укриттями, які б відповідали встановленим вимогам, а також відбуваються спільні відпрацювання, між учнями та адміністрацією закладів освіти, алгоритму дій під час оголошення сигналу «Повітряна тривога» [5].

Отже, під час воєнного стану в Україні, влада повинна приділяти особливу увагу захисту права на освіту та забезпечення безпеки всіх учасників освітнього процесу. Важливого значення у вирішенні цього питання відіграє належне нормативно-правове забезпечення суспільних відносин, які б врегулювали процеси навчання в сучасних реаліях.

---

1. More than half of Ukraine's children displaced after one month of war. *UNICEF* (24.03.2022). URL : <https://www.unicef.org/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war>.

2. Конституція України. Закон України від 28.06.1996. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. *Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?find=1&text=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82#w1_2.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1966. *Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042?find=1&text=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82#w1_1.

5. Безпечне освітнє середовище: як діяти вчителям під час занять при оголошенні сигналу «повітряна тривога»? *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України* від 01.08.2022. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpechne-osvitnye-seredovishe-yak-diyati-vchitelyam-pid-chas-zanyat-pri-ogoloshenni-signalu-povitryana-trivoga>.

КАРПЕНКО Роман Валерійович

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Упровадження принципу гендерної рівності на засадах демократичних принципів у світовій практиці має довготривалу історію. Одним із перших базових нормативних актів з даної проблематики стала Загальна декларація прав людини, яка була затверджена Генеральною Асамблеєю ООН в 1948р., де рівні права чоловіків та жінок були визначені як один із головних факторів стабільності у світі та Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок», затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 19 грудня 1979 р. і ратифікована Україною 19 грудня 1980 року. Серед міжнародних нормативно-правових документів, що заклали рамку для формування гендерної політики переважної більшості країн світу була Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, Мир, Безпека», ізатверджена 31 жовтня 2000 року. Резолюція однією з найбільш важливих резолюцій РБ ООН у сфері політики безпеки. Цей документ наголошує на важливій ролі жінок у запобіганні і врегулюванні конфліктів та в розбудові миру, а також закликає держави-члени забезпечити більш активну участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень в національних, регіональних і міжнародних інститутах, у механізмах запобігання, управління та вирішення конфліктів [2]. Відповідно до Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки гендерна рівність передбачає рівні права для жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, а також їх однакову значимість, можливості, обов'язки та участь у всіх сферах суспільного й приватного життя. Так само вона означає рівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів та справедливий розподіл цих ресурсів між ними [3;6].

Окремо слід підкреслити, що протягом останніх десятиліть значна увага впровадженню принципу гендерної рівності приділяється і у Північноатлантичному Альянсі. Важливим аспектом реалізації гендерної політики НАТО є гендерна інтеграція- стратегія досягнення гендерної рівності у збройних силах країн-членів та партнерів НАТО через активізацію залучення жінок та чоловіків до ефективного виконання завдань за призначенням на всіх рівнях, із метою врахування інтересів та досвіду обох статей [1; 4; 5].

Серед заходів протидії дискримінації за ознакою статі у Збройних Силах України варто зазначити психологічний супровід військовослужбовців протягом військової служби, консультативно-інформативну роботу, яку проводять радники з гендерних питань у військових частинах, соціальний захист та матеріальну підтримку військовослужбовців з урахуванням особливих потреб військовослужбовців-жінок та освітні заходи, спрямовані на підвищення рівня загальної культури військовослужбовців.

1. Концепція лідерства за стандартами армій країн НАТО (Conception of leadership in accordance with the armies standards of NATO countries) : навчальний посібник . А. Вітченко, Л. Кринець, О. Хміляр та ін. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2018. 252 с.

2. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України. Олена Волобуєва, Алла Вяткіна, Світлана Ганаба та ін. Київ : ФОП Клименко Ю. Я., 2021. 292 с.

3. Порадник з протидії гендерної дискримінації у ЗСУ. Людмила Кринець. Київ : НУОУ, 2022. 20 с.

4. Професійна та гендерна ментальність військовослужбовців Збройних Сил України: формування на засадах європейських цінностей : навчальний посібник. під заг. ред. Л. В. Кринець. Київ : НУОУ, 2018. 188 с.

5. NATO Code of Conduct . URL :<https://www.nato.int/structur/recruit/info-doc/code-of-conduct.pdf>.

6. Кринець Л. В., Саєнко О. Г. Телелим І. В. Соціально-психологічні аспекти протидії гендерної дискримінації у збройних силах України під час війни. Вісник Національного університету оборони України. 4(68). 2022. С.70-79.

КОСТЮК Тетяна Василівна

кандидат юридичних наук, адвокат,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія Російської Федерації нажалі торкнулась не тільки питань територіальної цілісності та незалежності нашої країни, але й вплинула на питання реалізації та забезпечення прав українських громадян на соціальний захист, зокрема отримання пенсій.

Зокрема, унаслідок тимчасової окупації частини територій було втрачено доступ і до підприємств, установ, організацій та, відповідно, до їх архівів документації. Це створює суттєві перешкоди особам пенсійного віку в отриманні документів, необхідних для призначення пенсійних виплат. Таким

чином, будь-які документи, що видаються органами окупаційної влади тимчасово окупованих територій, не визнаються на території України.

Окрім того, наприкінці 2022 року Україна вийшла з Угоди про гарантії прав громадян держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі пенсійного забезпечення, за якою здійснювалось зарахування будь-яких періодів роботи громадян на території Російської Федерації до страхового стажу при призначенні та обчисленні пенсії на території України. Органи пенсійного фонду України почали масово відмовляти особам пенсійного віку у зарахуванні вказаного стажу до страхового, навіть, якщо станом на дату прийняття цієї постанови ними вже були подані заяви про призначення пенсійних виплат чи навіть отримані рішення суду про зобов'язання призначити виплати.

Як наслідок, такі особи вимушені звертатись за правничою допомогою до центрів надання правової безоплатної допомоги, юридичних клінік, адвокатів.

З огляду на неефективність досудового врегулювання спорів з органами пенсійного фонду, такі спори вирішуються в основному саме в судовому порядку.

З точки зору роботи юридичних клінік, цей напрямок роботи є пріоритетним та актуальним. Приблизно вісім із десяти судових справ стосується пенсійних спорів. Категорії цих спорів відносяться до справ незначної складності та розглядаються в письмовому провадженні без виклику сторін. Тому клініки є гідною альтернативою центрам надання безкоштовної допомоги, адже можуть надавати якісну та комплексну безкоштовну правничу допомогу клієнтам без залучення адвокатів: від консультації до виконання судового рішення.

Водночас, є низка практичних проблем і складностей, що мають бути враховані під час надання правничої допомоги у цій категорії справ. Керівники клінік мають готувати слухачів до серйозних викликів практичної площини вирішення таких спорів.

Переважно судові пенсійні справи є одноманітними, що сприяє достатньо швидкому формуванню усталеної судової практики, яка є захистом прав осіб пенсійного віку.

Зазначимо, що висновки стосовно застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими не лише в судових процесах, але й для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

Однак, унаслідок відсутності механізму впровадження обов'язкового застосування висновків Верховного суду в діяльності органів пенсійного фонду, суди перенавантажені однотипними пенсійними справами.

Наразі це впливає на строки розгляду адміністративних справ. Незважаючи на скорочені строки вирішення такої категорії справ - 30 днів, досить часто позивачам доводиться чекати рішення судів значно довший час.

Зокрема, незважаючи на досягнення певної юридичної визначеності судами у пенсійних спорах, органи пенсійного фонду, як правило, подають завідомо безперспективні апеляційні скарги.

Інша проблема пенсійних спорів стосується забезпечення реального виконання рішень, особливо тих, де суд зобов'язує пенсійний орган здійснити повторно дії направлені на поновлення прав громадянина з урахуванням правової оцінки, наданої судом у мотивувальній частині рішення.

Відтак, на етапі виконання таких рішень, органи пенсійного фонду часто неправильно трактують таку оцінку, ізастосовують її вибірково або взагалі ігнорують.

У такому випадку, позивачі вимушені звертатись до механізмів судового контролю чи визнання протиправними рішень, прийнятих на виконання рішення суду. Враховуючи недостатнє нормативне врегулювання порядку застосування вказаних механізмів, суди не завжди здійснюють однакове правозастосування таких норм.

Зокрема, це стосується і таких питань, як необхідність сплати судового збору за подання відповідних заяв, процесуальні строки та передумови подання таких заяв, взаємозв'язок виконавчого провадження з механізмами судового контролю та визнання протиправними рішень.

01 березня 2023 року Конституційний суд констатував, що приписи КАС України у частині, що унеможлиблює апеляційне оскарження ухвали суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком ст.383 КАС України не відповідають Конституції України, однак відповідних змін до КАС України внесено не було.

Окремою проблемою виконання судових рішень є неспроможність виконавчої служби забезпечити реальне виконання рішень суду. Ті інструменти, якими наділені виконавці не є ефективними. Наприклад штрафи за невиконання судових рішень немайнового характеру (наприклад зобов'язання призначити пенсійні виплати) накопичуються та не сплачуються через недостатність бюджетного фінансування. Кримінальні провадження щодо невиконання рішень суду, які порушуються за заявами виконавців закриваються через відсутність складу кримінального правопорушення, єдиний реєстр судових рішень не містить обвинувальних вироків, що стосувались би даних ситуацій. Виконавчі провадження про стягнення коштів залишаються невиконаними тривалий час через брак бюджетних коштів.

Без реального виконання рішення суду нівелюється все значення судового процесу, втрачається довіра до судової влади, ізростає соціальне напруження, невдоволення серед населення щодо діяльності не тільки судової гілки влади, а й всього державного механізму.

Саме тому, надання якісної безкоштовної правничої допомоги особливо соціально вразливим та незахищеним верствам населення України є

актуальним питанням сьогодення.

Враховуючи вищевказану проблематику та процесуальні особливості розгляду цієї категорії справ, саме юридична клініка може посісти особливе та надважливе місце в боротьбі за справедливість та поновлення соціальних прав громадян. Зокрема, такий напрямок діяльності клінік є перспективним і з точки зору досягнення мети їх діяльності, і зокрема, отримання слухачами не тільки теоретичних знань, а й реального та цікавого досвіду надання правничої допомоги громадянам.

КУЛІНІЧ Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту права
та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації Україна офіційно повідомила міжнародні організації про відмову від своїх зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. Це пов'язано з необхідністю накладити обмеження на додаткові обов'язки військової служби, право на недоторканність приватного життя, свободу віросповідання та вираження поглядів, право на мирні зібрання, право на ефективний засіб правового захисту, право власності, право на освіту та свободу пересування. Звісно, це тимчасово і не є порушенням міжнародних конвенцій [3].

У чинній редакції Конституції України наголошується, що людина, її права і свободи є найвищою цінністю та характеризуються як безпосередньо діючі. Ці права та свободи визначають сутність та застосування законів, впливають на діяльність органів влади та гарантуються правосуддям. Інакше кажучи, Основний Закон України для її громадян закріплює практично весь спектр прав і свобод людини, які визнані у Загальній декларації та Міжнародних пактах про права людини. Отже, ізгідно з Конституцією України кожному гарантується судовий захист його прав і свобод. Сьогодні суд в Україні має високий юридичний статус. На конституційному рівні судова влада представлена в якості самостійної гілки державної влади. Однак ефективність права на судовий захист багато в чому залежить від того, наскільки в реальній дійсності виявиться незалежною від адміністрації,

невразливою для будь-якого неправомірного впливу, а також авторитетною судовою владою.

Зокрема, Україна прийняла на себе нові зобов'язання по дотриманню прав людини в результаті ратифікації Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Ратифікувавши Конвенцію, українська держава визнала себе відповідальною за приведення у відповідність до європейських стандартів щодо захисту прав людини правозастосовної практики українських судів.

Запровадження воєнного стану є порушенням прав громадян на рівність конституційних прав і свобод, рівність перед законом, ізаборону позбавлення громадянства, право на зміну громадянства, невід'ємне право на життя, право на повагу до людської гідності, право на свободу та особисту недоторканність, право на направлення індивідуальних (групових петицій), право на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Захист прав і свобод судовими органами завжди був одним з найефективніших інструментів, оскільки здійснюється однією гілкою влади і гарантується Конституцією. Суди не можуть відмовити в правосудді громадянам, іноземцям та особам без громадянства України, якщо вони вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод [4]. Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації наразі є чи не основною причиною порушень прав і свобод людини і громадянина не лише тому, що внесло певні корективи у реалізацію прав людини на захист, а й тому, що систематично завдає матеріальної та психологічної шкоди громадянам, порушуючи та руйнуючи нормальний спосіб життя громадян України. Хоча наразі неможливо притягнути до відповідальності всіх винних, оскільки військова агресія Росії не припинилася, всі порушення прав і свобод громадян мають бути задокументовані. Держава за спільної ініціативи Офісу Президента України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим створила веб-платформу для ефективного збору та обробки інформації про порушення прав людини Російською Федерацією та для створення та підтримання належної бази для захисту та допомоги цивільному населенню у разі військового вторгнення Російської Федерації. Ця міжурядова платформа створена з метою збору доказів для захисту та представництва України в Європейському суді з прав людини та Міжнародному суді ООН.

Міжнародні форми і методи захисту прав людини у воєнний час закріплені в нормах міжнародного гуманітарного права. Це галузь міжнародного права, яка визначає основні норми і принципи захисту прав людини, включаючи обмеження на застосування насильства під час збройного конфлікту, і висуває наступні вимоги. По-перше, виключення тих,

хто не бере участі у воєнних діях або вже не бере безпосередньої участі у воєнних діях; по-друге, обмеження насильства в межах, необхідних для досягнення цілей конфлікту, які можуть полягати виключно в ослабленні військового потенціалу іншої сторони (незалежно від того, чому розпочався конфлікт).

В основі формування сучасного міжнародного гуманітарного права лежить взаємодія двох джерел: Гаазького права та Женевського права. Гаазьке право, або право війни, регулює права та обов'язки воюючих сторін під час військових дій та обмежує вибір засобів заподіяння шкоди.

Основу сучасного Женевського права складають чотири конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року: 1) Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих військовослужбовців під час війни; 2) Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих членів екіпажів суден збройних сил на морі; 3) Конвенція про поводження з військовополоненими та 4) Конвенція про захист цивільного населення під час війни та додаткові протоколи до неї.

Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, ізобов'язання держав переслідувати воєнні злочини закріплено в тексті Конвенції. З іншого боку, в європейському праві прав людини зобов'язання переслідувати винних у найсерйозніших порушеннях прав людини сформульовано в практиці Європейського суду з прав людини як так зване «процесуальне зобов'язання» відповідно до статей 2 і 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція передбачає гарантії основоположних прав і свобод людини та кримінальних процедур, що стосуються їх дотримання та реалізації. Вона включає в себе зобов'язання «проводити ефективні розслідування порушень істотних аспектів цих норм».

Європейський суд з прав людини не визнав ситуації збройного конфлікту аксіомою для застосування міжнародного гуманітарного права. Єдине питання, яке може розглядати Європейський суд з прав людини - чи порушила держава Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Тому Європейський суд з прав людини повинен застосовувати лише міжнародне право прав людини, а не визначати, чи діяла держава відповідно до цієї Конвенції, чи відповідно до Женевської конвенції про захист жертв війни.

Таким чином, проаналізувавши правові механізми захисту прав людини у воєнний час, можна зазначити, що правова система включає національні та міжнародні форми і способи захисту прав людини у воєнний час, кожен з яких доступний для осіб, які постраждали від протиправних дій у воєнний час. Важливо розуміти необхідність гарантування прав людини в будь-якій ситуації, особливо коли населення є найбільш вразливим через тотальні бойові дії. З метою документування всіх випадків порушень прав людини на території України державні органи влади створили незалежну міжурядову платформу для збору доказів кожного злочину, вчиненого внаслідок збройної агресії Російської Федерації, та інших злочинів, що

формують доказову базу злочинних дій держави-агресора. Ці нововведення сприяють спрощенню формальної процедури звернення громадян за захистом своїх прав, порушених під час війни, та відповідають євроінтеграційним прагненням України.

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. (Дата звернення 18.02.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення 18.02.2023).

3. Clarifying communication Regarding derogation measures. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.65.2022-Eng.pdf> (Дата звернення 18.02.2023).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4381> (дата звернення: 23.02.2022).

КУЧЕРЯВЕНКО

Мирослава Дмитрівна

здобувачка вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти,

Науковий керівник: Лавренко Д. О.

викладач кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

РОБОТА ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юридичні клініки не є новим явищем в Україні. Перша така клініка була створена в 1996 році в Києві, Україна. Майже одночасно юридичні клініки були створені у Львові та Донецьку, і до 2002 року їх налічувалося 18. Сьогодні Асоціація юридичних клінік України є Всеукраїнською громадською організацією, діяльність якої спрямована на підтримку роботи юридичних клінік, спрямування розвитку юридичної клінічної освіти та реалізацію відповідних науково-освітніх програм в Україні.

Юридичні клініки є структурними підрозділами вищих навчальних закладів в Україні, які здійснюють підготовку фахівців у галузі права, ізакріплюють теоретичні знання студентів, набувають практичних навичок роботи в правовій сфері, формують ставлення до принципів права, підвищують рівень правової культури населення та надають правову

допомогу тим, хто її потребує. Створена з метою забезпечення.[1]

Після 24 лютого 2022 року, коли на території України було введено воєнний стан у зв'язку з всеосяжним вторгненням російської федерації, відбулися помітні зміни організації роботи клінік і в житті суспільства в цілому, а кількість постраждалих збільшилася через зростання кількості внутрішньо переміщених осіб. Наразі сьогодні є люди, які потребують правової допомоги, але через непередбачуваність ситуації не мають фінансової можливості оплатити її через складні життєві обставини. Саме для таких категорій громадян в Україні передбачена безоплатна правова допомога. Безоплатна правова допомога гарантується державою та надається повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування.

В умовах воєнного стану юридична клініка надає різні онлайн-консультації: оформлення документів для отримання субсидій, для відновлення порядку соціального забезпечення, втрачених паспортів громадян, поновлення дієздатності фізичної особи та інші. [2] Згідно зі ст. 59 Конституції України «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен вільний у виборі захисників своїх прав», ця засада важлива для забезпечення рівного доступу до судочинства. [3]

Юридична клініка Донецького державного університету імені Василя Стуса, університету переселенців, приймає всіх громадян, які потребують правової допомоги, і допомагає їм у вирішенні їхніх правових проблем, оскільки особливо добре обізнана з проблемами внутрішньо переміщених осіб та їхніми потребами. У Юридичній клініці під керівництвом кураторів(досвідчених викладачів та юристів) студенти надають правову допомогу і таким чином набувають практичних навичок, необхідних для професійної діяльності, тобто надання правової допомоги. Діяльність юридичної клініки зосереджена не на теоретичних знаннях, а на набутті практичних навичок, таких як опитування клієнтів, встановлення фактів у справі, аналіз нормативно-правової бази, підготовка процесуальних документів та ведення документації, вміння спілкуватися з адміністративними органами та юридичної етики. Таким чином, клінічна юридична освіта певною мірою поглиблює знання, навички та компетенції, набуті студентами під час класичного навчання. Таким чином, робота в юридичній клініці допомагає майбутнім юристам набути високого рівня правосвідомості та правової освіти, сприяє набуттю професійних юридичних навичок у прийнятті обґрунтованих рішень та вирішенні проблем клієнтів відповідно до чинного законодавства. Зокрема, вони також розвивають навички критичного мислення, комунікативні навички, високі моральні якості та цілеспрямованість.[4]

Відтак, в умовах величезних викликів, що стоять перед Україною, юридична клінічна робота набуває особливого значення, оскільки забезпечує

надання безоплатної правової допомоги тим, хто її потребує. Окрім захисту прав і свобод громадян, юридичні клініки створюють умови для належної практики для студентів та відкривають абсолютно нові можливості і нові сфери роботи для юристів, які раніше були недоступні. Робота в юридичній клініці в умовах воєнного стану дозволяє студентам з вищою юридичною освітою більш глибоко та ґрунтовно вивчати законодавчі новели та вникати в суть інших правових документів.[5]

1. Наливайко Л.Р., Орлова О.О. Юридична клініка практика: становлення, сучасний стан та перспективи розвитку; матеріали Всеукраїнського науково-практичної конференції. Дніпро : ДДУВС; 2022. 208 с.

2. Proceedings of the XVIII International Scientific and Practical Conference «Developing an understanding of the specificities and functions of scientific language». Zurich, Switzerland; 2023. 64 p. URL : <https://intersci.eu/wp-content/uploads/2023/04/Developing-an-understanding-of-the-specificities-and-functions-of-scientific-language.pdf#page=25>

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України.1875-IV. Ст. 59.

4. Коваленко О.О., Головань Т.Г., Ждан М.Д. Виклики правничої професії в умовах воєнного стану: матеріали круглого столу до Дня юриста. Харків. 2022. 158 с.

5. Діяльність юридичної клініки в умовах воєнного стану. 2022. URL : <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/download/16892/24215>

ЛАВРЕНКО Дар'я Олександрівна
викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м.Дніпро, Україна.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Клінічна юридична освіта акцентує увагу не на теоретичних здобутках юридичної науки, як на реально функціонуюче право. Навіть, із точки зору чистоти наукового експерименту фундаментальні наукові дослідження у правовій галузі не можуть бути відірваними від емпіричної бази, ізастосування певних математичних моделей, даних соціологічних досліджень, врахування соціокультурних аспектів поведінки людини. Зрозуміло, що академічний стиль викладання мало уваги звертає на ці аспекти юридичної професії, тому за рамками традиційного стилю викладання залишаються багато важливих нюансів, із якими стикаються юристи у повсякденному житті.

Метою клінічної юридичної освіти є набуття студентами практичних навиків у виявленні юридичних фактів та їх формалізації у вигляді

процесуальних доказів, складанні юридичних документів, наданні юридичних консультацій клієнтам шляхом їхнього консультування та вчинення певних юридично значимих дій на їхню користь на безоплатній основі. Разом з тим, не всі юридичні клініки практикують надання юридичної допомоги клієнтам, а акцентують увагу на симуляційних, імітаційних формах набуття студентами практичних навиків юриста. Більшість юридичних клінік в Україні виконують двоєдину функцію – навчають студентів практичним навикам юриста та надають безоплатну (*pro bono*) юридичну допомогу соціально вразливим верствам населення. Тому важливим для клінічної освіти є здобуття навиків практичної діяльності, які б дозволяли студентам визначати фактичну основу юридичної справи, здійснювати правовий аналіз законодавства та судової практики, формулювати правову позицію у справі, володіти навиками представництва у судах, органах державної влади і місцевого самоврядування тощо.

Продивившись статистику, можемо зазначити, що в Україні існує лише близько 20 юридичних клінік, із значна частина яких знаходиться в Києві. У свою чергу, в Європі та США цифри значно вищі, а рівень обізнаності населення не можна порівняти з українським. Сьогодні юридичні клініки існують у всьому світі. Вони часто виконують різні завдання і мають суттєві відмінності та характеристики.

Відрізняється і структура юридичних клінік. Деякі створені в університеті і на його базі, інші працюють окремо. Майже більшість юридичних клінік у світі зараз працюють на базі вищого навчального закладу.

Більшість дослідників визначають юридичну клініку як утворення у формі навчально-практичного центру, вона створюється та діє на базі вищого навчального закладу (III та IV рівнів акредитації, що готує спеціалістів за напрямками «Правознавство», «Правоохоронна діяльність»), із ініціативою ВНЗ або громадської організації у спільній діяльності з ВНЗ, до складу якої входять викладачі та студенти старших курсів (3-5 років навчання), метою яких є проведення наукових досліджень та навчально-методична діяльність щодо розширення правової свідомості та вдосконалення механізмів здобуття студентами юридичних навичок правоохоронної діяльності під час підготовки та правозахисної та правопросвітницької діяльності для соціально вразливих, незахищених верств населення, шляхом створення механізму навчально-практичної роботи. Студентів-юристів, ізалучених до діяльності центру за окресленими напрямками [1, с. 10].

Юридична клініка здійснює освітні (поєднання теорії та практики, розвиток різноманітних навичок: професійне спілкування, консультування, написання документів тощо), соціальні (задоволення потреб суспільства в правовій інформації та послугах, підвищення професійної відповідальності спеціаліста), науково-дослідницькі, благодійні (безоплатна правова допомога) та інші функції [3, с. 70]. Переживши пандемію, COVID -19 ми

можемо зазначити, що в умовах загрози життю та здоров'ю населення уряди переважної більшості європейських країн запровадили карантин, обмежили свободу пересування та запровадили ряд інших заходів. Україна не стала винятком, і Кабінет Міністрів 11 березня 2020 року постановою № 211 «Про запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» запровадив карантин по всій території України [4], а 25 березня 2020 року був запроваджений надзвичайний режим [5]. В умовах пандемії COVID-19 юридичні клініки зіткнулися з новими загрозами, насамперед через карантин. Зокрема, юридичні клініки, як і інші структурні підрозділи вищих навчальних закладів, опинилися в ситуації, коли стало неможливо здійснювати традиційну діяльність у звичному режимі і їх довелося трансформувати з урахуванням сучасних реалій.

Наступним таким доволі складним етапом роботи юридичних клінік постає воєнний стан сучасної України. Загарбницька війна дає свої корективи в життя суспільства. Безоплатної правової допомоги потребують різні верстви населення, такі як : ВПО, військо службовці, мало захищенні верстви населення, громадяни які постраждали в ході військових дій і тд. Безумовно, в умовах сьогодення більшість громадян потребують саме безоплатної правової допомоги. І до цих категорій громадян відносяться вразливі верстви населення та малозабезпечені особи. В мирний час суттєву безоплатну правову допомогу таким особам надавали у всеукраїнських громадських організаціях, об'єднаннях адвокатів та юридичних клініках, які функціонують при закладах вищої освіти. Також юридичні клініки здійснюють правопросвітницьку діяльність, що допомагає громадянам у разі виникнення правових проблем відстоювати свої права, володіти знаннями щодо захисту своїх прав і свобод, а також мати уявлення про особливості державної допомоги та соціальні послуги для громадян. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» вразливими групами населення є особи/ сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників. А малозабезпеченими визнано осіб, середньомісячний сукупний дохід яких за один квартал, який передреує місяцю, що є попереднім до місяця звернення за наданням соціальних послуг, не перевищує двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії громадян [6].

Отже, серед чинників, які зумовлюють складні життєві обставини, ізаконодавець виділяє такі: безробіття, інвалідність, похилий вік, бездомність, втрата пам'яті чи рухової активності, малозабезпеченість, тяжкі або невиліковні хвороби, розлади у поведінці дітей через розлучення батьків, жорстоке поводження з дитиною, психічні розлади, ухилення від виконання батьківських прав, домашнє насильство, шкода, ізавдана стихійними лихами, пожежею, бойовими діями, тимчасовою окупацією та ін. Важливим кроком для таких категорій населення є розроблення та впровадження державних цільових програм, які мають на меті покращити якість життя громадян та

залучити до такої допомоги громадські та благодійні об'єднання, які сприятимуть подоланню особами складних життєвих обставин.

1. Мережа юридичних клінік України: ретроспективи та перспективи. Київ, 2006. 296 с.
2. Єлов В. А., Молібог С. І., Павленко Д. Г. Юридична клініка: Навчальний посібник. Київ : Школяр, 2004. 315 с.
3. Бігун В. С. Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі. Київ : Юстініан, 2006. 272 с.
4. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова КМУ від 11 березня 2020 р. № 211. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-nateritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>
5. Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації: Розпорядження КМУ від 25 березня 2020 р. № 338-р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-perevedennyayedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-u-rezhim-nadzvichajnoyisituaciyi-338250320>
6. Чернега А. «Фенікс» – високий стандарт клінічної освіти. *Юридичний вісник України*. 15-21 листопада 2008 року. № 46(698). С. 10.

ЛЕЩЕНКО Анна Сергіївна
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
ст. викладач Шиян А.Г.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАХИСНИКА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Поняття захисника в кримінальному провадженні дано у ст. 45 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Нею визначається, що захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, ізасудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) [1].

Дослідниця Балацька О.Р. у своїй роботі поняття захисника подає у більш вузькому значенні, вказуючи, що «Захисник-адвокат – це учасник кримінального провадження, який спеціально уповноважений відстоювати

законні інтереси обвинуваченого й надає йому необхідну юридичну допомогу в реалізації його процесуальних прав» [2]. Як видається, авторка таким своїм тлумаченням не охоплює всі важливі аспекти діяльності захисника у кримінальному провадженні, оскільки він відстоює законні інтереси і надає юридичну допомогу в реалізації процесуальних прав не лише обвинуваченому, а й іншим учасникам.

Згідно з чинним законодавством захисник бере участь у кримінальному провадженні з моменту отримання слідчим, дізнавачем, прокурором, слідчим суддею, судом документів, які підтверджують його повноваження. Саме з цього моменту захисник може використовувати процесуальні права тих осіб, права, свободи та законні інтереси яких він захищає. Наразі слід зазначити, що діяльність адвоката в кримінальному судочинстві не обмежується виконанням лише однієї функції захисту. Окрім неї, він може представляти законні інтереси потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, надавати правничу допомогу свідку під час його допиту та участі у проведенні інших процесуальних дій. Виконувати ці процесуальні функції може лише той адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України і стосовно якого в цьому реєстрі відсутні відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Надзвичайно важливою є участь адвоката-захисника під час проведення слідчих (розшукових) дій. Як відомо, слідчими (розшуковими) діями є дії, що спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні. Згідно з положеннями КПК України, адвокат-захисник не наділений повноваженнями на самостійне проведення слідчих (розшукових) дій. Тому, ізазвичай, така його участь можлива лише у разі проведення слідчих (розшукових) дій слідчим, дізнавачем, прокурором, якщо вони проводяться з особою, ізахист якої здійснює адвокат. Також можлива участь захисника в тих слідчих (розшукових) діях, проведення яких сторона захисту ініціює перед представниками сторони обвинувачення. На жаль, як свідчать практика, сторона обвинувачення досить часто безпідставно відмовляє у задоволенні заявлених клопотань. У таких випадках захисник змушений звертатися зі скаргами до слідчого судді, на що витрачається багато часу і зусиль, що не завжди себе виправдовує.

Захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного (обвинуваченого), до першого допиту підозрюваного мати з ним конфіденційне побачення без дозволу слідчого, дізнавача, прокурора, суду, а після першого допиту – такі ж побачення без обмеження в часі та кількості у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні.

Аналіз повноважень захисника свідчить, що під час участі у проведенні слідчих (розшукових) дій свої зусилля він зосереджує на:

– роз'ясненні своєму підзахисному сутності і значенні проведення тієї чи іншої дії, визначенні позиції захисту під час її проведення;

– забезпеченні участі в ній осіб, які не мають упередженого негативного ставлення до підозрюваного, а якщо це не вдається - звести до мінімуму їх негативне ставлення через налагодження з ними відкритого і дозволеного психологічного контакту. Так само він повинен діяти щодо слідчого, а також інших адвокатів, якщо вони захищають або представляють інтереси відповідних учасників кримінального провадження;

– додержанні вимог закону щодо підстав, умов і порядку проведення слідчої (розшукової) дії, у тому числі кола її учасників і їх відповідності вимогам кримінального процесуального закону.

Беручи участь у проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, адвокат-захисник має право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу, ізастосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби.

Введення воєнного стану у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією росії проти України, внесення на підставі цього деяких змін і доповнень до КПК України, дещо змінило порядок участі адвоката – захисника у проведенні певних слідчих (розшукових) дій. Отже, новітніми змінами передбачено, що використання показань підозрюваного як доказів у таких умовах допускається тільки у випадку, якщо в такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Зокрема, ізауважується, що дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для дистанційної участі захисника.

Підводячи підсумок викладеному, слід підкреслити, що чинне кримінальне процесуальне законодавство України наділяє адвоката-захисника досить таки широкими повноваженнями під час участі у проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Ці повноваження дають йому можливість достатньою мірою забезпечити захист прав, свобод і законних інтересів відповідних учасників кримінального провадження. Водночас, його повноваження не передбачають можливість самостійного ним проведення слідчих (розшукових) дій, що ставить під сумнів належне дотримання однієї із загальних засад кримінального провадження – змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 24 серп. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

2. Балацька О. Поняття й класифікація суб'єктів захисту в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Т. 3, № 25. С. 89–92.

ЛИМАН Єлизавета Леонідівна
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач **Петрушевська В.К.**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УНІТАРНІ ДЕРЖАВИ ЄВРОПИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

На сучасному етапі розвитку конституційної системи в Україні спостерігається інтенсивний пошук новаторських рішень для радикальної перебудови всіх сфер життя держави і суспільства. Однією з актуальних та складних проблем, що виникли після набуття незалежності, є питання удосконалення територіальної організації влади та територіального устрою України, оскільки територіальний устрій є ключовим інститутом державного ладу. Цей інститут визначає юридичні аспекти і властивості такого основного елементу держави, як її територія.

Територіальний устрій визначає організацію державної території, враховуючи, що кожна держава має свою територію, яка визначає просторові межі влади. Масштаби і структура території значно впливають на організацію публічної влади, її форми, функції та повноваження, і часто пов'язані з адміністративно-територіальними одиницями чи автономними територіальними утвореннями.

У сучасних умовах для України важливо вирішувати питання територіальної організації влади, адміністративно-територіального устрою та територіальної цілісності з урахуванням сучасних викликів, таких як повномасштабна війна проти агресії Російської Федерації, діяльність терористичних угруповань та інші форми внутрішніх та зовнішніх загроз.

Згідно з Конституцією України, наша держава є унітарною за формою територіального устрою. Зазначені проблеми пов'язані з такими основними конституційними цінностями, як суверенітет, незалежність, свобода, демократія та територіальна цілісність. Унітаризм, який є системоутворюючим феноменом у конституційно-правовому контексті, набуває особливого значення для сучасної України, враховуючи поточні внутрішні та зовнішні виклики.

Із метою уникнення сценарію, аналогічного тому, який відбувся в Бельгії, країни з впливовими централізованими силами постійно розглядають можливість впровадження специфічної форми політико-територіального устрою, яка гарантуватиме територіальну цілісність [3].

Традиційна унітарна модель не відповідає викликам, як підтверджує сучасна тенденція зменшення кількості «чистих» унітарних держав в Європі. Наразі до країн унітарного типу можна віднести такі країни як Польща, Болгарія, Греція, Ірландія, Норвегія, Словаччина, Угорщина, Чеська Республіка.

Останні роки відзначаються переходом від жорсткої унітарної держави, де центр приймає винятково всі політичні рішення, до моделі децентралізованої держави, в якій регіони стають активними учасниками формування державної політики та беруть участь у державних справах.

Відповідно до Декларації про регіоналізм в Європі [1], яку ініціювала Асамблея європейських регіонів, регіон відтворює політичну самобутність, виражаючи демократичну волю кожного регіону через різноманітні політичні форми, які відображають його власні побажання. Регіон має можливість самостійно обирати своє керівництво та встановлювати форми його представництва.

Центральні органи державної влади залишають за собою право на розроблення та впровадження політики у важливих сферах національного значення, таких як міжнародні відносини, оборона, грошова та фіскальна політика, кримінальне право і інше. У інших сферах держава слугує як загальний розробник напрямків державної політики і гарантує дотримання мінімальних соціальних стандартів [2, с.5].

У багатьох ключових сферах центральні інституції видають законодавчі акти, які потім регіони розвивають у власних законах та підзаконних актах, що суттєво змінює роль регіонів. Практика солідарної політики виявляється в сферах планування територій, економічного розвитку, іземлекористування, транспорту, охорони навколишнього середовища, культурної спадщини та лісового господарства.

Найбільш оптимальним виявився підхід, який поєднує централізовані та децентралізовані механізми розв'язання проблем на регіональному рівні, що призвело до перерозподілу влади між центральними та регіональними рівнями на користь останніх. Цей процес отримав назву регіоналізації і активно впроваджується як на рівні окремих країн, так і в межах загальноєвропейської ідеї «Європа регіонів».

Таким чином, на сучасному етапі багато країн Європи залишаються унітарними державами, але цей підхід стикається з рядом проблем і викликів.

За останні роки спостерігається тенденція до відходу від жорсткої унітарної моделі в країнах, де політичні рішення були виключною прерогативою центрального уряду. Децентралізація сприяє більшій автономії регіонів у формуванні політики та участі у державних справах.

Деякі унітарні держави впроваджують реформи для оптимізації системи управління та врахування потреб регіонів. Це може включати в себе децентралізацію влади або введення місцевого самоврядування.

Однією з основних проблем унітарних держав є потреба у підтримці

національної єдності в умовах різноманітності та різниць між регіонами. Забезпечення рівноправ'я та задоволення потреб різних груп населення може виявитися складною задачею.

Унітарні держави Європи продовжують пристосовуватися до змін в політичному та соціокультурному середовищі, шукаючи баланс між централізацією та децентралізацією, а також вирішуючи проблеми, пов'язані з регіональними амбіціями та різницями.

1. Декларація щодо регіоналізму в Європі : прийнята Асамблеєю Європейських Регіонів від 4 груд. 1996 р. Управління сучасним містом. 2001. № 7–9.

2. Проміжний рівень управління в європейських державах: складність проти демократії? за ред. Т. Ларссона, К. Нодмена, Ф. Петітвілля. Київ. К. І. С. 2003. 346 с.

3. Унітарна держава. 2023. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Унітарна_держава

ЛУЦ Дмитро Миколайович,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного права,

керівник юридичної клініки

Запорізького національного університету

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКІВ У МЕЖАХ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК

Виходячи із ст. 50 Закону України «Про вищу освіту» практична підготовка є однією із форм освітнього процесу у закладах вищої освіти [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 51 названого Закону: «Практична підготовка осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними закладами вищої освіти договорами або у його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку [1]». Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 3 серпня 2006 року № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» юридична клініка є структурним підрозділом вищого навчального закладу III у межах IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право», і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів [2]. Із наведеного слідує, що саме юридичні клініки є тими структурними підрозділами вищих навчальних закладів, що мають забезпечувати практичну підготовку майбутніх юристів. Цілком поділяємо позицію О. О. Орлової відносно того, що одним із шляхів розв'язання проблеми практичної підготовки випускників-спеціалістів є поєднання навчання здобувачів вищої юридичної освіти з участю в діяльності

юридичних клінік [3, с. 47-48]. З цього питання доволі слушного висновку дійшов Ю. В. Ломжець за словами якого: «Україна має чудові перспективи розвитку юридичного клінічного руху особливо за умов поступової інтеграції до європейського співтовариства у межах обраного Україною курсу у 2014 році» [4, с. 773].

Військова агресія російської федерації проти України внесла свої корективи в освітній процес в цілому та у практичну підготовку студентів, зокрема. Особливо гостро питання стосується прифронтових областей. Зокрема, попри те, що 61 відсоток закладів освіти в Запорізькій області мають найпростіші укриття, на сьогодні безпекова ситуація не дозволяє розпочати змішану форму навчання. Саме тому прийнято рішення, що з 1 вересня освітній процес здійснюється в дистанційному форматі [5]. У цьому питанні актуалізується питання належної практичної підготовки майбутніх правників у дистанційному форматі, адже специфіка діяльності значної кількості підприємств і правоохоронних органів, доволі часто, унеможливує проходження практики в умовах воєнного стану. Отже, слід говорити про підсилення ролі юридичних клінік в питаннях практичної підготовки правників, як одного із завдань їх діяльності.

На прикладі діяльності юридичної клініки Запорізького національного університету можна говорити про реалізацію двох важливих завдань в частині підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок здобувачів юридичного факультету Запорізького національного університету:

– забезпечення можливості спілкування студентів під час навчального процесу з фахівцями-практиками судових і правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності;

– створення місць для проходження навчальної та виробничої практики.

Також зазначимо, що у межах діяльності Юридичної клініки Запорізького національного університету щотижня проходить день правничої кар'єри. Для забезпечення постійного спілкування здобувачів всіх рівнів вищої освіти із фахівцями у галузі права, експертами галузі у період воєнного стану, коли істотно зростають безпекові загрози й об'єктивно унеможливаються або ж суттєво звужуються можливості безпосереднього відвідування здобувачами баз практики, долучення їх до професійної діяльності експертів галузі, актуалізується максимально повне використання дистанційної форм доступу здобувачів до фахового спілкування з метою набуття ними практичних компетентностей. Саме для забезпечення реалізації цієї мети було впроваджено інноваційний освітній проєкт «День правничої кар'єри» [6]. Мета проєкту – інтенсивна співпраця з експертами галузі. Таке співробітництво передбачає для здобувачів освіти не лише діалог з фахівцями, котрі мають досвід практичної роботи за спеціальностями, але й інтерактивну роботу. Студенти активно долучаються до моделювання

запропонованих проблемних ситуацій та пошуку способів і засобів їх вирішення. До цього проєкту залучаються всі курси здобувачів юридичного факультету, що по-перше, сприяє вдосконаленню практичних компетентностей здобувачів, а по-друге, істотно розширює перелік партнерів факультету – баз-практик.

Щодо створення місць для проходження навчальної та виробничої практики зауважимо, що здобувачі, які мають проблеми із визначенням бази практики, можуть проходити практику в межах функціонування юридичної клініки вишу. Під час проходження практики здобувачі, ізавдяки дистанційним засобам зв'язку, мають можливість спілкуватися із керівником юридичної клініки університету та із практикуючими фахівцями, які доєднуються до роботи із студентами у визначений час.

Окрім цього, здобувачі залучаються до надання громадянам соціально вразливих верств населення суспільства безоплатних юридичних консультацій. Наразі для надання правової допомоги внутрішньо переміщеним особам спільно із Запорізькою обласною військовою адміністрацією реалізується проєкт «Правничий легіон ЗНУ».

Відтак, можемо зазначити, що юридичні клініки відіграють важливу роль у питаннях практичної підготовки правників. Особливої актуальності це питання набуває зараз, в умовах правового режиму воєнного стану. Реалії сьогодення створюють передумови для більш широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій шляхом проведення різноманітних он-лайн заходів, ізавдяки яким забезпечується можливість спілкування здобувачів із фахівцями-практиками судових і правоохоронних органів, органів державної влади, місцевого самоврядування тощо.

---

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 21.11.2023).

2. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 3 серпня 2006 р. № 592. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 21.11.2023).

3. Орлова О. О. Юридична клінічна освіта як необхідна складова становлення майбутнього правника. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. N 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 21.11.2023).

4. Ю. В. Ломжець. Юридична клініка як база практичної підготовки майбутніх правників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. URL : http://www.lsej.org.ua/11_2021/197.pdf (дата звернення: 21.11.2023).

5. Юрій Малашко: «Перший навчальний семестр в Запоріжжі та області розпочнеться в онлайн-форматі». *Запорізька обласна державна адміністрація* : веб-сайт. URL : <https://www.zoda.gov.ua/news/66723/juriy-malashko-pershiy-navchalniy-semestr-v-zaporizhzh-ta-oblasti-rozpochnetsya-v-onlayn-formati.html> (дата звернення: 21.11.2023).

6. Юридична клініка Запорізького національного університету. *Запорізький національний університет* : веб-сайт. URL: <https://www.znu.edu.ua/ukr/university/departments/law/12730> (дата звернення: 21.11.2023).

Мальцева Є.О.
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **О. О. Орлова**

ПОРЯДОК ФІНАНСУВАННЯ ВИТРАТ НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Фінансування безоплатної правової допомоги можна уявити як структурований процес, який включає: дослідження елементів, із допомогою яких виникає концептуальне цілісне уявлення про явище. Тому на сьогодні важливо з'ясувати послідовність певних дій, спрямованих на бажаний результат – виплату гарантованої державою правової допомоги. Порядок надання безоплатної правової допомоги було розкрито в спеціальному законодавчому акті України. Фінансування витрат на конкретну національну програму, у свою чергу, передбачає низку кроків і рішень, тобто елементи цього процесу належним чином розташовані та організовані.

Різні аспекти функціонування Інституту безоплатної правової допомоги досліджували вітчизняні та зарубіжні дослідники, серед яких: О.А. Банчук, Є. ю. Бова, В.В. Букач, М.В. Вітрук, Р.Ф. Гринюк, Д.А. Гудима, М.М. Гультай, С.Д. Гусарев, В.О. Демиденко, М.С. Демкова, С.П. Добрянський, В.М. Ісакова, Б.В. Калиновський, Н.В. Камінська, Н.І. Карпацова, А.М. Коллодій, А.Т. Комзюк, В.В. Копейчиков, В.О. Котюк, Р.О. Куйбіда, В.С. Личко, М.Т. Лодзюк та ін.

Сутність фінансування безоплатної правової допомоги дозволяє виділити такі етапи цього процесу:

- розроблення проекту програми фінансування витрат на безоплатну правову допомогу;
- затвердження розпорядником коштів програми фінансування;
- пряме фінансування витрат на безоплатну правову допомогу
- звітування відповідальних осіб про стан витрат на фінансування безоплатної правової допомоги. Разом усі ці фази відображають порядок фінансування.

Сам процес фінансування починається з підготовки відповідної заявки бюджетна програма за формою та певними правилами, визначеними на нормативно-правовому рівні. Бюджетні програми, уповноваженим виконавцем яких є координаційний центр з надання правової допомоги, головним розпорядником коштів є Міністерство юстиції України, вони розроблені, по-перше, для забезпечення формування та функціонування

системи безоплатної правової допомоги. По-друге – оплата послуг та винагороди адвоката за надання безоплатної вторинної правової допомоги. Також, ізважаючи на повноваження Координаційного центру, є й негативні показники, які не враховуються при підготовці бажаної бюджетної програми: наприклад, підвищення професійного рівня працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з надання безоплатної правової допомоги та центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Подібну структуру можна спостерігати і в самій локальній програмі бюджетів Слід зазначити, що порядок оплати праці фізичних осіб (як фізичних, так і правова допомога), які, із іншого боку, пропонують безоплатну вторинну правову допомогу – це мало уваги юристів.

Враховуючи вищевикладене, це дозволяє констатувати наступне: проведений аналіз процедури фінансування має належний рівень, особливості направлення безоплатної вторинної правової допомоги. На землі органи місцевого самоврядування самі можуть визначати з дозволених право можливостей, способи надання безкоштовної середньої юридичної освіти допомоги. Можна зробити висновок, що з точки зору дотримання принципів фінансування є найбільш успішним у забезпеченні безкоштовної середньої освіти правова допомога є варіантом проведення щорічного муніципалітету конкурс проектів суб'єктів, які мають право на таку допомогу.

Наявність різних підходів у фінансуванні безоплатної правової допомоги в стан, спричинений, на мою думку, трьома основними факторами: 1) можливість вибору варіанту надання безоплатних вторинних юридичних послуг допомогти; 2) спеціальний статус особи, яка забезпечує безоплатне здобуття загальної середньої освіти правова допомога (професійні юристи); 3) об'єктивні реалії дефіциту коштів у державному та місцевих бюджетах. У цьому нас переконують ці факти про необхідність розроблення та затвердження на державному рівні «Порядку фінансування витрат на безоплатну правову допомогу в повному обсязі напрямки її забезпечення», в якому чітко простежувався б механізм фінансування, його етапи, схеми руху наданих коштів, взаємодія учасників цього процесу.

---

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 року № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст.577. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

2. Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 26 серпня 2014 р. 836. URL : www.zakon.rada.gov.ua/.

3. Положення про Координаційний центр із надання правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2012 року № 504. Урядовий кур'єр. 2012. № 113.

4. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2013 р. № 130 (із змінами і доповненнями). URL : www.zakon.rada.gov.ua/.

Мальцева Є.О

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент О. О. Орлова

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНИХ ПРАВОВИХ ПОСЛУГ

Право на безоплатну правову допомогу є лише частиною Конвенції про доступ до правової допомоги у кримінальних справах, яка включає право на ефективну допомогу адвоката, право вибрати адвоката та відмовитися від розмови з адвокатом, щоб забезпечити конфіденційність правової допомоги.

В Україні право на правову допомогу є конституційним правом кожної людини, що гарантується державою. У статті 59 Конституції зазначається: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен може вільно обирати захисника своїх прав. Гарантується право на захист.

Притягнення до кримінальної відповідальності та надання правової допомоги у вирішенні справ у судах та інших державних установах України здійснює Колегія адвокатів. Право на правову допомогу закріплено Конституцією України, воно стосується основних прав і свобод. Безоплатна правова допомога разом з іншими основними правами і свободами є основою правового статусу особи, як конституційне право має вищу юридичну силу та підлягає посиленому захисту.

Безоплатна правова допомога, і за визначенням Суду Європейського Союзу, має бути ефективною. ЄСПЛ зазначає, що стаття 6(3)(с) Конвенції гарантує право на належний захист під час судового провадження як особисто, так і за допомогою адвоката; це право посилюється обов'язком держави надавати безоплатну правову допомогу в окремих випадках. Суд нагадав, що Конвенція була створена для забезпечення не теоретичних чи ілюзорних прав, а їх практичної та ефективної реалізації; особливо це стосується права на захист, яке є таким же важливим у демократичному суспільстві, як і саме право справедливий судовий розгляд, із якого він випливає.

Адвокати, які надають вторинну правову допомогу, які пройшли конкурс, внесені до реєстру адвокатів, які надають постійну допомогу, і відповідно отримали право надавати безпосередню допомогу клієнтам. Юрист, незважаючи на те, що його діяльність обмежена певним територіальним органом центру безоплатної подачі правової допомоги, ізобов'язаний сумлінно та добросовісно діяти у відносинах з клієнтом,

ізабезпечувати повний захист відповідно до потреб клієнта та вимог чинного законодавства. З метою своєчасного виявлення некомпетентності адвоката за фахом та необхідності захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, які звернулися за адвокатською допомогою, законодавством передбачена можливість заміни такого адвоката на іншого за фахом.

Роль адвоката в наданні допоміжної допомоги пов'язана з виконанням певних функцій. Профілактична функція полягає в консультуванні клієнтів щодо правил поведінки під час розгляду справи. Це дозволяє останнім підвищити розуміння правосуддя, встановити правильну лінію захисту в судовому засіданні та дотримуватися процесуального порядку поведінки в суді. Відновна функція тісно пов'язана з представницькою, оскільки в результаті представництва інтересів, які представляють, адвокат може використовувати свій досвід, професію, досвід роботи та правові засоби для відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів клієнта.

Таким чином, можна констатувати, що законодавство встановлює норми, відповідно до яких особи, які надали завідомо недостовірні відомості чи фальшиві документи, що стало підставою для віднесення їх до осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, несуть передбачену законом відповідальність.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 76с.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 року № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст.577.

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 38. Ст. 160.).

МАРГІЄВ Данило Віталійович
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач Лавренко Д.О.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ: ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА

Юридичні клініки в Україні стали важливим елементом правової освіти та надання правової допомоги. Ці установи, що поєднують теоретичні знання та практичний досвід, грають ключову роль у формуванні майбутніх юристів та забезпеченні доступу до правосуддя.

Однією з важливих функцій юридичних клінік є забезпечення студентів не лише теоретичними знаннями, а й можливістю практичного застосування їх у реальних ситуаціях. Студенти під керівництвом досвідчених викладачів і адвокатів отримують практичний досвід в різних сферах права, таких як цивільне, кримінальне, сімейне та адміністративне право.

Крім того, юридичні клініки надають безкоштовну правову допомогу громадянам, які мають обмежений доступ до юридичної підтримки. Це сприяє розширенню доступу до правосуддя для всіх верств населення та вирішенню різноманітних правових питань.

У результаті, юридичні клініки в Україні не лише готують висококваліфікованих фахівців, але й сприяють зміцненню правової культури в суспільстві та забезпечують доступність правосуддя для всіх громадян.»

«Юридичні клініки виступають невід'ємною частиною системи правової освіти, стимулюючи студентів розвивати критичне мислення та аналітичні навички. Участь у роботі клінік дозволяє майбутнім юристам не лише засвоїти теоретичні знання, а й здобути унікальний практичний досвід, який допоможе їм у подальшій професійній діяльності.

Суттєвою перевагою юридичних клінік є їхня участь у розв'язанні реальних правових питань громадян. Надаючи правову консультацію та підтримку, студенти під наглядом кваліфікованих наставників вирішують нагальні питання, сприяючи зміцненню правової свідомості серед населення [2],[3].

Юридичні клініки – це не лише навчальна ініціатива, але й важливий елемент соціальної відповідальності юридичної громади. Їхні зусилля

спрямовані на те, щоб зробити право доступним та зрозумілим для кожного громадянина, і забезпечуючи справедливість та рівність перед законом».

«Крім того, участь студентів у роботі юридичних клінік розвиває їхню етичну свідомість та вміння ефективно співпрацювати в команді. Робота над конкретними справами вимагає від студентів не лише глибокого розуміння правових аспектів, але й вміння емпатії та дбайливого ставлення до клієнтів.

Українські юридичні клініки також виконують важливу функцію у сфері правозахисту. Вони активно долучаються до захисту прав людини, участь у громадських кампаніях та ініціативах, спрямованих на покращення правової системи та розвиток правозахисного руху в країні.

Таким чином, юридичні клініки в Україні виконують багатогранну роль, об'єднуючи освітні, соціальні та правозахисні аспекти. Їхні зусилля спрямовані на формування компетентних фахівців, і забезпечення доступу до правосуддя та активну участь у вирішенні соціальних та правових проблем українського суспільства» [4].

На мою думку, юридичні клініки в Україні грають важливу роль у формуванні нового покоління юристів. Вони надають студентам можливість не лише вивчати теорію, але й отримувати цінний практичний досвід у реальних правових справах.

Крім того, важливо відзначити їхню соціальну відповідальність. Надання безкоштовної правової допомоги громадянам, особливо тим, хто має обмежений доступ до юридичних ресурсів, є кроком до створення більш справедливого суспільства [1].

Юридичні клініки також стають активними учасниками правозахисних ініціатив, сприяючи розвитку правової культури та покращенню правозахисного середовища в Україні. У цій ролі вони вирішують реальні проблеми та долучаються до формування сучасного обличчя правової системи країни.

Юридичні клініки в Україні відіграють неоціненну роль у формуванні якісної юридичної освіти та забезпеченні доступу до правосуддя для всього суспільства. З їхньою допомогою студенти отримують унікальний досвід, що поєднує теоретичні знання з реальною практикою, що важливо для їхньої професійної підготовки.

Надання безкоштовної правової допомоги через юридичні клініки вирішує конкретні проблеми громадян та сприяє збільшенню доступності правових послуг. Це особливо важливо для тих, хто знаходиться у складних життєвих ситуаціях та не може собі дозволити оплату юридичних послуг.

Однак успіх юридичних клінік не обмежується лише навчально-практичними аспектами. Вони активно взаємодіють з громадськістю та залучаються до розв'язання важливих правових питань, сприяючи розвитку правозахисних структур в країні.

Українські юридичні клініки слугують прикладом того, як інтеграція освітніх та соціальних ініціатив може сприяти створенню справедливого та

демократичного суспільства. Їхня робота покликана не лише формувати висококваліфікованих фахівців, але й впливати на культурні та правові парадигми в Україні.

Юридичні клініки в Україні, як неотъемна частина системи вищої освіти, демонструють важливість практичного навчання для студентів юридичних факультетів. Цей підхід дозволяє майбутнім юристам не лише теоретично ознайомитися з правовою наукою, але і відчувати себе у реальних ситуаціях, де вони можуть застосовувати свої знання на практиці.

Важливо відзначити, що діяльність юридичних клінік також спрямована на забезпечення доступності правової допомоги для різних верств населення. Безкоштовна консультація та надання правової допомоги громадянам забезпечує рівний доступ до юридичних ресурсів та допомагає вирішувати юридичні питання, які можуть виникнути в повсякденному житті.

Соціальна відповідальність юридичних клінік виявляється не лише в наданні допомоги конкретним особам, але й у їхньому внеску в розвиток правозахисних ініціатив. Участь у громадських проектах і кампаніях робить їх важливим чинником у формуванні правової культури та захисту прав людини в Україні.

Таким чином, роль юридичних клінік українських університетів є багатогранною. Вони сприяють підготовці кваліфікованих фахівців, розвитку правозахисної сфери та покращенню якості правової допомоги в країні. Юридичні клініки – це не просто навчальна програма, але й живий приклад того, як практичне навчання може змінювати суспільство та сприяти його розвитку.[4],[5].

Загалом, юридичні клініки є невід'ємною складовою розвитку правової системи та освіти в Україні, сприяючи становленню компетентних професіоналів і виступаючи агентами позитивних змін в суспільстві.

---

1. Кравченко О. І. Правова освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи. Київ : Атіка, 2015

2. Шаповалова І. В. Роль юридичних клінік у підготовці майбутніх фахівців: практичний аспект // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2018. № 3 (29).

3. Бондаренко О. П. Формування професійної компетентності майбутніх юристів у процесі навчання в юридичних клініках // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2016. № 848.

4. Лавріненко О. В. Правозахисна діяльність юридичних клінік в Україні: теоретико-правовий аспект. Харків : Право, 2017.

5. Полякова Л. С. Сучасні тенденції розвитку юридичних клінік в Україні // Правовий часопис Донбасу. 2019. № 1 (50).

МАЦІЄВСЬКИЙ Данило Андрійович
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
канд.юрид.наук, доцент **Талдикін О. В.**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Расизм і расова дискримінація є проблемою в багатьох країнах і надзвичайно ускладнюють соціальний та економічний розвиток. Расизм проявляється як в активних діях, так і в латентній формі поведінки, що підносять або принижують людей на підставі їх кольору шкіри, культури чи етнічної приналежності. Його приховані прояви мають такі ж руйнівні наслідки, як і відкриті. Прояви расизму посилюють агресію в людському суспільстві, породжують нетерпимість певних соціальних груп. Наразі расизм є проявом особистої трагедії.

Расизм як соціальне явище не є ані новим винаходом, ані виключно європейським. Незважаючи на боротьбу з цим ганебним явищем, його проблема залишається поширеною в багатьох суспільствах. Сьогодні основним фактором ризику расової дискримінації є молодь [1; с. 604].

Загалом, расова дискримінація – це будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага, ізасновані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження.

Це явище зачіпає багато соціальних груп і має довгу історію. З часів великих географічних відкриттів, свободи і права місцевого населення інших расових груп захоплених земель, перетворених на колонії були обмежені. Расові протиріччя були причиною чисельних серйозних конфліктів та можуть призвести до нових зіткнень в будь-якій частині світу. Громадські активісти, політичні діячі, які обрали для себе шлях боротьби з расовою дискримінацією, утверджують принципи рівності до людей з різним кольором шкіри. Ставитися однаково, незалежно, до будь-яких етнічних та расових груп в таких сферах суспільства, як:

- громадсько-політична діяльність;
- державна служба та служба в органах місцевого самоврядування;
- правосуддя;
- трудові відносини, у тому числі застосування роботодавцем принципу розумного пристосування;
- охорона здоров'я;

- освіта;
- соціальний захист;
- житлові відносини;
- доступ до товарів і послуг;
- на інші сфери суспільних відносин [2; ст 4].

Расова дискримінація може мати різні прояви та форми, такі як:

1. Упереджене ставлення та словесна поведінка, що може включати в себе словесні образи, погрози, фізичне насильство тощо.

2. Необґрунтована відмова в наданні послуг, товарів чи надання певних прав, що, у свою чергу може включати в себе відмову в прийомі на роботу, в наданні житла, в отриманні освіти тощо.

3. Нерівноправне ставлення в галузі освіти, ізайнятості, охорони здоров'я, що може проявлятися в меншій доступі до освіти, роботи, медичної допомоги для людей з певною расовою приналежністю [3; с. 54].

Проблеми расової дискримінації існують майже в усіх країнах світу, незалежно від рівня їхнього розвитку. У деяких країнах, таких як США, Південна Африка, Бразилія, расова дискримінація була особливо поширеною.

У сучасному світі расова дискримінація проявляється в таких сферах, як:

- *політика* – у деяких країнах існує расова сегрегація, тобто розділення людей за расовими ознаками, наприклад, існування окремих шкіл та інших навчальних закладів виключно для людей з одним кольором шкіри;

- *економіка* – люди з певною расовою приналежністю часто отримують меншу зарплату за ту ж роботу, що й люди з іншою расовою приналежністю, вони також мають менший доступ до кращих робочих місць і можливостей для кар'єрного зростання;

- *суспільне життя* – люди з певною расовою приналежністю часто відчують себе незахищеними в суспільстві, оскільки вони можуть стати об'єктом упереджених поглядів і проявів негативної поведінки.

На наш погляд, для успішної боротьби з проблемою расової дискримінації, необхідно реалізувати певне коло заходів:

1. *Законодавче забезпечення.* Необхідно ухвалити та суворо дотримуватись законів, які забороняють расову дискримінацію. Ці закони повинні бути ефективно впроваджені та захищені.

2. *Просвітницька робота.* Необхідно проводити просвітницьку роботу серед населення, щоб підвищити рівень обізнаності про проблему расової дискримінації та її негативні наслідки.

3. *Програми підтримки жертв расової дискримінації.* Необхідно поширювати та реалізувати програми підтримки жертв расової дискримінації, які допоможуть їм подолати її негативні наслідки [4; с. 57].

На міжнародному рівні для боротьби з дискримінацією існують різні організації по боротьбі з расизмом. Відповідно до Конвенції ООН, був

створений як орган моніторингу дотримання прав людини Комітет з ліквідації расової дискримінації. Сьогодні учасниками Конвенції є 182 держави. Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації, створений у 1970 році, він контролює дотримання Конвенції про ліквідацію расової дискримінації з 1965 року [5; с. 13].

В Україні прийнятий та діє Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» покладає основну функцію запобігання та протидії дискримінації на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [2].

У нинішніх умовах кількість організацій, що борються проти расової дискримінації, ізначно зросла. Ці організації регулярно розглядають скарги та нові випадки расизму, обговорюють проблеми в суспільстві.

Отже, проаналізувавши все вище зазначене можна підсумувати, що расова дискримінація нажаль ще залишається серйозною проблемою в сучасному світі. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, що включає нормативно-правову базу, освіту та усвідомлену участь представників різних расових та етнічних груп у процесах прийняття рішень. Єдиний спосіб створити більш справедливе та рівне середовище, де люди не зазнають расової чи етнічної дискримінації – це спільні зусилля та участь усього суспільства.

---

1. Тарабанович І. Расова дискримінація: минуле та сучасність. 2021. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47359/1/Тарабанович%20Іван.pdf> (Дата звернення: 21.11.2023).

2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.412. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (Дата звернення: 21.11.2023).

3. Гетьманцева Н. Д. Правові засади запобігання і протидії дискримінації. *ББК 67.305 А 43. С. 53.* URL : http://www.hnpu-laws.in.ua/wp-content/uploads/2015/12/91_POI_Тези.pdf#page=53 (Дата звернення: 21.11.2023).

4. Галан В. О. Дискримінація за расовою ознакою: від апології рабства до міжнародно-правового злочину. *Форум права.* 2014. №. 3. С. 55–62. URL : file:///C:/Users/USER/Downloads/FP_index.htm_2014_3_11.pdf (Дата звернення: 21.11.2023).

5. Козлова Д. С. Дискримінація раси. Витоки расизму та можливі впливи журналістики на вирішення суспільної проблеми. 2022. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/88894/1/Kozlova_bac_rob.pdf (Дата звернення: 21.11.2023).

МІЛЬЯЧЕНКО Марія Русланівна

студентка 3 курсу

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
викладач *Чучко С. В.*

«ПОНЯТТЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ, ВИДИ ЇХ ПІДРОБКИ»

Використання злочинцями документів це підготовка та вчинення багатьох кримінальних правопорушень в країні. Сюди можна віднести виготовлення підроблених документів, грошових знаків та цінних паперів, використання підроблених документів як засобів вчинення кримінальних правопорушень. Отже, документ є надзвичайно поширеним об'єктом досліджень, що здійснюються працівниками правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень. Тож не випадково питанням дослідження документів значну увагу приділили такі відомі вчені як Н.І.Клименко, В.С. Мітрічев, С.П. Потапов, М.Я. Сегай та інші. Їхні праці висвітлюють поняття і класифікацію документів [1].

Документ – це письмовий або друкований матеріал, який має інформаційне значення. Документи можуть приймати різні форми, такі як текстові файли, картки, фотографії, аудіозаписи, відео тощо. У контексті управління документами, документ може бути будь-яким носієм інформації, який можна зберігати, обробляти і передавати. У криміналістиці, термін «документ» використовується для опису широкого спектру матеріалів, що можуть бути важливими в розслідуванні кримінальних правопорушень. Документи можуть бути ключовими джерелами доказів та допомагати в розкритті кримінальних правопорушень. Документами можуть бути фотографії, відеозаписи, схеми або інші матеріали, створені на місці злочину для фіксації обставин та збору доказів. Це може включати різні експертні висновки та аналізи, такі як письмові доповіді власних експертів чи судових експертів, які можуть допомагати в розгляді деталей злочину. У випадках, пов'язаних з економічною злочинністю або фінансовими шахрайствами, банківські виписки, фінансові звіти та інші документи можуть мати важливе значення. У випадках, пов'язаних з насильством або отруєнням, лікарські документи, аналізи та інші медичні записи можуть служити джерелом інформації про здоров'я потерпілих. Документи в криміналістиці можуть служити як ключові елементи доказової бази, допомагаючи в розкритті та розгляді кримінальних правопорушень.

У криміналістиці документи можна класифікувати за різними критеріями в залежності від їхньої природи, призначення та ролі у

розслідуванні злочинів. За процесуальною природою: 1) документи – речові докази, які мають значення для розслідування не тільки завдяки своєму змісту, але й факту свого існування, способу виготовлення та іншим матеріальним ознакам. Вони можуть бути засобом скоєння злочину, ізасобом приховування злочину і засобом, що сприяє розкриттю злочинів та встановленню істотних для справи обставин; 2) документи – письмові докази, які мають значення для встановлення істини у справі тільки завдяки своєму змісту. Такі документи не є об'єктом криміналістичного дослідження та можуть замінюватися у справі копіями та дублікатами. За способом фіксації відомостей: письмові (найбільш поширені), що у свою чергу поділяються на рукописні, машинописні, типографські (поліграфічні), виготовлені засобами малої поліграфії та машинограми на паперовому носіїві, виготовлені літеродрукуючим обладнанням ЕОМ; графічні; фото- , кіно- , відео- , фонодокументи; спектрограми, осцилограми, отримані в перебігу фізичних досліджень. За характером (джерелом) походження: 1) офіційні, що видані установами, організаціями, підприємствами, тобто виходять від юридичних осіб; 2) неофіційні (приватні) – документи, які виходять від громадян. Такі документи можуть бути двох видів: складені за прийнятою або встановленою законом формою (заяви); складені у довільній формі (записки, листи тощо). За юридичною природою: 1) справжні, які складені за встановленою або прийнятою формою. Такі документи поділяються на дійсні (справжній документ, який має юридичну силу) та недійсні (справжній документ, який втратив юридичну силу, наприклад, ізакінчився термін дії); 2) підроблені – документи, зміст чи реквізити якого не відповідають дійсності [2]. Підроблені документи в свою чергу поділяються на інтелектуальні та матеріальні підроблення. Інтелектуальне підроблення полягає в складанні і видачі документа, правильного з формальної сторони (наявність і правильність усіх реквізитів), але дані, вказані в ньому є завідомо неправдивими (наприклад, підроблена накладна, складена за усією формою, на належному бланку повноважними особами на перевезення фактично не оприбуткованого або незаконно виготовленого товару). При матеріальному підробленні вносяться зміни до змісту справжнього документа. Матеріальне підроблення документів поділяють на два види: повне підроблення та часткове підроблення [3, с. 188].

Повне підроблення документа – це процес створення або модифікації документа з метою представлення неправдивої інформації або введення оточуючих в оману. Це серйозне правопорушення, яке може мати важкі правові наслідки для осіб, які його здійснюють. Приклади повного підроблення документів включають: фальшиві документи – створення або виготовлення документів, які ніколи не існували, але можуть виглядати як офіційні. Це може включати фальшиві паспорти, дипломи, договори тощо; маніпуляція існуючими документами – зміна або підробка існуючих документів для внесення неправдивої інформації. Наприклад, зміна суми в

договорі; виготовлення фальшивих довідок чи свідоцтв – створення документів, таких як медичні довідки або свідоцтва про народження, які ніколи не були видані офіційними установами; фальшиві електронні документи – виготовлення чи зміна електронних файлів, таких як PDF-документи або електронні таблиці, для представлення фальшивої інформації. Повне підроблення документа порушує довіру до юридичної системи, суспільства та бізнес-відносин.

Часткове підроблення документів включає в себе модифікацію або зміну лише окремих елементів або частин документа з метою введення оточуючих в оману чи отримання неправдивої вигоди. Це може бути менш очевидною формою маніпуляції документами порівняно з повним підробленням, але все ще є серйозним правопорушенням. Деякі приклади часткового підроблення документів включають: зміна суми або дати в контракті – маніпуляція частинами договору для зміни вигід або термінів угоди; підробка підписі на частині документа – використання підробленого підпису на конкретних сторінках або секціях документа; видалення або зміна окремих абзаців чи речень – вилучення чи зміна конкретних речень для введення неправдивого контексту; фальшиві анотації або коментарі – додавання неправдивих або змінених коментарів до документа для введення в оману; маніпуляція електронними даними в таблицях чи базах даних – зміна окремих значень чи рядків в електронних таблицях для подання неправдивої інформації.

Таким чином, узагальнюючи викладене, можна сказати, що в сучасному криміналістичному розумінні документ – це письмовий акт або інший матеріальний предмет, який містить зафіксовану будь-яким способом фіксації інформацію про факти чи події, що мають значення для встановлення обставин у справі [1]. Документ класифікується наступним чином: за процесуальною природою (документи-речові докази, документи-письмові докази); за способом фіксації відомостей (письмові, графічні, фото-, кіно-, відео-, фонодокументи, машинні носії кодованої інформації для ЕОМ, спектрограми, осцилограми, отримані в перебігу фізичних досліджень); за характером походження (офіційні, неофіційні); за юридичною природою (справжні, підроблені). Підроблення в свою чергу поділяється на інтелектуальне та матеріальне. Матеріальне підроблення поділяється на повне і часткове підроблення. Повне підроблення документа полягає у його виготовленні через повну імітацію справжнього, зміст якого не відповідає дійсності. Це виготовлення документа починаючи з його бланку і закінчуючи внесенням відповідних даних. Часткове підроблення документів полягає у внесенні змін до окремих реквізитів справжнього документа [3, с. 188-189].

---

1. Попович І.І. Пліуралізм думок щодо поняття документу у криміналістиці. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. Серія ПРАВО. Випуск 15. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17416/1/%D0%9F%D0%9B%D0%AE%D0%A0%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%9C%20%D0%94%D0%A3%D0%9C%D0%9E%D0>

%9A%20%D0%A9%D0%9E%D0%94%D0%9E%20%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%94%D0%9E%D0%9A%D0%A3%D0%9C%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%A3%20%D0%A3%20%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A6%D0%86.pdf

2. Поняття криміналістичного документознавства, його видів. Поняття документа. Класифікація документів, види їх підроблення. Криміналістичне документознавство. *Pidru4niki*. URL : https://pidru4niki.com/1363060551549/pravo/kriminalistichne_dokumentoznavstvo

3. Криміналістика [текст] : підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

МИХАЙЛЕНКО Дарина
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач Петрушевська В.К.,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Конференція, що відбудеться, спрямована на глибокий аналіз та обговорення ряду суттєвих питань, пов'язаних із сучасними викликами та тенденціями в різних сферах правової діяльності. Розглядаючи чотири ключові напрямки, ми намагатимемося розкрити основні проблеми та запропонувати практичні рішення для вирішення цих питань.

Правова освіта: проблеми та виклики

У першому блоку обговорення ми зосередимось на сучасних проблемах та викликах, що стосуються правової освіти. Акцент розмістимо на необхідності адаптації системи навчання до сучасних реалій та вимог ринку праці в галузі юриспруденції. Важливим елементом обговорення буде пошук оптимальних шляхів вирішення цих завдань та сприяння розвитку якісної правової освіти.

Безоплатна правнича допомога: проблеми теорії та практики

Другий напрямок вміщує в себе вивчення проблем теоретичних підходів до забезпечення безоплатної правової допомоги та їх практичної реалізації. Засідання буде спрямоване на ідентифікацію факторів, що обмежують доступ громадян до правосуддя, і розробку стратегій удосконалення системи безоплатної правничої допомоги для забезпечення її максимальної ефективності та досягнення основних цілей правової системи.

Юридичні клініки: правова освіта та правнича допомога

У третьому сегменті обговоримо роль та важливість юридичних клінік

у формуванні кваліфікованих юристів та забезпеченні доступу до правової допомоги для населення. Проаналізуємо успіхи та виклики, що виникають у процесі їх діяльності, та обговоримо можливості їх вдосконалення для досягнення більшої ефективності та впливу.

Захист прав людини: сучасний стан та перспективи

У четвертому блоці обговоримо сучасний стан захисту прав людини в контексті сучасних викликів та загроз. Визначимо основні напрями розвитку механізмів захисту та обговоримо перспективи розвитку правових інструментів для забезпечення більш ефективного захисту прав та свобод особи.

Очікуємо на конструктивні обговорення та високоякісні виступи, які допоможуть поглибити наше розуміння та знання у сфері правозахисту та правової освіти.

Правова освіта в сучасному світі стоїть перед низкою значущих викликів та проблем, які вимагають невідкладного аналізу та конструктивного рішення. У цьому контексті важливо ретельно розглядати актуальні питання, які стосуються процесу навчання правових наук, та визначити шляхи їх вирішення для забезпечення якісної та актуальної правової освіти.

Однією з ключових проблем є відповідність змісту правової освіти потребам сучасного суспільства. З урахуванням стрімкого розвитку технологій, глобалізації та змін у соціальній структурі, необхідно забезпечити студентів не лише традиційними, але й сучасними знаннями, які будуть відповідати вимогам сучасності.

Наступною суттєвою проблемою є висока динаміка змін у законодавстві та судовій практиці, що ставить перед викладачами завдання постійно оновлювати курси та навчальні матеріали. Це вимагає високої гнучкості в освітньому процесі та регулярного оновлення програм для відповідності найновішим правовим тенденціям.

Не менш важливою є проблема практичної орієнтації навчання. Випускники юридичних факультетів повинні мати не лише теоретичні знання, але й практичні навички, що дозволять їм ефективно працювати у реальному правовому середовищі. Співпраця з практикуючими юристами, стажування та вивчення конкретних справ можуть вирішити цю проблему та забезпечити студентам необхідний досвід.

У контексті глобалізації також важливо враховувати міжнародні аспекти правової освіти. Сучасний юрист повинен бути готовий працювати в умовах міжнародного співробітництва та розуміти особливості різних правових систем.

Загалом, вирішення проблем та викликів, пов'язаних із правовою освітою, потребує комплексного підходу та спільних зусиль університетської спільноти, практикуючих юристів та державних органів. Тільки таким чином можна забезпечити високий рівень підготовки фахівців, які відповідатимуть

вимогам сучасного правового середовища.

Надзвичайно важливо враховувати також аспекти соціальної інтеграції студентів юридичних факультетів. Широкий спектр соціокультурних, економічних та етичних викликів, із якими стикається сучасне суспільство, вимагає від студентів не лише глибокого розуміння правових аспектів, але й готовності до взаємодії із різноманітними соціальними групами та розвитку навичок вирішення соціальних конфліктів.

Процес цифровізації також має великий вплив на правову освіту. Використання сучасних технологій у навчальних програмах може забезпечити більш ефективне засвоєння матеріалу та підготовку студентів до викликів цифрового суспільства. Однак це також ставить завдання забезпечення доступності та кібербезпеки навчальних ресурсів.

Зокрема, потрібно вдосконалювати методи оцінки знань студентів. Оцінка повинна відображати не лише теоретичні знання, але і здатність до критичного мислення, аналізу ситуацій та застосування отриманих знань у практиці.

Потрібно звертати увагу і на питання доступності правової освіти для різних соціальних груп. Забезпечення рівних можливостей для отримання якісної правової освіти є важливою складовою справедливого суспільства.

У світлі зазначених викликів і проблем, вирішення яких стає нагальним завданням, важливо впроваджувати інноваційні підходи, співпрацювати із зовнішніми експертами та стейкхолдерами, а також стимулювати дослідження та розвиток в галузі правової освіти.

Узагальнюючи, сучасна правова освіта повинна відповідати викликам часу, ізабезпечуючи студентам не лише теоретичні знання, але й практичні навички, готовність до соціальної взаємодії та високий рівень цифрової компетентності. Лише за умови комплексного підходу та постійного вдосконалення можна забезпечити високий стандарт правової освіти, який відповідає потребам сучасного правового середовища.

Проблематика теорії та практики надання безоплатної правової допомоги є актуальним питанням, що вимагає уваги та системного аналізу. У цьому блоку ми спробуємо розглянути ключові аспекти цієї проблематики, ізвертаючи увагу на питання доступу до правосуддя та шляхи вдосконалення системи надання юридичної допомоги.

Проблеми теорії безоплатної правової допомоги:

Однією з ключових проблем у теорії є визначення критеріїв та стандартів, із якими особам може бути надана безоплатна правова допомога. Нерідкі випадки відсутності чітких нормативних визначень можуть призводити до випадковості та нерівності в реалізації цього принципу.

Ще однією проблемою теоретичного характеру є визначення обсягу та характеру самої безоплатної правової допомоги. Що за види послуг входять до цієї категорії, як визначається їх обсяг, і як забезпечити рівень якості в наданні таких послуг – усе це визначається теоретичними аспектами правової

науки.

Проблеми практики надання безоплатної правової допомоги:

У практичному аспекті однією з головних проблем є нерівний доступ до безоплатної правової допомоги для різних верств населення. Часто це обумовлено фінансовими обмеженнями, відсутністю інформації про права громадян, або бюрократичними бар'єрами, які ускладнюють процес отримання такої допомоги.

Ще однією актуальною проблемою є низька якість надання безоплатної правової допомоги через обмежений доступ до досвідчених та кваліфікованих юристів у цьому сегменті. Важливо вирішити питання професійної підготовки та мотивації фахівців, які надають безоплатну допомогу, для забезпечення якісних юридичних послуг.

Шляхи вдосконалення системи:

Щоб вирішити ці виклики, необхідно активно працювати над вдосконаленням законодавства, що стосується безоплатної правової допомоги, уточнювати критерії надання таких послуг та розвивати механізми контролю за їх наданням.

Також важливо вдосконалювати систему підготовки та підтримки фахівців, які надають безоплатну допомогу, наприклад, із допомогою програм професійного розвитку та стимулювання їхньої участі в цьому виді діяльності.

Забезпечення доступності інформації про права громадян та активізація громадської участі в моніторингу системи безоплатної правової допомоги є ще однією ключовою складовою вдосконалення цієї системи.

Загальний підхід до вирішення проблем теорії та практики безоплатної правової допомоги повинен базуватися на принципах справедливості, доступності та рівності перед законом, із забезпечуючи всім громадянам рівний доступ до правосуддя та необхідних юридичних послуг.

Юридичні клініки, як важлива складова сучасної юридичної освіти та системи правової допомоги, ізаймають центральне місце у формуванні якісних фахівців і в забезпеченні доступу громадян до справедливості. Розглядати їхню роль в цих аспектах дозволяє нам ліпше розуміти важливість юридичних клінік у сучасному правовому середовищі.

Роль юридичних клінік у забезпеченні якісної правової освіти:

Юридичні клініки стали невід'ємною частиною процесу підготовки студентів до практичної роботи в галузі права. Ці інноваційні навчальні платформи надають студентам можливість отримати не лише теоретичні знання, але й реальний досвід роботи з клієнтами, вирішувати практичні кейси та застосовувати юридичні знання у реальних ситуаціях.

Співпраця студентів з викладачами-практиками в юридичних клініках дозволяє майбутнім юристам освоїти не лише теорію, але й отримати практичні навички, необхідні для успішної роботи у сучасному правовому середовищі. Взаємодія з реальними випадками допомагає студентам

розвивати критичне мислення, аналітичні навички та вміння ефективно комунікувати з клієнтами.

Позитивні впливи юридичних клінік на студентську підготовку:

Юридичні клініки надають студентам унікальну можливість співпрацювати не лише з іншими студентами, але й з практикуючими адвокатами та викладачами, що мають значний досвід у сфері правознавства. Ця взаємодія допомагає створити плідне навчальне середовище, де студенти можуть обмінюватися досвідом, вирішувати реальні правові питання та розвивати свої професійні навички.

Ще однією важливою складовою позитивного впливу юридичних клінік є розвиток в студентів відчуття відповідальності перед громадськістю та бажання надавати безоплатну правову допомогу тим, хто її потребує. Це сприяє формуванню в майбутніх юристів цінностей соціальної справедливості та громадянської відповідальності.

Забезпечення доступу до правосуддя через юридичні клініки:

Юридичні клініки також відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до правосуддя для громадян, особливо тих, хто може собі дозволити матеріальні витрати на юридичні послуги. Надання безоплатної правової допомоги через юридичні клініки дозволяє зменшити бар'єри для отримання юридичної допомоги та забезпечити рівний доступ до правових послуг усім верствам населення.

У висновку, юридичні клініки відіграють ключову роль у формуванні якісної правової освіти, розвитку професійних навичок студентів та забезпеченні доступу до правосуддя для громадян. Їхній позитивний вплив на розвиток правової системи та соціальну справедливість важко переоцінити, і подальший розвиток цього напрямку є важливим завданням для сучасної юридичної галузі.

Сучасний стан захисту прав людини:

Наразі захист прав людини визнається фундаментальним принципом, на якому ґрунтується будь-яке демократичне суспільство. Проте, несвідоме порушення прав людини, дискримінація та нерівність залишаються актуальними проблемами.

У сучасних умовах особливу увагу приділяється правам меншин, включаючи права гендерних меншин, етнічних груп, та осіб із різними фізичними та психічними особливостями. Захист від дискримінації та надання рівних можливостей для всіх є ключовим завданням для сучасних механізмів правознавства.

Проблема правового захисту в умовах кіберпростору та розширення масштабів інформаційних технологій стає все більш актуальною. Забезпечення конфіденційності та безпеки особистих даних, боротьба з цифровим булінгом та кіберзлочинністю – це виклики, які потребують постійного вдосконалення правових механізмів.

Перспективи розвитку захисту прав людини:

Однією з ключових перспектив є розширення міжнародного співробітництва в галузі правозахисту. Глобальні проблеми, такі як біженці, кліматичні зміни, та міжнаціональні конфлікти, вимагають спільних зусиль та ефективних механізмів захисту.

Збільшення ролі громадянського суспільства та активізація громадської участі в процесі прийняття рішень є ще однією перспективою. Шляхи забезпечення більшої прозорості та відкритості владних структур допомагатимуть громадянам більше впливати на формування політики та правових рішень.

Розвиток технологій може стати інструментом для покращення механізмів захисту прав людини. Впровадження інноваційних рішень, таких як блокчейн для захисту особистих даних чи штучний інтелект для розпізнавання порушень прав, може зробити систему правозахисту ефективнішою та реагуючою.

Необхідно також акцентувати увагу на освіті та інформаційній грамотності, зокрема, щодо прав людини. Забезпечення доступу до інформації про права та свободи, а також навчання громадян активному громадянству, стане основою для формування громадянського суспільства, що свідомо захищає свої права.

Узагальнюючи, сучасний стан захисту прав людини вимагає постійного удосконалення та вдосконалення механізмів захисту. Перспективи включають у себе міжнародне співробітництво, розвиток технологій, збільшення ролі громадянського суспільства та акцент на освіту як ключовий інструмент формування свідомого та захисного суспільства.

З аналізу чотирьох напрямків, що стосуються правової освіти, безоплатної правничої допомоги, діяльності юридичних клінік та захисту прав людини, стає очевидним, що сучасна правова сфера стоїть перед рядом важливих завдань і викликів. Забезпечення якісної правової освіти, доступу до правосуддя для всіх верств населення, покращення системи безоплатної правової допомоги та захисту прав людини – це основні аспекти, які вимагають постійного вдосконалення та уваги.

Юридичні клініки, що виконують подвійну роль у забезпеченні практичної підготовки студентів та наданні безоплатної допомоги, виявляються ефективним механізмом формування нового покоління висококваліфікованих юристів, які свідомо ставляться до проблем правової сфери та мають високий рівень громадянської відповідальності.

Захист прав людини вимагає комплексного підходу, об'єднуючи міжнародне співробітництво, інноваційні технології та активну участь громадськості. Насамкінець, успіх у сфері правозахисту та правової освіти залежить від системної роботи всіх зацікавлених сторін – від університетів і студентів до правозахисних організацій та владних структур. Тільки в єдності зусиль можна забезпечити стале покращення.

1. «Правова освіта та репродукція ієрархії: Полеміка проти системи» Дункана Кеннеді.
2. «Доступ до правосуддя» Дебори Л. Род.
3. «Майбутнє прав людини» Упендри Баксі.
4. «Клінічна юридична освіта: Підручник для клінічних програм юридичних шкіл» Гарі Белло та Бі Молтон.
5. «Права людини: Концепція та контекст» Браяна Оренда.
6. «Безкоштовна правова допомога: Клініки юридичної освіти та обіцянка рівної юстиції» Браяна З. Таманаха.
7. «Справедливість: Що є правильним рішенням?» Майкл Сендель.

НОВИКОВА Анастасія Михайлівна

здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач Петрушевська В.К.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

**ПОНЯТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ, СУТНІСТЬ
І ТИПОЛОГІЯ ДЕРЖАВИ**

Сутність держави перш за все виявляється у ролі організації, яка забезпечує економічну, політичну, соціальну та іншу безпеку членів суспільства. Це означає їх об'єднання в системі інститутів та засобів державно-владного характеру.

Оскільки суспільство є соціально неоднорідним і складається з різноманітних соціальних груп, шарів та об'єднань з різними інтересами, держава формує ще один аспект в своїй сутності - вираження та захист інтересів цих соціальних груп [1].

Державні функції також включають створення соціальної злагоди та єдності суспільства. Це виявляється через функціонування системи влади, що захищає інтереси більшості та враховує інтереси меншості, утверджує підґрунтя політики громадянського компромісу та різноманіття політичного, ідеологічного, економічного плюралізму.

У юридичній літературі існує широкий спектр визначень категорії «держава». Деякі учені використовують алегоричні порівняння (наприклад, із апаратом придушення протиборчих класів), інші акцентують увагу на верховенстві однієї з ознак (наприклад, держава як самоутворена форма об'єднання суспільства). Враховуючи філософський принцип, категорію «держава» в юридичному контексті можна сформулювати наступним чином

[2, с.178]:

Держава – це суверенне, політико-територіальне об'єднання суспільства, кероване апаратом управління, що виражає свою волю в загальнообов'язкових юридичних нормах і реалізує її за допомогою апарата примусу, податкової системи й інших інститутів, що забезпечують існування і реалізацію інтересів цього об'єднання як єдиної системи різноманітних соціальних груп.

Типологія – це теорія, що досліджує різні типи певних явищ. У контексті розгляду типології держав, це вказує на класифікацію всіх існуючих і минулих держав на різні групи або типи, щоб з'ясувати, чий інтереси вони представляли та обслуговували.

Тип держави представляє собою групу держав, які мають схожі загальні риси, виявлені в однорідності закономірностей та тенденцій розвитку. Ці риси базуються на однакових економічних (виробничих) відносинах, а також на поєднанні загальносоціального та вузько-групового (класового) аспектів їхньої сутності, аналогічному рівні культурно-духовного розвитку.

Існують два основних підходи до класифікації держав: формаційний та цивілізаційний. Формаційний підхід, ізаснований на марксистській теорії, пов'язаний із зміною суспільно-економічних формацій та класовою сутністю держави. Цивілізаційний підхід базується на рівні досягнень різних народів у певних цивілізаціях [3].

Формаційний підхід розглядає типи держав як історичні класи (рабовласницька, феодальна, буржуазна) відповідно до суспільно-економічних формацій. Цей підхід закладає класову сутність держави від економічних відносин, що домінують у суспільстві на певному етапі його розвитку.

Цивілізаційний підхід, натомість, базується на рівні цивілізаційних досягнень народів та розглядає типи держав в контексті їхнього розвитку та взаємодії з іншими цивілізаціями.

Таким чином, держава - це багатогранна категорія, відображення суті якої пов'язане з необхідністю комплексного об'єднання невід'ємних ознак цього поняття, що вказують на особливість розвитку суспільства і форм його цивілізаційного удосконалення.

---

1. Теорія держави і права. За ред.академіка М.В.Цвіка, проф. О.В.Петрішина, доц. В.Д. Ткаченка. Харків. 2002. С.98

2. Якушик В.М. Проблеми типології правової держави. Філософська соціальна думка. 1993. № 9, 10. С. 177-194.

3. Походження та сутність держави. 2020. URL : https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18392/

ОГАНІСЯН Цагик Вазгенівна
старший науковий співробітник
навчально-наукової лабораторії
дослідження проблем правового
статусу внутрішньо переміщених осіб
і забезпечення гендерної рівності
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ГУМАНІТАРНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна, знаходячись на перетині історичних, політичних і геополітичних подій, переживає складний період в своїй історії. Гуманітарні виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням, впливають на всіх її громадян, але найбільше вразливими серед них є діти. Війна, втрати, руйнування та невизначеність майбутнього ставлять перед українськими дітьми серйозні труднощі, які вимагають не лише невідкладних рішень, але й комплексного правового захисту.

Завданням не тільки українського, але й світового співтовариства є забезпечення безпеки, здоров'я та нормального розвитку кожної дитини, незалежно від її місця проживання. У регіонах України де ведуться військові дії десятки тисяч дітей стають свідками та жертвами конфлікту, стикаючись з несприятливими умовами, що включають втрати близьких, голод, травми та втрату можливості отримати повноцінну освіту. Щоб вирішити цю надзвичайно важливу проблему, потрібно не лише акцентувати увагу на гуманітарних аспектах, але також докладати всі зусилля для зміцнення правового захисту дітей в умовах військового конфлікту. Від цього залежить не лише доля окремих особистостей, але і майбутнє всього суспільства, яке формується через виховання справедливих, освічених та безпечних поколінь.

Умови військового конфлікту на сході України створюють унікальні гуманітарні виклики, що безпосередньо впливають на дітей і підлітків. Травми та психологічний стрес стають неодмінною частиною життя дітей, що пережили військові події. Стаючи свідками насильства, втрати членів родини та руйнування оточення, діти стикаються з серйозними психологічними травмами, які можуть впливати на їхню емоційну стійкість та соціальну адаптацію. Втрати та розлучення від близьких стають складною реальністю для багатьох дітей в зоні конфлікту. Загибель членів сім'ї чи розлучення в результаті евакуації призводять до втрати підтримки та

безпеки, що серйозно впливає на психічний розвиток.

Недостатність освіти у воєнних регіонах/активних стає насущною проблемою для дітей. Зруйновані школи, обмежений доступ до освітніх ресурсів та постійна евакуація зони бойових дій обтяжують їх можливості отримати повноцінну освіту та впливають на їхній майбутній розвиток.

Голод і нестабільність життя стають суттєвими проблемами для дітей в зоні конфлікту. Економічні труднощі, що виникають внаслідок війни, збільшують кількість дітей, які стикаються з голодом та недостатньою живучістю. Це викликає загрозу фізичного та емоційного здоров'я дітей.

Небезпека вербування та використання дітей у військових конфліктах стає серйозним питанням. Умови війни можуть підвищити ризик вербування дітей в армію чи їх участь у бойових діях, порушуючи їхнє право на невтручання в політичні конфлікти.

Розгляд цих аспектів гуманітарних викликів дозволяє глибше зрозуміти та відчувати складні умови, із якими стикаються діти в умовах війни в Україні, та визначити необхідність негайних та ефективних заходів для їхнього захисту та покращення життєвих умов [1].

Україна, як член підписант Конвенції ООН про права дитини, ізобов'язана забезпечити ефективний правовий захист дітей в умовах військового конфлікту [2].

Правова основа захисту прав дітей в Україні ґрунтується на Конституції, національних законах та міжнародних документах, серед яких особливе значення має Конвенція ООН про права дитини, що надає дітям визначені права та свободи.

Право на життя та особисту недоторканність є основними правами, які мають гарантуватися в умовах військового конфлікту. Уряд України повинен забезпечувати захист дітей від будь-якої форми насильства, включаючи військові дії та вербування.

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, кожна дитина має право на доступ до медичної допомоги. Уряд повинен забезпечувати доступ до медичної допомоги та реабілітації для дітей, які постраждали від військових дій.

Важливо зазначити, що діти не повинні піддаватися вербуванню або участі у бойових діях. Право на освіту та вільний розвиток особистості повинні залишатися недоторканими навіть в умовах війни [3].

Законодавство також має визначати конкретні заходи для захисту прав та інтересів сиріт та дітей, втратили батьків унаслідок військових подій.

Потрібно посилити механізми контролю та відповідальності за порушення прав дітей в умовах війни, включаючи судові переслідування за вчинення злочинів проти них [4].

Розгляд правового захисту дітей допомагає визначити та аналізувати ефективність існуючих законодавчих механізмів, а також визначити та запровадити додаткові заходи для гарантування повного та ефективного

захисту прав наймолодших громадян в умовах війни.

Незважаючи на складність ситуації, існують перспективи та шляхи вирішення проблем, із якими стикаються діти в умовах війни в Україні. Однією з ключових перспектив є покращення системи психологічної підтримки для дітей. Розвиток програм та служб, спрямованих на психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію, допоможе зменшити вплив травматичних досвідів війни на психічне здоров'я дітей та підлітків. Надання доступу до повноцінної освіти є ключовою перспективою для майбутнього дітей в умовах військового конфлікту. Реконструкція та підтримка шкіл, ізабезпечення якісних освітніх ресурсів та здійснення заходів для залучення дітей до навчання є важливим кроком для забезпечення їхнього належного розвитку. Необхідно активно працювати над механізмами запобігання вербування та використання дітей у військових діях. Створення програм інформаційного освітлення та соціальної підтримки для сімей може зменшити ризик втрати дітей на полі бою.

Система соціального захисту та соціальних послуг повинна бути зорієнтована на підтримку вразливих груп дітей, таких як сироти, діти з інвалідністю та ті, які втратили родини через війну. Забезпечення їхньої безпеки, фізичного та психічного здоров'я є пріоритетом.

Міжнародна співпраця та підтримка громадянського суспільства можуть значно полегшити вирішення проблем дітей в умовах війни. Залучення міжнародних організацій та партнерів допоможе у створенні програм, спрямованих на поліпшення умов та захист прав дітей.

У контексті військового конфлікту в Україні, ситуація дітей є особливо складною та вимагає невідкладних та цілеспрямованих заходів для захисту їхніх прав та забезпечення належних умов життя та розвитку. Аналізуючи гуманітарні виклики, правовий захист, проблеми та виклики, а також розглядаючи перспективи та рекомендації, можна зробити кілька важливих висновків.

По-перше, психологічна та соціальна підтримка має бути в центрі уваги, оскільки військовий конфлікт залишає невиліковні сліди на психіці дітей. Розвиток програм реабілітації та психосоціальної адаптації допоможе зменшити негативний вплив військових травм на їхнє ментальне здоров'я.

По-друге, ізабезпечення доступу до повноцінної освіти та створення безпечного та сприятливого середовища для навчання є важливою передумовою для майбутнього кожної дитини. Реалізація програм, спрямованих на відновлення та розвиток освітньої інфраструктури, дозволить забезпечити дітям можливість отримати необхідні знання та навички для успішного життя.

По-третє, ефективна боротьба з вербуванням та використанням дітей у військових конфліктах потребує комплексного підходу та міжнародної співпраці. Запровадження превентивних заходів, освітніх кампаній та правових механізмів допоможе запобігти втратам наймолодших громадян на

полі бою.

Як висновок, необхідно підкреслити важливість невідкладних заходів та спільної відповідальності усіх сторін – як уряду, так і міжнародного співтовариства та громадянського суспільства – для забезпечення захисту прав та добробуту дітей в умовах війни. Розвиток та впровадження ефективних стратегій допоможе створити стабільне та безпечне майбутнє для нового покоління, що переживає важкі часи в історії своєї країни.

1. Політова, Анна. «Окремі аспекти захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні». Редакційна колегія (2023): 113.

2. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 р. : станом на 20 листоп. 2014 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 21.11.2023).

3. Сірант, М. М. «Механізми міжнародного права щодо захисту прав дитини.» Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки 824 (2015): 164-168.

4. Зубарева, Антоніна Євгенівна. «ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ).» EDITORIAL BOARD (2022): 88.

ОЛЕКСИН Христина Любомирівна

курсант 2 курсу

Навчально-наукового інституту № 3

Національної академії внутрішніх справ,

консультант юридичної клініки «De-Jure» ННІ 3 НАВС

Науковий керівник:

Сюравчик Валерій Григорович

кандидат юридичних наук, старший

науковий співробітник наукової лабораторії

з проблем превентивної діяльності

та запобігання корупції Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ;

доцент кафедри кримінології та

кримінального виконавчого права НАВС,

керівник юридичної клініки «De-Jure» ННІ 3 НАВС

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Становлення і розвиток сучасної України є неабияким кроком до Європейських стандартів, що чітко визначені Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Починаючи ще з далекого 2014 року який став для нашої держави початком вторгнення ворога та порушенням конституційно визначеного кордону, а разом з тим його повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року, можна було спостерігати за тенденціями

порушенням прав і свобод людини і громадянина. Саном на сьогодні, дана проблематика набуває актуальності, оскільки в умовах війни досить часто на практиці трапляються випадки порушенням основоположних прав, які в першу чергу гарантовані Конституцією України.

Відповідно до раніше імplementованих міжнародних нормативно-правових актів, Україна зобов'язується не порушувати і будь-яким чином не обмежувати права і свободи людини і громадянина навіть в умовах воєнного стану. Зокрема варто звернути увагу, що відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64 «Про введення воєнного стану в Україні» на території України можуть обмежуватися деякі Конституційно визначені права, а саме права передбачені наступними статтями: 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України. До того ж вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1; 2].

Таким питанням захисту прав людини і громадянина під час війни приділено праці багатьох вітчизняних науковців. Наразі дослідження сучасних правових механізмів тенденцій і захисту прав людини і громадянина під час війни потребує додаткової уваги. Оскільки збройна агресія, окупація деяких територій України та інші протиправні дії щодо громадян України призводить до необхідності дослідити існуючі в практиці захисту прав і свобод міжнародні та національні форми і методи в умовах війни.

Отже, наявність очевидної загрози національній безпеці певним чином обумовило необхідність введення 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64 воєнного стану на всі території України з метою налагодження і спрямування органів у сфері охорони і оборони України на оборонний характер з метою надання відсічі агресору і захисту територій. Зокрема, воєнний стан характеризується, як особливий правовий режим, що вводиться на території України в окремих її територіальних одиницях або ж на всій території у раз збройного нападу держави-агресора.

Після повномасштабного вторгнення держави-агресора на території України, міжнародні установи офіційно повідомили про відступ від встановлених зобов'язань згідно до Європейської конвенції прав людини та Міжнародним пактом про громадські та політичні права. Такий відступ пов'язаний з необхідністю встановити додаткові обов'язки стосовно військової служби, обмеження щодо права на приватність, свободу віросповідання та вираження поглядів, права на ефективні засоби правового захисту, права на мирні зібрання і мітинги, права власності, а також права на освіту і свободу пересування [3].

Таким чином, ізапровадження воєнного стану призводить до специфічних обмежень життєдіяльності громадян, які не стосуються

обмеження таких прав як: рівність громадян щодо конституційних прав і свобод та рівність перед законом; заборона позбавлення громадянства а також права зміни громадянства; невід'ємне право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканість; право направляти індивідуальні/колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових/службових осіб цих органів; право на житло; рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї; рівні права дітей; право на судовий захист; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, ізавданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень; право знати свої права і обов'язки; незворотність дії в часі законів, нормативно-правових актів; презумпція невинуватості; право не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом та багато інших, які покладені в основу нормального функціонування життєдіяльності громадян [4].

Зокрема, запровадження обмеження деяких прав громадян не може будь яким чином стосуватися права на захист під час війни. До того ж зазначене право під час війни має особливе значення, яке повинно перебувати під контролем держави а разом з тим і суспільства.

Варто звернути увагу, що в умовах війни найчастіше беззахисним стає право людини на життя. Оскільки збройна військова агресія призводить до масових вбивств, різного ступеня тілесних ушкоджень, викрадення людей на окупованих територіях та примусове їх вивезення, катування і нелюдське поводження, ізгвалтування та інші форми застосування насильства. Такі основні характерні ознаки є прямим порушенням, як права на життя, так і права на честь і гідність та особисту недоторканість. Завдання шкоди здоров'ю та неможливість доступу до медицини є грубим порушенням прав людини на охорону її здоров'я. Досліджуваний нами перелік прав, що порушуються, на жаль не є вичерпним. Попри це, вдосконалення існуючої системи захисту прав людини, покращення її форм і методів, розроблення нової тактики з надання правової допомоги в зоні бойових дій а також на тимчасово окупованій території або ж деокупованій, налагодження державного механізму захисту таких прав разом з міжнародними організаціями і партнерами, дасть змогу всупереч ворогу подолати порушення прав і поновити вже порушені.

Механізм захисту прав людини під час війни включає насамперед правові заходи, встановлені нормами національного і міжнародного законодавства. Основний Закон держави передбачає право кожного будь-яким не забороненим чином та законними засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Загальновідомими формами захисту прав, свобод та законних інтересів людини є: захист органами

публічної влади; захист громадськими організаціями, самозахист, органи системи внутрішніх справ, судовий захист та інші. Поміж всіх вище перелічених форм захисту також існує і Президентський захист прав людини. Президент України займає особливе місце у сфері забезпечення прав і свобод людини та законних інтересів, оскільки є гарантом Конституції. Він зобов'язаний сприяти формуванню відповідних механізмів та контролю за для реалізації Конституційних прав громадян, особливо в умовах воєнного стану. Зокрема в системі поділу влади також функціонує інститут Уповноваженого з прав людини, який виконує публічно-представницьку функцію. Його діяльність доповнює існуючі засоби і способи захисту прав і свобод громадян [5]. Найвідомішою формою захисту прав людини і законних інтересів є судова форма. Вона завжди виступала однією із найефективніших форм, оскільки здійснюється однією з гілок влади та може оскаржуватися у випадку винесення не законного рішення або такого, що явно обмежує або порушує основоположне право людини. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші утиски прав і свобод [4].

З метою захисту прав людини держава створила підґрунтя для подальшої співпраці з громадянами і виявлення факторів порушеного права. За спільною ініціативою Офісу Президента України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим, було створено веб-платформу для швидкого і ефективного збору та обробки інформації про порушення прав людини державою-агресором. Дана платформа створена насамперед для збору доказів з метою захисту прав і представництва України в Європейському суді з прав людини та міжнародному суді ООН. Крім того, варто розвивати і вдосконалювати інститути з надання первинної і вторинної правової допомоги, оскільки в більшості громадян не завжди є змога матеріального підґрунтя для забезпечення і захисту своїх власних прав.

Тож варто дійти ґрунтовного висновку, що для інституту з надання безоплатної правової допомоги і державного механізму захисту прав людини та громадянина варто створити належну правову основу і підзаконні нормативно правові акти, які будуть регламентувати такі діяльність. Скасувати Закони і підзаконній нормативно-правові акти, які були прийняті всупереч Конституції України. Поновити порушені права громадян, що відбулися в умовах воєнного стану. Проінформувати населення про можливість доступу до правосуддя і можливість звернутися за правовою допомогою до центру з надання безоплатної первинної і вторинної правової допомоги.

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 18.11.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 01.10.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 29.09.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.10.2023).

3. Clarifying communication Regarding derogation measures. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.65.2022-Eng.pdf>.

4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 01.10.2023).

5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. Дата оновлення: 31.03.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 05.11.2023).

ОСТАШОВА

Валерія Олександрівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
підприємництва і права,

(Полтавський державний аграрний університет)

ПРАВОВЕ САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ

Серед обов'язків студента-консультанта юридичної клініки є, зокрема обов'язок повсякчас поглиблювати свої фахові знання та вдосконалювати професійну майстерність, вести справи з дотриманням етичних норм [1]. Частково це забезпечується продовженням формальної освіти за спеціальністю 081 Право або 293 Міжнародне право. Але на сьогоднішній день успішному фахівцю, а особливо юристу, потрібно вчитися формувати власні компетентності шляхом неформальної та інформальної освіти.

Правове самовиховання студентів-консультантів юридичної клініки слід розглядати як здійснювану за участі викладачів-кураторів свідому самостійну систематичну діяльність здобувача вищої освіти з підвищення рівня власної правової культури, що базується на глибокому переконанні в необхідності постійного самовдосконалення, наслідком реалізації якої є формування загальних та фахових компетентностей, практична підготовка студентів-правників та забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги населення.

Лоджук М. Т. також серед форм правового виховання як зовнішнього вираження організаційної діяльності юридичних клінік виділяє самовиховання, до якого відносить «удосконалення студентами-клініцистами

та відвідувачами юридичних клінік правових знань та орієнтацій у правовій реальності» [2, с. 94].

Отже, робота консультантом юридичної клініки має відбуватися паралельно з правовим самовихованням здобувача вищої освіти, що включає три основні форми: правове самонавчання (самоосвіта і самопросвіта), роботу над підвищенням власного рівня правосвідомості та правомірну соціально активну поведінку (діяльність).

На рисунку представлено модель правового самовиховання студентів-консультантів юридичної клініки.

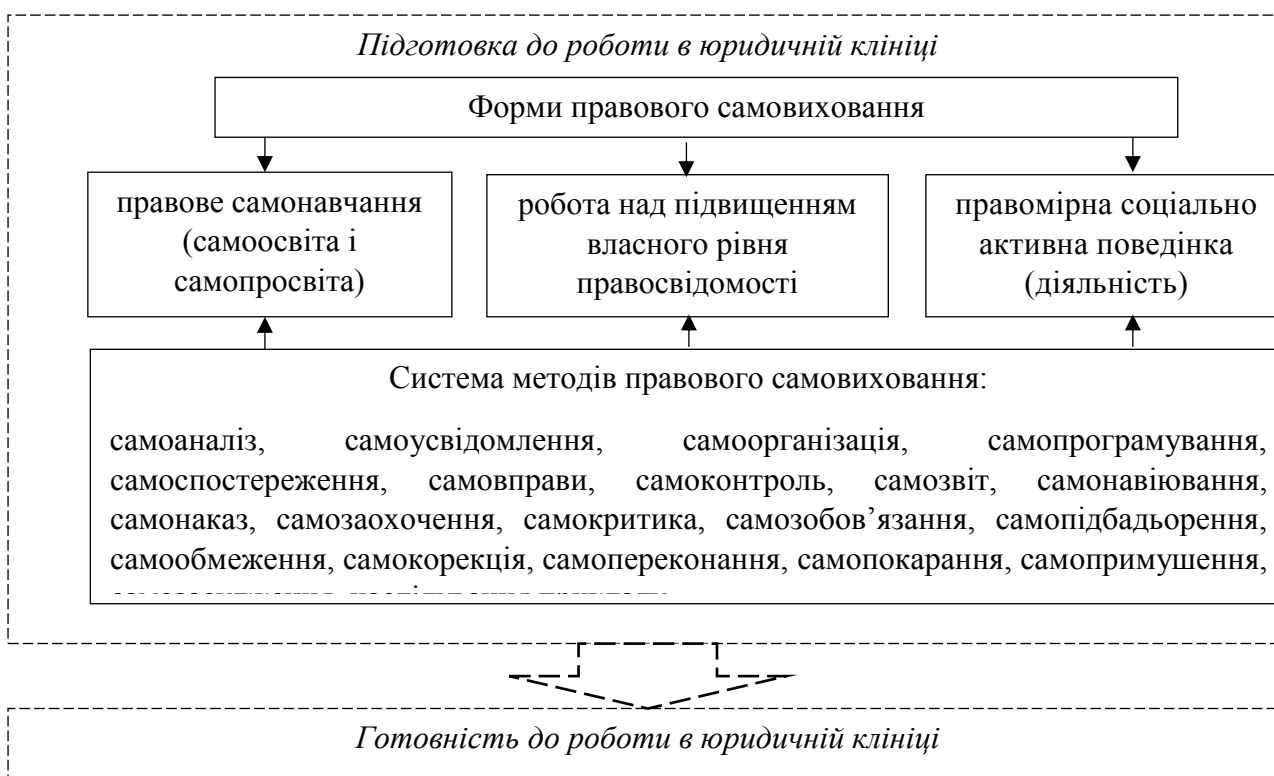

Рис. Модель правового самовиховання студентів-консультантів юридичної клініки

Правова самоосвіта студента-консультанта юридичної клініки полягає у набутті знань у сфері юриспруденції, наприклад, новел законодавства з різних галузей права. Правова самопросвіта може виглядати, як вивчення вузького кола питань, із якими звернувся клієнт. Спектр інструментів самонавчання сьогодні є достатньо різноманітним і доступним, що дозволяє майбутньому юристу підібрати індивідуалізований їх набір з урахуванням власних психологічних особливостей та потреб. Серед них власне навчальні заходи (курси, вебінари, тренінги, майстер-класи, стажування) та науково-практичні (круглі столи, конференції).

Робота над підвищенням власного рівня правосвідомості як друга форма правового самовиховання, на нашу думку, є не такою затратною з

точки зору часу та інтелектуальних ресурсів, але більш складною з психологічної точки зору, оскільки передбачає здатність і бажання особи здійснювати великі вольові зусилля, розмірковувати над цінностями, працювати з власною моральністю.

Активну правомірну поведінку в ході правового самовиховання ми б розділили на ту, яка здійснюється безпосередньо при роботі здобувача вищої освіти в юридичній клініці (активність при проведенні правопросвітницьких заходів, консультативній роботі, співпраці з органами державної влади, громадськими організаціями, іншими юридичними клініками тощо), та ту, яка відбувається поза її межами і безпосередньо з діяльністю юридичної клініки не пов'язана (волонтерство, громадська та трудова діяльність тощо).

Кожна з описаних вище форм правового самовиховання потребує застосування системи методів: самоаналіз, самоусвідомлення, самоорганізація, самопрограмування, самоспостереження, самовправи, самоконтроль, самозвіт, самонавіювання, самонаказ, самозаохочення, самокритика, самозобов'язання, самопідбадьорення, самообмеження, самокорекція, самопереконавання, самопокарання, самопримушення, самозасудження, наслідування прикладу тощо. Для консультанта юридичної клініки особливу увагу слід звернути на метод прикладу, який можна наслідувати з викладачів-кураторів, представників юридичної професії, із якими здобувач вищої освіти працює при проходженні практики, із знайомих юристів, а також не знайомих, але відомих правників. Такими взірцями можуть стати навіть герої художньої літератури та кінематографії.

Отже, правове самовиховання має стати невід'ємною частиною діяльності консультанта юридичної клініки, що здійснюється за участі викладачів-кураторів, та має перейти у стадію обов'язкової та повсякденної роботи професійного юриста.

---

1. Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України, ізатвердженого : Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 р. № 592, ізареєстрований в Міністерстві юстиції України 08.08.2006 р. № 95612830. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

2. Лоджук М. Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 328 с.

ПЕНДЮРА Софія Максимівна
курсантка навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник – к.ю.н. Єфіменко І.М.
(Національна академія внутрішніх справ)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ «4Р» В ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства все більше постає питання з запобігання домашньому насильству. Якщо звертатися до статистики, то результати будуть не втішні. Лише за п'ять перших місяців 2023 року поліція задокументувала 349 355 випадків домашнього насильства, що на 51% більше порівняно з минулим роком. Такі невтішні для українського суспільства показники, змусили Україну ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульську Конвенцію) [1].

Структура цього міжнародного нормативно-правового акту побудована за принципом «4П» (від агн. «4Р»), який обумовлює 4 напрями діяльності, а саме: попередження (*Prevention*), прикриття (*Protection*), переслідування (*Prosecution*), політика (*Integrated Policies*). Наведені принципи утворюють єдину систему структурованих правил поведінки направлених на запобігання, виявлення, припинення домашньому насильству.

1. *Попередження або недопущення* (глава III). Положеннями цієї частини врегульовані першочергові заходи, які учасники конвенції мають вжити задля запобігання проявам насильства (фізичного, психологічного, економічного та сексуального) у суспільстві на національному рівні. У загальному значенні, ці заходи направлені на зміну соціальної і культурної моделі жінки та чоловіка, яка історично склалася у суспільстві (стереотип).

2. *Прикриття або захист* (глава IV). У цій главі мова йде про забезпечення учасниками конвенції загальнодержавних механізмів щодо здійснення ефективної взаємодії між відповідними національними інституціями, із метою захисту й підтримки осіб, які постраждали від будь-якої форми насильства. У сукупності ці заходи передбачають, по-перше, попередження повторних проявів насильства, по-друге, надання самостійності та економічної незалежності постраждалим особам, та по-третє, отримання своєчасної інформації про служби підтримки та захисту [2, с. 53].

3. *Переслідування або притягнення винних до відповідальності* (глава V та VI). Для реалізації цього напрямку конвенцією передбачені три основні складові, а саме:

1) наявність цивільно-, кримінально- та адміністративно- соціально- правового регулювання належних засобів покарання правопорушника;

2) забезпечення належних засобів правового захисту, у тому числі, відшкодування моральної та матеріальної шкоди постраждалим;

3) забезпечення належної, своєчасної та об'єктивної правової юрисдикції [2, с. 54].

4. *Скоординована політика* (глава VII, VIII та IX). Цей принцип, насамперед, направлений на забезпечення взаємодії органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності з метою, оцінки ситуації, що характеризує стан насильства у суспільстві. З цією метою конвенцією передбачено створення та організація діяльності органів уповноважених здійснювати соціально-політичні заходи для запобігання насильства у суспільстві. З огляду на це, ООН був ініційований проєкт «Міста і громади вільні від домашнього насильства» (UNFPA) з розбудови муніципальних систем запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі [3]. Тобто, цей проєкт спрямований на посилення спроможності та ролі муніципалітетів у розбудові стійких механізмів захисту та надання допомоги постраждалим від домашнього насильства.

---

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Актуальна проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочемировська; за заг. ред. А.Б. Благої.-Миколаїв : Вид-во «ЧНУ ім. Петра Могили», 2021. 208 с.

3. Міста і громади вільні від домашнього насильства. *Офіційний сайт UNFPA*. URL : <https://ukraine.unfpa.org>.

ПЕТІНА Катерина Миколаївна

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

заочного навчання та підвищення кваліфікації

Науковий керівник - к.ю.н., доцент. Бондар О. С.,

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

Договір комерційної концесії стає важливим інструментом у сфері підприємницької діяльності, сприяючи залученню інвестицій, впровадженню нових технологій та розвитку інфраструктурних проєктів. Обговорена тема дослідження виявляється актуальною з огляду на розширення глобальних

ринкових взаємовідносин та зростання інтересу до міжнародного співробітництва. Договір комерційної концесії, як важливий інструмент управління бізнес-процесами, вимагає глибокого розуміння його загальних положень та особливостей для ефективного застосування в практиці підприємницької діяльності. Вивчення даної теми набуває важливості в контексті практичного застосування принципів комерційної концесії у різних галузях економіки, що дозволяє підприємствам та державам забезпечити ефективний та взаємовигідний розвиток в умовах сучасного господарського середовища.

Комерційна концесія в Україні та далеко за її межами відома, насамперед, ізавдяки функціонуванню таких суб'єктів підприємництва, як: Coca-Cola, McDonald's, Kodak тощо. Відносини, що пов'язані із комерційною концесією, регулюються Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) [1, с. 84].

Українським законодавством правовідносини договору комерційної концесії регулюються главою 76 Цивільного кодексу (надалі – ЦК) України та главою 36 Господарського кодексу (надалі – ГК) України. Відповідно до ст. 1115 ЦК України, із договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг [2]. Згідно ч. 1 ст. 366 ГК України, із договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду [3].

Основне проблемне питання щодо обговореної теми визначено у тому, що термін «комерційна концесія» та «франчайзинг» здебільшого ототожнюють, проте слід визначити, що такий підхід визнається неправильним, і відзначається необхідність чіткого визначення відмінностей між угодами франчайзингу та комерційної концесії. Україна не має спеціального законодавчого регулювання, що стосується угод франчайзингу. Замість цього, у національному законодавстві використовується термін «комерційна концесія» [4, с. 196-197].

Важливо визначити, що комерційна концесія та франчайзинг – це різні юридичні концепції, хоча у вітчизняному законодавстві їх інколи сприймають як схожі. Комерційна концесія в основному охоплює передачу права на використання об'єкта концесії, такого як нерухомість чи інтелектуальна власність, у зворотній або безстроковий термін, іззвичай у зв'язку з платою концесіонеру. У контексті франчайзингу передбачається передача певного бізнес-формату, включаючи технології, ноу-хау та право

використання торгової марки на певних умовах. Це партнерство між франчайзором (головним власником бізнес-формату) та франчайзі (особою чи підприємством, що отримує право вести бізнес за цим форматом).

Основне проблемне питання полягає у тому, що використання терміну «комерційна концесія» для визначення угод франчайзингу може викликати правові невизначеності та непорозуміння. Важливість цих питань підкреслюється тим, що подальше наукове дослідження цієї проблематики є обґрунтованим та актуальним для вдосконалення юридичної бази та визначення чітких нормативних рамок у сфері договорів франчайзингу в Україні.

Тож уніфікація термінології у вищезазначеному контексті та розробки чітких визначень не лише для договору комерційної концесії, але і для самого поняття «договір франчайзингу» сприятиме уточненню сутності цих правових конструкцій. Також це допоможе виявити особливості застосування кожного з цих договорів та їх призначення.

Питання, пов'язане з термінологією, що закріплено в українському законодавстві (комерційна концесія), і термінологією, що використовується на практиці (франчайзинг), має важливість для наукових досліджень. Розбіжності у розумінні термінів під час підприємницької діяльності можуть призвести до негативних наслідків, таких як судові розгляди, втрата статусу організації, економічні збитки, зниження ефективності розвитку бізнесу та інші негативні наслідки та фінансові витрати, особливо в контексті міжнародних торгових відносин [5, с. 153].

Отже, ізавершуючи обговорення, важливо відзначити, що законодавство України, що регулює договір комерційної концесії, визнане досконалим, але виявляється недостатньо ефективним у врахуванні всіх аспектів відносин, пов'язаних із угодою франчайзингу. У зв'язку з цим виникає необхідність у введенні спеціального законодавства, присвяченого франчайзингу в українському правовому просторі. Важливо на етапі розробки цього закону докладно пропрацювати над концепційним змістом документу, враховуючи досвід інших країн, які вже детально регулюють ці відносини, і урахувувати як позитивні, так і негативні аспекти їхнього досвіду.

Це стратегічне вирішення відзначається тим, що воно створить відповідне правове середовище для здійснення діяльності іноземних партнерів на території України та їхньої ефективної взаємодії з місцевими партнерами. Крім того, воно мінімізує ризики виникнення негативних ситуацій, що можуть виникнути внаслідок неправильного застосування договору комерційної концесії та угоди франчайзингу в українському законодавстві.

---

1. Чернега В. Договір комерційної концесії за цивільним та господарським законодавством України (порівняльно-правове дослідження). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 84-88.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 31 жовтня 2019 р. № 263-IX.

Відомості Верховної Ради України. 2020. № 2. Ст. 5.

3. Господарський кодекс України: Закон України від 12 грудня 2019 р. № 367-ІХ. *Відомості Верховної Ради України. 2020. № 15. Ст. 92.*

4. Савчук К.О., Коваль І.Ф. Порівняльно-правовий аналіз договору комерційної концесії та договору франчайзингу. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2020. № 12. С. 195–201.*

5. Піддубна В. Ф. Щодо питання правової природи договору комерційної концесії (франчайзингу). *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. 2017. № 47. С. 152–154.*

ПЕТИНА Катерина Миколаївна

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

заочного навчання та підвищення кваліфікації

Науковий керівник -

к.ю.н., доцент. Бондар О. С.

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

На сьогодні визначається недостатнє врахування індивідуальних особистісних характеристик та потреб в чинному законодавстві та наукових дослідженнях, що викликає необхідність розгляду даного аспекту. Проблемне питання індивідуалізації фізичної особи стає ключовою в контексті забезпечення справедливості та ефективності правового регулювання, а також відповідності його норм конкретним обставинам та потребам кожного учасника правовідносин. Таким чином, дослідження цієї теми важливе для подальшого розвитку правової системи та забезпечення гармонійної взаємодії суспільства в його різноманітних сферах.

У сучасному законодавстві та наукових дослідженнях України, присвячених фізичній особі, існує недостатньо визначень та розгляду індивідуальних аспектів. З цієї причини виникає потреба в розширенні розгляду цього питання. Зокрема, індивідуалізації фізичної особи в законодавстві та науці приділяється недостатньо уваги, і не розроблено цілісного та придатного для використання в нормативно-правових актах вчення.

У світлі зазначеного, пропонується використовувати для наукового аналізу та практичного застосування концепт персоналізації. Це означає цілісний підхід до наділення осіб та інших учасників правовідносин їхніми характерними індивідуалізуючими ознаками. Зазначений підхід не обмежується лише приватно-правовим застосуванням, але може знайти своє використання й у публічній сфері, а також мати міжгалузевий характер.

Персоналізація, як концепт, враховує унікальні особисті риси та характеристики кожної особи чи учасника правовідносин. Це важливо для забезпечення відповідності правових норм та вимог конкретним обставинам кожного випадку. При цьому, персоналізація може служити не лише інструментом в роботі приватно-правових відносин, але й сприяти ефективному функціонуванню суспільства в цілому, ізабезпечуючи більш точне та адаптоване до потреб регулювання правових відносин в різних сферах. Такий підхід відкриває можливості для гнучкого та індивідуального підходу до регулювання правових питань, що сприяє забезпеченню справедливості та ефективності правової системи в цілому.

Наразі для прикладу слід визначити, що особа бере участь у цивільних відносинах від свого імені. Таке рішення повинно бути виважене з економічного, соціального та правового аспектів. Принаймні повинна бути інформація про іншого учасника, особливо про безпеку вступу в такі правовідносини. Навіть у тих випадках, коли особа здійснює свої права через інших осіб (представників), їх наслідки (суб'єктивні права і юридичні обов'язки) настають для певної конкретної особи [1, с. 52]. У ст. 28 ЦК України вказано, що фізична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям. При зміні індивідуальних ознак виникає проблема ідентифікації особи у тривалих приватних відносинах, виконання пов'язаних з тим обов'язків та здійснення прав [2].

Індивідуалізація фізичної особи розпочинається при народженні й отримує свою формальну фіксацію у свідоцтві про народження, а пізніше відображається у паспорті та інших документах, випущених на її ім'я. Наприклад, відповідно до «Технічного опису та зразка бланка паспорта громадянина України для виїзду за кордон», паспорт містить інформацію про громадянина України у машинозчитувальній та візуальній формі, таку як оцифроване зображення обличчя, підпис, громадянство, дата народження, персональний номер, місце народження, стать та інші відомості [3].

Поглиблення проблемного питання індивідуалізації в інформаційному суспільстві на сьогоднішній етап вимагає не лише уваги, а й системного розгляду, що передбачає активну участь у дискусіях та впровадження нових підходів. Зокрема, важливо розглядати індивідуалізацію в контексті особистих відносин та активно застосовувати принцип персоналізації.

У зв'язку з цим, під час рекодифікації Цивільного кодексу України, варто розглянути можливість введення окремого параграфу в розділі «Фізичні особи», призначеного для детального визначення засобів індивідуалізації та забезпечення їх захисту у разі порушення чи недозволеного використання.

Цей параграф має бути конструктивним та цілісним блоком, що охоплює різні аспекти індивідуалізації. Серед них визначення норм та критеріїв індивідуалізації, розкриття змісту окремих інструментів, їхні сценарії використання та механізми захисту в разі порушення прав,

пов'язаних із цими інструментами.

Додатково, важливо враховувати можливості для проведення наукових досліджень у даному напрямку, спрямованих на вдосконалення нормативно-правового регулювання та визначення оптимальних стратегій для розвитку інституту індивідуалізації в сучасному суспільстві [4, с. 7-8].

У підсумку дослідження проблеми індивідуалізації фізичної особи відзначається, що цей аспект відіграє ключову роль у сучасному правовому та соціальному контексті. Виявлено, що існуючі нормативно-правові підходи та механізми індивідуалізації часто виявляються несуттєвими або неадекватними у вирішенні актуальних завдань.

Отже, є необхідність розширення уваги до цього проблемного питання у законодавстві, зокрема, шляхом введення в Цивільний кодекс окремого параграфу, що детально регулює засоби індивідуалізації та їх захист. Перспективним також є проведення подальших досліджень у цьому напрямі, що сприятиме розвитку та вдосконаленню нормативно-правового регулювання, ізабезпечуючи ефективний захист прав та інтересів фізичних осіб в умовах інформаційного суспільства. Загалом, робота над вирішенням проблеми індивідуалізації є невід'ємною частиною стратегії сучасного правового врегулювання, спрямованого на забезпечення справедливості та відповідності правових норм потребам різноманітних індивідів.

---

1. Шишка Р. Б. Індивідуалізація людини в умовах інформаційного суспільства. С. 49-57. Електронне видання. URL : <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/284/231> (дата звернення: 14.11.2023)

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 31 жовтня 2019 р. № 263-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 2. Ст. 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.11.2023)

3. Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон: Постанова КМУ від від 7 травня 2014 р. № 152. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2014-п#Text> (дата звернення: 15.11.2023)

4. Шишка Р.Б. Індивідуалізація в приватному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 6. С. 7 –9

ПЕТІНА Катерина Миколаївна
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Науковий керівник –
д.ю.н., проф. *Добробог Л. М.*
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ПОЛІЦЕНТРИЗМУ

Проблемні питання правового поліцентризму в сучасному світі визначається необхідністю вивчення та розуміння комплексу юридичних аспектів, що виникають в умовах взаємодії різних правових центрів. Зростаюча глобалізація, розвиток міжнародних відносин та посилення економічного співробітництва створюють необхідність в розгляді та вирішенні питань, пов'язаних з протиріччями між різними юрисдикціями, правовими системами та культурними особливостями.

Проблемні питання правового поліцентризму включають в себе взаємодію різних систем права в умовах глобальних викликів, таких як боротьба з тероризмом, кіберзлочинність, міграційні процеси та інші транснаціональні явища. Важливим аспектом дослідження є визначення ефективних механізмів вирішення конфліктів між різними правовими системами та забезпечення збалансованої взаємодії між ними.

Дослідження даної теми сприятиме розвитку наукового підходу до аналізу та вирішення складних проблемних питань, пов'язаних з правовим поліцентризмом, і сприятиме створенню конструктивних рекомендацій для політиків, правозахисників та інших зацікавлених сторін у побудові сучасної світової правової системи.

Положення правового поліцентризму підтверджуються процесами, які відбуваються в сучасному суспільстві: глобалізований світ спричиняє протилежну тенденцію, як вказував відомий соціолог і філософ Ральф Дарендорф, – глокалізацію [1, с. 22]. Вивчення та осмислення явища правового поліцентризму відіграють суттєву роль у процесах міжнародного співробітництва, привертання міжнародних інвестицій, професійної підготовки юристів та гарантування прав людини. У той самий час важливо визнати, що вітчизняна правнича наука поки не приділяла достатню увагу комплексному дослідженню проблематики правового поліцентризму [2, с. 9-10].

Проблемні питання правового поліцентризму визначають собою актуальний об'єкт аналізу та дослідження в сучасному юридичному

контексті. Дана тема зосереджується на складних аспектах взаємодії різних правових систем, в їхніх різноманітних формах та виявах. Зростання глобальних викликів, таких як транснаціональний бізнес, міграційні потоки, та інші складні явища, ставить перед співтовариством завдання адаптації та вирішення конфліктів між різними юрисдикціями.

Правовий поліцентризм також породжує питання ефективності міжнародних нормативних рамок та механізмів врегулювання, в тому числі у сфері прав людини. Здійснення взаємодії між різними правовими системами вимагає розробки спеціалізованих стратегій та стандартів, спрямованих на досягнення гармонії та взаємопорозуміння [2, с. 9-10].

Дослідження проблемних аспектів правового поліцентризму є важливим для розвитку сучасного правознавства та формування належної правової політики, яка здатна враховувати складні взаємозв'язки та виклики, що впливають з сучасного глобального середовища.

Вирішення проблем правового поліцентризму є складним завданням, що передбачає системний та дослідницький підхід до забезпечення ефективної взаємодії різних правових систем у глобальному контексті. Однією з ключових стратегій вирішення є розвиток міжнародних нормативних рамок, спрямованих на уніфікацію правових стандартів та процедур для забезпечення їхньої взаємної сумісності.

Крім того, важливо розвивати механізми врегулювання конфліктів між різними юрисдикціями та сприяти створенню ефективних систем врегулювання спорів. Залучення міжнародних форумів та організацій для вироблення спільних підходів та вирішення спільних проблем також може сприяти подоланню проблем правового поліцентризму.

До інших стратегій вирішення зазначених проблемних питань можна віднести активну роль національних та міжнародних юридичних організацій у формуванні рекомендацій та стандартів, спрямованих на гармонізацію законодавства та практик різних юрисдикцій. Також важливим є забезпечення освітніх програм та навчання для юристів, спрямованих на підготовку фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах правового поліцентризму.

Загалом, вирішення проблем правового поліцентризму вимагає комплексного підходу, який об'єднує зусилля міжнародної спільноти та національних гравців для створення більш послідовного, ефективного та справедливого правового середовища.

Отже, висновок щодо зазначеної проблематики свідчить про необхідність уважного вивчення та розуміння викликів, які виникають у зв'язку зі взаємодією різних правових систем у сучасному світі. Розгляд цієї теми виявляє актуальність вирішення питань, пов'язаних з глобальними викликами, такими як транснаціональний бізнес, міграція та інші явища.

Проаналізовані аспекти вказують на потребу розвитку міжнародних механізмів нормативного регулювання, спрямованих на створення єдиної та

узгодженої правової системи для подолання конфліктів між різними юрисдикціями. Разом з тим, активна участь міжнародних форумів та національних юридичних організацій виявляється як ключовий елемент вирішення цих складних проблем.

Важливою є і роль освіти та підготовки фахівців, спроможних ефективно функціонувати в умовах правового поліцентризму, що включає в себе створення спеціалізованих освітніх програм та навчання, спрямованих на формування кваліфікованих кадрів, іздатних вирішувати проблеми та виклики, що виникають у сфері правового регулювання.

Загальний висновок підкреслює необхідність спільних зусиль національних та міжнародних суб'єктів для розроблення стратегій, спрямованих на створення більш консистентного, взаємовідповідного та ефективного правового середовища в умовах сучасного світу.

---

1. Кучук А.М. Право як соціокультурне явище. Актуальні проблеми юридичної науки в контексті розвитку громадянського суспільства: Матеріали науково-практичного семінару (м. Дніпропетровськ, 29 квітня 2014 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2014. С. 21- 22.

2. Кучук А. М. Основи теорії правового поліцентризму : монограф. / А. М. Кучук. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Лі- ра ЛТД. 2017. 312 с.

ПЕТРУШЕВСЬКА

Валентина Костянтинівна

викладач кафедри

загальноправових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

адвокат

SWOT-АНАЛІЗ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК УКРАЇНИ

Питання ефективності, сильних та слабких сторін, переваг та недоліків діяльності є актуальним для будь-якої організації, підприємства чи установи, незалежно від організаційної форми, способів фінансування, чисельності співробітників, учасників, особового складу, тощо. Юридичні клініки при юридичних факультетах, університетах з напрямками підготовки за спеціальністю «Право» - не виключення.

У даній роботі здійснена спроба проаналізувати переваги та недоліки юридичних клінік на прикладі роботи юридичної клініки «Істина» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

«SWOT-аналіз – це техніка стратегічного планування, яка надає інструменти оцінки, ізабезпечує визначення основних сильних, слабких сторін, можливостей і загроз та базується на аналітичній оцінці,

інформаційний базис якої складають внутрішні та зовнішні джерел інформації стосовно суб'єкта господарювання. SWOT-аналіз залишається основним класичним інструментом стратегічного аналізу, а всі інші методи аналізу є уточнюючими та доповнюючими. У межах розробки будь-якої стратегії SWOT-аналіз є одним з базових елементів [1, 2]»

Саму ж аббревіатуру розшифровують наступним чином: «Strengths» («сильні сторони», або позитивний вплив внутрішнього середовища); «Weaknesses» («слабкі сторони», або негативний вплив внутрішнього середовища), «Opportunities» («можливості», або позитивний вплив зовнішнього середовища), «Threats» («загрози», або негативний вплив зовнішнього середовища). Таким чином, саме комплексний аналіз кожного зі складників дозволить нам побачити об'єктивне положення юридичних клінік на сучасному етапі.

Strengths: наявність соціального запиту на роботу юридичних клінік; практична зорієнтованість; професійні; соціальні, міжнародні зв'язки; наявність членів команди, які володіють іноземними мовами; можливість дистанційної роботи; вмотивованість здобувачів; високий рівень soft skills; наявність університетської бази.

Отже, якщо аналізувати соціальний запит на роботу юридичних клінік, то його можливо віднести як до «Strengths», так і до «Opportunities». Але, розглядаючи запит саме у контексті внутрішніх «сил», ми відштовхувалися від того, що запит на роботу юридичної клініки є саме від студентської спільноти, чим також пояснюється вмотивованість здобувачів вищої освіти працювати у належно функціонуючій юридичній клініці. При чому, із запитом як від студентів-консультантів, так і від студентів-клієнтів. Так, у жовтні 2023 року у юридичній клініці «Істина» розглядалося три звернення, які надійшли від студентів ННІ ПЮ ДДУВС, двоє з яких на той момент вже були клініцистами. Тому розглядати юридичні клініки виключно як місце консультації клієнта, котрий не належить до студентської спільноти було б порушенням права студентів (у тому числі студентів-юристів) на безоплатну правничу допомогу.

Ми не будемо детально зупинятися на ролі юридичних клінік у формуванні та здобутті практичних навичок студента-юриста, оскільки дана проблематика вже достатньо досліджена і висвітлена в Україні.

Соціальні, міжнародні зв'язки як самих студентів клініцистів (наразі серед клініцистів юридичної клініки «Істина» є студентки, котрі навчалися за кордоном у межах програм академічної мобільності) так і викладачів-консультантів є вагомим перевагою для функціонування організації, що надає правничу допомогу. Особливого значення дана «сила» набула саме у контексті вимушеної еміграції українців у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації. Це як можливість надати консультації таким українцям, користуючись міжнародними зв'язками, так і знайти нових клієнтів для консультування через старі та нові соціальні контакти.

Питання переваг наявності членів команди у юридичній клініці, які володіють іноземними мовами та можливість дистанційної роботи частково розкрито вище. Проте, варто додатково зазначити, що значний досвід дистанційної роботи юридичні клініки отримали ще з березня 2020 року, у зв'язку з епідемією COVID-19, тому цей виклик не став новим 2022 році.

Також можна стверджувати про високий рівень soft skills серед студентів-консультантів, оскільки вони ще не набули ряду професійних деформацій, властивих досвідченому юристу-практику. Часом до юридичної клініки «Істина» зверталися клієнти, які значно більше потребували співчуття та спілкування, аніж, власне, правничих консультацій.

Останньою за переліком, та не за важливістю варто зазначити таку «силу», як наявність потужної університетської бази. Саме завдяки тому, що згідно пункту 6.1 Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України, ізатвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України 03.08.2006 № 592, ізареєстрованого в Міністерстві юстиції України 08.08. 2006 за № 956/12830 (далі – Положення) [3], вищий навчальний заклад надає для юридичної клініки приміщення, умови якого дозволяють розташувати засоби та матеріальні ресурси, необхідні для організації навчального процесу, здійснення приймання відвідувачів з метою надання правової допомоги - юридичним клінікам, на відміну від їх конкурентів у галузі надання безоплатної правничої допомоги, не доводиться стикатися з такими викликами, як проблема оренди та/або придбання приміщення, витрат на необхідну техніку, розхідні матеріали, тощо.

Weaknesses: відсутність вузьких компетентностей; відмінність у мотиваціях; відсутність спеціальних фахівців (реклама, ІТ, менеджмент); зміна складу команди здобувачів; відсутність соціального досвіду; суміщення соціальної роботи з основними навчальними та педагогічними обов'язками.

Безумовно, на роботу юридичних клінік впливають окремі «слабкі сторони», серед яких в першу чергу варто зазначити відсутність спеціалізацій серед здобувачів-консультантів. Така недостатність глибини знань по питанням, із котрими звертаються клієнти, може негативно відобразитися на якості консультацій з вузькопрофільних проблем, як, наприклад, у питаннях з пенсійним забезпеченням. Звісно, здобувачі, котрі отримують досвід у юридичних клініках, із часом зможуть подолати цю слабкість, як, до речі, і відсутність соціального досвіду, проте, більш вірогідно, що це відбудеться після закінчення вищого навчального закладу. Що явно підсвічує ще одну слабкість - постійна зміна складу команди здобувачів, ізначні витрати часу та ресурсів на постійну перепідготовку нових студентів-консультантів, стрес для клієнтів, які бажали б довгостроково консультиватися з окремим консультантом.

При формуванні завдань студентам-консультантам викладачі-консультанти та адміністрація юридичних клінік може стикатися з проблемою відмінності у мотиваціях. Наразі у різні часи існування юридичної клініки «Істина», здобувачів вищої освіти у ДДУВС заохочували

приєднатися до роботи юрклініки через стимулювання вищими балами за окремі навчальні дисципліни, можливістю зарахування практики та іншими методами, що на той момент не суперечили Положенню про навчальний процес чи законодавству про вищу освіту. Моделі управління роботою таких студентів та студентів, які прийшли в клініку виключно за практичним досвідом, суттєво відрізняються.

Крім того, суттєвим недоліком на сучасному етапі існування юридичних клінік є їхня обмеженість Положенням у контингенті здобувачів вищої освіти. Безумовно, серед здобувачів вищої освіти за спеціальністю «081 Право» є велика кількість осіб, що знаються на SMM, рекламі, психології чи ІТ (або ж мають соціальні зв'язки з такими особами), але від залучення студентів чи викладачів з іншими спеціальностями робота юридичної клініки стала б набагато якіснішою. Зокрема, маючи у своєму складі близько 120 здобувачів-консультантів, юридична клініка «Істина» явно потребує якісного та професійного менеджменту та консультацій психологів щодо моделей поведінки з різними групами клієнтів.

І якщо вищезазначені «слабкості» більше стосуються студентів-консультантів, то така «слабкість» як суміщення соціальної роботи з основними навчальними та педагогічними обов'язками - проблема, що стосується виключно викладачів-консультантів. Якщо не передбачати врахування консультування в юридичних клініках як суттєву частину посадових обов'язків викладача-консультанта на рівні посадових інструкцій на індивідуальних планів, то кількість та якість залучення викладачів-консультантів до роботи юридичної клініки невпинно знижуватиметься.

Opportunities, або ж «можливості»: комплексний підхід до проблем, наявність законодавчої бази, тематика пріоритетна у світі (толерантність, гендерні / мовні питання), актуальність в освіті (інклюзивне середовище, булінг, проблеми нацменшин), розвиток технологій та, у зв'язку з цим, поява нових правовідносин.

Щодо «можливостей», то більшість з них обумовлена саме тим, що до роботи юридичних клінік долучається активна студентська спільнота, котрій притаманна сміливість, принциповість, швидке і легке сприйняття нового. І, якщо через окремі менеджерські рішення мінімізувати ризики ефекту Даннінга - Крюгера, то шанси розібратися з проблемами, які здаються нездоланими для більш досвідчених юристів, є доволі високі. Наразі під час чергувань у юридичній клініці «Істина» студенти-клініцисти активно обговорювали ризики та переваги роботи юристів зі штучним інтелектом та проблеми з авторськими правами на зображення, що створюються такою технологією. Оскільки дана галузь є новою для всієї юридичної спільноти, то при якісній організації роботи навіть студенти-першокурсники здатні скласти конкуренцію в ній з більш досвідченими колегами-юристами.

І, нарешті, Threats: наявність сильних конкурентів; питання фінансування; змішування понять; слабе просування внаслідок

перенасичення ринку, пандемії, військових дій; ризики законодавчих змін у освіті; супротив окремих категорій цільової аудиторії.

Безумовно, із моменту заснування інституту юридичних клінік в Україні суттєво змінилася ситуація з наданням безоплатної правничої допомоги. Зростає кількість українських та міжнародних правозахисних організацій, органи державної влади та місцевого самоврядування активно здійснюють прийом громадян з метою надання безоплатної правничої допомоги. Крім того існує судова практика щодо відшкодування витрат на правничу допомогу, яка дає можливість матеріально не забезпеченим категоріям населення звертатися до адвокатів чи юридичних компаній, що працюють на оплатній основі. Тому, в таких умовах юридичні клініки мають знову і знову шукати способи боротися як за свого клієнта, так і за студента-консультанта. Оскільки вищезазначені організації відкриті до пропозицій надати студентам стажування та роботу.

Питання матеріального й фінансового забезпечення діяльності юридичних клінік університетами в цій роботі вже було віднесено до «сил». Проте, в цьому є і загроза. Наразі усі обмеження щодо залучення коштів, надання оплатних послуг, створення благодійних фондів чи інших способів фінансувати свою діяльність, що поширюються на українські університети, також поширюються на юридичні клініки як їх структурні підрозділи.

Нарешті, варто зазначити на ряд упереджень, через які юридичні клініки суттєво програють конкурентам у наданні юридичних консультацій. Ейджизм, сексизм, мізогінія, расизм - усі ці форми ненависті досі докорінно не викоренені з нашого суспільства. Вони можуть стати як фактором конфлікту всередині студентської спільноти, так і бути притаманні клієнтові, який не бажає довіряти свою проблему особі, яка підпадає під його форму ненависті. Тому правопросвітницька робота з недопустимістю проявів будь-яких форм ненависті є суттєвою задачею у діяльності юридичних клінік.

Таким чином, в даній роботі вдалося виділити ряд переваг та недоліків існування юридичних клінік у галузі надання безоплатної правничої допомоги в Україні, а також виділити виклики та завдання, які допоможуть укріпити інститут юридичних клінік серед постійно зростаючої кількості та якості конкурентів.

1. Назаренко, І. (2023). Функціональна місія swot-аналізу в процесі моделювання стратегії оподаткування підприємства. *Економіка та суспільство*, 2023 (№49). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-56>.

2. Розробляємо стратегію розвитку освіти в територіальній громаді: Порадник для голів та управлінців освітою територіальних громад / Терент'єва О. ; за заг. ред. Протасової Н., Полторака В., Жабенко Л., Пуцовой А. Київ : Швейцарсько-український проєкт DECIDE. «Децентралізація для розвитку демократичної освіти». 2021. 64 с.

3. Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України, ізатверджене Наказом Міністерства освіти і науки України 03.08.2006 № 592, ізареєстроване в Міністерстві юстиції України 08.08. 2006 за № 956/12830 / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#top>.

ПСКЛОВА Юліана Сергіївна
здобувачка вищої освіти І курсу
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник:
викладач **Чалик В. Р.**
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОСНОВНІ ЗАГАЛЬНІ ФІЛОСОФСЬКІ, ІЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ НАУКОВІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ

Актуальність теми дослідження історико-правових явищ і процесів безсумнівна в контексті формування та розвитку сучасного правового простору. Історія права є ключовим компонентом, який визначає не лише сучасну юридичну систему, а й здатність суспільства адаптуватися до нових викликів та змін.

Одним із загальнінаукових методів вивчення історико-правових явищ є компаративний аналіз. Цей метод дозволяє порівнювати різні правові системи та їхні елементи для з'ясування загальних закономірностей та відмінностей. Шляхом вивчення історичного досвіду країн можна визначити ефективні та неефективні правові рішення, які стануть основою для удосконалення сучасного законодавства [1].

Філософський метод сприяє розумінню сутності права та його ролі у формуванні суспільства. Філософія права допомагає визначити основні цінності, на яких ґрунтується правова система, та виокремити основні принципи, які повинні керувати створенням правових норм.

Спеціальні наукові методи дослідження історико-правових явищ включають архівне дослідження, джерелознавство та історіографію [2]. Архівне дослідження дозволяє вивчати первинні джерела – документи, і закони, судові рішення, які є безпосереднім відображенням правового життя минулих епох. Джерелознавство аналізує природу та структуру правових джерел, визначає їхню автентичність та вагомість. Історіографія вивчає історію вивчення правових явищ, розвиток юридичної науки, тенденції та напрями в її розвитку.

Узагальнюючи, історико-правові дослідження використовують різноманітні філософські, ізагальнонаукові та спеціальні методи для розкриття еволюції правових систем, їхніх принципів та впливу на формування сучасного правового простору. Це важливий інструмент для розвитку правозахисної культури та консолідації цінностей правової держави.

У роботі Т. Дідича, що розглядає функціональні можливості методології наукового дослідження правоутворення, здійснено акцент не стільки на світоглядних аксіоматичних засадах, скільки на загальних методологічних ідеях. Зазначається, що ці ідеї визначаються комплексом методологічних підходів, які відіграють важливу роль у науковому вивченні теоретичних і практичних аспектів правоутворення. Однією з ключових складових є «загальна методологічна ідея», яка, іза висновками Дідича, визначає спрямованість наукового пізнання і відображає мету дослідження конкретного явища [3 с. 34].

Важливою є думка, що методологічні підходи у юридичних дослідженнях включають аспекти різних наук, таких як філософія, соціологія, економіка, політологія та інші. Зазначається, що це відбувається завдяки міждисциплінарній «методологічній» трансляції, яка полягає в освоєнні нових елементів методів інших наук для оновлення і вдосконалення методів юриспруденції. Такий підхід дозволяє розширити пізнавальні можливості та стратегії дослідження [4 с. 12].

Правильне розуміння ролі загальних підходів у наукових дослідженнях полягає в їхній адаптації та творчому переосмисленні для досягнення мети конкретного дослідження [5]. Ці загальні підходи визначають основні характеристики методу і обмежують його застосування, виступаючи конструктивним елементом у визначенні програми методологічного забезпечення дослідження.

Висновок. Враховуючи вищезазначені теоретичні положення, під терміном «методологічний» підхід ми пропонуємо розглядати єдність філософського, світоглядного, теоретичного та методологічного знання, яке визначає загальну стратегію дослідження. Цей підхід охоплює відбір фактів для дослідження та інтерпретацію їх результатів, враховуючи конкретний ракурс досліджуваного об'єкта, і відрізняється за своїм змістом.

1. Кучук А.М. Аксіологічний підхід до дослідження правових явищ. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 116-120.
2. Дідич Т.О. Правоутворення в Україні: теоретико-правові та практичні аспекти: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 492 с.
3. Кучук А.М. Основи теорії правового поліцентризму: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 312 с.
4. Рабінович П.М. Наука філософії права: до характеристики предмета й методології. *Проблеми філософії права*. Т. 1. С. 24.
5. Гудима Д.А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження: монографія. Львів: Край. 2019. 292 с.
6. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Київ : Академвидав, 2005. 208 с.
7. Шишка Р. Б. Організація наукових досліджень та підготовка магістерських і дисертаційних робіт. Харків : Еспада, 2007. 368 с.
8. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень. Київ. : Вища школа, 1997. 217 с.
9. Статюха Г. О. Вступ до планування оптимального експерименту. НТУУ «КПІ». – Київ, 2011. 117 с.

10. Артемчик Г. І. Методика організації науково - дослідної роботи. Г. І. Артемчик, В. М. Куріло, М. П. Кочерган. Форум. Київ, 2000. 270 с.
11. Астрелін, І. М. Основи наукових досліджень. НТУУ «КПІ». Київ, 2017. – 315 с.
12. Крушельницька В. Методологія та організація наукових досліджень Київ : Кондор, 2003. – 192 с.

ПСКЛОВА Юліана Сергіївна

здобувачка вищої освіти,
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти,
Науковий керівник –
к. іст. н., доцент *Ядловська О. С.*
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЗНАЧЕННЯ ВОЛОДІННЯ ПОЛІТОЛОГІЧНИМИ ЗНАННЯМИ У РОБОТІ ПРАВНИКА

Володіння політологічними знаннями є важливою складовою професійної компетентності юриста, оскільки політологія та право часто взаємодіють та переплітаються в сучасному світі. Політологічна освіта надає юристам глибоке розуміння політичних процесів, їх вплив на правові системи та обертається ключовим чинником у забезпеченні ефективної правозахисної діяльності. Знання політології в роботі правника відіграють важливу роль і мають велике значення. Політологічні знання допомагають юристам краще розуміти складну взаємодію між правовими системами, політичними процесами та суспільством в цілому.

Юрист – це важливий професіонал, обладнаний фундаментальними та спеціальними правовими знаннями і глибокою вірою в роль права і законності для суспільства. Він володіє високою кваліфікацією в юридичній сфері та вправно використовує юридичні інструменти для розв'язання правових питань з метою захисту прав і законних інтересів громадян. Професія юриста виділяється серед інших видів соціальної діяльності через ряд специфічних властивостей, які визначаються важливою роллю права і законності в житті суспільства. Охорона прав та законних інтересів громадян, непохитна боротьба з правопорушеннями та професійне вирішення різноманітних юридичних питань є повсякденними завданнями юристів і, одночасно, їх професійним обов'язком [2, с. 5].

Саме ті юристи, які володіють глибокими знаннями, належною професійною підготовкою, високою правовою свідомістю, чітким усвідомленням своєї відповідальності за долю людей, наділені владними повноваженнями і здатні впливати на зміцнення законності і правопорядку у державі.

Виконання юристами своїх професійних обов'язків та громадянського обов'язку ставить перед ними високі вимоги до особистих якостей. В першу чергу юрист повинен глибоко усвідомлювати, що виконує свою місію, будучи обдарованим високою довірою суспільства та держави. Тому висока порядність, чесність, безкорисливість, об'єктивність, уважний підхід до деталей справи та постійне прагнення до самовдосконалення повинні бути невід'ємними рисами їхнього характеру [3, с. 60].

Політика і право завжди взаємопов'язані. Політологічні знання дозволяють правникам аналізувати політичні рішення, лобіювання та вплив громадських організацій на правовий процес. Зрозуміння політичного контексту допомагає юристам прогнозувати можливі зміни в законодавстві і приймати стратегічні рішення для захисту клієнтів. Знання політичних процесів і взаємодії з політичними акторами може бути корисним для адвокатів, які допомагають своїм клієнтам впливати на прийняття нового законодавства або зміну існуючого. Політологічні навички дозволяють правникам розробляти ефективні лобістські стратегії та співпрацювати з політиками та державними службовцями. Для правників, які спеціалізуються на міжнародному праві, розуміння політичних структур і міжнародних відносин є важливим. Політологічні знання допомагають розуміти дипломатичні процеси, міжнародні договори та конфлікти, що впливають на міжнародне право [4, с. 8].

Політологічні знання можуть бути корисними для правників, які працюють над правовими реформами та політичними змінами в країні. Вони можуть внести вагомий внесок у вдосконалення правової системи та демократичних інститутів.

Політологічні знання допомагають правникам краще розуміти вплив законодавства на права та свободи громадян. Вони можуть бути більш інформованими про політичні рішення, які можуть вплинути на їх клієнтів, і ефективно захищати їх інтереси в суді.

Політичні системи та структури управління можуть суттєво впливати на правові рамки в країні. Політологічні знання допоможуть правнику краще розуміти, як працює система правосуддя, і законодавство та інші аспекти права. Політологічна освіта допоможе правнику розуміти процес ухвалення законів, взаємодію між гілками влади та роль політичних інститутів у формуванні правового середовища. Політологічні знання важливі для розуміння питань, пов'язаних з правами людини та громадянськими свободами. Вони допоможуть правнику працювати над справами, пов'язаними з порушеннями прав людини, демократією та політичною свободою. Політологічні знання можуть бути корисними в міжнародному праві, оскільки вони допоможуть розуміти міжнародні структури, договори та міжнародні відносини. Політологічна освіта сприяє розвитку навичок критичного аналізу, які корисні у правницькій роботі. Правники здатні ретельно аналізувати політичні та правові аспекти питань, що стосуються

їхньої практики [1, с. 46].

Слід підкреслити, що становлення широкого спектру партій та громадсько-політичних (й інших) організацій, розвиток загальнодержавних інститутів влади та місцевих адміністративних органів, впровадження демократичного волевиявлення громадян засобами виборів вимагає від юриста опанування знань стосовно діяльності політичних партій, їх ідейних настанов, обґрунтованих у програмних вимогах, передвиборчих кампаніях. Високий рівень політичної культури дозволить юристу ефективно впливати на стан правопорядку, здійснюючи позитивні зрушення в суспільстві [5, с. 155].

У цілому, ізазначимо, що володіння політологічними знаннями розширює можливості та компетенції правника, допомагаючи йому краще розуміти складні взаємозв'язки між правом, політикою та суспільством. Це дозволяє адвокатам бути більш успішними в своїй роботі, вирішувати складні юридичні питання та захищати інтереси своїх клієнтів в умовах постійних змін в політичному та правовому середовищі.

---

1. Аджемогли Д., Робінсон Д. Вузкий коридор. Держави, суспільства і доля свободи. Київ: Наш формат. 2020. 520 с.

2. Кахнич В. Юридична освіта і наука у Львівському університеті (1661–1939): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2016. 240 с.

3. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні. Київ: Vaime, 2018. 908 с.

4. Горлова Л. Л. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. Молодий вчений. 2020. 59 с.

5. Ядловська О. С. Політична культура юристів як чинник професійності. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 27 січня 2017 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 153-154. URL : <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/publish/9.pdf>

РЕЗНІК Данил Олександрович

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

викладач Петрушевська В.К.

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОРОЗУМІННЯ

У сфері юриспруденції, сприйняття права може бути визначене як складний та багатоплановий процес, який включає в себе розуміння права, усвідомлення його в контексті правової області та праворозуміння. Кожен з цих аспектів відображає різні етапи та аспекти осмислення та взаємодії з правовою реальністю.

Перший аспект, розуміння права, охоплює процес формування в індивіда образу права. Це становлення уявлення про право на основі передрозуміння та використання різних знань, умінь та навичок. Цей етап передбачає активний інтелектуальний внесок у створення концепції та розуміння правового простору [1, с.176].

Другий аспект, розуміння в правовій сфері, представляє собою осмислення та переосмислення всього, що пов'язане з правом. Це виявляється в певній впевненості суб'єкта в адекватності його уявлень щодо змісту правових дій. Такий підхід визначається впевненістю особи у відповідності її уявлень інтересам права та справедливості.

Третій аспект, праворозуміння, розглядається як важливий постулат в юриспруденції. Він відображає процес та результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, включаючи пізнання права, його сприйняття та ставлення до нього як до цілісного соціального явища.

Праворозуміння, як наукова категорія, включає в себе не лише засвоєння знань про права та обов'язки суб'єкта, але й оцінку цих правових аспектів та ставлення до них як до справедливих чи несправедливих. Це також включає в себе усвідомлення конкретних та загальних правових дозволів, ізобов'язань і заборон [2, с.35].

Залежно від рівня культури, методичної оснащеності суб'єкта та обраного предмету вивчення, праворозуміння може бути повним чи неповним, правильним чи спотвореним, позитивним чи негативним. Отже, цей процес визначається інтелектуальними зусиллями та освітнім рівнем особи, яка взаємодіє з правовою реальністю.

Інтегративний підхід до праворозуміння (Д. Холл) є спробою у межах однієї концепції узгодити юридичну форму, соціальний зміст і моральні

цінності у праві. Вихідною посилкою даної позиції виступає теза про те, що кожен підхід виділяє в праві істотне та необхідне, без чого цілісне уявлення про право є неможливим. З позицій інтегративного підходу право – це сукупність нормативів рівності і справедливості, що визнані у певному суспільстві, і забезпечені офіційним захистом, регулюють боротьбу і узгодження вільних воľ в їх взаємовідношенні одне з одним. Ідея інтегративного праворозуміння розвивається Г. Берманом, який стверджує, що потрібна юриспруденція, яка інтегрує всі три традиційні школи і вийде за їх межі. Така єдина юриспруденція буде підкреслювати, що в право треба вірити, інакше воно не буде працювати, а це включає не тільки розум, але також почуття, інтуїцію і віру [3, с.88].

Отже, праворозуміння представляє собою складний та багатоаспектний процес в юриспруденції. В аналізованому тексті розглядаються три ключові аспекти цього поняття: розуміння права, розуміння в правовій сфері та праворозуміння.

На першому етапі, розуміння права, особа формує образ права на основі передбачень та використання знань та умінь. Це вимагає активного інтелектуального внеску для створення концепції та розуміння правового простору.

Другий аспект, розуміння в правовій сфері, визначається впевненістю суб'єкта в адекватності його уявлень щодо змісту правових дій. Це свідчить про осмислення та переосмислення всього, пов'язаного з правом, та впевненість у відповідності своїх уявлень інтересам права та справедливості.

Третій аспект, праворозуміння, розглядається як постулат в юриспруденції, відображаючи цілеспрямовану розумову діяльність людини. Це включає пізнання права, його сприйняття та ставлення до нього як до цілісного соціального явища.

Усі ці аспекти визначаються інтелектуальними зусиллями та освітнім рівнем особи, взаємодіючої з правовою реальністю. Праворозуміння, як висновок зазначеної аналізованої суті, є важливим елементом в юриспруденції, який охоплює процес і результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, включаючи оцінку та ставлення до різних аспектів правової реальності.

---

1. Сопілко І. М., Череватюк В. Б. Юридична наука і практика: виклики часу. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 1. С. 175–178.

2. Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Юриспруденція: від витоків до сучасності. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2016. № 3. С. 32–39.

3. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції : монографія. Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, А. П. Овчиннікова та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. О. : Фенікс, 2019. 420 с.

РУБАН Валерія Михайлівна,
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковій керівник -
д.ю.н., проф. Шевченко Б.О.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Дослідження проблем юридичної відповідальності та діяльності органів виконавчої влади є актуальними протягом багатьох років. Незважаючи на певні традиції та наукові напрямки в юридичній теорії, не можна стверджувати, що ці проблеми вирішені остаточно.

Розвиток адміністративного законодавства та форм вирішення публічно-правових конфліктів відкриває нові можливості для дослідження юридичної відповідальності органів виконавчої влади. Це дозволяє науковцям вивчати та аналізувати нові проблеми, що виникають у зв'язку з розвитком суспільства та зміною законодавства [1].

Дослідження проблем юридичної відповідальності та діяльності органів виконавчої влади є надзвичайно важливим завданням для юридичної науки. Воно дозволяє виявляти та розв'язувати нові проблеми та виклики, які стають перед органами влади в процесі здійснення своїх повноважень [3].

Юридична відповідальність є важливим і необхідним елементом в системі державного управління. Ця діяльність виконується органами державної влади та місцевого самоврядування, які мають делеговані повноваження держави. Головною метою юридичної відповідальності є вирішення спірних ситуацій, які підпадають до компетенції цих органів [2].

У процесі реалізації юридичної відповідальності важливо дотримуватися відповідних процедур та національного законодавства. У деяких випадках ця діяльність може включати застосування заходів державного примусу, що підкреслює її державно-владний характер.

Розвиток суспільних відносин та збільшення видів спірних ситуацій призводить до постійних змін у змісті юридичної відповідальності. У зв'язку з цим введено поняття вузького та широкого значення юридичної відповідальності [4]. У першому випадку ця діяльність пов'язана з провадженнями у справах про адміністративні правопорушення, де йдеться про розгляд і вирішення справ про вчинення дій, що є проступками за законодавством.

У сучасному світі дільничний офіцер поліції є надзвичайно важливою

ланкою в системі забезпечення правопорядку та дотримання законності. Здійснення юридичної відповідальності стало невід'ємною частиною його професійної діяльності, оскільки він забезпечує не лише виконання законодавства, але й впливає на формування правової культури у суспільстві [1].

Одним із найважливіших етапів юридичної відповідальності є прийняття рішення про початок провадження у справі та процесуальне оформлення цього рішення. Дільничний офіцер поліції має бути досить обізнаним у законодавстві та мати достатні знання для того, щоб правильно прийняти рішення про початок провадження у справі.

Далі, на етапі встановлення фактичних обставин вчиненого адміністративного правопорушення, дільничний офіцер поліції повинен детально дослідити ситуацію та зібрати всі необхідні докази. Це може включати в себе проведення адміністративного розслідування, яке допоможе з'ясувати всі обставини вчиненого правопорушення [2, 3].

Фіксація факту вчинення адміністративного правопорушення в процесуальному документі та винесення постанови про накладання адміністративного стягнення також є важливими етапами адміністративної юрисдикції.

Юридичної відповідальності органів Національної поліції має на меті виявлення та кваліфікацію адміністративних правопорушень, ізбирання та оцінку доказів, ізастосування відповідних адміністративних стягнень та забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Проте, існують проблемні питання законодавчого закріплення та практичної реалізації повноважень підрозділів превентивної діяльності та патрульної поліції.

Для вирішення цих питань необхідно приведення підзаконних нормативно-правових актів у відповідність до Закону України «Про Національну поліцію» та прийняття нових підзаконних нормативно-правових актів, які б деталізували та конкретизували діяльність цих підрозділів у провадженні справ про адміністративні правопорушення.

Обґрунтування:

Юридична відповідальність - це передбачене нормами права покарання, яке застосовується до особи, яка вчинила правопорушення. Вона є одним з основних інститутів права, який забезпечує захист прав і свобод людини, а також забезпечення правопорядку в суспільстві.

Юридична відповідальність має такі функції:

- *Каральна функція* - полягає в тому, що юридична відповідальність карає особу, яка вчинила правопорушення, ізаподіяла шкоду правам і свободам людини, інтересам суспільства чи держави. Каральна функція юридичної відповідальності полягає у відновленні порушеного правопорядку, у покаранні особи, яка вчинила правопорушення, а також у попередженні вчинення нових правопорушень.

- *Виховна функція* - полягає в тому, що юридична відповідальність

сприяє вихованню особи в дусі законослухняності, поваги до прав і свобод інших людей. Виховна функція юридичної відповідальності полягає у тому, що вона формує у правопорушника негативне ставлення до правопорушень, виховує в нього повагу до закону та правопорядку.

- *Стимулююча функція* - полягає в тому, що юридична відповідальність сприяє попередженню вчинення правопорушень. Стимулююча функція юридичної відповідальності полягає у тому, що вона попереджає вчинення правопорушень іншими особами, оскільки вони розуміють, що за вчинення правопорушення буде покарання.

Юридична відповідальність має важливе значення для забезпечення правопорядку в суспільстві. Вона є гарантією того, що кожна особа, яка порушить закон, буде покарана. Це сприяє утвердженню законності і правопорядку в суспільстві, а також захисту прав і свобод людини.

Додаткові аргументи:

Юридична відповідальність є важливою гарантією захисту прав і свобод людини, оскільки вона забезпечує:

- *Запобігання вчиненню злочинів.* Юридична відповідальність, ізокрема кримінальна, є потужним засобом попередження злочинів. Вона дає зрозуміти суспільству, що за вчинення злочину буде покарання, що, у свою чергу, сприяє утриманню людей від вчинення злочинів.

- *Відшкодування шкоди, ізавданої правопорушенням.* Юридична відповідальність може передбачати відшкодування шкоди, ізавданої правопорушенням. Це сприяє відновленню порушених прав і свобод потерпілої особи.

- *Реабілітація правопорушника.* Юридична відповідальність може передбачати заходи, спрямовані на реабілітацію правопорушника, тобто на його виправлення та адаптацію до життя в суспільстві. Це сприяє тому, щоб правопорушник не повторював свої злочини.

Висновок:

Юридична відповідальність є важливим інститутом права, який забезпечує захист прав і свобод людини, а також забезпечення правопорядку в суспільстві. Вона має такі функції: каральна, виховна, стимулююча. Юридична відповідальність має важливе значення для забезпечення правопорядку в суспільстві, оскільки є гарантією того, що кожна особа, яка порушить закон, буде покарана.

У доповнення до вже наведених аргументів можу також навести такі:

- Юридична відповідальність сприяє утвердженню верховенства права в суспільстві. Вона показує, що право є вищим авторитетом, ніж особисті інтереси або бажання окремих осіб.

- Юридична відповідальність сприяє утвердженню справедливості в суспільстві. Вона забезпечує рівне ставлення до всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, матеріального становища чи інших обставин.

Таким чином, юридична відповідальність є важливим інститутом

права, який виконує ряд важливих функцій, ізокрема, ізабезпечує захист прав і свобод людини, ізабезпечення правопорядку в суспільстві, утвердження верховенства права та справедливості.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). - 1984. - Додаток до № 51, - Ст. 1122.

2. Кубаєнко, Андрій Володимирович. «Теоретико-прикладні питання адміністративно-юрисдикційної діяльності поліцейських.» 2017 р.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху : Закон України від 14 липня 2015 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/596-19>

4. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII - Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

РУДНИЦЬКА Олена Сергіївна
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
викладач ПЕТРУШЕВСЬКА В.К.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРАВОВА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Сучасний університет в Україні, подолавши виклики періоду воєнного конфлікту, активно сприяє розвитку науково-освітнього потенціалу та економічних ресурсів держави. Він успішно реалізує програми підготовки висококваліфікованих та конкурентоздатних фахівців. Випускники університету не лише отримують дипломи, але і стають представниками сучасної еліти українського суспільства. Вони втілюють в себе креативні та інтелектуальні якості, є свідомими громадянами, інформованими та соціалізованими особистостями.

Отримання різноманітних знань і навичок включає в себе широкий спектр гуманітарних та суспільствознавчих наук, які здобуваються в процесі навчання. Особливу вагу має правова освіта, яка сприяє розумінню правових цінностей в сучасному суспільстві, формує обізнаність щодо основних прав і свобод у буденних соціальних практиках, і сприяє формуванню правової культури. Вчені на різних конференціях обговорюють різні аспекти призначення правової освіти в університетах України, підкреслюючи її важливість для сталого розвитку демократичної держави в контексті європейських інтеграційних процесів. Дослідження вказують на те, що

забезпечення правової компетентності фахівців є основною метою правової освіти та актуальним завданням для організації освітнього процесу в університетах [1, с. 39].

Сьогодні правова освіта стає ключовим елементом реформування української освіти з метою інтеграції в європейський освітній простір. Таким чином, цей текст вказує на необхідність поглиблення правових знань для розвитку правової компетентності студентів у сучасних університетах України в контексті процесів євроінтеграції. Правова компетентність визначає рівень правової культури та освіченості здобувачів освіти в різних сферах, впливає на їхню успішність у професійній та громадській діяльності, а також враховує особливості кожної спеціальності [3, с. 52].

Важливо відзначити, що правова освіта стає невід'ємною частиною сучасних фахівців, які мають бути впевненими та обґрунтованими в розумінні ситуацій, що потребують вирішення в правовому контексті. Володіння правовими знаннями, включаючи знання своїх прав та обов'язків, вміння їх ефективно застосовувати та поважне ставлення до прав і обов'язків інших сторін, надає можливість вирішувати практичні проблеми в правовій сфері [4, с. 52].

Важливість гуманітарної освіти, зокрема правової, визначається як стратегічний елемент подальшого розвитку вищої освіти в Україні. У 2022 році Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження щодо схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на період 2022–2032 роки. Ця стратегія визначає основні напрями розвитку вищої освіти в країні з урахуванням прагнень України стати рівноправним членом європейської спільноти [1, с. 52].

Стратегічні та операційні цілі спрямовані на досягнення вищої освіти, розв'язання проблем та протистояння ризикам, враховуючи інтереси всіх зацікавлених сторін. Зокрема, ціль 2 стосується довіри громадян, держави та бізнесу до закладів вищої освіти. Для її досягнення передбачено формування поваги до прав людини та правових норм, сприяння розвитку асоціацій випускників та реагування на факти корупції та дискримінації.

Правове навчання та формування правової культури студентів сьогодні є не лише завданням вищих навчальних закладів, але й важливим державним завданням. Майбутні фахівці несуть велику відповідальність, адже їх соціально-правова готовність визначає їхню здатність до життєдіяльності у громадянському суспільстві. Освітні установи на всіх рівнях мають завдання формувати дієздатних фахівців, які володітимуть пізнавальним ставленням до правових цінностей, відчуватимуть повагу до закону та будуть переконані в необхідності та соціальній значимості зміцнення правової основи державного й громадського життя [2, с. 6].

Необхідно розуміти, що правова освіта є не лише інструментом формування свідомого громадянина, але й ключовим фактором в умовах сучасності. Виклики, які постали перед Україною через військову агресію,

вимагають нового підходу до підготовки фахівців. Сталого розвитку країни можливо досягти лише через перевагу фахівців, які володіють не лише спеціальними, але й загальними компетентностями, зокрема, правовими.

Для досягнення цієї мети важливо розробити гнучкий та адаптаційний до сучасних вимог цикл курсів з правової освіти для студентів вищих навчальних закладів і впровадити його в освітній процес. Такий підхід дозволить не тільки надати студентам необхідні знання в галузі права, а й підготувати їх до викликів і вимог сучасного суспільства.

Отже, правова освіта повинна бути спрямована на формування правоорієнтованих особистостей, які готові долати виклики часу та активно сприяти реформуванню соціально-політичної сфери, розвитку правової держави і формуванню громадянського суспільства. Вона також відіграє ключову роль у реалізації євроінтеграційних процесів в Україні, включаючи сферу освіти.

---

1. Юлія Гришина про реформування вищої юридичної освіти. URL : <https://sluga-parodu.com/yuliia-hryshyna-pro-reformuvannia-vyshchoi-iurydychnoi-osvity/>

2. Бугайко Ю. О. Вплив воєнного стану на організацію освітнього процесу в юридичних закладах вищої освіти. *Правова наука та освіта в умовах воєнного стану : збірник матеріалів науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки, (м. Київ, 20 травня 2022 року)*. Одеса : Видавничий дім Гельветика ; Київський регіональний центр НАПрН України, 2022. С. 28–31.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання державної цільової підтримки окремим категоріям осіб у сферах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти» від 23 лютого 2023 року № 2940-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2940-20#n11>

4. Кот О. О. Вища юридична освіта в Україні: практичні проблеми та шляхи вирішення. *Реформування вищої юридичної освіти: виклики часу*. Збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Н. Ю. Кузнецової / Відп. ред. О.В. Кохановська та О.О. Кот. К.: ПрАТ «Юридична практика», 2019. С. 127–141.

СТЕПАНЕНКО

Кирило Володимирович,

доцент кафедри
загальноправових дисциплін,

к.ю.н., доцент

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО РЕЖИМУ ЗАХИСТУ ПРАВЗАХИСНИКІВ

Після прийняття Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй Декларації про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини та основні свободи (Декларація про правозахисників), в міжнародному праві остаточно закріпився режим захисту правозахисників, що є багаторівневою функціональною системою суб'єктів різного статусу, а також їх діяльність у напрямку забезпечення прав правозахисників. Цей режим мав тривалий генезис, а робота над розробкою декларації супроводжувалася напруженістю між різними акторами та пошуком компромісу. Проте, із моменту прийняття Декларації про правозахисників було докладено значних зусиль для визнання та захисту права осіб, груп та спільнот для просування та захисту власних прав і прав інших.

На сьогодні можна спостерігати певну динаміку у розвитку та трансформації міжнародного режиму захисту правозахисників, зокрема в контексті підвищення значення правозахисного руху, який представлений багатьма суб'єктами, включаючи юридичні клініки. Доцільно виділити такі ключові особливості міжнародного режиму захисту правозахисників. По-перше, цей режим бере за основу принципи, норми, правила та процедури, які сформувалися в міжнародному режимі прав людини. Сама декларація не створювала нових прав, а «знову підтвердила права, які є інструментом захисту прав людини» [1]. До таких інструментів належать: визнання місцевих акторів ключовими агентами змін; важливість просування та захисту «простору громадянського суспільства» [2]; необхідність пристосування захисних втручань до унікальних і специфічних потреб окремих осіб, груп і спільнот [3]; необхідність доповнення заходів реагування зусиллями зі створення «безпечного та сприятливого середовища» для захисту прав людини.

По-друге, режим є цілеспрямованим – його метою є захист і підтримка захисників, які діють на власний ризик в умовах появи можливих загроз. Залежно від обставин і учасників, ці загрози та ризики можуть включати стеження, переслідування, усні та письмові погрози, стигматизацію,

криміналізацію, обмеження на фінансування та реєстрацію як неурядових організацій, свавільні арешти та затримання, фальшиві розслідування, сфабриковані звинувачення, несправедливі судові процеси, викрадення, тортури, жорстоке поводження та вбивства [4, с. 34; 5, с. 11]. Зловмисниками є як державні суб'єкти, так і недержавні суб'єкти, наприклад урядовці, ізброяні сили, поліцейські, релігійні фундаменталісти, транснаціональні корпорації та злочинні угруповання.

По-третє, режим спрямований на захист прав людини, коли суб'єктами безпеки є окремі особи, групи та спільноти, а не держави. Його цілеспрямований, орієнтований на практику характер, ізаснований на правах, допомагає учасникам цього режиму обійти деякі дискусії, які ставлять під сумнів корисність парадигми людської безпеки для розвитку політики, наукових досліджень, правових форм. Ця концепція – особливо її акцент на самозахисті – знайшла глибокий резонанс серед захисників у всьому світі. Організації, які проводять навчання з безпеки, ізвертають увагу на важливість втручання у трьох взаємопов'язаних областях – фізична безпека, цифрова безпека та самозахист.

По-четверте, це багаторівневий режим – формальні механізми захисту правозахисників існують на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Наприклад, в Україні правозахисники можуть домагатися заходів захисту від уряду, апелюючи до відповідного національного законодавства; терміново звернутися до Спеціального доповідача ООН щодо ситуації з правозахисниками з проханням вимагати від уряду вжити всіх належних заходів від імені правозахисника, який перебуває під загрозою; отримати практичну підтримку від посольств Європейського Союзу на основі Рекомендацій ЄС щодо правозахисників; подати заяву до Європейського суду з прав людини тощо. Проте, в цьому напрямку і досі існує певна неузгодженість та недостатність відповідних механізмів, імplementованих в українське законодавство, що потребує подальшої законотворчої праці.

По-п'яте, у режиму є багато зацікавлених сторін – групи громадянського суспільства, донори, національні правозахисні інституції (включаючи юридичні клініки), держави, багатосторонні організації та окремі захисники, які створюють і використовують різні типи інструментів, стратегій і тактик для виявлення, підтримки та захисту прав людини. Серед таких інструментів можна виділити: навчання з питань безпеки, адвокація, надання екстрених грантів, ініціативи щодо тимчасового переміщення, моніторинг і супровід судових процесів, налагодження зв'язків і розбудова потенціалу тощо.

Отже, міжнародна спільнота має посилювати зобов'язання захистити правозахисників у всьому світі. Перед юридичною наукою з цієї тематики постають наступні актуальні питання, які потребують свого вирішення: визначення та використання терміну «захисник прав людини»; ефективність механізмів захисту прав правозахисників; складний зв'язок між репресіями,

активізмом і ризиком тощо. Слід наголосити на необхідності критичної оцінки конструкції, функціонування та еволюції міжнародного режиму захисту правозахисників, а також його багаторівневих правових, соціальних і політичних наслідків. Адже ефективне функціонування цього режиму сприятиме становленню громадянського суспільства в Україні, посиленню ролі правозахисних організацій та підвищенню рівня забезпечення прав людини та громадянина.

1. Декларація про право й обов'язок окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати й захищати загально визнані права людини та основні свободи (Декларація ООН про правозахисників), 9 грудня 1998 р. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 53/144. URL : [www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.53.144.En](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.53.144.En).

2. UN General Assembly Human Rights Council, Resolution 27/31, Civil Society Space, A/HRC/RES/27/31 (3 October 2014); UN General Assembly Human Rights Council, Resolution 24/21, Civil Society Space, A/HRC/RES/24/21 (9 October 2013).

3. Inmaculada Barcia, *Our Right to Safety: Women Human Rights Defenders' Holistic Approach to Protection* (Toronto: Association for Women's Rights in Development, 2014).

4. East and Horn of Africa Human Rights Defenders Project, 'Networks for the Protection of Human Rights Defenders: Notes from the Field', *Journal of Human Rights Practice* 5, no. 3 (2013): 522.

5. Vanessa Kogan, 'Protecting Human Rights Defenders in the North Caucasus: Reflections on Developments from 2009 to the Present', *Journal of Human Rights Practice* 5, no. 3 (2013): 500.

СТЕПАНЮК Ксенія Олександрівна
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник – викладач Чалик В.Р.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДІЄВІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ

В сучасному суспільстві, де правові відносини надто складні та динамічні, роль юридичних клінік в системі правосуддя, ізокрема в контексті взаємодії з органами внутрішніх справ, набуває все більшої ваги. Юридичні клініки, як особливий вид правозахисних організацій, оперують на перетині вищого навчального закладу та реальних потреб громадян в правовій сфері. Концепція юридичних клінік, ізаснована на принципах доступності та якості правової допомоги, спрямована на навчання студентів, надання безкоштовних консультацій громадянам, особливо соціально вразливим верствам суспільства, та участь у профілактиці правопорушень в сфері

діяльності МВС. В даному контексті важливо розглянути завдання, функції та перспективи розвитку юридичних клінік, а також виклики, які можуть виникнути в процесі їхньої діяльності та шляхи їхнього подолання.

Юридичні клініки – це особливий вид правозахисних організацій, які взаємодіють із системою правосуддя, зокрема з органами внутрішніх справ. Концепція юридичних клінік базується на принципах доступності та якості правової допомоги для громадян та функціонує на базі вищого навчального закладу (III – IV рівня акредитації, що здійснює підготовку спеціалістів за напрямом «Право»), із ініціативою вищого навчального закладу (чи громадської організації у співпраці з вищим навчальним закладом), до складу якого входять студенти, викладачі, фахівці-практики [1].

Метою юридичної клініки є: підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів юридичних спеціальностей; забезпечення доступу представників соціально вразливих груп суспільства до правової допомоги; формування правової культури громадян; підготовка та навчання студентів у дусі дотримання й поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності; розширення співробітництва вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців-юристів, із судовими, правоохоронними органами, органами юстиції, державної влади і місцевого самоврядування, з іншими установами та організаціями; впровадження в навчальний процес елементів практичної підготовки студентів-правників у сфері юридичних послуг [3].

Завданням юридичних клінік є надання кваліфікованої правової допомоги громадянам, особливо в тих справах, які пов'язані з діяльністю МВС. Функції включають в себе консультування, підготовку необхідних юридичних документів та представництво інтересів клієнтів у взаємодії з правоохоронними органами. Основні завдання юридичної клініки: надання студентам юридичної клініки можливості набуття навичок практичної діяльності за фахом; створення місць для проходження студентами навчальної та виробничої практики; надання громадянам соціально вразливих верств населення суспільства безоплатних юридичних консультацій; проведення заходів з правової освіти населення; забезпечення можливості спілкування студентів під час навчального процесу з фахівцями-практиками судових і правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності; створення ефективного механізму обміну інформацією між населенням, ізасобами масової інформації та юридичною клінікою, що дозволяє оперативно реагувати на практичні потреби громадян [3].

Юридичні клініки в системі МВС допомагають забезпечити ефективний захист прав громадян, надаючи їм необхідну юридичну підтримку в різноманітних справах та ситуаціях. Діяльність юридичних клінік спрямована на активну участь у запобіганні правопорушень шляхом консультування громадян та надання їм необхідних знань про їхні права та

обов'язки. Юридичні клініки часто стикаються з обмеженими ресурсами та недостатнім фінансуванням, що може ускладнювати їхню здатність надавати повноцінну правову допомогу. Деякі юридичні клініки можуть зіткнутися із структурними обмеженнями, які виникають внаслідок їхнього місцезнаходження або внутрішніх правил та обмежень, що можуть обмежувати їхню ефективність та необхідність.

Для забезпечення стійкого розвитку юридичних клінік у системі МВС необхідно активізувати Фінансування юридичної клініки за рахунок коштів вищих навчальних закладів, грантів міжнародних та українських організацій, благодійних внесків громадян і організацій та інших джерел, не заборонених чинним законодавством України[3 7]. Розширення функцій юридичних клінік може включати в себе впровадження нових інструментів, таких як онлайн-консультації, електронні платформи для надання правової допомоги, а також розвиток нових підходів до взаємодії з клієнтами та вирішення юридичних питань. Ці кроки сприятимуть покращенню якості та доступності юридичних послуг, а також зростанню впливу юридичних клінік на захист прав громадян та участь у профілактиці правопорушень у сфері діяльності МВС.

У підсумку, юридичні клініки в системі МВС відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного захисту прав громадян та участь у профілактиці правопорушень. Оперуючи на перетині вищого навчального закладу та реальних потреб суспільства, вони надають студентам практичні навички, громадянам – доступну юридичну допомогу, а МВС – активну підтримку у вирішенні різноманітних справ. Однак, щоб забезпечити сталість їхньої розвитку та максимальну ефективність, необхідно активізувати фінансування, розширювати функції та впроваджувати інноваційні підходи до взаємодії з громадянами та владними структурами. Тільки таким чином юридичні клініки зможуть надалі успішно виконувати свою місію у сфері правосуддя.

---

1. Стандарти юридичних клінік України URL : <https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Standarti-juridichnih-klinik.pdf> (дата звернення 16.11.2023)

2. Некоз А.В. Юридичні клініки в системі розвитку безоплатної правової допомоги та перспективи їх діяльності в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2(3). С. 30-35. - URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6.2%283%29__8

3. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

СТОЄВА Тетяна Іванівна,
студентка ННІ права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач Лебедєва Ю.В.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Сьогодні на сучасному етапі розвитку юридичної освіти в Україні одним з основних завдань є практична підготовка майбутніх юристів. Процес формування професійних практичних навичок у майбутніх юристів є необхідною складовою у навчанні у вищому навчальному закладі. У професійно-практичну компетентність майбутніх правників входить вміння застосовувати на практиці комплекс знань, вмінь та навичок набутих під час навчання. Загалом, регулювання практичної підготовки юристів – це елемент інституту юридичних клінік. Правова освіта в юридичній клініці є механізмом сприяння якості та надання практичного спрямування з метою можливості під час навчання набути необхідних навичок для майбутньої професії. Юридичні клініки, що створюються на базі вищих навчальних закладів є основою для майбутніх юристів, де вони набувають необхідні практичні уміння та навички в юридичній галузі. А, отже, саме відсутність досвіду і практичних навичок не дає майбутнім правникам реального уявлення про обрану професію. Таким чином, в умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються в юридичній освіті, особливої уваги набуває проблема практичної підготовки майбутніх фахівців у галузі права. За таких умов, головним завданням роботи є визначення ролі юридичних клінік в професійній підготовці майбутніх юристів.

Тож юридична клінічна освіта цінна та важлива для студентів тим, що допомагає майбутнім фахівцям закріпити теоретичні знання шляхом надання правової допомоги. Наприклад, В. Єлов, С. Молібог, Д. Павленко зазначають, що «юридична клінічна освіта – це нова форма практичного навчання студентів правників, що має на меті формування у них професійних навичок юриста та передбачає надання безоплатної правової допомоги представникам окремих категорій населення, які не можуть самостійно вирішити проблеми правового характеру» [1, с. 9]. На думку Кравчук М.В. та Мудрак Р.М. юридична клінічна освіта як результат діяльності юридичних клінік, що забезпечує інноваційний напрямок здобуття вищої юридичної освіти, оскільки суттєво підвищує практичну складову підготовки майбутнього юриста шляхом кардинального посилення його практичних навичок роботи з клієнтами, вирішенням реальних правових колізій на основі рекомендованих

методик, що підносить на новий рівень формування високопрофесійних юристів [2].

Зокрема, слід підтримати думки науковців та зазначити, що метою юридичної клінічної освіти є забезпечення практичної підготовки студентів юридичних вищих навчальних закладів до професійної діяльності, розуміння ними необхідності юридичної професії та формування правосвідомості та правової культури. На мою думку, поняття «юридична клініка» можна зазначити, як інститут, що здійснює підготовку фахівців у галузі права, який утворено з метою практичного навчання, проведення навчальної й інших видів практичної діяльності.

Також хочу погодитися з думкою Ю. Фігель, аналізуючи стан наукового розроблення тематики «юридична клінічна наука», відзначає, що «загальнотеоретична проблема ролі юридичних клінік в освітньому процесі певною мірою висвітлена у науковій літературі. Однак на даний момент в юридичній науці відсутній єдиний теоретико-правовий підхід до сутності юридичних клінік, їхньої ролі у підготовці майбутніх юристів, зокрема у формуванні вмінь та навичок реалізації права студентами юридичних спеціальностей» [3, с. 29]. Звичайно, наразі в науковому просторі немає єдиної думки щодо визначення поняття «роль юридичних клінік». Однак, дане питання постійно потрібно досліджувати в різних аспектах для подальшої науково-теоретичної розробки та дослідження питань діяльності юридичних клінік в Україні при формуванні основних напрямів правової політики держави у сферах вищої юридичної освіти. Отже, перед юристами, науковцями та іншими працівниками юридичної сфери постає актуальна проблема щодо дослідження питання щодо підвищення ефективності правової освіти, ізалучаючи юридичні клініки, із метою розвивати практичні навички майбутніх юристів.

На основі зазначеного, слід наголосити, що юридичні клініки є дієвим інструментом для набуття студентами практичних навичок та закріплення теоретичних знань. Наразі у проекті Концепції розвитку юридичної освіти передбачається необхідність поєднання навчання здобувачів вищої юридичної освіти з діяльністю в юридичних клініках, для чого правничі школи мають сприяти їхньому розвитку у вигляді окремих структурних підрозділів закладів вищої освіти та впровадженню в освітній процес навчальних курсів з правничої клінічної практики [4]. Тож юридична клінічна освіта є формою професійного навчання студентів спрямована на застосування отриманими теоретичними знаннями шляхом практичного застосування, тим самим сприяючи студентам у формуванні в них умінь і навичок правового аспекту.

Зважаючи на викладене, можна зробити висновок, що сьогодні, в умовах глобалізаційних змін в правовій освіті, юридичні клініки є найефективнішим практичним досвідом у навчанні студентів. Практика в юридичній клініці є цінним досвідом, який надає змогу проявити свої

здібності в юриспруденції, ізастосовуючи отримані знання, навички та здібності, шляхом надання консультації клієнту, аналізувати нормативно-правові документи та іншої практичної діяльності. Роль юридичних клінік у професійній підготовці майбутніх юристів полягає насамперед в тому, що клініки є базою практичного навчання студентів, які навчаються застосовувати свої теоретичні знання і вміння на практиці, тим самим отримують професійний досвід роботи у юридичній галузі, що є першочерговим для кваліфікованого спеціаліста.

1. Юридична клініка : навчальний посібник / В.А. Єлов, С.І. Молібог, Д.Г. Павленко. Київ : Школяр, 2004. 315 с.

2. 2. М.В. Кравчук Юридична клініка – інноваційний напрямок розвитку правової освіти в Україні. М.В. Кравчук, Р.М. Мудрак Верховенство права у новітніх законодавчих реформах : доктрина та практика : збірник матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція». Київ 2014 р. Тези наукових доповідей С. 27.

3. Фігель Ю.О. До питання: аналіз джерел за темою дослідження «Роль юридичних клінік у формуванні вмінь реалізації права студентами юридичних спеціальностей». Часопис Київського університету права. 2013. № 1. С. 26–30

4. Проект Концепції розвитку юридичної освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptiyavdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> (дата звернення: 10.06.2023р.)

СТРЕЛЬЦОВА Ольга Ігорівна

здобувачка вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник –

ст. викладач Шиян А.Г.,

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНИХ ЗАСАД АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема дослідження зумовлена тим, що в побудові правового громадянського суспільства відповідно до міжнародних стандартів адвокати, здійснюючи свою професійну діяльність, віддзеркалюють нашу державу на світовому рівні. Тому їх діяльність повинна бути висококваліфікованою, високоморальною, етичною згідно з нормами і принципами національного та міжнародного права.

Питання моральних засад адвокатської діяльності протягом тривалого часу досліджувались багатьма науковцями, які вносили певні пропозиції щодо усунення негативної поведінки адвокатів як під час їх участі в тих чи інших судових провадженнях, так і поза їх межами. Наразі дослідженням

моральних аспектів адвокатської діяльності займався М. Кан, який вказував у своїх роботах наступні ознаки адвокатської етики: правила поведінки адвоката під час здійснення адвокатської діяльності; норми поведінки; правила діяльності адвокатів [1, с. 28]. А правознавець І. Бентам зазначив, що діяльність адвоката не можлива без дотримання дисципліни і професійної етики [2, с. 15].

Проте варто констатувати, що і в умовах сьогодення адвокатська діяльність не завжди відповідає моральним стандартам, які визначені міжнародними і національними нормативно-правовими актами.

Насамперед, слід звернути увагу на те, що питання моральних засад адвокатської діяльності значною мірою встановлені законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Зокрема, у цьому законі визначено, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, і законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, а одним із основних обов'язків адвоката є дотримання ним присяги адвоката України та правил адвокатської етики [3]. Але основним нормативно-правовим актом, який регулює питання адвокатської діяльності в аспекті моральних критеріїв, є Правила адвокатської етики, прийняті і затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року.

Прийняття цих правил переслідує мету уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури в сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загально визнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві. Зазначеним актом одного із органів адвокатського самоврядування закріплені такі основні принципи адвокатської етики: 1) незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності; 2) дотримання законності; 3) пріоритет інтересів клієнта; 4) неприпустимість конфлікту інтересів; 5) конфіденційність; 6) компетентність та добросовісність; 7) повага до адвокатської професії; 8) чесність та добропорядна репутація; 9) рекламування адвокатської діяльності з дотриманням чинного законодавства і цих Правил [4].

Саме на цих фундаментальних положеннях повинна базуватися вся адвокатська діяльність.

У цьому взаємозв'язку варто вказати, що професійні та моральні якості адвоката не є вродженими властивостями особистості – вони набуваються в процесі життєдіяльності. Більшість адвокатів України демонструють високий рівень виконання своїх професійних обов'язків. Але, на жаль, деякі адвокати почасти демонструють низький морально-етичний рівень їх виконання. Зокрема, мають місце випадки, коли адвокати: свої обов'язки виконують лише для отримання прибутку; після отримання гонорару знижують темпи своєї діяльності; не маючи достатньої професійної підготовки, беруться за провадження, які є для них складними, в результаті чого не можуть добитися для своїх клієнтів максимально позитивного процесуального рішення;

захищаючи осіб або представляючи їх інтереси, досконало не вивчають матеріали проваджень, норми матеріального і процесуального права, не орієнтуються в їх особливостях, що призводить до неправильного визначення правової позиції, тлумачення правових норм і обґрунтування позовних вимог; не роз'яснюють своїм клієнтам процесуальні права та обов'язки; під час участі в процесуальних діях проявляють пасивність, не звертають увагу посадових осіб, які проводять ці дії, на допущені ними порушення прав, свобод та законних інтересів учасників провадження; підготовлені ними процесуальні документи не завжди є вмотивованими та обґрунтованими, в силу чого вони не сприймаються відповідними посадовими особами і не змушують їх до прийняття законних рішень; виконання рішень органів адвокатського самоврядування ігнорують; у спілкуванні зі своїми клієнтами ведуть себе нетактовно і зверхньо; розголошують відомості, які стали їм відомі в ході адвокатської діяльності тощо. Така неправомірنا поведінка деяких адвокатів є нічим іншим, як свідчення руйнації їх моральних цінностей. Наслідком такої поведінки може стати не лише громадський осуд, а й притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, ізупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що адвокатська етика є системою, яка складається з морально-етичних аспектів адвокатської діяльності та її оцінки, і є комплексом зобов'язань юридичного і морального характеру перед клієнтом, органами влади та їх представниками, іншими особами, із якими адвокат вступає у правовідносини. Основу моральних засад адвокатської діяльності повинні складати законність, чесність, компетентність, відповідальність та інші позитивні якості. Майбутнім адвокатам ці якості повинні прищеплюватися при навчанні в закладах вищої освіти, проходженні стажування та отриманні свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Що стосується морально-етичних засад діючих адвокатів, то органи адвокатського самоврядування намагаються підвищувати їх рівень під час проведення семінарів та інших форм професійної підготовки. Видається, що такі заходи повинні забезпечити українським адвокатам той рівень підготовки, який би задовольняв всі потреби їх клієнтів.

---

1. Задорожня Г. Специфіка державного захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Право України*. 2008. № 1. С. 28–30

2. Лозовой В.О. Професійна етика юриста. Х. : *Право*, 2015. 39 с.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282.

4. Правила адвокатської етики, ізатвержені звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>

СТУПАК Аліна Юріївна
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
викладач Петрушевська В.К.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЗАКОННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК

Законність та правопорядок є основоположними поняттями в сучасному суспільстві, що визначають його стабільність і розвиток. Законність означає додержання законів та встановлених норм, які регулюють життя громадян і взаємовідносини в суспільстві. Це є основою для забезпечення справедливості, рівності перед законом та гарантує відсутність дискримінації.

Законність визначає собою основний каркас суспільно-політичного ладу, де правовий характер організації життя виявляється у невідступному дотриманні та виконанні чинних правових актів всіма суб'єктами права. Суть законності уособлюється в сумлінному й непохитному додержанні та реалізації чинних законів, що гарантує стан правомірності у суспільних відносинах. У демократичній державі мета законності полягає в захисті прав і свобод людини і громадянина [1, с. 49]. Цей захист забезпечується за допомогою правових засобів і методів реалізації, об'єднаних в категорію правозаконності.

Принципи законності, як основні ідеї, розкривають сутність правомірності суспільних відносин і законоподібності поведінки особи:

- Принцип верховенства закону визначає, що закон є вищим нормативно-правовим актом, виражає волю народу та очолює систему правових норм. Підзаконні акти не повинні суперечити законам і мають бути прийняті в строго встановленому порядку;

- Принцип єдності законності передбачає розуміння і застосування законів однаково на всій території держави. Немає місця різним інтерпретаціям закону в різних регіонах;

- Принцип загальності законності передбачає розповсюдження вимог законів на всіх суб'єктів права без винятку. Ніхто не може вирішувати, які вимоги закону стосуються особисто його;

- Принцип рівності перед законом гарантує рівні права та обов'язки для кожного, незалежно від соціального статусу;

- Принцип гарантованості основних прав і свобод людини передбачає необхідність захисту прав особи державою;

- Принцип взаємозв'язку законності і демократії підкреслює, що законність і демократія є взаємопов'язаними: законність є основою для становлення і розвитку демократії, а демократія є чинником зміцнення режиму законності;

- Принцип доцільності вказує на необхідність відповідності цілей закону завданням і потребам суспільства;

- Принцип невідворотності відповідальності стверджує, що будь-яке протиправне діяння повинно мати своєчасну відповідь [1, с. 53].

Ці принципи складають невід'ємну частину концепції законності, гарантуючи стабільність та справедливість в суспільстві.

Правопорядок є важливою складовою суспільного устрою, базовим станом впорядкованості та організованості, що утворюється внаслідок впровадження режиму законності. Це не лише мета, але й підсумок правового регулювання, що формує системне утворення з численними взаємодіючими елементами [3, с. 10].

У складі правопорядку визначаються суб'єкти, що є учасниками цього стану, акти реалізації права, які взаємодіють та формують впорядковані відносини. Серед цих елементів належать правові відносини, взаємозв'язки між учасниками, кореляційні зв'язки прав та обов'язків, а також врегульована взаємодія, створюючи єдиний, погоджено діючий організм.

Правопорядок визначається як стан впорядкованості суспільних відносин, що передбачені нормами права. Він виступає антиподом свавілля та хаосу, які можуть виникнути при відсутності цього порядку. Правопорядок є не лише станом впорядкованості, але й результатом застосування принципу законності та інших принципів права. Зміст правопорядку полягає в правомірній поведінці суб'єктів права, що визначається нормами та законами [4, с. 61].

Правопорядок забезпечується державою, що виступає гарантом додержання норм та збереження порядку у суспільстві.

Правопорядок і громадський порядок взаємодіють та взаємопов'язані, але відрізняються. Правопорядок формується під впливом права та законності, тоді як громадський порядок охоплює більший спектр соціальних норм. Ці поняття співвідносяться як частини і ціле, а взаємодія між ними визначає соціальну природу цих явищ у суспільстві. Такий симбіоз дозволяє підтримувати порядок, утверджуючи принципи законності та взаємовідносини у всіх сферах життя [5, с. 28].

Світовий правопорядок представляє собою комплекс суспільних відносин на глобальному рівні, що формуються на основі загальногуманістичних і природно-правових принципів. Ця система функціонує відповідно до визнаних принципів і норм міжнародного та внутрішньодержавного права.

Створення та зміцнення світового правопорядку є необхідним завданням, обумовленим наявністю глобальних проблем, що вимагають

спільних зусиль та співпраці різних країн. Правова система, ізаснована на загальнолюдських цінностях, є ключовим елементом формування та розвитку світового правопорядку. Властивості права сприяють взаємодії між національними та міжнародними нормами, сприяючи утворенню цілісного правового порядку на глобальному рівні.

Реальний характер світового правопорядку забезпечується існуванням та ефективним функціонуванням міжнародних організацій на планетарному та регіональному рівнях. Серед них ключове значення має Організація Об'єднаних Націй (ООН), що була створена в 1945 році на основі свого Статуту. Метою ООН є сприяння збереженню світового миру та безпеки, розвитку дружби між націями та співпраці в рішенні міжнародних проблем [4, с. 32].

Принцип законності, визначений як основа діяльності державних органів, громадських установ, комерційних підприємств, посадових осіб і звичайних громадян, є невід'ємною частиною функціонування лише в демократичних країнах. Цей принцип, що виступає протилежністю сваволі і беззаконня, передбачає зобов'язання всіх органів держави діяти в межах законних норм, враховуючи їх та віддавати завдання в ім'я їх реалізації [1, с. 48].

В демократичних суспільствах принцип законності стає надзвичайно важливим, оскільки він є гарантією справедливого та рівного ставлення до всіх членів суспільства перед законом. Цей принцип забезпечує, що владні структури, громадські організації, а також комерційні суб'єкти діють у відповідності до визначених правових рамок, що сприяє утриманню порядку та правопорядку.

Важливим аспектом принципу законності є його роль у запобіганні сваволі та произволу, ізабезпечуючи прозорість та відповідальність діяльності органів влади. Враховуючи цей принцип, демократичні держави забезпечують не лише захист прав і свобод громадян, але й підтримують ідею справедливості та рівності перед законом у всіх сферах життя [5, с. 42].

Правапорядок визначається як система правових норм і владних структур, що забезпечують дотримання законів та збереження громадської безпеки. Його завданням є створення умов для гармонійного функціонування суспільства, де кожен громадянин має можливість реалізувати свої права та обов'язки без перешкод. Законність та правапорядок взаємопов'язані і взаємозалежні. Законність формується на основі правапорядку, а правапорядок реалізується через додержання законів. Порушення законності часто призводить до розладу в правапорядку, порушення громадського спокою та порушення прав громадян [3, с. 2].

У сучасному світі роль законності та правапорядку важлива в умовах глобалізації та швидких змін. Ефективне функціонування цих принципів допомагає у побудові стійкого, справедливого та безпечного суспільства, де права і свободи кожного громадянина уважно захищені, а порушення законів веде до відповідальності.

1. Барабаш, О. О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. Форум права 2018. С. 6-12.
2. Загороднюк С. О., Роль правоохоронних та судових органів у забезпеченні законності та правопорядку. 2022. С. 52.
3. Меденцев, А. М. Роль правоохоронних та судових органів у забезпеченні законності та правопорядку. 2022. С. 42.
4. Нікітенко О. І. Забезпечення законності у сфері прав і свобод людини та громадянина. Європейські та міжнародні підходи до захисту прав людини: матер. регіон. наук.-практ. конф. (Київ, 7 квіт. 2017 р.). Київ. 2017. С. 109–117.
5. Пильгун, Н.В. Роль держави в забезпеченні законності і правопорядку. Перспективи розвитку сучасної науки та освіти (частина II): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 30-31 січня 2021 року. Львів: Львівський науковий форум, 2021. С. 44.

СЮРАВЧИК Валерій Григорович

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем превентивної
діяльності та запобігання корупції
Навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ;
доцент кафедри кримінології
та кримінального виконавчого права НАВС,
керівник юридичної клініки «De-Jure» ННІ 3 НАВС

СЕМА Вікторія Сергіївна

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
202 навчальної групи за спеціальністю «Психологія»
Навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ,
консультант юридичної клініки «De-Jure» ННІ 3 НАВС

**ПРАВОВА ОСВІТА НАСЕЛЕННЯ – ОСНОВНА МЕТА
ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК**

У реаліях сьогодення представники приватних, державних підприємств та установ, а також інші роботодавці часто скаржаться на те, що вчорашні студенти юридичних закладів вищої освіти мають достатньо теоретичних знань, проте не вміють написати елементарний процесуальний документ або просто конструктивно поспілкуватися з клієнтом та виявити його проблему. Це відбувається через відсутність набуття практичного досвіду здобувачами вищої освіти, унаслідок чого випускникам юридичних вишів вкрай важко

влаштуватися на роботу за фахом. Як зазначили науковці [1], чим більше часу минає з моменту закінчення навчання, тим складнішим стає працевлаштування, адже роботодавці зазвичай не хочуть мати справу з юристом без жодного досвіду роботи. Таке замкнене коло є гострою проблемою для молодих юристів, тому юридичні заклади вищої освіти мають посприяти студентам у набутті тих знань та навичок, які цінуються роботодавцями у сфері права. Саме тому науковці одним з ефективних інструментів, які сприятимуть у набутті студентами юридичного досвіду під час навчання, вважають юридичні клініки, які поєднують у собі кілька функцій: навчальну, правопросвітню та координаційну [1].

Разом з тим, на наше переконання, ні навчальний заклад, ні юридична клініка при навчальному закладі не зможе достатньо допомогти здобувачам вищої освіти набути саме практичних навиків у наданні правової допомоги населенню. Для змістовних проведень консультацій у юридичних клініках при навчальних закладах, на нашу думку, іздобувачам вищої освіти потрібно більше часу проходити практичне стажування – не менше трьох місяців на рік, зокрема у центрах надання безоплатної правової допомоги.

Для цього у навчальному процесі вищих навчальних закладів юридичного спрямування потрібно передбачити проходження стажування усіма здобувачами вищої освіти, і зокрема і тими хто здобуває ступінь вищої освіти «магістр». Зокрема здобувачі вищої освіти повинні проходити стажування у центрах надання безоплатної правової допомоги принаймні три місяці протягом навчального року (січень – лютий, липень), або навіть чотири місяці (січень – лютий, червень – липень). Звісно проходження стажування усіма здобувачами вищої освіти юридичних вузів, і зокрема Національної академії внутрішніх справ, необхідно погодити з Міністерством юстиції України, і зокрема центрами надання безоплатної правової допомоги, щоб були розроблені певні механізми, плани проходження таких стажувань.

Водночас, для здобувачів вищої освіти ступеня «магістр» потрібно з навчального плану прибрати педагогічну практику, і зосередити увагу саме на практичному стажуванні, і зокрема у центрах надання безоплатної правової допомоги. Адже, у наш час для підготовки майбутніх висококваліфікованих юристів передусім увагу потрібно приділяти саме закріпленню студентами теоретичних знань та навиків на практиці. І якщо атестовані здобувачі вищої освіти спеціальних вищих навчальних закладів (курсанти, магістри) проходять стажування у підрозділах Національної поліції України, то цивільні студенти і магістри мають проходити практичне стажування саме у центрах надання безоплатної правової допомоги, саме там, де на наше переконання вони зможуть мати різнобічний юридичний досвід.

Таким чином, ми зможемо як допомогти центрам надання безоплатної правової допомоги у розширенні їхньої мережі для більшого охоплення населення, яке потребує юридичної допомоги, і виконати стратегічну мету – підготувати висококваліфікованих юристів, які по закінченню шести років

навчання (чотири – бакалаврат і два – магістратура), будуть мати практичний досвід у галузі юриспруденції.

У зв'язку з зазначеними змінами щодо опанування здобувачами вищої освіти практичних юридичних навиків, одним із напрямів діяльності Міністерства юстиції повинно стати реформування юридичної освіти, оскільки сьогодні державна політика спрямована на підвищення якості юридичної освіти.

Щодо юридичних клінік при вишах, вони можуть бути дуже ефективними у правопросвітному напрямі, у проведенні занять з правової освіти, інформаційно-превентивних та профорієнтаційних заходів для учнів загальноосвітніх шкіл, гімназій, коледжів, ліцеїв, а також для студентів, курсантів, слухачів та магістрів вищих навчальних закладів.

Нині більшість юридичних клінік функціонує у декількох напрямках: юридичне консультування, правопросвітня діяльність, наукова робота, профорієнтаційна діяльність щодо вступу до юридичних вузів майбутніх студентів, курсантів.

Але якщо проаналізувати зарубіжний досвід, можемо дійти висновку, що у розвинутих країнах світу студенти не займаються проведенням юридичних консультацій, а лише правовою освітою населення. Наразі у 60-х роках ХХ ст. американська асоціація юристів (орган, відповідальний за здійснення нагляду за акредитацією юридичних навчальних закладів) запропонував американським школам права розглядати клінічну освіту у формі Street Law – вуличне право. Програма Street Law – це клініка з відсутністю живого клієнта, тобто така, що спрямована на навчання широких верств населення. Тобто Street Law є програмою правопросвітньої діяльності юридичних клінік [2, с. 23–24].

У багатьох країнах світу діяльність юридичних клінік передусім спрямовується на юридичне інформування і просвітництво населення у різних формах та проявах. Існує навіть товариство, створене для інформування населення про роботу судів, що має назву Law Courts Education Society [11, с. 188].

Отже, основна сутність юридичних клінік полягає в тому, що студенти, курсанти, магістри, які є консультантами в межах діяльності юридичних клінік займаються право просвітньою, право виховною та профорієнтаційною діяльністю. З метою реалізації покладених на них завдань, студенти – консультанти регулярно проводять виїзні лекції на правову тематику для школярів, студентів, соціально-незахищених категорій населення, осіб, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі тощо, ізаймаються розробкою та розповсюдженням правопросвітніх методичних матеріалів (буклетів, пам'яток тощо).

Ми цілком притримуємося слушної думки Ш. Б. Давлатова, М. О. Нікуліної, що саме правопросвітні заходи є одними з інструментів розповсюдження правової освіти населення. І, оскільки права людини нині є

головним пріоритетом у здійсненні національної політики багатьох країн світу, правова освіта повинна допомагати людині толерантно відноситися до себе та інших, відстоювати свої права та виконувати обов'язки, вирішувати громадські проблеми [4].

Оскільки правопросвітня діяльність має вагоме значення, варто більш детально звернути увагу на форми та методи її реалізації, а також визначити та запропонувати перспективи її розвитку.

Проблемам дослідження та формування методів правопросвітньої роботи присвячено наукові праці таких учених, як А. Галай, В. Стаднік, С. Гречанюк, Є. Соболев, М. Лоджук, Ф. Черніцькі, С. Шатрава, В. Кравчук, А. Поляков та ін.

Аналізуючи більшість наукових досліджень з указаної теми, можна сформулювати загальну дефініцію правопросвітньої роботи.

Правопросвітня діяльність є комплексом заходів, що здійснюються здобувачами вищої освіти – консультантами юридичної клініки, які так чи інакше встановлюють контакт і вдосконалюють правову культуру та свідомість громадян. Такими заходами є: інтерактивні уроки, лекції, вебінари, квести, консультації та роз'яснення, видання статей та посібників, розроблення буклетів, ізапис аудіо та відеоматеріалів, розміщення правової інформації в мережі Internet та багато іншого.

Правопросвітня діяльність – це комплекс освітніх та правових заходів, метою яких є підвищення і поглиблення знань з правознавчих навчальних дисциплін, та подальше використання правових знань для моделювання бажаної для держави схеми поведінки [5].

Правова просвіта в Україні бере свій початок 18 жовтня 2001 р., коли Указом Президента України № 992 «Про Національну програму правової освіти населення» передбачено подальше створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, ізабезпечення доступу громадян до джерел правової інформації, а також визначення основних напрямів правопросвітньої діяльності та першочергових заходів щодо їх реалізації [6].

На слухну думку А.О. Галай, ключовими аспектами щодо місця правової просвіти в системі правової освіти є такі:

1. Правова просвіта є складовою частиною загальної освіти України у цілому та раціонально пов'язана з правовим вихованням.

2. Правова просвіта як соціальне явище також забезпечує доступ громадян до правової інформації, формує вміння користуватися нею на власну користь, створює ефективний механізм обміну інформацією правового змісту між населенням.

3. Інтерактивне заняття сьогодні є оптимальною та дуже дієвою формою проведення правопросвітньої роботи недержавними організаціями [7, с. 22].

Метою правової просвіти є здійснення правопросвітньої,

правовиховної та профорієнтаційної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл, а також набуття студентами-консультантами юридичних клінік професійних юридичних навичок шляхом безпосереднього здійснення заходів із формування правової культури населення.

Основними завданнями правопросвітньої діяльності є:

- підвищення та поглиблення знань населення з правознавчих дисциплін;
- формування правової культури громадян;
- виховання громадян у дусі дотримання й поваги до принципів верховенства права, справедливості, людської гідності;
- формування нетерпимого ставлення до антисуспільних виявів;
- виховання громадян у дусі гендерної рівності;
- протидія расизму, дискримінації та нетолерантності в школі й інших освітніх закладах [8, с. 19].

На думку багатьох науковців, правова освіта у діяльності юридичної клініки є невід'ємним елементом її ефективності як соціального інституту. У вузькому розумінні можна виділити такі завдання клінічної освіти: а) ознайомити студентів з процесом правозастосовчої діяльності і виробити в них навички практичної діяльності юриста; б) ознайомити студентів із соціальними реаліями і розвинути в них почуття відповідальності перед суспільством в їхній професійній праці; в) показати студентам обмеженість правової системи і навчити їх цінувати навички альтернативних методів роботи юриста, включаючи методику ведення переговорів чи медіації; г) залучити студентів до наукових досліджень з урахуванням матеріалів юридичної практики та соціальної реальності, відповідальності юристів перед суспільством; д) виробити у студентів поняття професійної етики. У широкому значенні юридичні клініки можуть здійснювати право освітні заходи у взаємодії із органами державної влади і місцевого самоврядування, правозахисними організаціями тощо [9, с. 70].

Як слушно зазначили науковці, рівень правової обізнаності громадян напряму залежить від сформованої та правильно функціонуючої системи реалізації права, від наявності достатнього рівня правової підготовки фахівців, від якісної, доступної та ефективної правової допомоги та від усвідомлення суб'єктами того, що важливо слідувати правовим приписам [4, с. 49].

Отже, одним із джерел розвитку правової культури суспільства є правопросвітня робота, яка сьогодні є недооціненим інститутом виховання самостійного та свідомого соціуму.

На думку М. Я. Купчака та О. В. Повстина, правопросвітні заходи повинні базуватися на:

- поєднанні правової освіти з професійною підготовкою;
- відкритості та достовірності інформації про всі соціальні, економічні, політичні та суспільні процеси, що відбуваються в державі;

– безперервності в одержанні правових знань;
– організаційних і методичних заходах центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, із захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій [10, с. 219].

Залежно від змісту і методики проведення правопросвітні заходи можуть бути виховними, навчальними та інформаційними.

Виховні заходи спрямовані на правове виховання населення, формування соціально-правової орієнтації, виховання позитивних уявлень про загальні правові цінності та ідеали.

Навчальні заходи мають на меті формування умінь, навичок та знань. Вони займають основну частку функцій правової освіти, розвивають інтелектуальні здібності слухачів, а також формують правничі уміння та навички у консультантів, які їх проводять.

Як зазначили науковці, інформаційні заходи покликані донести до аудиторії необхідну інформацію. У цьому разі успіх залежить від бажання аудиторії сприймати інформацію, а також від якості наданої інформації. Студенти-правники мають сумлінно опрацьовувати матеріал та вміти акцентувати увагу слухачів на важливому, щоб підвищити рівень засвоєння інформації, адже такий процес залежить від низки особливостей: віку, статі, психологічного стану та ін. Також важливо правильно вибрати оптимальні методи для проведення інформаційних заходів [11, с. 246–247].

Варто підтримати думку Ф. Черніцькі, А. О. Галая, С. К. Гречанюка, які стверджують, що для якісного проведення інтерактивного заняття передусім необхідне детальне вивчення аудиторії, для якої розробляється програма. Зокрема, варто звернути увагу на психологічні, вікові та інші особливості слухачів [7, с. 25].

Багато юридичних клінік проводять правопросвітні заходи на базі закладів освіти. Важливим моментом під час вибору тематики для проведення правопросвітніх занять є їх адаптивність. Більшість керівників закладів освіти особливо позитивно сприймає ситуацію, коли юридична клініка демонструє декілька програм, із яких слухачі можуть самостійно вибрати тему, яка їх зацікавила. Хоча є випадки, коли аудиторія охоче погоджується і на запропоновану тематику [7, с. 25].

Отже, правова просвіта відіграє визначальну роль у вихованні толерантного та юридично обізнаного суспільства. Правова освіта населення – шлях до інтелектуально розвиненого соціуму, у якому кожен поважає себе та інших, адже сила – в єдності та спільній меті.

Водночас правопросвітня робота має усувати конфлікти, що виникають між незахищеними, малозабезпеченими верствами населення, особами, які опинилися у складних життєвих обставинах, створювати необхідність налагодження комунікації та стратегії щодо підвищення рівня толерантності між усіма громадянами.

Підсумовуючи вищезазначене, варто звернути увагу на значимість та

необхідність правопросвітньої роботи у діяльності юридичних клінік. Правова просвіта стала одним із невід'ємних складників у функціонуванні останніх. Вона дає змогу студенту побувати на практичному боці своєї майбутньої професії. Звичайно, у такі моменти майбутній правник долає багато бар'єрів. Знати та правильно користуватися своїми правами та обов'язками – справа кожного, тому тут на допомогу приходять юридична клініка, яка виступає так званим «зв'язним» у суспільстві.

Студенти, курсанти, магістри, ад'юнкти, які є консультантами в межах діяльності Юридичної клініки займаються правопросвітньою та правовиховною діяльністю. З метою реалізації покладених на них завдань, консультанти разом із кураторами (викладачами чи науковими співробітниками) регулярно проводять виїзні лекції на правову тематику для школярів, студентів, соціально-незахищених категорій населення, ізаймаються розробкою та розповсюдженням правопросвітніх методичних матеріалів (буклетів, пам'яток тощо).

Правопросвітня діяльність є невід'ємним атрибутом Юридичної клініки і чи не найважливішим її завданням, оскільки Юридична клініка виступає певним правовим посередником між правовою допомогою та обізнаністю і громадськістю.

1. Власюк В., Осінська О. Чому Україні потрібні юридичні клініки. Електронний ресурс: life.pravda.com.ua. URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/04/12/230236>.

2. Галай А. О., Гречанюк С. К., Соболев Є. Ю. Шатрава С. О., Черніцкі Ф. Педагогічні засади якісного проведення юридичними клініками занять street law: український та польський досвід. *Наука і освіта*. 2017. № 6. С. 23–30.

3. Поляков А. О. Юридична клінічна освіта: історичний досвід і сучасність. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 8. С. 185–191.

4. Давлатов Ш. Б., Нікуліна М. О. Правопросвітницька робота як напрям діяльності юридичної клініки. *Правова позиція*. 2021. № 4 (33). С. 49–53.

5. Правоосвітня діяльність. Електронний ресурс: legalclinic.com.ua. URL: https://legalclinic.com.ua/index/pravoosvitnja_dijalnist/0-16 (дата звернення: 01.11.2023).

6. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 № 992/2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/992/2001> (дата звернення: 25.07.2021).

7. Галай А. О., Гречанюк С. К., Соболев Є. Ю. Street law від юридичних клінік як ефективна програма неформальної правничої освіти для підлітків. *Наука і освіта*. 2017. № 4. С. 20–28.

8. Юридична практика: робота в юридичній клініці: метод. рек. / авт. кол.: А. В. Титко, Д. В. Куценко, К. М. Данченко, Н. О. Цюприк та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 60 с.

9. Основи юридичної клінічної практики: навч.-метод. посіб. / М. В. Савчин, М. В. Менджул, В. В. Навроцький. Ужгород, 2007. 126 с.

10. Купчак М. Я., Повстин О. В. Правова освіта в системі органів і підрозділів служби цивільного захисту України: мета, ізавдання та методи здійснення. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2017. № 15. С. 215–221.

11. Правнича клінічна освіта в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Сущенко. Київ: Ваіте, 2020. 274 с.

СЮСЮКАЛО Вероніка Юріївна

здобувачка вищої освіти

Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти

Науковий керівник –

викладач Петрушевська В.К.

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ПРАКТИКА: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Клінічна юридична наука сформувала основу підготовки для студентів-правників. Як на світовому, так і на національному рівні клінічна практика стала ефективним засобом для вироблення професійних навичок та знань. Вона поєднує магістерські лекції з практичною діяльністю, спрямованою на формування необхідних компетентностей під впливом існуючих правових традицій та сучасних досягнень. Дослідження її параметрів є важливим для оцінювання впливу інституту юридичної клініки на суспільство та для розуміння її ролі в наданні безоплатної правової допомоги, правової освіти та інших сферах.

Огляд діяльності юридичних клінік в Україні свідчить про різноманітність моделей клінічної роботи в нових програмах, викликаних різними підходами до її розвитку. Південні регіони України, такі як Миколаїв, Одеса, Кропивницький та Запорізька область, є важливими центрами для цього розвитку. На сьогоднішній момент вони об'єднують більше ніж 12 юридичних клінік, що говорить про активний і плідний розвиток цього напрямку. До них входять клініки на базі численних навчальних закладів – Одеської національної юридичної академії - «Pro bono» Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова - «Ex aequo et bono», Чорноморського національного університету імені Петра Могили - «Veritas» та інші. Тому дослідження розвитку цієї науки є актуальним та важливим в контексті сучасних викликів перед правовою державою.

Вчені зазначають, що «юридична клінічна освіта є новим видом практичного навчання для студентів-юристів. Її метою є розвиток професійних навичок юриста та надання безкоштовної правової допомоги окремим категоріям населення, які не можуть самостійно вирішувати правові питання»[4].

Таким чином слід розуміти клінічну галузь як комплексну систему, що включає створення навчальних матеріалів, підготовку посібників та практикумів для студентів і викладачів, впровадження інтерактивних методів

навчання, проведення міжвузівських заходів, і багато іншого. Ця система спрямована на створення єдиного освітнього середовища в сфері юридичної освіти [2].

Після російського вторгнення в Україну зростаюча кількість внутрішньо переміщених осіб і щоденно збільшується кількість жертв конфлікту, що призводить до збільшення числа питань, які потребують негайного та ефективного вирішення. Особливо важливою стає ситуація, коли особа потребує правової допомоги, але не має можливості оплатити її через складне фінансове становище, обумовлене непередбачуваними обставинами. Для таких громадян в Україні законодавчо передбачена система безоплатної правової допомоги. Така допомога гарантується державою і фінансується з різних джерел, включаючи Державний бюджет та місцеві бюджети. Крім того, стаття 59 Конституції України підтверджує право на професійну правничу допомогу та передбачає її безоплатне надання у випадках, передбачених законом [1]. Ця конституційна норма важлива для забезпечення рівного доступу до правосуддя, особливо в умовах воєнного стану.

Переглядаючи різні аспекти діяльності юридичних клінік, неможливо пройти повз питання про їхнє кадрове забезпечення. Протягом тривалого часу у багатьох навчальних закладах такі клініки функціонували завдяки громадській ініціативі, а в окремих вищих навчальних закладах і досі не передбачено окремої штатної одиниці, яка б керувала роботою клініки на професійній основі.

Враховуючи показники та досвід роботи цих клінік за попередні роки, багато учасників погоджується з ідеєю залучення фахівців на постійній основі, оскільки існує потреба в різних аспектах роботи, таких як надання первинної правової допомоги, участь у правовій освіті громадян та організація науково-практичних заходів, включаючи круглі столи, семінари, конференції та олімпіади. Це питання потрапляє під відповідальність керівництва навчального закладу, і штатний розпис затверджується розпорядженням ректора. Особливо корисним є залучення практикуючих юристів до роботи в юридичних клініках, а також адвокатів, які допомагають вивчати сферу процесуального права більш якісно.

Український юридичний клінічний рух – це жива система, яка проходить крізь численні етапи свого розвитку і впливає на професійну підготовку юристів, а також на правову культуру та норми суспільства. За останні роки відбулося кілька важливих інновацій, ізапропонованих Асоціацією юридичних клінік України. Важливі досягнення включають поліпшення системи моніторингу, впровадження нових моделей студентських змагань у консультуванні, поглиблення регіональної співпраці та початок самостійної проектної роботи.

Значення юридичних клінік у формуванні юридичних компетенцій студентів є також вкрай важливим. Ця діяльність відкриває перед ними

можливість набувати практичний досвід і навички, які набагато важливіші, ніж теоретичні знання. Покоління юристів, які брали участь у роботі клінік, робитимуть важливий внесок в правову сферу України. Отже, юридичні клініки стали невід'ємною частиною юридичної освіти в Україні та здобувають все більшу популярність серед студентів.

Іншим важливим аспектом розвитку юридичних клінік є нормативне регулювання, яке має забезпечити їх належне фінансування та кадрове наповнення. Це важливо для забезпечення сталого функціонування та подальшого розвитку цих установ. Крім того, важливо розглядати юридичні клініки як інструмент для інтеграції України в європейське співтовариство, оскільки вони допомагають готувати фахівців на рівні з провідними світовими зразками і впроваджувати європейські стандарти в сферу юриспруденції.

Тобто клінічна юридична освіта схожа на потужну кузню, яка формує професійну ідентичність студентів-правників в закладах вищої освіти. Ця ідентичність не є не просто ярликом; це практичні, живі знання, які накопичуються, коли студенти права розвивають свої якості та підтримують постійний особистісний розвиток.

Набуваючи подібного досвіду, студенти стають свідомими представниками обраної професії, приймаючи норми і правила юридичної спільноти. Вони в пошуках ефективної самореалізації в юридичному світі та заслуговують своє місце у професійному товаристві. Сьогодні бакалаври, які спеціалізуються в галузі Права (081), швидко отримують набувають свого професіоналізму, поринаючи у клінічну практичну підготовку на юридичних факультетах вищих навчальних закладів. Кожна юридична клініка стає джерелом практичних знань, докладаючи зусиль до вдосконалення навичок студентів та створюючи позитивне середовище для їхнього розвитку.

У сучасних умовах в Україні, зокрема під час воєнного стану, надання якісної та безоплатної правової допомоги для вразливих верств населення, як вже було зазначено стало надзвичайно актуальним питанням. Насамперед, це стосується внутрішньо переміщених осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. В умовах воєнного конфлікту надання цієї допомоги стає питанням національної важливості, оскільки правовий захист громадян є однією з ключових функцій держави.

Державні, соціальні та психологічні служби, а також різні організації і фахівці грають важливу роль у наданні допомоги цій категорії населення. Проведення безоплатних консультацій та використання дистанційних технологій, таких як Інтернет та мобільні додатки, стає додатковою можливістю для громадян отримати необхідну інформацію та допомогу. Це дозволяє населенню вирішувати багато правових питань, не виходячи з дому, що є важливим кроком у забезпеченні доступності та ефективності правової допомоги.

Загалом, в Україні питання надання безоплатної правової допомоги для

вразливих верств населення вимагає уваги та системних заходів, щоб забезпечити якість, своєчасність та ефективність цієї допомоги в умовах внутрішнього конфлікту та воєнного стану і клінічна практика є рушійною силою в цих процесах.

У підсумку, юридичні клініки в Україні мають багато досягнень та перспектив розвитку, які зміцнюють їх роль у формуванні нового покоління якісних та конкурентоспроможних фахівців у галузі права та сприяють зміні сучасної правової культури.

---

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 – ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30 Ст.141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

2. Келеман Р.Ю. Роль юридичної клініки у професійній підготовці майбутніх правознавців. *Професійна освіта: теорія, методологія та практика*. 2017. № 5. С. 114–127.

3. Лоджук М.Т. Правове регулювання діяльності юридичних клінік в Україні: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 22 с.

4. Юридична клініка: навчальний посібник / В.А. Єлов, С.І. Молібог, Д.Г. Павленко. Київ: Школяр, 2004. 315 с.

ТАЛДИКІН

Олександр Васильович

доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ

Проблемні питання розвитку таких інноваційних засобів практичної підготовки здобувачів правової юридичної освіти України, які застосовує юридична клініка, ізалишаються актуальними в контексті приведення її діяльності у відповідність до освітніх стандартів найкращих світових зразків.

Діяльність юридичних клінік, які відповідно до чинного законодавства України є структурними підрозділами закладів вищої освіти, повинна мати дієві шляхи підвищення якості юридичної освіти через впровадження практичної складової у навчання. Юридичні клініки мають створити належні умови самостійної практичної діяльності здобувачів з

надання правової допомоги громадянам.

Досвід створення та функціонування юридичних клінік у всьому світі має два основних підходи до їх структури:

- *перший*, коли юридичні клініки створюються та здійснюють правову допомогу як окремі організації;

- *другий*, передбачає їх створення та працю в якості структурних підрозділів навчальних закладів відповідного профілю навчання [1; с.39].

«За організаційно-правовою формою виокремлюють такі клініки:

1. Структурний підрозділ закладу вищої освіти;
2. Громадський підрозділ закладу вищої освіти;
3. Організація студентської ініціативи та самоврядування;
4. Форма співпраці недержавної правозахисної організації з закладом вищої освіти;
5. Тимчасова реалізація конкретного правозахисного проекту» [2; с.28].

Безумовно, що такі підходи обумовлюють не тільки наявність розбіжностей структури та організації роботи, а й пріоритети основних напрямків роботи, серед яких основоположне значення мають: надання безоплатної правової допомоги соціально незахищеним верствам населення; проходження навчальної та виробничої практик здобувачами навчального закладу на базі юридичної клініки.

Більш ретельний аналіз підходів до з'ясування сутності юридичної клінічної діяльності дає можливість визначити: такі її основні аспекти:

- це юридична консультаційна діяльність;
- це діяльність, що спрямована на надання послуг (здебільшого – первинної правової допомоги) найбільш вразливим категоріям суспільства;
- це діяльність, що є практичною складовою курсу навчання за спеціальністю «Право»;
- це діяльність, що забезпечує можливість здобувачів отримувати реальні практичні навички, майбутньої професії.

На думку Ю.В Ломжець однією з традиційних проблем організації діяльності юридичних клінік в Україні є *проблема фінансування їх діяльності* [3; с 772]. На наш погляд, навчальні заклади, на які, відповідно до ліцензійних вимог покладається утримання юридичної клініки, часто обмежуються виділенням відповідного приміщення, мізерною кількістю годин, що зараховуються в навантаження залучених викладачів та низкою чисельних контрольних заходів. Отримання додаткового фінансування за рахунок залучення грантів міжнародних та вітчизняних організацій, благодійної діяльності фізичних осіб, може виявитись епізодичним, та таким, яке важко спрогнозувати.

І тут, на наш погляд, досліджуючи розвиток клінічної юридичної освіти в Україні, варто звернути увагу на позитивний закордонний досвід в її фінансово-організаційному забезпеченні. Наприклад, у *США* юридичні

клініки інтегровані у навчальний процес як форма навчального курсу і одночасно практики здобувачів. *КНР* – існує Китайський фонд клінічної юридичної освіти (CCCLE). *Країни Західної та Центральної Європи* – юридична клінічна освіта має значну лобістську підтримку з боку міжнародних і національних фондів, інших асоціацій. *Велика Британія* – існує Організація клінічної юридичної освіти (CLEO), яка здійснює фінансову допомогу. *Польща* – юридичні клініки інтегровані у навчальний процес з оформленням їх як штатного підрозділу, так і з включенням відповідного навчального курсу. Створена Фундація юридичних клінік (FuPP), яка, певною мірою, ізабезпечила фінансову стабільність їхньої діяльності [4; с. 42-44].

Кадрове питання наявності штатних працівників, які б були призначені на відповідні посади в юридичній клініці закладу вищої освіти, коли мова йде про такі посади, як: *керівник юридичної клініки, координатори, лаборант*, гостро постає в контексті підвищення особистої зацікавленості, відповідальної та кваліфікованої роботи постійного персоналу разом з особами, які залучені до роботи в юридичній клініці на громадських засадах.

Кадрове питання наявності штатних працівників тісно пов'язано з питанням *невідповідності обсягів роботи залучених працівників з кількістю годин передбаченого навантаження*, іза умов відсутності перших. Зазначимо це питання як актуальне, адже лише час, відведений на оформлення необхідної документації (діловодство) з планування, підготовки, систематизації та організації зберігання необхідної документації, а також звітної діяльності, аж ніяк не кореспондується з можливістю забезпечити якісну роботу юридичної клініки лише за рахунок осіб, ізалучених до роботи на громадських засадах.

Відносно правового статусу: юридична клініка в Україні не є юридичною особою. Вона лише користується майном ВНЗ як його структурний підрозділ, а загальне керівництво юридичною клінікою здійснює адміністрація ВНЗ, що, у свою чергу, може створювати певний конфлікт інтересів, породжувати серед її членів особисту незацікавленість, нездатність побачити реальні бонуси за роботу в юридичній клініці.

Означена низка організаційних питань, які ми вважаємо актуальними, та такими, що потребують вирішення для подальшого прогресивного розвитку юридичних клінік України, безумовно може бути доповнена. Але удосконалення нормативно-правових актів, що регламентують юридичну клінічну діяльність в Україні є першочерговим елементом на ефективному шляху як підготовки висококваліфікованих юристів, які володіють практичними навичками роботи, так і підтримки консультативної правозахисної діяльності для соціальна вразливих, незахищених верств населення.

1. Катеринчук К.В., Лазебник В.В. Роль юридичної клініки у підготовці здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Право». *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Філософія права.* Том 33 (72) № 2. 2022. С.37-41.
2. Правнича клінічна освіта в Україні: Навчальний посібник / за заг. ред. В. М. Сущенка. Київ.: Ваіте, 2020. 274 с.
3. Ломжець Ю.В. Юридична клініка як база практичної підготовки майбутніх правників. *Юридичний науковий електронний журнал* № 11. 2021 С. 770-773.
4. Галай А. Становлення юридичної клінічної освіти в Україні та у деяких інших країнах світу. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* №4. 2014. С. 39-48.

ТВЕРДОХЛІБ Ярослав Васильович
здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник – ст. викладач Шиян А.Г.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Адвокатське самоврядування має важливе значення в формуванні, регулюванні та контролі за діяльністю адвокатів у будь-якому цивілізованому суспільстві. Ефективна система адвокатського самоврядування є однією з ознак зрілої демократії, оскільки вона регулює етичні стандарти професії, і забезпечує якість та ефективність юридичних послуг, що надаються адвокатами тим чи іншим особам. В сучасних умовах адвокатське самоврядування повинно бути гнучким, адаптованим до динамічних суспільних змін, міжнародних норм і практик, спроможним реагувати на нові виклики.

В контексті постійного реформування системи правосуддя в Україні, роль адвокатського самоврядування в нашій державі стає ще більш значущою, адже адвокати є невід'ємною частиною процесу забезпечення справедливого правосуддя, а незалежність адвокатської професії є критично важливою в таких умовах. Система самоврядування повинна сприяти збереженню та зміцненню цієї незалежності.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 року адвокатське самоврядування діє з метою забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, і забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань

дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні [1]. Викладені положення свідчать, що сутність діяльності цих органів полягає у самостійному вирішенні питань організації та діяльності адвокатури як правозахисного інституту, із забезпеченні гарантованих державою прав адвокатів, належному виконанні покладених на них професійних обов'язків. Загалом, адвокатське самоврядування є формою організації соціального управління, в якій активна участь у процесі прийняття рішень, виконанні функцій та захисту інтересів здійснюється самими людьми, що належать до колективу [2, с. 531].

Адвокатське самоврядування здійснюється через діяльність конференцій адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), рад адвокатів і кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури цих регіонів, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійних комісій адвокатів регіонів, Вищої ревізійної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, із'їзду адвокатів України.

На цю систему органів адвокатського самоврядування законодавством покладається виконання низки завдань, основними з яких є забезпечення незалежності адвокатів, із захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності; підтримання високого кваліфікаційного рівня адвокатів; утворення та забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури; створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності; забезпечення відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність; забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України; участь у формуванні Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному законом. У цьому взаємозв'язку слід підкреслити, що європейські експерти схвально відгукнулися щодо запропонованої системи самоврядування адвокатів в Україні, покладених на них завдань, ізазначивши, що її створення є реалізацією положень ст. 5 Рекомендації R (2000) 21 про свободу професійної діяльності адвокатів та цілком відповідає європейським стандартам.

Аналіз діяльності адвокатського самоврядування в Україні свідчить, що воно характеризується кількома основними рисами, які визначають його сутність. По-перше, вся влада належить адвокатській спільності і вона може здійснюватися як безпосередньо всіма учасниками колективу, так і через обрані ними представницькі органи. По-друге, учасники самоврядування активно співпрацюють у вирішенні загальних питань: обговорюють і відпрацьовують плани, які стосуються розвитку та функціонування колективу, приймають щодо них спільні рішення, тощо. По-третє, учасники самоврядування самостійно контролюють свої дії та дотримуються встановлених норм, регулюють свою поведінку і взаємовідносини з іншими учасниками колективу на основі встановлених правил. По-четверте, учасники самоврядування самостійно захищають свої права та законні інтереси, несуть відповідальність перед колективом за результати своєї діяльності, виконання

покладених на них професійних обов'язків. По-п'яте, учасники самоврядування реалізацію визначених завдань забезпечують самостійним збором необхідних коштів.

Як висновок слід зазначити, що система адвокатського самоврядування в Україні відіграє важливу роль як у забезпеченні захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, яким надається правнича допомога, так і самих адвокатів. Вивчення недоліків у діяльності органів адвокатського самоврядування, їх аналіз, внесення пропозицій щодо удосконалення цієї діяльності сприятиме подальшому розвитку правової системи, зміцненню демократії в Україні.

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282.

2. Габані І.І. Основні елементи адвокатського самоврядування, як один із видів регулювання адвокатури в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. С. 529-532.

ТЕРЕЩЕНКО Ксенія Олегівна

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

Лавренко Д. О., викладач кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Питання поняття Безоплатної правової допомоги (БПД) та її особливостей сьогодні є, як ніколи актуальним. Конституція України статтею 59 передбачає, «Кожен має право на професійну правничу допомогу, а у певних випадках, які передбачені законом, ця допомога надається безоплатно» [1]. Відповідно до статті Конституції в 2011 році було прийнято Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Головним завданням цього закону є створення ефективної системи надання безоплатної правової допомоги, тобто ефективний захист прав кожного. В цьому законі визначено зміст права, порядок його реалізації, підстави і порядок надання такої допомоги, державні гарантії, повноваження органів виконавчої влади у зазначеній сфері, а також алгоритм оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з питань безоплатної правової допомоги [2].

Дослідженням даної теми займалися такі дослідники, як: О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, О.Г. Гамалій, А.М. Колодій, А.Т. Комзюк, В.П. Петков, Ю.І. Руснак, О.Ф. Скакун, М.В. Стаматіна, С.Г. Стеценко, Ю.М. Тодика, В.І. Форманюк, Ю.С. Шемшученко, Ю.Т. Шрамко та інші.

Безоплатна правнича допомога - правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [3]. Вона поділяється на первинну та вторинну правову допомогу.

Безоплатна первинна правова допомога - вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Види послуг, які надаються в якості безоплатної первинної правової допомоги:

- надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- надання консультацій, роз'яснень та підготовка проектів договорів користування земельними ділянками для сільського населення - власників земельних ділянок;
- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатну первинну правову допомогу надають як органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, так і місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги/бюро правової допомоги. Право на таку допомогу мають усі громадянам України та особи, які перебувають під юрисдикцією України.

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, і включає такі види правових послуг, як захист, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на таку допомогу в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складення документів процесуального характеру.

Іншими словами це призначення юриста або адвоката за рахунок держави і безоплатно для людей.

Щодо кола осіб, які можуть отримати вторинну безоплатну правову допомогу, відповідно до ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», вона надається певним категоріям громадян (їх близько 20):

- особам, до яких застосовано адміністративне затримання, адміністративний арешт;

- особам, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими;
- особам, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;
- особам, стосовно яких у кримінальних провадженнях відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії;
- особам, ізасудженим до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі та деяким іншим;
- особам, що постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;
- дітям та ін. Потерпілі та свідки у кримінальних провадженнях також мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги у разі їх належності до однієї із зазначених категорій осіб [3].

Для того, щоб система БПД працювала ефективно та користувалася довірою громадян, необхідним є незалежний зовнішній моніторинг системи надання БПД. У 2014 році було утворено Відкриту громадську платформу розвитку української системи безоплатної правової допомоги (Громадська платформа), яка об'єднала широке коло представників неурядових організацій, включаючи Центр політико-правових реформ (ЦППР), ініціативу «Євромайдан-SOS», Міжнародний Фонд «Відродження», Українську Гельсінську спілку з прав людини, Українську фундацію правової допомоги, проект ПРООН «Без кордонів» та незалежних адвокатів[2]. Ще значним важелем у просуванні та популяризації серед громадян БПД є активна інформаційна політика, адже дуже велика частина населення навіть не знає про можливість отримати потрібні їм послуги безкоштовно.

Підсумовуючи дослідження, хочемо звернути увагу, що безоплатна правова допомога гарантована Конституцією України кожному громадянину України, іноземцю, особам без громадянства, не є виключенням і біженці чи особи, які потребують додаткового захисту. Сучасний стан надання безоплатної

правової допомоги в Україні, на нашу думку, є задовільним і набуває подальшого розвитку; все більше громадян України щороку дізнаються про право на безоплатну правову допомогу та реалізують його.

1. Конституція України.

2. Макеєва О. Безоплатна правова допомога: теоретико-правові засади.

Юридичний вісник. 2018. №3(48). с.124-128.

3. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу».

ТИЩЕНКОВА Ірина Олександрівна
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСТВА

На сьогодні, актуальність вивчення теми щодо електронних послуг у сфері міграції та громадянства, пояснюється тим, що у сучасних умовах розвитку інформаційних технологій та їх практичного застосування в системі державного управління населення має можливість отримувати якісно, оперативно та прозоро широкий спектр послуг, що надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо осіб у сфері міграції.

Тому під час запровадження електронних послуг для їх користувачів мають бути доступними усі сервіси, а саме, наприклад, ізавантаження форм документів, подання яких необхідне для отримання електронної послуги, або заповнення цих форм в онлайн режимі за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій. Який в свою чергу досить тісно пов'язаний з таким сервісом, як зручність в доступі до актуальної інформації про послугу через відповідний портал або веб-сайт за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій. Тому всі сервіси вище вказані досить тісно пов'язані між собою та для забезпечення задач наступного сервісу, як забезпечення онлайн інформування суб'єкта звернення про стан надання електронної послуги.

За останньою інформацією, ситуація суттєво покращилася. Уперше після 2008 року Україна у 2022 році виправила негативну тенденцію втрати своїх позицій у світовому рейтингу електронного уряду (E-Government Development Index, United Nations) в тому числі з надання електронних послуг, піднявшись на 31 позицію – з 87 позиції у 2014 році на 56 у 2022 році [1].

Виходячи із виділення ознак публічних електронних послуг ми хочемо запропонувати наступні, нижче викладенні характерні ознаки, саме для надання електронних послуг у сфері міграції та громадянства.

По-перше, надання конкретних електронних послуг у сфері міграції та громадянства повинна бути передбачена на законодавчому рівні. Надання електронних послуг у сфері міграції та громадянства можливе лише у випадку, якщо є спеціальне адміністративно-правові засади порядку надання зазначеної послуги. Наразі вимога особи до певного суб'єкта влади вчинити будь-які дії на її користь може бути як електронна послуга лише тоді, коли процедура розгляду цієї заяви є має чіткий регламент або відповідну

процедуру. Хотілося би зазначити, що на сьогодні кількість та види електронних послуг у сфері міграції та громадянства зазначено на підзаконних актах, а загальні положення частково лише відображенні на законодавчому рівні, зокрема в Законі України «Про адміністративні процедури»[2].

По-друге, для отримання електронних послуг у сфері імміграції та громадянства апелянт повинен відповідати вимогам. Зокрема, послуги електронної імміграції та громадянства доступні, лише якщо ви відповідаєте вимогам законодавства. Наприклад, видача паспорта громадянина України замість викраденого особа повинна подати згідно постанови «Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон» від 26.06.1992 [3]: заява про видачу паспорта; дві (або три – у разі одержання втраченого паспорта в іншому територіальному підрозділі) фотокартки розміром 3,5 x 4,5 см із зображенням, яке відповідає досягнутому віку (фотокартки, що подаються для оформлення паспорта, мають бути виконані з одного негатива, із зображенням обличчя виключно анфас, без головного убору, виготовленими на тонкому білому або кольоровому фотопапері без кутика; для громадян, які постійно носять окуляри, обов'язкове фотографування в окулярах); платіжний документ з відміткою банку про сплату державного мита або оригінал і копію документа про звільнення від сплати державного мита; копія постанови про порушення або відмову в порушенні кримінального провадження, що видається поліцією за результатами розгляду заяви про викрадення паспорта; бездомні громадяни оформлюють паспорти замість викрадених за місцем майбутньої реєстрації місця їх проживання або перебування. При цьому до заяви про втрату паспорта долучається копія заяви про реєстрацію майбутнього місця проживання або перебування та копія виданого відповідним центром обліку бездомних осіб посвідчення про взяття на облік бездомної особи [3].

По-третє, електронні послуги у сфері імміграції та громадянства надаються виключно за безпосередньою ініціативою (заявою) фізичної особи незалежно від форми звернення фізичної особи та виключно в порядку надходження до адміністративних органів. Наприклад, на офіційному сайті Державної міграційної служби України зазначено, що видача тимчасового посвідчення громадянина України видається особам, які досягли шістнадцятирічного віку, набули громадянства України та взяли зобов'язання припинити іноземне громадянство протягом двох років з моменту набуття громадянства України. У разі необхідності особисто звернутися до Державної міграційної служби України за місцем проживання з письмовою заявою про надання електронних послуг у сфері громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб та подати необхідні документи щодо отримання тимчасового посвідчення громадянина України [4]. Також зазначене твердження підтверджується законом України «Про громадянство

України» від 18.01.2001 [4].

Нормативно-правові акти повинні уповноважити компетентні адміністративні органи надавати всі види електронних послуг, пов'язаних з імміграцією та громадянством. Таким чином, відповідні державні послуги у сфері імміграції та громадянства доступні лише для окремих органів влади, визначених на законодавчому рівні. Це відрізняється від інших типів скарг, які можна розглядати та вирішувати з ширшого предмета. Згідно підпункту 36 п. 4 «Положення про Державну міграційну службу України» Державна міграційна служба України відповідно до покладених на неї завдань: надає адміністративні послуги, як вид публічних послуг відповідно до закону [5].

Суб'єкти оскарження мають право звертатися за електронними послугами у сфері імміграції та громадянства, а адміністративні суб'єкти щодо прийняття відповідних рішень приймають рішення про здійснення чи відмову в таких діях (на власний розсуд). Наразі підставою для відмови у наданні електронних послуг щодо оформлення виїзду за кордон на постійне проживання є: а) обізнаність з відомостями, які становлять державну таємницю, - до закінчення терміну, встановленого статтею 12 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 [6]; б) стосовно особи у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, ізастосовано запобіжний захід, із умовами якого їй заборонено виїжджати за кордон, - до закінчення кримінального провадження або скасування відповідних обмежень; в) особа ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на неї судовим рішенням, - до виконання зобов'язань; г) особу засуджено за вчинення кримінального правопорушення - до відбуття покарання або звільнення від покарання; д) особа перебуває під адміністративним наглядом Національної поліції - до припинення нагляду [6].

Електронні послуги у сфері імміграції та громадянства повинні мати остаточну форму єдиного адміністративного акта [2]. Таким чином, у разі задоволення звернення фізичної чи юридичної особи зазначений акт має типову форму (довідка, довідка, дозвіл, ліцензія тощо), а лише рішення органу про вчинення певної дії, його можна вважати адміністративним актом. Предметом правовідносин щодо надання електронних послуг є міграція та громадянство. Згідно Закону України «Про адміністративні послуги» [2] та на офіційному сайті Державної міграційної служби України (<https://dmsu.gov.ua/poslugi.html>) існує перелік електронних послуг, які надають відповідні суб'єкти публічної адміністрації у сфері міграції та громадянства.

Надання електронних послуг у сфері імміграції та громадянства є сучасною інформаційно-комунікаційною системою. Для замовлення е-посвідчення та/або е-свідоцтва така особа повинна завантажити на смартфон мобільний додаток Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Дія» та пройти електронну ідентифікацію [7]. У свою чергу розробники

додатку «Дія» ставлять собі за мету досягти 15 млн. активних користувачів до кінця 2023 року. А вже в березні цього року всі мобільні оператори мають відмовитися від тарифікації даних для додатку «Дія» [7].

Отже, ізробивши підсумок викладених нами ознак та їх особливостей, ми хочемо сказати, що під електронними послугами у сфері міграції та громадянства необхідно розуміти регламентовану правовими нормами діяльності органів публічної адміністрації за допомогою сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем з приводу правового зв'язку між громадянином України та державою, ізокрема, прибуття та залишення України іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання із відповідним розглядом заяви суб'єкта звернення про видачу певного документа (цифровий паспорт; цифровий закордонний паспорт тощо), спрямованого на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків. А особливостями надання електронних послуг у сфері міграції та громадянства ми хочемо віднести саме процедуру встановлення певної форми ідентифікації особи за допомогою електронного підпису, BankID, сертифікатів акредитованих центрів сертифікації ключів тощо. А також, систему використання сучасних інформаційних технологій під час надання електронних послуг у сфері міграції та громадянства й високу швидкість надання послуг у сфері міграції та громадянства порівняно із традиційною формою надання публічних послуг.

---

1. United Nations E-government Survey 2014. E-Government for the Future We Want/United Nations. New York, 2014. URL : http://unpan3.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2014-Survey/E-Gov_Complete_Survey-2014.pdf .

2. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> .

3. Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон : Постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-XII. / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2503-12#Text> .

4. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>(дата звернення : 26.04.2023).

5. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360 / Кабінет Міністрів України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text> .

6. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text>.

7. Єфремова М. О. Діяльність Державної міграційної служби України щодо надання адміністративних послуг : питання сьогодення. Право і суспільство. 2015. №4. Частина 2. С. 119 – 125.

ТРУХОНЬ Оксана Вікторівна
здобувачка вищої освіти
навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти,
Науковий керівник: Лавренко Д.О.
викладачка кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЮРИДИЧНІЙ КЛІНІЦІ: ЗАГАЛЬНІ, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Згідно із Концепцією розвитку юридичної освіти, стратегічна ціль 5 полягає в тому, щоб «Правничі школи забезпечували вищим освітою юридичного профілю високий рівень практичних навичок та вмінь».

Для досягнення цієї мети передбачається підтримка розвитку юридичних клінік, які функціонуватимуть як окремі підрозділи вищих навчальних закладів, та впровадження навчальних курсів з юридичної клінічної практики. Один з показників успішності цього процесу полягає в збільшенні участі студентів у роботі юридичних клінік та збільшенні кількості діючих юридичних клінік [1].

Зокрема, згідно з проектом Постанови Кабінету Міністрів України «Про особливі вимоги для ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти за програмами, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання» для спеціальності 081 «Право» передбачено особливі технічні вимоги, зокрема, наявність окремого структурного підрозділу – юридичної клініки, яка має обладнане приміщення для надання юридичних послуг. У штаті юридичної клініки повинні бути щонайменше такі посади: керівник, провідний фахівець та лаборант [2].

Це призвело до збільшення уваги як науковців, так і практиків до ролі та значення юридичних клінік у підготовці якісних фахівців в галузі права. Питання вдосконалення правничої освіти та підготовки кваліфікованих фахівців стають особливо актуальними.

В Україні існує близько 200 вищих навчальних закладів, які видають дипломи юристів, але доступ до юридичних клінік, де студенти можуть набувати практичний досвід та підвищувати свої знання, доступний приблизно в 70 закладах. Однак згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України», юридичні клініки повинні функціонувати у всіх навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, які

навчають студентів за спеціальністю «Право», незалежно від їх власності та підпорядкування [3].

Щодо терміну «юридична клінічна освіта», його не закріплено на рівні нормативних актів і може мати різне значення. Вітчизняна наукова література майже не містить фундаментальних досліджень цієї категорії, що ускладнює її однозначне розуміння та використання. Зазвичай цей термін використовується в наукових дослідженнях для опису унікального методу підготовки студентів за спеціальністю «Право» (з обов'язковим використанням юридичних клінік в навчальному процесі як основи для отримання студентами додаткових теоретичних знань і практичних навичок) [4].

Таким чином, юридична клінічна освіта охоплює такі аспекти:

Поєднання теоретичного навчання та практичних навичок. Юридична клінічна освіта дозволяє студентам поєднувати теоретичні знання з отриманням практичних навичок. Вона передбачає можливість проведення спеціальних занять в юридичній клініці, спрямованих на підготовку майбутніх юристів до практичної діяльності.

Студенти, під керівництвом досвідчених викладачів, надають юридичну консультацію та допомогу клієнтам. Ця діяльність допомагає навчити студентів робити практичні кроки в галузі юриспруденції.

Юридична клінічна освіта сприяє розвитку професійних якостей, включаючи емоційний інтелект і етику, у студентів вищої освіти. Це допомагає створити високоякісних фахівців у галузі правознавства.

Отже, юридична клінічна освіта визначається як спосіб набуття студентами практичних навичок юриста через надання безоплатної правової допомоги населенню під керівництвом юридичної клініки закладу вищої освіти.

Сучасний розвиток юридичних клінік також включає в себе не тільки надання безкоштовної правової допомоги соціально незахищеним групам населення та міжнародну співпрацю, але і поширення правової просвіти та інформування громадськості щодо змін у чинному законодавстві. Крім того, сучасний підхід передбачає впровадження навчальних курсів у вищу професійну освіту для вивчення теоретичних і методичних аспектів організації та функціонування юридичних клінік.

Загальний внесок юридичних клінік у вищу правничу освіту полягає в наданні студентам практичного досвіду, наділенні їх теоретичними знаннями, і забезпеченні безкоштовної юридичної допомоги соціально вразливим групам населення та удосконаленні рівня правової освіти та культури в Україні. У підсумку, потреба у юридичних клініках набуває все більшої популярності в Україні, а юридичні клініки визнаються невід'ємною складовою вищої правничої освіти.

1. Галай, А.О. Педагогічна характеристика юридичної клінічної освіти. *Вісник Асоціації юридичних клінік України*. 2005 р. № 2, С. 2–3.

2. Єлов В.А. Формування окремих професійних навичок юриста роботи з клієнтом у студентів юридичних факультетів. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Л. Українки, 2003 р. № 5. С. 72.

3. Про Особливості ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти за освітніми програмами, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання: Проект Постанови Кабінету Міністрів України від 2022 року. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/monproponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-postanovi-kmushodo-osoblivosti-licenzuvannya-osvitnih-program-dlya-regulovanihprofesij>. (дата звернення: 4.11.2023)

4. Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України від 03.08.2006 № 592 : Наказ Міністерства освіти і науки України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 4.11.2023)

ХИРСА Анна Володимирівна
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник –
ст. викладач Шиян А.Г.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РОЛЬ АДВОКАТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Основною ознакою демократичної, правової, цивілізованої держави виступає захист прав і свобод людини та громадянина. Незважаючи на широкомасштабну збройну агресію росії проти України, наша держава продовжує реформування правничої системи та наближення її до європейських стандартів. Важливим елементом в показнику розвитку держави та суспільства є належний захист прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному процесі.

Права і свободи людини є найвищою соціальною цінністю. Задекларований нашою державою вибір системи європейських цінностей та ратифікація міжнародних стандартів захисту прав людини та її основоположних свобод і їх дотримання, прослідковується з виконанням принципу верховенства права, права на справедливий та неупереджений судовий розгляд незалежним та самостійним судом, а також дієвого виконання суміжними юридичними інститутами покладених на них функцій.

Забезпечення дотримання прав, свобод та інтересів особи під час здійснення кримінального провадження є важливою задачею адвоката, що закріплене Конституцією України в статті 59 як право особи на правову допомогу [1].

Основні напрями діяльності адвоката в кримінальному провадженні визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) [2]. Аналіз положень цього законодавчого акту дають можливість виокремити такі функціональні напрями адвокатської діяльності. По-перше, він може здійснювати захист підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, ізасудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). По-друге, він може представляти законні інтереси потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача. По-третє, він може надавати правничу допомогу свідку під час його допиту та участі у проведенні інших процесуальних дій. Виконувати ці процесуальні функції може тільки той адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України і стосовно якого в цьому реєстрі відсутні відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Відтак, стверджуємо, що роль адвокатів у кримінальному процесі України надзвичайно важлива та значуща. Адже вони в ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження надають юридичні консультації своїм клієнтам, роз'яснюють їм процесуальні права та обов'язки; допомагають у врегулюванні спорів або угод, якщо вони відповідають інтересам осіб, які звернулися за правничою допомогою; відстоюють права, свободи та законні інтереси клієнтів від можливих незаконних дій співробітників правоохоронних органів, ізабезпечуючи дотримання процедурних правил і гарантій під час проведення процесуальних дій і прийнятті процесуальних рішень; у визначеному кримінальним процесуальним законом порядку самостійно збирають фактичні дані, які виправдовують підзахисного чи свідчать про його меншу винуватість, або ініціюють перед слідчим, дізнавачем, прокурором необхідність збирання таких доказів шляхом проведення тих чи інших слідчих (розшукових) та процесуальних дій; аргументовано представляють свої правові позиції, відстоюючи інтереси та права відповідних учасників кримінального провадження; забезпечують своїм клієнтам доступ до справедливого судового розгляду і допомагають їм добитися максимально позитивного процесуального результату.

Під час виконання адвокатських обов'язків у кримінальному провадженні адвокат має можливість вчиняти будь-які дії, що не суперечать законодавству, етичним нормам та угоді про надання послуг. У кримінальному провадженні він має досить широкі повноваження, а саме:

- звертатися із запитом до будь-яких органів, установ, організацій, фізичним особам (за їх згодою), отримувати копії документів;

- ознайомлюватися з офіційними документами та матеріалами кримінальної справи (крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом);
- представляти довірителів і клієнтів перед державою, органами місцевого самоврядування, посадовими особами різного рангу, юридичними особами всіх форм власності, громадянами, а також у суді;
- складати процесуальні та інші документи правового характеру, подавати їх до відповідних органів у встановленому законом порядку;
- подавати посадовим особам запити та скарги, отримувати на них обґрунтовані письмові відповіді чи рішення;
- бути присутнім під час розгляду своїх звернень, у тому числі на засіданнях колегіальних органів, давати показання та пояснення;
- збирати факти, речі, документи, які в майбутньому можуть бути використані як докази [3].

На перший погляд, ізазначені процесуальні повноваження адвоката є досить широкими і забезпечують належний захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Але, на жаль, порівняно з повноваженнями сторони обвинувачення вони є вужчими, що порушує баланс у дотриманні такої загальної засади кримінального провадження, як змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Насамперед, це проявляється в тому, що сторона захисту, представником якої в більшості випадків є адвокат, позбавлена можливості самостійно проводити ті чи інші слідчі (розшукові) дії. З метою усунення цієї правової прогалини науковці і практики протягом тривалого часу пропонують внести відповідні зміни і доповнення до КПК України. На жаль, ізаконодавець поки що на них не реагує. Однак, є впевненість, що подальша імплементация європейських правових норм в українське кримінальне процесуальне законодавство змінить цю ситуацію.

Як висновок слід зазначити, що сьогодні адвокатська діяльність в Україні переживає новий етап розвитку. Інститут адвокатури активно трансформується та адаптується до сучасних вимог, стаючи самостійним та дієвим органом, що забезпечує кваліфіковану юридичну підтримку осіб на існуючому законодавчому фундаменті, який загалом відповідає потребам сучасного суспільства. Що стосується ролі адвоката в кримінальному процесі, то вона полягає в забезпеченні справедливого та законного перебігу досудового розслідування і судового розгляду, належному захисті прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Водночас вважаємо, правові положення, що регламентують діяльність адвоката в кримінальному провадженні, потребують законодавчого удосконалення.

1. Притульська В. Роль адвоката в кримінальному процесі // Електронний архів Київського національного університету технологій та дизайну. 2022. С. 14-15. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/23179/1/AP_2022_P014-015.pdf
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Альмужна А.С. Правовий статус адвоката у кримінальному провадженні // Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р., НУ «Одеська юридична академія»). Одеса: Фенікс, 2022. С. 102-104.

ЧЕРНЕНКО Анатолій Павлович
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРО ЮРИДИЧНУ КЛІНІКУ ТА ПРО ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юридичні клініки у навчальних закладах юридичного профілю в Україні з'явилися відносно не давно, але в інших європейських країнах вони існують доволі давно.

Олексій Чернецький у своїй публікації нагадав, що запровадженням системи юридичних клінік ми зобов'язані німецькому професору Георга Фроммгольду. Саме він ще у 1900 році, порівнюючи студентів-медиків і студентів-юристів, ізрозумів, що студенти-юристи відстають від медиків, бо не мають «живої практики», не спілкуються з конкретними людьми, не мають уяви про практичну діяльність юристів, їх проблеми та шляхи вирішення цих проблем до закінчення навчального закладу. Тому, Георг Фроммгольд вирішив, що варто перенести на юриспруденцію практику поєднання навчання з наданням безпосередньої медичної допомоги хворому.

У такому випадку теоретик-правник матиме можливість безпосереднього спілкування з людиною, яка потребує юридичної допомоги. Тобто, ще під час навчання студент мав би справу з безпосередньою «правничою патологією», а запровадження юридичних клінік сприяло б вирішенню проблеми надання на безоплатній основі правової допомоги малозабезпеченим верствам населення [1].

На відміну від європейської практики щодо виникнення юридичних клінік у структурі навчальних закладів, Україна просто скористалася позитивним досвідом європейців і через століття пішла тим же шляхом. Звісно в Німеччині це була ідея видатного вченого, професора Георга Фроммгольда, і таку ідею можна без перебільшення назвати винаходом, що

значно покращив юридичну освіту, надав їй практичного забарвлення, поєднав теоретичні знання та практичні навички у навчанні здобувачів вищої освіти. Українські навчальні заклади освіти хоч не стали авторами ідеї, але чітко усвідомили її користь та запровадили у своїй діяльності. Більше того в Україні така діяльність є суспільно корисною, бо малозабезпечені громадяни мають можливість отримати доступну для них правничу допомогу. Справа в тому, що певні галузі національного законодавства не передбачають альтернативи надання юридичної допомоги адвокатом. До таких галузей законодавства належить кримінальне процесуальне законодавство України. Зокрема, норми ст. 45 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) передбачають, що «Захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, ізасудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію)» (ч.1 ст. 45 КПК) [2]. Мало того, ч. 2 ст. 45 КПК якраз і встановлює заборону надавання юридичної допомоги підозрюваному та іншим учасниками кримінального провадження окрім адвокатом: «Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю» [2]. По суті єдиною альтернативою безоплатної допомоги учасникам кримінального провадження є юридична клініка вищого навчального закладу, але поза межами кримінального провадження. Тобто, представники юридичної клініки не мають права бити захисниками підозрюваного, а лише можуть надавати правову консультацію. Звісно це не захисник, але така допомога з боку юридичної клініки теж є вагомим інструментом учасникам кримінального чи іншого провадження. Але що ж являє собою юридична клініка?

За даними Вільної енциклопедії «Вікіпедія» «Юридична клініка – це структурний підрозділ юридичного факультету, і за допомогою якого студенти набувають практичної підготовки шляхом надання безкоштовної юридичної допомоги та здійснення правової просвіти населенню.

Якість цих послуг забезпечується завдяки допомозі та контролю з боку викладачів, а також відповідності стандартам національних асоціацій юридичних клінік.

За наказом Міністерства освіти і науки України № 592 від 3 серпня 2006 року юридичні клініки мають функціонувати в усіх вишах, що навчають праву» [3].

Зазначеним наказом Міністерства освіти і науки України затверджене Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу

України (далі – Положення). Цим Положенням міністерство чітко регламентувало роботу всіх юридичних клінік на території України і всі вимоги даного Положення повною мірою виконуються вищими навчальними закладами. Роботу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (далі – ДДУВС), у цьому питанні, можна оцінити виключно позитивно. Цей напрямок діяльності в ДДУВС добре продуманий та якісно організований. Звісно, все починається з належного кадрового забезпечення такого напрямку роботи, але не менш важливим є й інші питання, як-то доволі продумано обрано місце розташування клініки (клієнтам не треба проходити на територію ДДУВС, шукати там клініку, бо вона розташована на видному місці перед входом на територію ДДУВС), саме приміщення та обладнання в ньому сприяє якісній роботі клініки. Говорячи про кадрове забезпечення такої роботи в ДДУВС, то слід зауважити, що Петрушевська Валентина Костянтинівна – директорка юридичної клініки «Істина» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ окрім викладацької діяльності є чинним адвокатом, що на наш погляд, надає здобувачам вищої освіти на її прикладі можливість спілкуватися одночасно як з викладачем-теоретиком, так і практиком-адвокатом. Саме таке поєднання якостей керівниці клініки, на наш погляд, є позитивним. До позитиву в роботі клініки ДДУВС слід також віднести організацію проведення науково-практичної конференції всеукраїнського рівня. Доволі правильно обрано й тему конференції – «Юридична клінічна практика: становлення, сучасний стан та перспективи розвитку», бо як будь-яка людська діяльність, і робота юридичної клініки, в тому числі, не є бездоганною, і де як не в науковому середовищі слід обговорювати проблеми такої діяльності. Саме під час конференції здобувачі вищої освіти – клініцисти можуть обговорити свої проблеми, спільно виробити шляхи їх усунення. Тут слід також зазначити, що проведення таких конференцій, із залученням клініцистів з інших навчальних закладів є продуктивним, бо під час таких заходів є можливість поспілкуватися з представниками різних навчальних закладів без необхідності вартісних поїздок тощо. Окрім того, участь клініцистів у конференції дає можливість їх залучення, окрім теоретичної та практичної, ще й до наукової роботи, а також розвивати творчість у напрямку удосконалення клінічної практики.

Ми також хотіли б висловити свої пропозиції щодо покращення такої роботи.

У п. 4.4. Положення зазначено: «Консультантами юридичної клініки є *студенти старших курсів*, що навчаються за напрямом «Право» та надають правову допомогу під керівництвом викладачів-кураторів. Порядок і строк їх участі у роботі юридичної клініки, кількість студентів-консультантів визначається відповідним Положенням про юридичну клініку вищого навчального закладу» [4]. На наш погляд, окрім залучення до роботи в юридичній клініці *старшокурсників*, треба передбачити *можливість*

залучення ще й здобувачів вищої освіти молодших курсів. На нашу думку, це дасть можливість здобувачам вищої освіти вже під час навчання на молодших курсах ознайомитися з майбутньою професією, обрати серед багатьох галузей права, ту, яка найбільше їх цікавить. Також більше раннє залучення здобувачів вищої освіти до практичної роботи у правовій сфері, дасть їм можливість не лише ознайомитися з майбутньою професією, але й отримати практичні вміння та порівняти їх з теоретичними знаннями на більш пізніх етапах навчання, переосмислити їх, а в деяких моментах критично оцінити теорію чи навпаки практику. На наш погляд, це сприятиме покращенню якості освіти, націлить її на практичну діяльність.

На наш погляд, наукового дослідження потребують всі складові клінічної діяльності здобувачів вищої освіти юридичного профілю. Сподіваємося, що широке залучення наукової громадськості до обговорення питань діяльності юридичних клінік саме й стане тим локомотивом до удосконалення клінічної практики в юридичних вишах.

Зазначимо, що широке залучення до клінічної роботи юристів-практиків є вкрай необхідним напрямком роботи. Особливої уваги, на наш погляд, потребують питання залучення представників суддівського корпусу, які в юридичних питаннях є останньою інстанцією, саме вони формують юридичну практику, а їх рішення є обов'язковими для виконання всіма юридичними і фізичними особами на території України. Досвід відомих фахівців, які не належать до суддівської спільноти, також стане корисним для клініцистів. У свою чергу юристи-практики зможуть після спілкування зі здобувачами вищої освіти, обрати серед них кандидатів на заміщення вакантних посад у своїх установах чи організаціях. Від такої організації діяльності юридичних клінік виграють всі та й питання першого робочого місця може вирішуватися більш простіше.

Вважаємо можливим залучення практиків до клінічної роботи не лише очно, але й дистанційно.

Зокрема, буде корисним залучення керівників відповідних органів чи установ, до яких виникли питання у громадян, які є клієнтами юридичних клінік. Таке залучення дасть можливість керівникам ознайомитися з проблемами у своїх організаціях через призму діяльності юридичних клінік.

---

1. Олексій Чернецький Юридична клініка як спосіб вирішення проблем суспільства та освіти / Сторінка асоціації юридичних клінік України URL : <https://legalclinics.in.ua/yurydychna-klinika-yak-sposib-vyrishennya-problem-suspilstva-ta-osvity/>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2078>

3. Вікіпедія. Юридична клініка / сторінка Вільної енциклопедії «Вікіпедія» https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%BB%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 N 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

ЧЕРНОБУК Валентина Віталіївна
викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПЕРВИННОЇ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Актуальність даної тематики широко поширена у сучасному суспільстві. Суть полягає в тому, що багато громадян та осіб без громадянства стикаються з проблемами порушень правових норм, які виявляються для них нечіткими чи незрозумілими. Розв'язання таких питань стає складним завданням через відсутність можливості звернутися до кваліфікованого юридичного фахівця через відсутність коштів на оплату послуг. Отже, безоплатна первинна правова допомога стає важливим ресурсом, що дозволяє особам зрозуміти та вирішити юридичні питання. Забезпечення цього права гарантується Конституцією України, зокрема, статтею 59, яка визначає: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» [4].

Відповідно до положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу», іззначеної у статті 1, безоплатна правова допомога є правовою підтримкою, що гарантується державою та фінансується повністю або частково за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [3]. З цього випливає, що кожна особа, незалежно від її статусу, фінансового стану чи расової приналежності, має право звертатися до органів, уповноважених надавати цей вид допомоги, для отримання пояснень та вирішення своїх питань.

Первинна правова допомога – це система надання безкоштовної чи доступної за розумною ціною юридичної консультації та допомоги особам, які мають обмежений доступ до правових послуг або не можуть собі дозволити використання платних юридичних послуг. Основна мета первинної правової допомоги – це забезпечення всіх громадян доступом до справедливості та правосуддя, незалежно від їхнього матеріального стану чи

інших обставин [1].

Основні аспекти первинної правової допомоги включають:

1. Безоплатні консультації. Надання громадянам можливості отримати правову консультацію безкоштовно чи за символічну плату, щоб зрозуміти їхні права та обов'язки.

2. Допомога в заповненні документів. У складанні необхідних документів, таких як заяви, скарги чи інші юридичні документи.

3. Інформаційна підтримка. Надання інформації про правові процедури, терміни та інші аспекти, пов'язані із конкретною ситуацією.

4. Посередництво. Допомога вирішенню спорів шляхом переговорів та посередництва без судового розгляду.

5. Освіта та навчання. Проведення навчальних семінарів та інших заходів для підвищення правової грамотності громадян.

6. Правова підтримка у суді. У разі потреби, надання правової підтримки та представництва в суді [5]

Первинна правова допомога є ключовим елементом системи юридичної підтримки, оскільки вона дозволяє забезпечити доступність правосуддя для всіх верств населення, незалежно від їхнього фінансового стану чи соціального статусу.

Перспективи розвитку інституту безоплатної первинної правової допомоги можуть бути визначені кількома напрямками, спрямованими на поліпшення доступу громадян до правосуддя та забезпечення їм якісної правової допомоги. Ось деякі можливі напрямки розвитку:

1. Розширення мережі офісів та покриття території. Збільшення кількості офісів інституту та розширення їх географічного покриття дозволить забезпечити доступність правової допомоги для більшої кількості громадян.

2. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Використання сучасних технологій для надання правової консультації в онлайн-режимі може значно полегшити доступ до правової допомоги, особливо для тих, хто має обмежений фізичний доступ до офісів.

3. Підвищення кваліфікації персоналу. Надання якісної правової допомоги вимагає висококваліфікованого персоналу. Швидкий доступ до найновіших інформаційних та правових знань допоможе забезпечити високий рівень обслуговування.

4. Партнерство з іншими організаціями та установами. Співпраця з іншими правозахисними організаціями, неприбутковими організаціями, урядовими структурами та адвокатськими об'єднаннями може забезпечити додаткові ресурси та експертну підтримку.

5. Залучення волонтерів. Залучення волонтерів може допомогти в збільшенні потенційного обсягу надання правової допомоги, особливо у великих містах або областях з великою кількістю справ.

6. Публічна інформаційна кампанія. Посилення свідомості

громадськості про існування та функції інституту безоплатної первинної правової допомоги може збільшити попит на його послуги та вдячність громадян за надану допомогу [6].

Загальний успіх інституту безоплатної первинної правової допомоги буде залежати від ефективної реалізації цих стратегій, а також врахування конкретних потреб та особливостей правової системи кожної країни чи регіону.

1. Безоплатна правова допомога в Україні: шляхи подальшого розвитку та модернізації: матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 жовтня 2018 р.). Дніпро : ДДУВС, 2018. 244 с.

2. Бова Є. Ю. Організація безоплатної правової допомоги в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2018. 21 с

3. Закон України про безоплатну правову допомогу: поточна редакція від 28.08.2018/ Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

4. Конституція України: поточна редакція від 30.09.2016/ Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Перспективи розвитку системи безоплатної правової допомоги. URL : <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/perspektyvy-rozvytku-systemy-bezoplatnoyi-pravovoyi-dopomogy/>

6. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011. Голос України. 2011. № 122.

7. Рішко М. І. Проблеми і перспективи розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19024/Rishko.pdf;jsessionid=D76D7862D380DD28E8DB2414E0205725?sequence=1>

ЧУФАРОВА Катерина Геннадіївна

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник–

викладач Петрушевська В.К.

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права людини є явищем, що пройшло історичний розвиток, оскільки їх становлення завжди передбачало послідовність ідей, спрямованих на визнання прав людини як активного учасника суспільного життя. Загалом, ступінь і характер розвитку прав людини визначаються рівнем розвитку держави та правової системи в конкретному суспільстві.

Держава та право, із одного боку, і права людини та громадянина, із іншого боку, хоча і функціонують незалежно, але не відрізняються за своєю

сутністю, функціями та призначенням. Вони є принципово взаємопов'язаними соціальними явищами [1, с. 110]. Історія розвитку держави і права показує, що на різних етапах існували власні юридичні концепції щодо людини як суб'єкта права та її прав і свобод.

Межі визнання прав і свобод людини визначалися рівнем соціально-економічного розвитку країни, рівнем культурного розвитку населення та гуманізацією суспільства. Права особи визначаються ступенем визнання її правоздатності, і об'єм цієї правоздатності вказує на те, кого та в якій мірі дана правова система визнає як особу з правами на своїй території держави [2, с. 300].

Еволюція прав і свобод людини є необхідною складовою сучасного суспільства. Забезпечення певних прав є фундаментально важливим для функціонування світу, оскільки невиконання цих прав може породити хаос.

У 2022 році відзначається, як країна, порушуючи територіальну цілісність іншої, призводить до глобальних наслідків, створюючи хаос у світі. Сивілізований світ призначений зупиняти такі порушення і покласти відповідальність за них.

Ментальність формується через культурологічний розвиток людської спільноти, що становить підґрунтя для правових можливостей людини в конкретному регіоні. Правові можливості людини можуть варіюватися в різних регіонах в залежності від природи існування, оскільки природні права людини зазнають змін у залежності від її існування.

Сучасний світ неможливо уявити без прав людини, які є важливою ознакою демократичного суспільства. Забезпечення вільного та ефективного користування правами є ключовим для розвитку країни.

Права людини тісно пов'язані з розвитком держави та є юридичним виміром для всіх процесів в державі. Розвиток прав людини відбувається відповідно до змін у суспільних відносинах та зростання правосвідомості громадян.

Класифікація прав людини включає природні права (надані людині від народження), фізичні права (задовольняють матеріальні, духовні та інші потреби) та особисті права (захищають права, свободи та інтереси громадян) [3, с.88]. Україна також потребує певних змін у сфері прав людини, оскільки суспільство занадто акцентується на матеріальних цінностях, і важливо нагадати громадянам про їхню загальну людську сутність і важливість моральних цінностей.

Отже, права людини тісно пов'язані з еволюцією держави, і взаємодія між ними взаємовпливає. У контексті України можна відзначити, що існує необхідність внесення певних змін у сферу прав людей, оскільки в державі великий акцент зроблено на матеріальних цінностях. У нашому суспільстві дедалі більше уваги приділяється матеріальному благополуччю, внаслідок чого духовні та моральні аспекти відступають на другий план. Люди часто оцінюють один одного не за внутрішніми якостями, а за зовнішнім виглядом

чи соціальним статусом.

Таким чином, важливо підкреслити справжнє призначення кожної особи і нагадати про духовні та моральні цінності. Коли мова йде про права людини, необхідно враховувати, що оцінка людини повинна базуватися не лише на матеріальних аспектах, а й на розумінні, що усі ми рівні в правах.

1. Єльнікова М.О. Генезис прав людини в історії політико-правової думки. *Právna veda a prax: výzvy modern ých európskych integračných procesov*. Bratislava, Slovenska republika, 2015. С. 109–112.

2. Мушак Н.Б. Концептуальні підходи до класифікації прав людини в умовах глобалізаційних процесів. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2011. № 2. С. 298–301.

3. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. Харків : Право, 2009. 208 с.

ШИЯН Анатолій Григорович
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПІДЗАХИСНОГО ПІД ЧАС ЗУСТРІЧЕЙ З АДВОКАТОМ ПОТРЕБУЄ УДОСКОНАЛЕННЯ

Кримінальна процесуальна діяльність не завжди відповідає вимогам законності та обґрунтованості, при цьому правопорушення і помилки, що допускаються органами досудового розслідування, прокурорами, судом, найістотнішим чином зачіпають права фізичних і юридичних осіб, які залучаються у сферу кримінального судочинства. Це може стосуватися різних учасників кримінального провадження: підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, і заявника, свідка та деяких інших осіб, права чи законні інтереси яких можуть обмежуватися. У зв'язку з цим в кримінальному процесуальному законодавстві передбачена діяльність юридично підготовленої особи, яка може надавати правничу допомогу відповідним учасникам кримінального провадження. Такою юридично підготовленою особою виступає адвокат.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає принципи адвокатської діяльності. Наразі відповідно до положень статті 4 адвокатська діяльність повинна здійснюватися на принципах верховенства права, і законності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1].

Основні напрями адвокатської діяльності в кримінальному провадженні визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) [2]. Аналіз положень цього законодавчого акта дають можливість виокремити таку функціональну спрямованість діяльності адвоката: 1) захист підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, ізасудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію); 2) представництво інтересів потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача; 3) надання правничої допомоги свідку під час його допиту та участі у проведенні інших процесуальних дій. Виконувати ці процесуальні функції може тільки той адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України і стосовно якого в цьому реєстрі відсутні відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю. У всіх згаданих вище випадках адвокат забезпечує реалізацію однієї із загальних засад кримінального провадження, якою є право особи на захист, шляхом надання клієнту кваліфікованої правової допомоги, пов'язаної із практичним застосуванням законодавства для відстоювання його суб'єктивних прав та законних інтересів.

У контексті питання, що є предметом розгляду, викликає інтерес діяльність адвоката як захисника. Адже справедливе правосуддя, повне, всебічне та об'єктивне дослідження обставин кримінальної правопорушення, а, отже, і встановлення істини в справі залежить не тільки від якості діяльності правоохоронних органів, але й від сторони захисту. Як стверджують вчені-процесуалісти, діяльність захисника носить не приватний, а публічний характер. Допомога захисника необхідна не тільки обвинуваченому, але й органам правосуддя, які прагнуть встановити те, що відповідає дійсності. Надання захисту широких прав не може заважати досягненню завдань кримінального провадження. Навпаки, ізвуження прав підозрюваного (обвинуваченого) і його захисника може призвести до необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності та засудження невинуватого, до помилок застосування кримінального закону, призначення несправедливого покарання.

Використовуючи всі вказані в законі засоби і способи захисту з метою з'ясування обставин, що виправдовують обвинуваченого, виключають чи пом'якшують його відповідальність, надаючи обвинуваченому юридичну допомогу, із захисник сприяє виконанню завдань кримінального судочинства. Отже, із захисник, із захищаючи обвинуваченого, із одного боку допомагає йому протидіяти обвинуваченню, а з іншого - сприяє дотриманню законності і здійснення правосуддя. Важко не погодитись з таким висновком, бо дійсно,

яким би не був об'єктивним слідчий у дослідженні обставин кримінального провадження, він все ж діє з боку обвинувачення і не в змозі забезпечити абсолютної об'єктивності. Наявність захисту забезпечує повноту та всебічність дослідження обставин провадження, є гарантією правосуддя.

КПК України не містить окремої статті, що нею регламентувались би права захисника. Ним визначено, що захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, із захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим (наприклад, давати пояснення, показання, відповідати на запитання) і не може бути доручена захиснику, із моменту надання документів, передбачених статтею 50 КПК, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду. Коло прав підозрюваного, обвинуваченого, що може використовувати захисник, визначене ст. 42 КПК України і є досить широким.

Водночас, кримінальний процесуальний закон встановлює особливі процесуальні гарантії забезпечення безперешкодної діяльності адвоката-захисника в кримінальному провадженні. Зокрема, відповідно до ст. 46 КПК України захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, до першого допиту підозрюваного мати з ним зустріч без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту – мати такі зустрічі без обмеження в часі та кількості у робочі, вихідні, святкові та неробочі дні. Такі зустрічі мають бути конфіденційними.

Наразі виникають щонайменше два питання щодо права захисника на: 1) забезпечення можливості його зустрічі з підзахисним без обмеження в часі у вихідні, святкові та неробочі дні; 2) забезпечення конфіденційності таких зустрічей.

Чи не носять ці положення декларативний характер? Частково так. Якщо підозрюваного затримано у вихідні, святкові та неробочі дні і він перебуває в робочому кабінеті слідчого або в ізоляторі тимчасового тримання, то чи дозволять захиснику продовжувати зустріч із підзахисним після закінчення робочого часу навіть за нагальних обставин? Звичайно, що ні. Також є проблематичними зустрічі захисника у згадані дні в разі застосування до підзахисного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Якщо підозрюваний перебуває в СІЗО і захиснику потрібно з ним зустрітись, то отримати дозвіл на це в адміністрації установи в день зустрічі він не може. Така зустріч можлива лише у випадку, якщо захисник заздалегідь у робочий день вирішив питання про отримання дозволу. Що стосується тривалості зустрічі, то вона також обмежується робочим часом установи.

Вище зазначалося, що одним із принципів адвокатської діяльності є конфіденційність, поняття якої трактується як властивість, що не підлягає розголосові, довірливість, секретність, суто приватність [3]. Дотримання

принципу конфіденційності є край необхідною передумовою довірчих відносин між адвокатом і підозрюваним чи обвинуваченим, без яких неможливо надати належну правничу допомогу, і забезпечити захист прав, свобод і законних інтересів особи.

Що стосується дотримання конфіденційності в зустрічах захисника з підзахисним, то законодавець встановив такі положення: 1) присутність на зустрічах інших осіб можлива за письмовою заявою захисника (захисників) або письмовою заявою підозрюваного, обвинуваченого, якщо таку заяву складено ним у присутності особи (осіб), яка (які) прибула (прибули) до нього. Аудіофіксація такої зустрічі забороняється; 2) відеофіксація такої зустрічі здійснюється відкрито. Підозрюваний, обвинувачений та особи, які до нього прибули, мають бути повідомлені про місце встановлення камери. Відеофіксація зустрічі камерою, про яку не повідомлено її учасників, і забороняється. Відеофіксація зустрічі здійснюється у спосіб, що унеможливорює фіксацію змісту документів, якими користується підозрюваний, обвинувачений та/або особа (особи), яка (які) до нього прибула (прибули). Відеофіксація здійснюється в спосіб, що унеможливорює фіксацію змісту розмови підозрюваного, обвинуваченого з особою (особами), яка (які) до нього прибула (прибули).

Проаналізувавши ці положення, бачимо, що в частині відеофіксації зустрічі вони теж носять декларативний характер. Адже і слідчий, і співробітники оперативних підрозділів зацікавлені в тому, щоб отримати негласну інформацію щодо обставин вчиненого кримінального правопорушення і причетності до нього певних осіб. Тому, в разі задіяння відеофіксації в місцях зустрічі захисника з підзахисним, вони ніколи не будуть про це їх повідомляти. Водночас, і захисник і його підзахисний практично позбавлені можливостей перевірки дотримання цих законодавчих положень.

Отже, і зазначимо, що забезпечення прав підозрюваного, обвинуваченого під час зустрічей із захисником потребує подальшого законодавчого врегулювання.

---

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Конфіденційність : Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

ШКЛЯЄВ Данило Володимирович

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Науковий керівник –

викладач Петрушевська В.К.

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЮРИДИЧНІ КЛІНІКИ: ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА

На сьогоднішній день однією з важливих проблем у сфері юридичної освіти в Україні є недостатня практична підготовка майбутніх правників. Важливо мати фахівців, які будуть здатні надавати якісну правову допомогу громадянам та захищати їхні права і свободи. Однак навчання часто має тенденцію бути теоретичним, формуючи в студентів абстрактне уявлення про майбутню професійну роботу. Випускники, переходячи до практики, часто змушені перенавчатися та адаптуватися до реальних умов роботи.

Спостерігається тенденція, із якою з роками все більше українських правників виражають бажання отримати магістерський ступінь «західного зразка» в закордонних вищих навчальних закладах. Незважаючи на критику щодо української юридичної освіти, вважається необґрунтованим відкидати такий підхід, оскільки для тих, хто планує практикувати в Україні, національна система освіти залишається переважною.

Основною метою освітан є забезпечити можливість українським юристам отримати повну вищу освіту та успішно працювати на користь України. Для цього важливо організовувати навчання в університетах таким чином, щоб студенти отримували всі необхідні знання та навички, які роблять їх конкурентоспроможними на ринку праці.

Ідея юридичної клінічної освіти виникла ще на початку ХХ століття як відповідь на потребу студентів-правників у практичних навичках. З того часу досвід роботи таких практично орієнтованих відділень юридичних факультетів поширюється по всьому світі. Відповідно до статті 59 Конституції України, кожен громадянин має право на професійну правничу допомогу. У випадках, визначених законом, ця допомога надається безоплатно[1]. Для реалізації цього конституційного принципу у 2011 році був прийнятий Закон України «Про безоплатну правову допомогу», що став ключовим кроком у формуванні та розвитку системи безоплатної первинної та вторинної правової допомоги в Україні. Цей закон визначає суть права на безоплатну правову допомогу, порядок його реалізації, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, а також державні гарантії в цьому контексті[2].

Питання правового статусу та діяльності юридичних клінік в Україні регулюються Наказом Міністерства освіти і науки України № 592 від 03.08.2006 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» (далі – Наказ № 592). Факт прийняття цього нормативно-правового акта ще у 2006 році свідчить про важливість цього питання для модернізації та розвитку юридичної освіти, формування юридичної клінічної освіти та реалізації конституційних положень щодо доступу населення до безоплатної правової допомоги. Однак слід відзначити певні негативні аспекти. По-перше, варто констатувати підзаконний характер цього акту. По-друге, ізаконодавець протягом понад 15 років не виявляє інтересу чи ініціативи щодо внесення змін та доповнень до цього акту, тому значна частина положень Наказу № 592 є застарілою і не узгоджується з багатьма сучасними законодавчими нормами.

Для порівняння, питання правового статусу медичних клінік було врегульовано досить нещодавно, у 2015 році, уже в межах нового закону «Про вищу освіту», хоча також на рівні підзаконного акта – Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 408 від 06.07.2015[3]. Згідно з Наказом № 592, юридична клініка є структурним підрозділом закладу вищої освіти, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право» і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів [4]. Основні завдання клініки включають підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів, надання їм можливості отримання практичного досвіду роботи правника, а також надання безоплатних юридичних консультацій населенню. Таким чином, мета клініки полягає у взаємодії освітнього та прикладного аспектів.

Отож, юридична клінічна освіта є неот'ємною та важливою складовою юридичної освіти взагалі. Через цей вид навчання студенти не лише поглиблюють свої теоретичні знання, але й розвивають компетентності, необхідні для практичного застосування норм права. Вирішуючи реальні життєві ситуації, іздобувачі отримують можливість надавати безкоштовну правову допомогу населенню, зокрема соціально незахищеним верствам суспільства. Це свідчить про практичний та соціальний характер діяльності юридичних клінік.

---

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

3. Про затвердження Типового положення про університетську клініку вищого навчального закладу (закладу післядипломної освіти): Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 06.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1104-15#Text>

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

ЩУР Софія Олегівна

здобувач вищої освіти

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник –

к.ю.н., старший науковий співробітник,

начальник відділу організації

наукової діяльності та захисту

прав інтелектуальної власності

Корольчук В.В.

(Національна академія внутрішніх справ)

ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Нерідко представники юридичного бізнесу та інші роботодавці скаржаться на те, що випускники юридичних закладів вищої освіти мають достатньо теоретичних знань, інколи навіть енциклопедичного характеру, проте не вміють написати елементарний процесуальний документ або просто конструктивно поспілкуватися з клієнтом та виявити його проблему/и. Через брак досвіду та практичних вмінь студентам-правникам вкрай важко влаштуватися на роботу.

Це є актуальною проблемою для випускників сьогодні. Тому саме заклади вищої освіти можуть допомогти у вирішенні цієї проблеми.

Ефективним методом є створення юридичних клінік на базах закладів вищої освіти. Юридична клініка є формою практичного навчання майбутніх юристів у межах освітнього процесу, через виконання соціальної функції – правової просвіти та безоплатної правової допомоги, здійснення іншої громадської діяльності юридичної клініки.

Історія юридичних клінік в Україні розпочалася впродовж 1996–1999 рр. за безпосередньої участі молодіжних, студентських та інших громадських організацій. Наразі в Україні діє понад 60 юридичних клінік, що об'єднує студентів юридичних факультетів з усієї України. Сьогодні юридичні клініки відіграють важливу роль для розвитку майбутніх правників.

Перш за все, юридичні клініки, здійснюючи навчальну функцію, є прекрасним інструментом для набуття студентами практичних навичок та закріплення теоретичних знань через надання правової допомоги, написання консультацій та участі у різних заходах. Варто зазначити, що юридичні клініки не належать до системи надання безоплатної правової допомоги громадянам, однак вони працюють лише з тими справами, які становлять навчальний інтерес для студентів, адже навчальна функція є провідною у їхній діяльності.

По-друге, важливою функцією юридичних клінік є правопросвіта. Правопросвітницька діяльність юридичними клініками проводиться не лише серед студентів, а й серед інших громадян. Наприклад, під час звернення

громадян студенти можуть розповісти такій особі про її права та, і за наявності відповідних підстав, перенаправити до центру надання безоплатної правової допомоги чи проконсультувати щодо шляхів захисту її порушених прав.

Однак виникає проблема – непопулярність юридичних клінік. Основною причиною є незацікавленість студентів, адже молоді люди не бачать конкретних бонусів за участь у діяльності клініки та перспективи розвитку такої діяльності.

Позитивним стимулом буде зарахування участі студента-клініциста до навчальної практики або певного курсу. Адже надаючи правову допомогу людям, студенти-консультанти, перш за все, іздобувають практичний досвід.

Проблемою є також те, що найчастіше клініки не мають системного спілкування з роботодавцями юридичного бізнесу. Така взаємодія буде корисною для роботодавців, яким потрібно набирати нових співробітників, а також для самих закладів вищої освіти, котрі, допомагаючи студентам працевлаштуватися, формують власний позитивний та престижний імідж.

Ще одним розповсюдженим проблемним питанням є інформування громадськості про діяльність юридичних клінік. Досить часто люди не знають, куди їм звертатись за допомогою, а це в свою чергу впливає на посередні показники кількості консультацій студентами-клініцистами.

Тому важливим буде інформування громадськості через соціальні мережі, що допоможе привернути увагу до клінічного руху та зацікавити більш широке коло громадськості. Зокрема, необхідно посилити співпрацю з громадськими організаціями, що також допоможе поширити інформацію про діяльність юридичних клінік.

Окрім цього, потрібно впроваджувати впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності юридичних клінік для соціальної інтеграції в наданні соціальних послуг, і зокрема, для доступу до правосуддя. Адже за допомогою певних технологічних інструментів покращується динаміка доступу до держаних послуг та правової допомоги для осіб незалежно від їх соціального, економічного, культурного, етнічного статусу, фізичного стану та віку [1].

Для поглиблення знань студентів-консультантів необхідно впровадити навчальний курс «Юридична клінічна освіта», що включатиме в себе практичні заняття з особливостей консультування клієнтів, вивчення судової практики як міжнародних, так і національних судів. Для цього потрібно залучити висококваліфікованих та вмотивованих викладачів кураторів, що мають практичний досвід у кримінальній юстиції, прокуратурі, адвокатурі тощо.

Клінічна юридична освіта повинна узгоджуватися з теорією соціальної справедливості. Адже основна увага більшості юридичних клінік в усьому світі спрямована на вирішення питань соціальної справедливості. Клінічна юридична освіта – це не лише педагогічний метод виховання майбутніх правників, а й засіб надання правових послуг громадянам для досягнення соціальної справедливості [2].

Війна внесла корективи в діяльність юридичних клінік. Більше уваги зосереджено на наданні правової допомоги внутрішньо переміщеним особам та військовослужбовцям, а також відновленні та захисту порушених прав постраждалих осіб. Важливим у цьому контексті є крок до створення спеціалізованих юридичних клінік, що спеціалізуватимуться на конкретному напрямку правової допомоги.

До прикладу, юридична клініка Сумського державного університету спеціалізується на репараціях та компенсаціях українцям за втрачене майно внаслідок збройної агресії росії проти України. Її діяльність спрямована на дослідження правових аспектів відшкодування майнових втрат та репарацій постраждалим українцям, супровід даної категорії справ та участі у розробці правових механізмів для стягнення репарацій та відшкодування на національному та міжнародному рівнях [3].

Цікавим є також досвід Непалу, створено мобільні юридичні клініки, що надають допомогу для людей, які постраждали від стихійних лих та домашнього насильства. Особливістю таких клінік є те, що вони є вільними у своєму пересуванні – переїжджають в різні громади та можуть надати повноцінну правову допомогу багатьом незахищеним верствам населення. Таким чином забезпечується доступ до правосуддя та правової допомоги більш широкому колу населення [4]. Такий досвід буде цінним і для України.

Отже, сьогодні конкуренція серед правників є дуже високою, тому для того, щоб навчитися застосовувати знання на практиці та працювати з документами, а також створювати власну мережу робочих зв'язків, досвід роботи в юридичній клініці буде надзвичайно корисним. Юридичний клінічний рух забезпечує системну підготовку юристів, готових до практичної професійної діяльності, наразі сприяючи утвердженню в українському суспільстві верховенства права, доступу до правосуддя та підвищення рівня правової культури. Однак потрібно повсякчас удосконалювати систему юридичного клінічного руху, тим самим пристосовуючись до різних умов та подій.

---

1. Flórez, J. G., & Uc Ríos, C. E. (2021). Implementation on information and communication technologies in legal clinics in colombia: An approach to the state of the matter. [Implementación de las tecnologías de la información y la comunicación en los consultorios jurídicos en Colombia: Una aproximación al estado de la cuestión] *Revista Chilena De Derecho y Tecnologia*, 9(2), 73-104. doi:10.5354/0719- 2584.2020.54794.

2. Rajashree K. (2021). Dissecting the dichotomy of skill and social justice theory of law school legal aid clinics in the USA and india: A re-look of the past and the present. *Asian Journal of Legal Education*, 8(1), 79-94. doi:10.1177/2322005820982064

3. Юридична клініка ННІ права. URL : <https://clinic.law.sumdu.edu.ua/uk/2023/05/23/obrano-yurydychnu-kliniku-na-bazi-yakoyi-bude-stvoreno-speczializovanu-yuk-z-pytan-pov%CA%BCyazanyh-z-vijnoyu/>.

4. Hubbard, B., Saladen, M., Tushaus, D. W., & Upreti, N. K. (2019). Taking justice to people in crisis: Mobile legal clinics. *Alternative Law Journal*, 44(1), 76-81. doi:10.1177/1037969X19829550.

Наукове видання

ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ПРАКТИКА: СТАНОВЛЕННЯ,
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Дніпро, 23 листопада 2023 року)*

Редатор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга*

Редактор *Н. В. Леонова*

Підп. до друку 29.04.2024. Формат 60x84/16. Друк – цифровий. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 13,08. Обл.-вид. арк. 14,06. Зам. № 07/24-зб

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018